ناماز

ظةهكاملعرع ۋة قاظعدة - تةرتعبلعرع

مۇھەممەد يۇسۇف

تارقاتقۇچى:
www·islamyoli·net

بسم الله الرحمن الرحيم

{إن الصلاةَ كَانَتْ عَلى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتَابًا موْقُوْتاً}

(القرآن الكريم)

«شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى.»

(نىسا سۈرىسى 103 - ئايەت)

{صَلوا كَمَا رَأَيْتُمُوني أصَلي}

(الحديث)

«نامازنى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇڭلار»

(ھەدىس)

بسم الله الرحمن الرحيم

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

جىمى ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن. ھەق دىنىنى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۇپرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلەرگىچە يەتكۈزگەن ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تا قىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە ئەڭ ئالى ئېھتىرام بىلدۈرىمەن.

ناماز ئىماندىن قالسىلا ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى، ئىسلام دىنىنىڭ ئىككىنچى ئاساسى(تۈۋرۈكى)، مۇسۇلمانلىقنىڭ بەلگىسى، پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ باشلامچىسى ۋە قىيامەت كۈنىدە بەندىلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ھېساب بېرىدىغان بىردىنبىر ئەمەلى، ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىخلاس ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق ئىپادىسى بولغانلىقىدىن ئىسلام دىنى نامازنى ناھايىتى يوقىرى ۋە ئەھمىيەتلىك ئورۇندا قويىدى ھەمدە ناماز ئوقۇغۇچىلارغا جەننەت بىلەن خۇشخەۋەر بەردى. ئىسلام دىنى نامازنى شۇنچىلىك ئەھمىيەتلىك يوقىرى ئورۇنغا قويغان ئىكەن، ئەلۋەتتە بىزمۇ نامازنى جان ـ دىلىمىز بىلەن ئورۇنلاشقا، ئورۇنلىغاندىمۇ ئۇنىڭ قائىدە ـ تەرتىبلىرىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئاللاھقا قوبۇل بولىدىغان شەكىلدە ئادا قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز زۆرۈردۇر.

مەلۇمكى، ناماز ۋە باشقا پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى پەقەت ئۇنىڭ ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن قائىدە ـ پرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن كېلىش ياكى كەلمەسلىكىگە باغلىقتۇر. شۇڭا ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە ـ تەرتىبلىرىنى ئۆگىنىش ناھايىتى زۆرۈردۇر.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب ناماز ھەققىدە تەپسىلى يېزىلغان ھەممىگە ئاممىباب ئەسەر بولۇپ، سىزنىڭ ناماز ھەققىدىكى بىلىملەرگە بولغان بارلىق ئېھتىياجىڭىزنى قاندۇرىدۇ، بىلمەيدىغانلارغا ئۆگىتىدۇ، بىلىدىغانلارنىڭ بىلىمىنى ئاشۇرىدۇ، مۇكەممەللەشتۈرىدۇ ۋە ئۇلارنى ناماز ھەققىدىكى نۇرغۇن سىر ـ ئەسرارلارغا ئىگە قىلىدۇ.

بۇ كىتاب ھەققىدە قىسقىچە چۈشەندۈرۈش بېرىشنى خالايمەن:

1 ـ بۇ كىتاب پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ھەققىدە ئۆگەتكەن ۋە كۆرسەتكەن ئەڭ ئىشەنچلىك ھەدىسلىرىگە يۆلەنگەن ۋە ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبىنى ئاساس قىلغان ھالدا يېزىلدى.

2 ـ كىتابتىكى شەرئەت ئەھكاملىرىنىڭ ھەممىسى مەزھەب مۆتىۋەرلىرىنىڭ ۋە باشقا كاتتا ئۆلىمالارنىڭ ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئىلغار قاراشلىرىدىن تاللاپ ئېلىندى.

3 ـ كىتابتا نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەر بىلەن بايان قىلىنغان شەرئەت ئەھكاملىرىنىڭ مەنبەلىرى(سۈرە نامى بىلەن ئايەت نومىرى، ھەدىسنىڭ رىۋايەت قىلغۇچىسى ۋە بايان قىلىنغان مەسىلەرنىڭ نەدىن ئېلىنغانلىقى) تىرناق [] ئىچىدە ھەر بىر ماۋزۇنىڭ ئارقىسىغا بېرىلدى.

4 ـ ھەر بىر ماۋزۇنىڭ تۈگەنجىسىدە تىرناق [] ئىچىدە بېرىلگەن مەنبەلەر پەقەت شۇ ماۋزۇغىلا ۋە كىلىلىك قىلىدۇ. شۇنداقلا بىر ماۋزۇغا بېرىلگەن بىردىن كۆپ مەنبەلەرنىڭ ھەممىسى ئەينى ماۋزۇنى سۆزلىگەن مەنبەلەردۇر.

5 ـ كىتابتا نامى تىلغا ئېلىنغان مەنبەلەر تېخى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنمىغانلىقتىن، بۇلاردىن پەقەت ئەرەب تىلىنى بىلىدىغانلارلا پايدىلىنالايدۇ ۋە شۇنداقلارلا بۇ مەنبەلەر توغرۇلۇق ئىزدىنىدۇ. شۇ سەۋەبتىن تىرناق ئىچىدە بېرىلگەن مەنبەلەر ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنماستىن، ئەرەبچە ئۆز ئەسلى بويىچە بېرىلدى. بەلكى بۇ مەزكۇر ئەسەرلەرنى ئىزدىگۈچىلەر ئۈچۈن تېخىمۇ قولايلىق بولىشى مۇمكىن.

جانابى ئاللاھ تائالادىن بۇ ئىشىمنىڭ خالىس ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بولۇپ قوبۇل قىلىنىشىنى ۋە بۇ ئەسەرنىڭ مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۈچۈن مەنپەئەتلىك بولۇشىنى سورايمەن.

مۇھەممەد يۇسۇف

ھىجرىيە 1426- يىلى 19- زىلھەججە

مىلادىيە 2006 - يىلى 19 - يانۋار

مۇقەددىمە

ئىسلام دىنى

ئىسلام دىنى — ئىنسانىيەتنىڭ ئەقىل - پاراستى پىشىپ يېتىلگەن، ئىلىم - پەن، مەدەنىيىتى تەرەققى قىلىشقا باشلىغان بىر ۋەزىيەتتە، ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئىنسانىيەتنىڭ ئېھتىيارى، ياخشىلىقلارنىڭ ئۆلگىسى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ پۈتۈنلەنگەن ۋە ئەڭ كامالغا يەتكەن ھالدا تا قىيامەتكىچىلىك يەر يۈزىدىكى پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ئۆزگەرمەس بىرلا توغرا دىنى بولۇپ تاللانغان ئىمتىيازى بىلەن چۈشۈرۈلگەن ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئىلغار بىر دىندۇر.

ئاللاھ تائالا پۈتۈن ئىنسانىيەتنى بۇ دىنغا ئېتىقاد قىلىشقا چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: {**قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِـي وَيُمِيتُ فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ**} تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ، ئاللاھقا ۋە ئاللاھ تائالانىڭ سۆزلىرىگە ئىمان كەلتۈرىدىغان ئەلچىسى ئۇممىي پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈڭلار، ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار.» [ئەئراف سۈرىسى 158 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ پۈتۈنلەنگەن ۋە ئەڭ كامىل بىر دىن ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {**الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِيناً**} تەرجىمىسى: «بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تامامىلىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.» [مائىدە سۈرىسى 3 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدىغان دىن پەقەت ئىسلام دىنى ئىكەنلىكىنى جاكارلاپ مۇنداق دەيدۇ: {**إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ**} تەرجىمىسى: «ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام(دىنى)دۇر.» [ئال ئىمران سۈرىسى 19 - ئايەت]

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىسلام دىنى كېلىشى بىلەن ئىسلام دىنىدىن باشقا ساماۋىي (بۇرۇن ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن) دىنلارنىڭ ھەممىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. شۇڭا ئىسلام دىنىدىن باشقا دىن تۇتقانلارنىڭ دىنلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِيناً فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ**

الْخَاسِرِيْنَ} تەرجىمىسى: «كىمكى ئىسلام(دىندىن) باشقا دىننى تىلەيدىكەن، ھەرگىز ئۇ (يەنى ئۇنىڭ دىنى) قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر.» [ئال ئىمران سۈرىسى 85 - ئايەت]

ئىسلام دىنى — ئىلگىرىكى ساماۋىي دىنلارنىڭ ئاساسى مەقسەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ھەر قانداق دەۋرلەرگە مۇۋاپىق كېلىدىغان، ھەر قانداق مىللەتنىڭ مەنپەئەتلىرىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ۋە ھەرقانداق جايلارنىڭ شارائىتلىرىغا مۇناسىپ كېلىدىغان ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بىر دىندۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ**} يەنى«(ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرىكى (ساماۋىي)كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىد بولغۇچى ھەق كىتابنى(يەنى قۇرئاننى)نازىل قىلدۇق.» [مائىدە سۈرىسى 48 - ئايەت]

ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىش ئۇنىڭدا بۇيرۇلغانلارنى ئورۇنلاش ۋە مەنئى قىلىنغانلاردىن يېنىش، شۇنداقلا پۈتۈن كۆرسەتمىلىرىگە رىئايە قىلىشنى تەقەززا قىلىدۇ. چۈنكى «ئىسلام» سۆزىنىڭ مەنىسمۇ«بويسۇنۇش» دېگەننى ئىپادىلەيدۇ.

ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرى تۆۋەندىكى ئالتە ئىماننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىغا ۋە بىر لىكىگە چىن ئىشىنىش.

2 - ئاللاھ تائالانىڭ پەرىشتىلىرىگە چىن ئىشىنىش.

3 - ئاللاھ تائالانىڭ چۈشۈرگەن كىتابلىرىغا چىن ئىشىنىش.

4 - ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبەرلىرىگە چىن ئىشىنىش.

5 - قىيامەت كۈنىگە چىن ئىشىنىش.

6 - ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھ تائالانىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىش.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بۇ ئەقىدىلەرنى بايان قىلىپ ۋە بىزلەرنى بۇلارغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: {**يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللهِ وَرَسُوْلِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِى نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِى أُنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيداً**} تەرجىمىسى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئاللاھ ئۇنىڭغا نازىل قىلغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ۋە ئىلگىرى ئاللاھ نازىل قىلغان كىتابلارغا (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرى نازىل قىلىنغان ساماۋىي كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھ تائالانى، ئاللاھ تائالانىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى،

پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن قاتتىق ئازغان بولىدۇ.» [نىسا سۈرىسى 136 - ئايەت]

تەقدىر توغرۇلۇق مۇنداق دەيدۇ: {إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ} تەرجىمىسى: «بىز ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى ئۆلچەملىك ياراتتۇق.» [قەمەر سۈرىسى 49 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىمان توغرۇلۇق سورالغاندا مۇنداق دەپ جاۋاپ بەرگەن: {أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلاَئِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ} تەرجىمىسى: «ئىمان — ئاللاھ تائالاغا، ئاللاھ تائالانىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە، قىيامەت كۈنىگە، ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھ تائالانىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىش.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئىبادەتلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئىبادەتلىرى بەش بولۇپ، ئىسلام دىنى مۇشۇ بەش ئاساسنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان.

1 ـ ئاللاھ تائالادىن باشقا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىشقا ھەقلىق بولغان ئىلاھ يوق ئىكەنلىكىگە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش ۋە شۇنداق گۇۋاھلىق بېرىش.

2 - ھەركۈنى بەش ۋاخ نامازنى ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش.

3 - مال - مۈلكى زاكات بېرىش مىقدارىغا يەتسە يىلدا بىر قېتىم زاكات ئايرىش.

4 - يىلدا بىر ئاي رامىزان روزىسىنى تۇتۇش.

5 - ئىقتىسادى يېتەرلىك بولۇپ، قۇدرىتى يەتكەن كىشىنىڭ ئۆمرى ئىچىدە بىر قېتىم بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىنىڭ يۇقىرىقى بەش ئاساسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {بُنِيَ الإِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، وَأَن محمداً رسولُ اللّهِ، وَإِقَامِ الصَلاَةِ، وَإِيتَاءِ الزكَاةِ، وصَوْمِ رَمَضَانَ، والحَج} تەرجىمىسى: «ئىسلام (دىنى) بەش (ئاساس)نىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان: ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق ئىكەنلىكىگە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ بەندىسى ۋە ھەق ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامىزان روزىسىنى تۇتۇش ۋە ھەج قىلىش.» [مۇسلىم ۋە بۇخارى رىۋايىتى]

مۇلاھىزە: يۇقىرىقى بەش چوڭ ئىبادەت ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئىبادەتلىرى دەپ تونۇلغان بولسىمۇ، بۇ ئىبادەتلەر ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن ئىبادەتلىرىگە ۋەكىللىك

قىلالمايدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنى ئېتىقاد، ئىبادەت، ئەخلاق، مۇئامىلە، قانۇن ــ پرىنسىپ ۋە باشقىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغاندەك، بۇلارنى ئورۇنلاشنىمۇ ئىبادەتتۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، يوقىرىقى بەش چوڭ ئىبادەتنىلا ئورۇنلاپ قويۇپ، ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ئەخلاق، مۇئامىلە ۋە باشقا قانۇن ــ پرىنسىپ ئۆلچەملىرىگە خىلاپلىق قىلغان كىشى نىجات تاپالمايدۇ.

ئىبادەت

كىشىلەر مۇسۇلمان بولۇپ، ئىسلام دىنىغا كىرگەندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاللاھ تائالانىڭ ئەڭ ئاۋۋال بۇيرىغان نەرسىسى ئىبادەتتۇر. ئىبادەت ـــ ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىمانىنى نامايان قىلىش ۋە ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان سان ـ ساناقسىز ۋە ھېسابسىز نېمەتلەرگە شۈكۈر ئادا قىلىش يۈزىسىدىن، ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ بۇيرۇقنى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن قىلىنىدۇ.

«ئىبادەت دىنىنىڭ، شۇنداقلا ھاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىدەك، ئىنسانىنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن پۈتۈن ئىشلىرىنى، تىلى ۋە دىلىنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.» [دوكتور يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «**العبادة في الإسلام**» ناملىق ئەسىرىدىن]

«ئىبادەت ـــ ئاللاھ تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ھەرقانداق ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئىش ـ ھەرىكەت، گەپ ـ سۆز ۋە ئوي ـ پىكىرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئىسىمدۇر.

ئىبادەتنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلار: ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش، ھەج ــ ئۆمرە قىلىش، توغرا ۋە راست سۆزلەش، ئامانەتنى ئادا قىلىش، ئىلىم ئۆگىنىش، ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش، ئۇرۇق ـ تۇغقانلارغا سىلە ـ رەھىم قىلىش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، باشقىلارنى ياخشىلىقلارغا بۇيرۇش، يامانلىقلاردىن توسۇش، ھالال رىزىق ئۈچۈن ئىشلەش، پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيىلەش، ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، خوشنىلارغا، پېقىرلارغا، يېتىملارغا، مۇساپىرلارغا ياخشىلىق قىلىش، ھايۋانلارغا رەھىم قىلىش، قۇرئان ئوقۇش، دۇئا قىلىش، زىكىر ئېيتىش، ئاللاھ تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە مۇھەببەت، ئىخلاس قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىدىن قورقۇش، رەھمىتىدىن ئۈمىد كۈتۈش، ئۇنىڭغا تەۋەككەل قىلىپ يۆلىنىش، ئۇنىڭدىن ياردەم سوراش، بالا ـ قازالارغا سەبىر قىلىش، ئۇنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش ۋە باشقىلاردۇر.» [شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ«**العبودية**»ناملىق ئەسىرى 2 ـ بەت]

ھەممە ئىبادەتكە چاقىرىلغان

ئاللاھ تائالا پۈتۈن ئىنسان ئەۋلادىنى ئىبادەتكە چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: {**يَـٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَنْ لَاتَعْبُدُوا۟ الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ، وَأَنِ اعْبُدُونِى هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ**} يەنى: «ئى ئادەم باللىرى! شەيتانغا چوقۇنماڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ئاشكارا دۈشمەندۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر.» [ياسىن سۈرىسى 60 - 61 – ئايەتلەر]

ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ يارىتىلىشىنىڭ غايىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ئېيان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {**وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ**} يەنى: «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم. ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن ۋە ئۇلارنىڭ مېنى ئوزۇقلاندۇرۇشىنى تىلىمەيمەن.» [زارىيات سۈرىسى 56 - 57 - ئايەتلەر]

ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئورتاق چاقىرىقى {**وَاعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـٰهٍ غَيْرُهُ**} يەنى: «ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە ئاللاھ تائالادىن باشقا مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر» [ئەئراف سۈرىسى59 – ئايەت] دېيىشتىن ئىبارەت ئىلاھىي پرىنسىپ ئىدى.

ئىبادەت ئاللاھقىلا قىلىنىدۇ

«مۇندىن ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى ئۆتكەن يۇنانلىق مەشھۇر تارىخچى بلوتارك دىنلار تارىخى توغرىسىدىكى ئىنچىكە تەتقىقات نەتىجىسىدىن كېيىن، مۇنداق دېگەن ئىكەن: «دۇنيادا چېگرىسىز، پادىشاھسىز، بايلىقسىز، مەدەنىيەتسىز ۋە تىياترسىز شەھەرلەرمۇ تېپىلىشى مۇمكىن، بىراق ئىنسانلار جەمئىيىتى ياكى تارىخى ئىبادەتخانىسى بولمىغان، ياكى ئۇنىڭ ئەھلى دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانمايدىغان بىرەر شەھەرنى كۆرگىنى يوق» [دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى]

ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئۇنى يوق يەردىن بار قىلىپ، ئۇنىڭغا تۈرلۈك نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان شەپقەتلىك ئىگىسى — ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنى ئۆتەشكە تېگىشلىك تەبىئىي بۇرچ دەپ تونۇيدۇ، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قەدەر كەلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەينى زامانىدىكى ئۈممەتلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ زامانىدىن كېيىن كەلگەن ئىنسانلار بۇرۇنقىلىرىنىڭ تۇتۇپ ماڭغان ھەق يوللىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكتىن، بەزىلىرى ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ قۇياش، ئاي، ئوت، سۇ قاتارلىق تەبىئەت كۈچلىرىگە ۋە كالا قاتارلىق ھايۋانلارغا چوقۇنغان بولسا، بەزىلىرى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ يوللىرىنى ئۇنتۇپ كېتىپ، بۇتلارنى، ئىنسانلارنى ئاللاھ تائالاغا شېرىك قىلىۋالغان. شۇنداق قىلىپ ئىنسانلار ئاللاھ كۆرسەتكەن ئېتىقاد ۋە ئىبادەت

سىستېمىلىرىدىن ئۆزلىشىپ كەتكەنلىكتىن ئاللاھ تائالانىڭ ھەق دىنىدىن ئايرىلىپ قالغان. ئىنسانلار ھەق دىنىنى ئۇنتۇپ، كۆپرىلىقتا يۈز تۇتقان ھەر بىر دەۋردە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئارقا – ئارقىدىن ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ھەق دىنغا قايتۇرۇپ تۇرغان بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەر ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئىنسانلار يەنە قايتىدىن بۇرۇنقى كۆپۈرلۈقلىرىغا قايتىپ تۇرغان. ئاخىرىدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتى ئىسلام دىنىنى تا قىيامەتكىچە ئۆزگەرمەس، ۋە بۇزۇلماس، مەڭگۈلۈك دىن قىلىپ بەلگىلەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بۇ ئاخىرقى دىنغا، ئاخىرقى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتنى مەخلۇقلارغا چوقۇنۇشتىن ئىبارەت زالالەتنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن ئۆزۈلكېسىل ئازات قىلىپ، ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان ھەقىقەت نۇرىغا چىقىرىشنى تەقەززا قىلغان بولۇپ، شۇندىن بېرى ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئىلاھىي بىر مەشئەل بولۇپ چاقناپ كەلمەكتە. بۇ مەشئەل تاقىيامەتكىچە مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ، بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ۋەدىسىدۇر.

ئىبادەت روھنىڭ غىزاسىدۇر

«ئىنسان دېمەك ـــ بىز تاشقىرىدىن كۆرىۋاتقاندەك ـــ يەيدىغان، ئىچىدىغان، سۆزلەيدىغان ۋە ھەرىكەت قىلىدىغان ماددىي جىسىملا ئەمەس، بەلكى ئىنساننىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى شۇنداق قىممەتلىك بىر جەۋھەر بولۇپ، ئىنسان بۇ جەۋھەرنىڭ يۈزىدىن كائىناتتىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى ۋە ئۇلارنىڭ خوجايىنى بولۇشقا لايىق بولغان. بۇ جەۋھەر بولسىمۇ، ئىنساندىكى روھتۇر. ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش ئارقىلىق بۇ روھنىڭ مەنىۋى غىزاسى تولۇقلىنىدۇ.

مۇشۇ مەنىۋى جەۋھەرنى غەپلەت ۋە مەغرۇرلۇق قاپلىۋالغان چاغدا، ئىنساننىڭ قەلبىنى شەك ۋە كۆپرىلىقنىڭ پەردىلىرى يۆرگىۋالىدۇ. ئەمما ئىنسان دەھشەتلىك بالالار ۋە ئەڭ قىيىن لەھزىلەرگە دۇچ كېلىپ، سەۋەبلەر كارغا كەلمىگەندە، بۇ پەردە ئۆزلىكىدىن تىېزلا ئېچىلىپ، ئىنسان يەنە ئەسلىدىكى تەبىئىتىگە قايتىدۇ ۋە پەرۋەردىگارىغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ مەرھەمىتىگە ئېرىشىشكە ۋە يالۋۇرۇشقا باشلايدۇ. مانا بۇ ئىنسان تەبىئىتىگە خاس خاراكتېردۇر. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: **{وَإِذاَ مَس الْإِنساَنَ ضُر دَعَـاَ رَبهُ مُنِيباً إِلَيْهِ ثُم إِذاَ خَوَلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ ماَ كاَنَ يَدْعُوا إِلَيْهِ}** تەرجىمىسى: «ئىنسانغا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتسە پەرۋەردىگارىغا يۈزلەنگەن ھالدا ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ. ئاندىن ئاللاھ ئۆز تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلغان (ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنى كۆتۈرىۋەتكەن) چاغدا، ئاللاھ تائالاغا زىيان - زەخمەتنى كۆتۈرىۋېتىش توغرۇلۇق ئىلگىرى قىلغان دۇئاسىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ.» [زۇمەر سۈرىسى 8 – ئايەت]

دېمەك: ئىنساندىكى ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياج تۇيغۇسىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن مەنىۋى ئۇچرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق نەرسە تولدۇرالمايدۇ. ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ۋە ئۇنىڭ مەرھەمىتىگە ئېرىشىشنىڭ بىرلا ۋاستىسى ئىبادەتتۇر.» [دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «**العبادة في الإسلام**» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى].

ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى

ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى — ئاللاھ تائالاغا ئەڭ كەمتەرلىك ۋە ئەڭ سەممىي مۇھەببەت ھەم ئىخلاس بىلەن ئىتائەت قىلىش دېمەكتۇر.

كەمتەرلىكنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياجنى چوڭقۇر ھېس قىلىش دېمەكتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇدرەتلىك، ئىنسان ئاجىز، ئاللاھ تائالا ھەممىنىڭ ئىگىسى، ئىنسان پېقىر، ئاللاھ تائالا ئالىم، ئىنسان جاھىل، ئاللاھ ھەممىدىن بىھاجەت، ئىنسان ھاجەتلىك. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىنسان ھەر ۋاقىت، ھەر مىنۇت ۋە ھەر سېكونت ئاللاھ تائالانىڭ ياردىمىگە ۋە ھىمايىسىگە موھتاجدۇر.

مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈنىڭ دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتتىن ئالاھىدە ئارتۇق بولىشى دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا ئىنساننى ئەڭ گۈزەل شەكىلدە ياراتتى، ئۇنى ھۆرمەتلىك قىلدى، ئۇنى كائىناتنىڭ خوجىسى قىلدى، ئەڭ ئېسىل نازۇ ـ نېمەتلەرنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدى. بۇنىدىن باشقا كۆپلىگەن ئىمتىيازلارنى پەقەت ئىنسانلارغىلا ئاتا قىلدى. ئەھۋال شۇنداق بولغان ئىكەن، ئىنسانغا ئاللاھ تائالادىن سۆيۈملۈك زات بارمۇ؟!

ئاللاھ تائالانى تونۇغان كىشى ئۇنى چوقۇم سۆيىدۇ. ھەر كىشىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈسى ئۇنىڭ ئاللاھ تائالانى تونۇغىنىغا قاراپ بولىدۇ. ئاللاھ تائالانى ھەقىقىي مەنىدە تونىغان كىشىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈسى چەكسىز بولىدۇ.

ئىخلاسنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئىبادەتلەردە ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق غەرەزنى كۆزلىمەسلىك دېمەكتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، نامازنى تەن ساغلاملىقىنى ساقلاش مەقستى بىلەن ئوقۇغان، ھەرەمگە سودا قىلىپ پۇل تېپىش ياكى «ھاجى»ئاتىلىپ ئابروي قازىنىش ئۈچۈن بارغان كىشىنىڭ بۇ نامىزى بىلەن ھەججىسى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتىن ئىبارەت بولغان ئاساسلىق غايىنى مەقسەت قىلمىغان ھەر قانداق ئەمەل ـ ئىبادەتلەر بېكاردۇر.

ئىبادەت ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىدۇر

ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرى ۋە ئېھسانلىرى ھەقىقەتەن سان ـ ساناقسىز ۋە ھساپسىزدۇر. {وَإِن تَعُدوا نِعْمَتَ اللَّهِ لاَ تُحْصُوهَا} تەرجىمىسى: «سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر» [ئىبراھىم سۈرىسى 34 ـ ئايەت]

بۇ نېمەتلەر ۋە ئېھسانلار ھەر قانداق ئەقلى بار ئىنساننى نېمەت بەرگۈچىگە شۈكۈر ئادا قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئىنساننىڭ زاتىدىكى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ نېمەتلىرىنى ئالساقمۇ، ئۇلار ئەلۋەتتە شۈكۈرنى لازىم قىلىدۇ:

1 ـ ئىنساننى بارچە مەخلۇقاتلاردىن ئالاھىدە گۈزەل ۋە چىرايلىق قىلىپ ياراتقانلىق نېمىتى.

2 ـ ئىنسان ئورگانلىرىنى ئەيىب ـ نۇقسانلاردىن سالامەت قىلىپ ياراتقان نېمىتى.

3 ـ ئىنسان ئورگانلىرىنى قوللىنىشقا يۇمشاق ۋە ھەر ئىشقا يارامىلىق قىلىپ ياراتقانلىق نېمىتى.

4 ـ ئەقىل بەرگەنلىك نېمىتى.

5 ـ كۆرىدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

6 ـ سۆزلەيدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

7 ـ ئاڭلايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

8 ـ لەززەتلەرنى تېتىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

9 ـ خۇشبۇيلارنى پۇرىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

10 ـ تەپەككۇر قىلىپ ئويلىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

11 ـ بارچە مەخلۇقاتلارنى خىزمەتلىرىگە سالالايدىغان خوجايىنلىقنى بەرگەنلىك نېمىتى.

12 ـ كۈندىلىك تازا يېمەك ـ ئىچمەكلەرنى ئاتا قىلىپ، ئوزۇقلاندۇرغانلىق نېمىتى.

13 ـ ئىنساننى كائىناتتىكىلەردىن ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ھۆرمەتلىك قىلغانلىق نېمىتى.

يوقىرىقىلاردىن باشقىمۇ ئىنسانغا بېرىلگەن سانسىز نېمەتلەر ۋە ئالاھىدە ئىمتىيازلارنىڭ ھەممىسى ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىشنى لازىم قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟!

ئىنساننىڭ ئەقلى ۋە خاراكتېرى ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشنى، نېمەت بەرگۈچىنى ئۇلۇغلاش ۋە ھۆرمەتلەشنى ئىنسانىي بۇرچ دەپ بىلىدۇ.

شۇنچىلىك سانسىز ۋە ھساپسىز نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان ئىگىسى ـــ ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن مۇقەددەس بۇرچ دەپ بىلمىگەن ۋە ئۇنىڭغا ئىنتىلمىگەن ئىنساننى قانداقمۇ ئىنسان دېگىلى بولسۇن؟!

ئاللاھ ئۆزىنىڭ يوقىرىقى نېمەتلىرىنىڭ بەدىلىگە ئىنسانلاردىن پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشلىرىنى سورايدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنى ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: **{ياأيهاالنّاسُ اعْبُدُوا رَبكُمْ الذِيْ خَلقَكُمْ وَالذِيْنَ مِنْ قبْلِكُمْ لَعَلكُمْ تتقُونَ}** «ئى ئىنسانلار! تەقۋادارلاردىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن، سىلەرنى ۋە سىلەردىن بۇرۇنقىلارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار.» [بەقەر سۈرىسى 21 - ئايەت]

ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت نامازدۇر

نامازئىماندىن قالسا ئەڭ ئۇلۇغ ۋە تولىمۇ مۇھىم ئىبادەتتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: **{رَأسُ الأمْرِ الإسلامُ وَعُمودُه الصَلاةُ}** «يەنى دىنىنىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى نامازدۇر» دېگەن. [تىرمىزى رىۋايىتى]

شۇڭا دەيمىزكى، ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىماننىڭ ئەڭ جانلىق گۇۋاھچىسى، ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسى نامازدۇر. ناماز پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ بېشى ۋە مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

نامازھەققىدىكى ئاساسى ماۋزۇغا كىرىشتىن ئاۋۋال، بىلىۋېلىش مۇھىم بولغان بەزى مەسىلىلەرنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ.

ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسي مەنبەلىرى

پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسي مەنبەلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - قۇرئان كەرىم

قۇرئان كەرىم پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ دەستۇرى ۋە ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ بىرىنچى ئاساسلىق مەنبىئىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **{اتبِعُوا مَا أنزلَ إلَيْكُم من ربكُمْ وَلاَ تَتبِعُوا مِن دُونِهِ أوْلِيَاء}** تەرجىمىسى: «(ئى ئىنسانلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ئەگىشىڭلار، ئاللاھنى قويۇپ، (جىنلاردىن ۋە ئىنسانلاردىن بولغان، سىلەرنى ئازدۇرىدىغان) دوستلارغا ئەگەشمەڭلار.» [ئەئراف سۈرىسى 3 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ: **{تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَعْتَدُوهَا وَمَن يَتَعَد حُدُودَ اللّهِ فَأوْلَئِكَ هُمُ الظالِمُونَ}** تەرجىمىسى: «ئەنە شۇلار ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىدۇر،

ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلماڭلار، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار زالىملاردۇر.» [بەقەرە سۈرىسى 229 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەر ئارىسىدا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرى ۋە ئەھكاملىرى بويىچە ھۆكۈم قىلىشقا ۋە شۇ بويىچە ئىش كۆرۈشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: {وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ} تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرىكى (ساماۋىي) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىت بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازىل قىلدۇق. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ساڭا نازىل قىلغان قۇرئان (ئەھكامى) بويىچە ھۆكۈم قىلغىن، ساڭا كەلگەن ھەقتىن بۇرۇلۇپ، ئۇلارنىڭ نەپسىي خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگىن.» [مائىدە سۈرىسى 48 - ئايەت]

قۇرئان كەرىمنىڭ باشقا تىللارغا قىلىنغان تەرجىمىلىرى ۋە تەپسىرلىرى قۇرئان ھېسابلانمايدۇ. بەلكى قۇرئان كەرىم ئەرەب تىلىدىكى ئەسلى تېكىستى بىلەنلا قۇرئان ۋە مۆجىزە دېيىلىدۇ. شۇنداقلا قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى ئىزدەشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئايەتلەردىن چۈشىنىلگەن مەنىلەرنىڭ خاتالىق ئېھتىمالى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا نامازدا قىرائەت ئورنىغا قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسىنى ئوقۇش بىلەن ناماز ئادا تاپمايدىغانلىقىدا ئىمام ئەزەمدىن باشقا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئىمام ئەزەم نامازدا قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسىنى ئوقۇسىمۇ بولىدۇ، دەپ قارىغان بولسىمۇ، كېيىن ئۇنىڭ بۇ پەتىۋاسىدىن ۋاز كەچكەنلىكىنى ئىسلام ئۆلىمالىرى سۆزلىمەكتە.

2 - سۈننەت

سۈننەت ــ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىش ــ ئىزلىرى، بۇيرىغانلىرى، توسقانلىرى ۋە سۆزلىگەنلىرىدۇر. سۈننەت ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئىككىنچى ئاساسلىق مەنبەئىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى سۈننەتكە ئەگىشىشكە چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار.» [ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىق ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ} تەرجىمىسى: «كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ.» [نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرى قۇرئان كەرىمدە كەلگەن مۇجمەل ئەھكاملارنى ئوچۇقلاش، ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈش، شەرھلەش ۋە تەپسىلى بايان قىلىشتەك

ئالاھىدە مۇھىم خۇسۇسىيىتى بىلەن «قۇرئان كەرىمنىڭ ھەقىقىي تەرجىمانى» دېيىلىدۇ. {وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ} تەرجىمىسى: «بىز ساڭا قۇرئاننى ئىنسانلارغا چۈشۈرۈلگەن شەرىئەتنى بايان قىلىپ بەرسۇن، ئۇلار (بۇ قۇرئاننى) پىكىر قىلىپ (ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن) دەپ چۈشۈردۇق.» [نەھل سۈرىسى 44 - ئايەت]

تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمنى چۈشۈرۈش بىلەن بىرگە ئۇنىڭغا «ھېكمەت» نامى بىلەن سۈننەتنىمۇ ئاتا قىلغان. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا قىلغان خىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: {وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ} تەرجىمىسى: «ئۆيلىرىڭلاردا ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن ۋە ھېكمەت (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى) تىن ئوقۇلۇۋاتقان نەرسىلەرنى ياد ئېتىڭلار.» [ئەھزاب سۈرىسى 34 - ئايەت]

ئىمام شافىئىي، ئىبنى كەسىر، قەتادە ۋە باشقىمۇ ئۆلىمالار يوقىرىقى ئايەتتىكى «ھېكمەت»سۆزىدىن سۈننەت مەقسەت قىلىنىدىغانلىقىنى سۆزلىگەن. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە «ئوقۇلىدىغان نەرسىلەر» قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەت ئىدى.[جامع بيان العلم وفضله 17- بەت، الرسالة 78 - بەت]

قۇرئان كەرىمنىڭ مەقسەت ۋە غايىلىرىنى چۈشىنىشنىڭ بىردىنبىر يولى سۈننەتتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمنى چۈشۈرۈپ، ئۇنى قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرى بويىچە كىشىلەرنى توغرا يولغا يېتەكلەشكە ئەمر قىلغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى، بۇيرىغانلىرىنى، توسقانلىرىنى ۋە جىمى ئەھكاملىرىنى گاھ ئەمەلىيىتى بىلەن، گاھ سۆزى بىلەن، گاھ باشقىلارنىڭ توغرا قىلغان ئىشلىرىغا سۈكۈت قىلىشى، خاتا قىلغانلىرىغا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىشى بىلەن يەتكۈزگەن.

3 - ئىجما

ئىجما — ئىسلام ئۈممىتىدىن بولغان زامانداش ئۆلىمالارنىڭ ھەممىسىنىڭ شەرىئەت مەسىلىلىرىدىن بىرەر مەسىلە ئۈستىدە بىردەك ئىتتىپاققا كېلىشى دېگەنلىكتۇر. [روضة الناظر 2 - توم 439 - بەت، إرشاد الفحول 63 – بەت، الإحكام للآمدي 1 - توم 196 - بەت]

ئىجما ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئۈچىنچى ئاساسلىق مەنبەئىدۇر. ئىجما قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتلەردە ھۆكمى بولمىغان يېڭى مەسىلىلەر ئۈستىدىلا بولىدۇ. چۈنكى قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتە ھۆكمى بايان قىلىنغان مەسىلىلەرگە ھېچكىمنىڭ چىشى پاتمايدۇ. ئىجما قىلىش پەقەت ئىجتىھاد (بار كۈچىنى سەرپ قىلىپ شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى چىقىرىش)سالاھىيىتىگە توشقان ئۆلىمالارغىلا خاستۇر.

ئىجما ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرىنچىسى، ئۆلىمالاردىن ھەر بىرىنىڭ ئۆز رەيىنى ئاشكارا سۆزلىشى ئارقىلىق بولىدىغان ئىجما، بۇ «ئىجما سەرىھ» (ئاشكارا ئىجما)دەپ ئاتىلىدۇ. ئىككىنچىسى، ئۆلىمالاردىن بەزىسى ياكى بىرەرسى بىرەر مەسىلىدە پەتىۋا چىقارغان بولۇپ، ئۇنى ئاڭلىغان باشقا ئۆلىمالار ئۇنى ئىنكار قىلماستىن، سۈكۈت قىلسا، بۇ «ئىجما سۈكۇتىي» (مۇۋاپىقلاشقان ئىجما)دەپ ئاتىلىدۇ. [روضـة النـاظر 2 - توم 492 – 496 - بەتلەر، إرشاد الفحول 74 – 75 - بەت، الإحكام للآمدي 1 - توم 252 - بەت]

كۆپ سانلىقنىڭ ئۆز ئارا كېلىشىپ ئىش كۆرۈشىدە خاتالىشىش نىسبىتىنىڭ ئىنتايىن ئاز بولىدىغانلىقى بىر رېئاللىقتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تائالا بۇ ئۇممەتنى خاتا ئىشقا توپلىمايدۇ» دېگەن.[تىرمىزى رىۋايىتى]

4 - قىياس

قىياس — قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتە ھۆكمى بولغان بىرەر مەسىلىگە بۇ ئىككىسىدە ھۆكمى كەلمىگەن بىر مەسىلىنى قىياس قىلىش(ئوخشىتىش) ئارقىلىق ھۆكۈم چىقىرىش دېگەنلىكتۇر.

مەسىلەن: ھاراقنىڭ ھاراملىقى ۋە قەتئىي مەنئى قىلىنغانلىقى قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن ئايىتى بىلەن بېكىتىلگەن ھۆكۈم. ئەمما نەشە، ئەپيۇن ۋە ئاق چېكىشنىڭ ھاراملىقى ۋە مەنئى قىلىنغانلىقى توغرۇلۇق قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتە ئوچۇق ھۆكۈم يوق. چۈنكى بۇ نەرسىلەر قۇرئان كەرىم چۈشكەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا يوق ئىدى. ئىسلام ئۆلىمالىرى نەشە، ئەپيۇن ۋە ئاقتىن كېلىپ چىقىدىغان دىنىي، ئەخلاقىي، ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ۋە تەن ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزۈشى قاتارلىق زىيانلارنى ھاراقنىڭ زىيىنىغا قىياس قىلىپ سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش ئارقىلىق بۇلارنىڭ ھاراملىقىغا ئىتتىپاقلاشقان. چۈنكى ھاراقنىڭ ھارام قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنىڭ ھەممىسى بۇلاردا ئارتۇقى بىلەن تېپىلىدۇ.

قىياس ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ تۆتىنچى ئاساسلىق مەنبەئىدۇر. قىياسنىڭ ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ مەنبەلىرىدىن ئىكەنلىكىگە قۇرئان كەرىم، سۈننەت ۋە ساھابىلارنىڭ سۆزلىرى دالالەت قىلماقتا.

1 - ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {كَمَا بَدَأْنَا أَولَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ} تەرجىمىسى: «مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ ھالەتتە ئەسلىگە قايتۇرىمىز.» [ئەنبىيا سۈرىسى 104 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنىدە مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈشنى ئۇلارنى دەسلەپتە يوقتىن پەيدا قىلغىنىغا ئوخشاتقان. مانا بۇ، قىياستۇر.

2 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلۈپ كەتكەن ئانىسى ئۈچۈن روزا تۇتۇشىنىڭ ھۆكمىنى سوراپ كەلگەن بىر ئايالغا: «قاراڭچۇ! ئەگەر ئانىڭىزنىڭ ئۈستىدە بىراۋنىڭ قەرزى قالغان بولسا، ئۇنى تۆلەيتتىڭىزمۇ؟» دەپ سورايدۇ. ئايال: «ھەئە، ئەلۋەتتە تۆلىگەن بولاتتىم» دەپ جاۋاب بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇنداقتا ئانىڭىز ئۈچۈن روزا تۇتسىڭىز بولىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە، ئايالنىڭ ئۆلگەن ئانىسىنىڭ گەردىنىدە قالغان روزىنى، تۆلىيەلمەستىن زىممىسىدە كەتكەن قەرزگە ئوخشاتقان. مانا بۇ، قىياستۇر.

3 - ئىككىنچى خەلىفە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇ مۇسا ئەل ئەشئەرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا يازغان خېتىدە مۇنداق دەپ يازغان: «قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە ھۆكمى بولمىغان مەسىلىلەر توغرۇلۇق كىشىلەر سەندىن ھۆكۈم سوراپ كەلگەندە، ئۇ مەسىلىلەرنى سەن ھۆكمىنى بىلىدىغان مەسىلىلەرگە قىياس قىلغىن، ئاندىن ئاللاھ تائالاغا ئەڭ يېقىملىق كېلىدىغان، ھەقىقەتكە ئەڭ ئويغۇن رەۋىشتە ھۆكۈم چىقارغىن» [أخبار القضاة 1 - توم 70 - بەت، أصول التشريع الإسلامي 17 – 79- بەتلەر، مقدمة في الفقه 17 – 38 - بەتلەر]

ئىسلام فىقھى

فىقھىنىڭ تەرىپى

فىقھ — لۇغەتتە چۈشىنىش ۋە بىلىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىمام ئەبۇ ھەنىفە فىقھىنىڭ شەرىئەت ئىستىلاھىدىكى مەنىسىنى «ئۆزىنىڭ پايدا – زىيىنىنى بىلىش»دەپ تەرىپلىگەن. بۇ ئىسلامدىكى ئېتىقاد، ئىبادەت، مۇئامىلە، ئەخلاق ۋە باشقا مەسىلىلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئومۇمىي تەرىپتۇر. چۈنكى شەرىئەت ئىلىملىرى تەخەسسۇسلارغا تۈرلىنىشتىن بۇرۇن ھەممىسى «فىقھى»دەپ ئاتىلاتتى.

كېيىنچە، شەرىئەت ئىلىملىرى تۈرلىنىپ، ئېتىقاد مەسىلىلىرى «ئىلمى كالام ياكى تەۋھىد ئىلمى»، زاھىدلىق، سەبىرچانلىق، رازىمەنلىك ۋە تەقۋادارلىققا ئوخشاش ۋىجدانىي مەسىلىلەر «ئەخلاق ياكى تەسەۋۋۇف ئىلمى»، ئەمەل – ئىبادەت، مۇئامىلە ۋە باشقا شەرىئەت مەسىلىلىرى «فىقھى ئىلمى»دەپ ئاتىلىدىغان بولغان. شۇڭا ھازىرقى زاماندا «فىقھى»سۆزىدىن پەقەت شەرىئەتنىڭ ئەمەل – ئىبادەت، مۇئامىلە، ئائىلە، دۆلەت تۈزۈمى ۋە جازا قانۇنى قاتارلىق مەسىلىلىرىلا مەقسەت قىلىنىدۇ.

شۇڭا ئىمام شافىئىي فىقھىنىڭ شەرىئەت ئىستىلاھىدىكى مەنىسىنى «شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي ئەمەللەرنىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىش» دەپ تەرىپلىگەن. بۇ تەرىپ بىردەك تونۇلغان ئەڭ مەشھۇر تەرىپتۇر.

شەرىئەت — ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا تۈزۈپ بەرگەن قانۇنى دېمەكتۇر.

شەرئەت ـــ ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن مەسىلىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىسلام فىقھىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى

ئىسلام فىقھى (ياكى ئىسلام قانۇنى) بارلىق قانۇنلاردىن ئالاھىدە ئۈستۈن، ئادالەتلىك ۋە ھېكمەتلىك قانۇندۇر. بۇنى ئىخچاملاپ ئېيتقاندا:

1 - ئىسلام فىقھىنىڭ ئىنسانلار تەرىپىدىن تۈزۈلگەن ھەرقانداق قانۇنلاردىن ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇنىڭ مەنبەئى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە مۇجەسسەم بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ۋەھىيسىدۇر. ئىجما بىلەن قىياس ئىككىسىمۇ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە مۇجەسسەملەنگەن ۋەھىيگە يۆلىنىدۇ.

2 - ئىسلام فىقھى ھاياتلىقنىڭ بارلىق تەلەپلىرى ۋە ئېھتىياجلىرىنى قاندۇرىدۇ. چۈنكى ئىسلام فىقھى ئىنساننىڭ بارلىق ئىش - پائالىيەتلىرىنى، ئۇنىڭ ئاللاھ تائالا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى، جەمئىيەتى بىلەن بولغان ئالاقىسىنى، شۇنداقلا دىن ۋە دۇنيالىق بارلىق ئىشلىرىنى ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئەۋزەل شەكىلدە رەتكە سالىدۇ. [الفقه الإسلامي وادلتـه 1 - توم 18 - 19بەتلەر]

ئىسلام فىقھىنىڭ ماۋزۇسى

ئىسلام فىقھىنىڭ ماۋزۇسى ياكى مەيدانى شەرئەت تەكلىپلىرىنى ئورۇنداشقا سالاھىيەتلىك بولغان كىشىلەرنىڭ ئىشلىرى دائىرىسىدە بولىدۇ. مەيلى نامازغا ئوخشاش قىلىشقا بۇيرۇلغان ئىش بولسۇن، مەيلى ئوغۇرلۇققا ئوخشاش تەرك ئېتىش تەلەپ قىلىنغان ئىش بولسۇن، مەيلى يېيىش ۋە ئىچىشكە ئوخشاش ئىختىيارى ئىش بولسۇن، ئىسلام فىقھى بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى سىستېملىك ھالدا، ئوچۇق ۋە تەپسىلى بايان قىلىپ بېرىدۇ. [الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 17 - بەتلەر]

ئىسلام فىقھىنىڭ خىزمەتلىرى

فىقھىنى ئىبنى مەسئۇد تېرىدى، ئەلقەمە سوغۇردى، ئىبراھىم ئورىدى، ھەمماد دان چىقاردى، ئەبۇ ھەنىفە تارتتى، ئەبۇ يۇسۇف خېمىر قىلدى، مۇھەممەد نان قىلدى، باشقىلار ئۇنىڭ نېنىدىن يېدى.

شەرھلەر

تېرىدى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى ئەڭ دەسلەپ ئوتتۇرىغا قويغان كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنىڭ كاتتا ئۆلىمالىرىدىن بىرى بولغان ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولغاي) دۇر.

سوغۇردى: يەنى فىقھى ئىلمىنى راۋاجلاندۇرغان كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا دۇنياغا كۆز ئاچقان، ئىبنى مەسئۇد، ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب، ئائىشە ۋە ئۆمەر(ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولغاي)قاتارلىق ساھابىلارنىڭ قولىدا يېتىشكەن، ئاتاقلىق فىقھشۇناس ئالىم ئەلقەمە ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى مالىك ئەل نەخەئىي دېگەن كىشىدۇر.

ئوردى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى رەتكە سېلىپ كىشىلەر پايدىلىنالايدىغان ھالغا كەلتۈرگەن كىشى كۇفە شەھىرىنىڭ تونۇلغان فىقھشۇناس ئالىمى ئىبراھىم ئىبنى يەزىد ئىبنى قەيس ئىبنى ئەل ئەسۋەد ئەبۇ ئىمران ئەل نەخەئىي دېگەن كىشىدۇر.

دان چىقاردى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى ئوچۇقلاش ئىشلىرىدا چوڭ خىزمەت كۆرسەتكەن كىشى ئىمام ئەزەمنىڭ ئۇستازى ھەمماد ئىبنى مۇسلىم دېگەن كىشىدۇر.

تارتتى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى ۋە فىقھشۇناسلىق قائىدىلىرىنى شاخلاندۇرغان كىشى، فىقھى مەسىلىلىرىنى تۇنجى بولۇپ بۆلۈملەرگە ئايرىپ چۈشەندۈرگەن، فىقھى توغرۇلۇق كىتابلارنى يازغان، شۇنداقلا مەشھۇر تۆت چوڭ مەزھەپنىڭ بىرى بولغان ھەنەفىي مەزھىبىنى تەسىس قىلغان كىشى ئۇئمان ئىبنى سابىت ئىمام ئەزەمدۇر.

خېمىر قىلدى: يەنى ئىمام ئەزەم تۈزگەن فىقھى قائىدىلىرى ۋە فىقھى مەسىلىلىرىنى ئىنچىكە تەتقىق قىلىپ شاخلاندۇرغان ۋە كۆپلىگەن مەسىلەرنى ئايدىڭلاشتۇرغان كىشى ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتى، قازى قۇزات(قازىلارنىڭ كاتتىسى) يەئقۇب ئىبنى ئىبراھىم ئەبۇ يۇسۇف دېگەن كىشىدۇر.

نان قىلدى: يەنى ئىمام ئەزەم ئوتتۇرىغا قويغان فىقھى مەسىلەرنى رەتلەپ چىققان ۋە بەزى مەسىلەرنىڭ شاخچىلىرىنى كۆپەيتكەن، شۇنداقلا ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ فىقھى مەسىلىلىرىنى بىر – بىرلەپ تەھرىرلەپ چىققان كىشى ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتى، ھەممە بىردەك ئېتىراپ قىلغان كاتتا ئالىم مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئەل شەيبانىي دېگەن كىشىدۇر.

باشقىلار ئۇنىڭ نېنىدىن يېدى: يەنى ئىمام مۇھەممەد پايدىلىنىشقا ئوڭايلاشتۇرۇپ ھازىرلىغان فىقھى مەسىلىلىرىدىن ئومۇم خەلق مەنپەئەت ئالدى.[التسهيل الضـروري لمسـائل القدوري 2 - توم 270 - بەت]

فىقھ ئىلمىنىڭ كېلىپ - چىقىش تارىخى

فىقھى ئىلمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا تەدرىجى ھالدا يېلتىز تارتىشقا باشلىغان. كېيىنچە ساھابىلارنىڭ دەۋرىدە فىھى ئىلمى رەسمىي تۈردە قانات يايغان. [الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 18 - بەت]

فىقھى ئىلمىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەب

شۈبھىسىزكى، فىقھى ئىلمىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان بىردىنبىر سەۋەب كىشىلەرنىڭ يېڭى ـ يېڭى مەيدانغا چىقىپ تۇرغان مەسىلىلەر ھەققىدە شەرئەت ئەھكاملىرىنى بىلىشكە بولغان زور ئېھتىياجىدۇر. كىشىلەرنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرىنى رەتكە سېلىشى، شەخسلەرنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرى ۋە قىلىشقا تېگىشلىكلىرىنى بىلىشى ۋە ھەر زامان مەيدانغا كېلىپ تۇرىدىغان يېڭى مەسىلىلەرنى شەرئەت سىستېمىسى بويىچە ھەل قىلىشى ئۈچۈن فىقھى ئىلمىگە بولغان ئېھتىياج ناھايىتى زوردۇر. [الفقه الإسلامي وادلتـه 1 - توم 18 – بەت]

مەزھەبنىڭ كېلىپ ـ چىقىش تارىخى

مەزھەپ — لۇغەتتە باربدىغان جاي دېگەنلىك بولۇپ، شەرئەت ئىستىلاھىدا مەزھەپ سۆزى — دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەھكاملار دېمەكتۇر. [الفقه الإلامي وأدلته 1 - توم 28 - بەت]

مەزھەپلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، ساھابىلارنىڭ زامانىدىلا باش كۆتۈرۈشكە باشلىغان. مەسىلەن: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد ۋە باشقىلارنىڭ يېڭىدىن مەيدانغا كەلگەن مەسىلىلەرنى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ روھى بويىچە جاۋابلاندۇرۇشتا، ھەر بىرىنىڭ ئۆز ئالدىغا ئايرىم مەزھىبى(رەيى ۋە قارىشى) بولغان. كېيىنچە تابىئىن(ساھابىلارنى كۆرگەن ئەۋلاد)نىڭ دەۋرىدە، مەزھەبلەر كۆپىيىشكە باشلىغان. ھەتتا مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدىلا يەتتە چوڭ ئالىمنىڭ مەزھىبى ئوتتۇرىغا چىققان. [الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 28 - بەت]

مەزھەپلەرنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ سەۋەبلىرى

ئىسلام دىنىدا مەزھەپلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەبلەر تۆۋەندىكىچە:

1 ـ ئەرەب تىلىدىكى سۆزلەرنىڭ كۆپ مەنىلەرنى بىلدۈرۈشى. بۇ سۆزنىڭ مۇجمەللىكى ياكى ئومۇم ۋە خاسلىق ئوتتۇرىسىدا ئىپادىلىنىشى ياكى ھەقىقىي مەنە بىلەن مەجازىي (مەقسەت قىلىنمىغان)مەنىسى ئوتتۇرىسىدا ئىپادىلىنىشى ۋە باشقىلاردۇر. مەسىلەن: ئەرەب تىلىدىكى«قۇرۇئ»سۆزىنىڭ ئاياللارنىڭ ھەيز كۆرۈشىنى ئىپادىلىگىنىدەك، ئۇلارنىڭ ھەيزدىن پاكلانغانلىقىنىمۇ ئىپادىلىشىگە، «ئەمر»سۆزىنىڭ پەرزنى ئىپادىلىگىنىدەك، ۋاجىب ياكى مۇستەھەب(ياخشى كۆرۈلگەن ئىش)نى ئىپادىلىگىنىگە، «نەھيى»سۆزىنىڭ ھارامنى ئىپادىلىگىنىدەك، مەكرۇھنىمۇ ئىپادىلىگىنىگە ئوخشاش.

قۇرئان كەرىمدىكى: «دىندا(ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوق» دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى «كىشىلەرنى دىنغا كىرىشكە زورلىماڭلار» دېگەن مەنىدىكى چەكلەشنى ئىپادىلەمدۇ؟ ياكى

«كىشىلەرنى دىنغا كىرىشكە زورلىمىدۇق» دېگەن مەنىدىكى ئەمەلىي ئەھۋالدىن خەۋەر بېرىشنىمۇ؟ ئىسلام ئۆلىمالىرى بۇنىڭغا ئوخشاش ئايەتلەرنىڭ ھەقىقىي دالالىتى ۋە مەقسەت قىلىنغان مەنىسىنى چۈشىنىشتە بىر خىل بولمىغانلىقتىن مەزھەپلەر كېلىپ چىققان. ھەتتا ساھابىلارنىڭمۇ چۈشىنىشى بىر خىل بولمىغان.

2 - رىۋايەتلەرنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى. بۇ مۇنداق:

(1) بەزى ھەدىسلەر بەزى ئۆلىمالارغا يېتىپ بارغان بولسىمۇ، باشقىلىرىغا يېتىپ بارالمىغانلىقى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى دىن تارقىتىش ئۈچۈن قىتئەلەرگە تارقاپ كەتكەنلىكتىن، ئۇلاردىن ھەر بىرى كىشىلەرگە ئۆزىنىڭ بىلگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىنىلا يەتكۈزەتتى.

(2) ئۆلىمالاردىن بىرەرسىگە ھەدىس يېتىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىشەنچىسىز يول بىلەن يېتىپ كەلگەنلىكىدىن ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكى ۋە باشقا بىرىگە شۇ ھەدىس ئىشەنچلىك يول بىلەن يېتىپ كېلىپ ئۇنىڭغا كۆرە ئىش كۆرگەنلىكى.

(3) ئۆلىمالاردىن بىرەرسىگە ھەدىس ئىشەنچلىك يول بىلەن يېتىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ھەدىسلەرگە مۇئامىلە قىلىش ئۈچۈن بەلگىلىگەن شەرتلىرىگە توغرا كەلمىگەنلىكى. مەسىلەن: ئىمام ئەزەم مەيدانغا چىققان ۋاقىتتىكى ئىراقتا يالغان ھەدىسلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىدىن ئويدۇرۇپ چىقىش دولقۇنى ئەۋجىگە چىققان ئىدى. شۇڭا ئىمام ئەزەم ھەدىسنى قوبۇل قىلىشتا شەرتنى بەكمۇ ئېغىر ۋە چىڭ قويغان. ھەتتا كۆپچىلىك ئۆلىمالار قوبۇل قىلغان ھەدىسلەرنى ئىمام ئەزەم قوبۇل قىلمايتتى. چۈنكى شۇ ۋاقىتتىكى ئىراقنىڭ شارائىتىدا راست ھەدىس بىلەن يالغان ھەدىسلەرنى ئايرىپ چىقىش ئىشى ناھايىتى قىيىن ئىدى.

3 - ئۆلىمالاردىن ھەر بىرىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلەردىن قانۇن چىقىرىش پرىنسىپىنىڭ يەنە بىرىنىڭ پرىنسىپىغا ئوخشاش بولمىغانلىقى.

4 - قىياسقا كۆرە ئىجتىھاد قىلىش ئۇسۇلىنىڭ ھەر بىر ئۆلىمانىڭ نەزەرىدە ئوخشاش بولمىغانلىقى.

5 - شەرئەت دەلىللىرىنىڭ بىرىنى يەنە بىرىگە ئۈستۈن قىلىش مەسىلىسىدە ھەممە ئۆلىمانىڭ پرىنسىپى ئوخشاش بولمىغانلىقى. [الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 29 - بەت]

ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان تۆت مەزھەپنىڭ كېلىپ - چىقىش تارىخى

ھەنەفىي، شافىئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھىبىدىن ئىبارەت مەشھۇر تۆت مەزھەپ ئوتتۇرىغا چىققان دەۋر فىقھى ئىلمى گۈللەنگەن ۋە ھەر قايسى مەملىكەتلەرگە تارقىلىشقا باشلىغان بىر دەۋر ئىدى. بۇ دەۋر تەخمىنەن 119 - ھىجرىيە يىلىدىن 241 - ھىجرىيە

يىلىغىچە، يەنى ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ قۇرغۇچىسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ ۋاپاتىغىچە داۋام قىلغان. [مقدمة الفقه 101 - بەت، الفكـر السـامي 1 - توم 331 – 33 - بەتلەر]

ئىمام ئەزەم

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشىۋاسى ۋە قۇرغۇچىسى ئىمام ئەزەمنىڭ تولۇق ئىسمى – نۇئمان ئوغلى سابىت بولۇپ، ھازىرقى ئىراقنىڭ كۇفە شەھرىدە 80 - ھىجرىيە يىلى دۇنياغا كەلگەن. ئىمام ئەزەمنىڭ ئاتا - ئانىسى ھازىرقى ئافغانىستاندىن بولۇپ، پارىس تىلىدا سۆزلىشىدىغان خەلقلەردىن ئىدى. ئىمام ئەزەم ئەمەۋىلەر بىلەن ئابباسىيلاردىن ئىبارەت ئىككى چوڭ ئىمپېراتورلۇقنى باشتىن كەچۈرۈپ 150 - ھىجرىيە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن

ئىمام ئەزەم تابىئىنلارنىڭ كېيىنكىلىرىدىن سانىلىدۇ. ئۇنىڭ تابىئىنلەردىن ئىكەنلىكىمۇ سۆزلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ساھابىلاردىن مالىك ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى كۆرگەنلىكى ۋە ئۇنىڭدىن: «ئىلىم ئۆگىنىش ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمانغا پەرزدۇر» دېگەن ھەدىسنى رىۋايەت قىلغانلىقى قەيت قىلىنغان.

ئىمام ئەزەم 18 يىل پەقەت ئىلىم تەھسىل قىلىش بىلەنلا شۇغۇللانغان. ئىمام ئەزەم پۈتۈن فىقھشۇناسلارنىڭ پېشىۋاسى ھېسابلىنىدۇ.

ئىمام ئەزەمنىڭ ئىسلام فىقھشۇناسلىقىدىكى ئورنى

ئىمام شافىئىينىڭ ئۇستازى ۋەكىئ ئىبنى جەرراھ مۇنداق دېگەن: «ئىمام ئەزەمدىن ئالىمراق ۋە ئۇنىڭدەك ياخشى ناماز ئوقۇيدىغان بىرىنى كۆرگىنىم يوق» [تاريخ بغـداد 13 - توم 345 -بەت]

ئىمام شافىئىي ئىمام ئەزەمنىڭ ئىلمىي مەرتىبىسىنى بايان قىلىپ: «فىقھى ئىلمىدا ھەممىمىز ئىمام ئەزەمگە موھتاجمىز» دېگەن ئىكەن. [تـاريخ بغـداد 3 - توم 323 - بەت، الإنتقاء 135 - بەت]

ئاتاقلىق تىلشۇناس ۋە فىقھشۇناس ئالىم نەزر ئىبنى شەمىل مۇنداق دېگەن ئىكەن: «كىشىلەر ھەممىسى ئۇيقۇدا ئىدى، ئىمام ئەزەم ئۆزىنىڭ ماھارىتى بىلەن ئۇلارنى ئويغاتتى» [تذيب التهذيب 5 - بەت 604 - بەت]

ئاتاقلىق فىقھشۇناس ئالىم ئىبنى مۇبارەك مۇنداق دېگەن: «فىقھى ئىلمىدە ئىمام ئەزەمدەك كامالىغا يەتكەن بىرىنى كۆرمىدىم، تەقۋادارلىقتىمۇ ئۇنىڭدەك بىرىنى كۆرمىدىم» [ترتيب المدارك 3 - توم 300 - بەت]

«.... ئىمام شافىئىي ئىمام مالىكتىن كېيىن ئىراققا باردى ۋە ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇلاردىن كۆپلەپ ئىلىم هاسىل قىلدى، هىجاز (مەككە، مەدىنە شەهەرلىرى)ئەهلىنىڭ ئىلمىي مېتودى بىلەن ئىراق ئەهلىنىڭ مېتودىنى بىرلەشتۈرۈپ، ئىمام مالىكنىڭ مەزهىبىگە ئوخشىمايدىغان يېڭى مەزهەپ تەسىس قىلىپ چىقتى. ئاندىن ئىمام ئەهمەد ئىبنى هەنبەل كەلدى، ئۇ هەدىسشۇناس ئىدى. ئۇ ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدا ئوقۇپ يېتىشتى ۋە هەنبەلىي مەزهىبىگە ئاساس سالدى.» [مقدمه ابن خلدون 447 – 448 - بەتلەر]

هەنەفىي مەزهىبىنىڭ نوپۇزى

ئىمام ئەزەمنىڭ مەزهىبى تۈركىستان، خىتاي، ئافغانىستان، پاكىستان، هىندىستان، ئوتتۇرا ئاسىيا مەملىكەتلىرى، تۈركىيە، ئىراق ۋە باشقا جايلاردا كەڭ تارقالغان بولۇپ، مىسىر، لىۋان، سۈرىيە، ئىئوردانىيە ۋە ئىراق قاتارلىق دۆلەتلەردىكى مەهكىمە شەرئىيلەر هازىرمۇ ئىمام ئەزەمنىڭ مەزهىبى بويىچە ئىش كۆرمەكتە. ئۇمۇمەن ئوسمان ئىمپېرىيىسى هۆكۈمرانلىق قىلغان جايلارنىڭ هەممىسىدە ئىمام ئەزەمنىڭ مەزهىبى ئورۇن ئالغان. دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ كۆپرەكى هەنەفىي مەزهىبىگە ئەگىشىدۇ. جەنۇبىي ئامېرىكىدىمۇ 25 مىليوندىن كۆپرەك مۇسۇلمان هەنەفىي مەزهىبىگە ئەگىشىدۇ. [تاريخ الفقه الإسلامي 129 - بەت]

ئىمام ئەزەمنىڭ پرىنسىپى

ئىمام ئەزەم مۇنداق دېگەن: «مەن قانداقلا بىر هۆكۈمنى ئاللاھ تائالانىڭ كىتابى بولغان قۇرئان كەرىمدىن ئالىمەن، ئۇنىڭدىن تاپالمىسام پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن مەشهۇر بولۇپ تارقالغان ۋە ئەڭ ئىشەنچلىك يول بىلەن كەلگەنلىرىنى ئالىمەن، سۈننەتتىنمۇ تاپالمىسام ساهابىلارنىڭ سۆزلىرىدىن خالىغان كىشىنىڭ سۆزىنى ئالىمەن، خالىغان كىشىنىڭ سۆزىنى ئالمايمەن. ساهابىلاردىن كېيىنكىلەرگە كەلگەندە، ئۇلار ئىجتىهاد قىلغاندەك مەنمۇ ئىجتىهاد قىلىمەن.» [سير أعلام النبلاء 6 - توم 401 - بەت]

ئىمام ئەزەم يەنە مۇنداق دېگەن: «هەدىس راستلا بولىدىكەن، ئۇ مېنىڭ مەزهىبىمدۇر.» [حاشية ابن عابدين 1 - توم 63 - بەت]

ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى

ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى كۆپ بولۇپ، مەشهۇرلىرى ئەبۇ يۇسۇف، مۇهەممەد، زۇفەر، هەسەندۇر. بۇلاردىن هەنەفىي مەزهىبىدىكى ئورنى ۋە نوپۇزى ئالاهىدە چوڭ بولغان ئالدىنقى ئىككىسىنىلا تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

1- ئىمام ئەبۇ يۇسۇف: ئىبراھىم ئوغلى يەئقۇب ئەل ئەنسارىي. كۇفە شەھرىدە 113 - ھىجرىيە يىلى دۇنياغا كېلىپ 182 - ھىجرىيە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. ئەبۇ يۇسۇف ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئەڭ كامالىغا يەتكەن ئالىم بولۇپ، ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبىدە تۇنجى بولۇپ ئۇسۇلى فىقھى (قانۇنشۇناسلىق پرىنسىپى)نى ئىجاد قىلغان، باغداتتا قازىلىق قىلغان، كېيىنچە، خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ زامانىدا پۈتۈن قازىلارنىڭ رەئىسى بولۇپ تاللانغان زاتتۇر.

2 - ئىمام مۇھەممەد: ھەسەن ئوغلى مۇھەممەد شەيبانىي. 132 - ھىجرىيە يىلى ئىراقتا دۇنياغا كېلىپ، 187 - ھىجرىيە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. ئىمام مۇھەممەد ئىلىمدە كامال تاپقانلاردىن بولۇپ، ئىمام ئەبۇ يۇسۇفتىن قېلىشمايدۇ. ئۇ شۇ زامانىنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئۆلىمالىرىدىن ئىدى. [الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 30 - بەت]

ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەدنىڭ ھەنەفىي مەزھىبىدىكى ئورنى

ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەد گەرچە ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن بولسىمۇ، بۇلار ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل مۇجتەھىد (شەرئەت دەلىللىرىدىن مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى چىقارغۇچى) لەردىن ئىدى. شۇڭا بۇلارنىڭ ھەر بىرى ئىمام ئەزەمنىڭ پەتىۋالىرىنى بۇزالايتتى ۋە ئۆز قاراشلىرىنى دادىل ئېلان قىلىپ كىشىلەرنى قايىل قىلالايتتى. شۇ سەۋەبتىن ھەنەفىي مەزھىبىدىمۇ ئىماملار ئارا بەزى مەسىلىلەردە ئىختىلاپلار بار.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆپىنچە مەسىلىلىرى ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى بويىچە بېكىتىلگەن بولسىمۇ، ئىمام ئەزەمگە خىلاپ ھالدا مەزكۇر ئىككى شاگىرتنىڭ رەيى بىلەن بېكىتىلگەنلىرىمۇ ئاز ئەمەس. مەسىلەن: ئىمام ئەزەم نامازدا قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەرز بولغان مىقدارىنى «قُلْ - ئېيت»قا ئوخشاش قۇرئان ئىسمىنى ئالغان بىرەر سۆزنى ئوقۇش بىلەنمۇ پەرز ئادا بولىدۇ، دەيدۇ. ئەمما ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد ئەڭ ئاز دېگەندە قىسقا ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەت مىقدارى قۇرئان ئوقۇمىغىچە نامازدىكى قۇرئان ئوقۇش پەرزى ئادا تاپمايدۇ، دەيدۇ. ھەنەفىي مەزھىبى بۇ مەسىلىدە مەزكۇر ئىككى شاگىرتنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈپ كەلمەكتە.

يەنە ئىمام ئەزەمگە كۆرە، نامازغا باشلاش تەكبىرىدە {الله أكـــبر - ئاللاھ ئەڭ چوڭدۇر} دەپ تەكبىر ئېيتىش شەرت ئەمەس، بەلكى {الله أعْظَم ـ ئاللاھ ئەڭ ئۇلۇغدۇر} ياكى {الله أعْلَـــى - ئاللاھ ھەممىدىن ئۈستۈندۇر} دېگەنگە ئوخشاش ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلايدىغان ئىبارىلەردىن قايسىبىرى بىلەن تەكبىر ئېيتىش يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەدكە كۆرە، تەكبىردە: «الله أكـــبر» دېيىش شەرتتۇر. بۇنىڭدىن

باشقىسى بىلەن تەكبىر دۇرۇس بولمايدۇ. ھەنەفىي مەزھىبى بۇ مەسىلىدىمۇ مەزكۇر ئىككى شاگىرتنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈپ كەلمەكتە.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ ئىملىرى ئارا پرىنسىپى

ھەنەفىي مەزھىبى ئاساسەن ئىمام ئەزەم، ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە ئىمام مۇھەممەد قاتارلىق ئۈچ ئىمامنىڭ ئىلمىي ئەمگىكىنىڭ مەھسۇلىدۇر. بۇلارنىڭ قوللانغان ئۇسۇلى مۇنداق:

1 ـ ئىمام ئەزەم بىلەن مەزكۇر ئىككى شاگىرت ئىتتىپاقلاشقان مەسىلە ئەڭ كۈچلۈك مەسىلە ھېسابلىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش شەرتسىز زۆرۈردۇر.

2 ـ ئىمام ئەزەم بىلەن ئىككى شاگىرت ئىختىلاپلىشىپ قالغاندا، كۆپىنچە ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. خۇسۇسەن ئىبادەت مەسىلىلىرىدە ئۇنىڭ رەيى شەرتسىز كۈچكە ئىگە.

3 ـ دەۋا، مىراس، گۇۋاھلىق قوبۇل قىلىش مەسىلىلىرىدە كۆپىنچە ئىمام ئەبۇ يۇسۇفنىڭ رەيى ئېلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك قازىلىق ھاياتى ۋە ئالغان تەجرىبىسى شۇنى تەقەززا قىلاتتى.

4 ـ ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق ۋە ئائىلىگە مۇناسىۋەتلىك شەرئىيەت مەسىلىلىرىدە كۆپىنچە ئىمام مۇھەممەدنىڭ رەيى ئېلىنىدۇ.

5 ـ بىرەر مەسىلىدە ئىمام ئەزەم بىر نەرسە دېمىگەن بولسا، ئاۋۋال ئىمام ئەبۇ يۇسۇفنىڭ، ئاندىن ئىمام مۇھەممەدنىڭ، ئاندىن زۇفەرنىڭ، ئاندىن ھەسەننىڭ رەيى قوبۇل قىلىنىدۇ.

6 ـ ھەنەفىي مەزھىبىدە 17 مەسىلىدە ئىمام زۇفەرنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈلۈپ كەلمەكتە. [مقدمة في الفقه 118 - بەت]

يوقىرىقى بايانلار بىلەن بۇ كىتابنىڭ مۇناسىۋىتى

مەن يوقىرىقىلارنى سۆزلەپ ئۆتۈشتە بىرىنچىدىن ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان مەشھۇر مەزھەپلەرنىڭ مەنبئى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت ئىكەنلىكىنى كىتابخانلارغا تونۇشتۇرۇشنى، ئىككىنچىدىن مۇجتەھىدلىق مەرتىبىسىگە يەتمىگەنلەرنىڭ، خۇسۇسەن ئاۋام خەلقنىڭ ئۆزلىرى مەنسۇپ بولغان توغرا مەزھەپكە كۆرە ئىش كۆرۈشىنىڭ زۆرۈرلىكىنى بىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلغانمەن. چۈنكى ھەممە ئادەمنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت دەلىللىرىنى چۈشىنەلىشى ئۈچۈن ئىسلام

قانۇنشۇناسلىقىدا ئىمام ئەزەمدەك كامالغا يەتكەن ئالىم بولالىشى ناتايىن. شۇڭا قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ ئالىملار يورۇتۇپ بەرگەن يولى بىلەن مېڭىشتىن باشقا چارىمىز يوق.

شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتۈش لازىمكى، مەزھەپكە ئەمەل قىلمىغان كىشى دىنغا ئاسىيلىق قىلغان بولمايدۇ. چۈنكى مەزھەپ قاراشلىرى شۇ مەزھەپ پېشۋالىرىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتىن چۈشەنگەنلىرى ۋە بىلگەنلىرى خالاس. مەزھەپ دېگەنلىك دىن دېگەنلىك ئەمەس. بەلكى دىندىن ئالغان چۈشەنچە، بەس. مەزھەپ پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ روھىغا ئۇيغۇن كېلىش شەرتى بىلەنلا قوبۇل قىلىنىدۇ. شۇڭا مەزھەپ پېشۋالىرىنىڭ ھەر بىرى: «بۇ مېنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتىن چۈشەنگەنلىرىم ياكى بۇ ئىككىسىنىڭ روھىغا ئاساسەن ئېيتقان رەيىم. ئەگەر مېنىڭ ئېيتقانلىرىم قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتكە ئۇيغۇن كەلمىگەن بولسا، ئۇنى چۆرۈپ تاشلاڭلار» دەپ جاكارلاشنى ئۇنۇتمىغان. شۇڭا شىئەلەر بىلەن خاۋارىجلارنىڭ مەزھىبى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ روھىغا ئۇيغۇن كەلمىگەنلىكتىن، بۇ مەزھەپلەر ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك قوبۇل قىلىنمىغان.

مەزھەپ چۈشەنچىسى

ئالدى بىلەن شۇنى ئۇنۇتماسلىق كېرەككى، ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك ئېتىراپ قىلىنىپ قوبۇل قىلىنغان مەشھۇر تۆت مەزھەپنىڭ ھەقلىقى ۋە توغرىلىقىدا شەك يوق. بۇلار مەرتىبە جەھەتتىمۇ ئوخشاشتۇر. چۈنكى بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ مەنبەئى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتۇر. پەقەت بەزى مەسىلىلەردە بەزى مەزھەپنىڭ كۆرۈشى بەزى مەزھەپنىڭكىدىن ئەۋزەلرەك بولغان يەرلىرى بار. بۇلار قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە كەلگەنلەرنى چۈشىنىش تەرزىنىڭ ھەركىمدە ئوخشاش بولمىغانلىقى ياكى ھەدىسلەرنىڭ ھەممىگە ئوخشاش يېتىپ بارمىغانلىقى ياكى بارغاندىمۇ ئىشەنچلىك يول بىلەن يەتمىگەنلىكىدىن ئىدى.

شۇڭا مەزھەپكە ئەگىشىشتە، ئاۋام خەلقنىڭ ئۆزى مەنسۇپ بولغان مەزھىبىگە ئەگىشىشى لازىم. ئەمما دىنىي ساھەلەردە ئالىم بولۇپ يېتىشكەنلەر ـــ ئەگەر باشقا مەزھەپلەر بىلەن ئۆز مەزھىبىنىڭ دەلىللىرىنى سېلىشتۇرۇپ، ئەڭ ئەۋزىلىنى ئايرىپ چىقىش سەۋىيىسىدە بولسا، ئۆزى ئىلىم يولى بىلەن ئىزدىنىپ ئەڭ ئەۋزەل، دەپ قانائەت قىلغىنىغا ئەگىشىشى شەرتتۇر. چۈنكى ئۇقۇغان ئادەم بىلگەن ئىلمىنى توغرا يول تېپىش ۋە توغرا ئىش قىلىشنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىشلەتمىسە نېمىگە ئىشلىتىدۇ؟!

ئىمام ئەزەممۇ مەزھەپنى قارىغۇلارچە تەقلىد قىلغۇچىلارنى يامان كۆرەتتى. ئۇ مۇنداق دېگەن: «بىزنىڭ رەيىمىزنى نەدىن ئالغانلىقىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ ھېچكىمنىڭ ئۇنى قوبۇل قىلىشى جائىز ئەمەس.» [الإنتقاء في فضائل ثلاثة الأئمة الفقهاء 145- بەت]

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرىمنى بىلمىگەن كىشىنىڭ مېنىڭ سۆزۈم بويىچە پەتىۋا بېرىشى قەتئىي توغرا ئەمەس.» [يوقىرىقى مەنبەدىن]

ئەمما بىر ـ ئىككى ھەدىسنى بىلىۋېلىپلا، ھەدىسشۇناسلىق ۋە فىقھشۇناسلىق ئىلمى ۋە پرىنسىپلىرىدىن خەۋەرسىز تۇرۇپ مەزھەپ ئۆلىمالىرىغا ھۇجۇم قىلىشقا بولمايدۇ. مۇنداقلارمۇ ھازىرقى زاماندا كۆپىيىپ كەتكەن.

شۇنىڭدەك، مەزھەپ رەيىنى دىنىنىڭ رەيى دەپ قاراپ، باشقىلارنىڭ تۇتقان يولى ئۆزى ئەگەشكەن مەزھەپنىڭ رەيىدىن ئەۋزەل ياكى توغرا ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ مەزھىبىگە قارىغۇلارچە تەئەسسۇبلۇق قىلىشمۇ ئىلىم ئەھلىگە ياراشمايدىغان بىر ئىش. چۈنكى ھەقىقىي ئىلىم ئەھلى بولغان ئادەم ھەقىقەت گەرچە قارشى تەرەپتە بولسىمۇ ئۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتمايدۇ.

ھەممىگە مەلۇمكى، ئۆتمۈشلەردە قاتناش ۋە ئۇچۇر ۋاسىتىلىرى تەرەققى قىلمىغانلىقتىن، ئۆلىمالارنىڭ دۇنيادا بار ئىلىملەرنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەردار بولالىشى مۇمكىن بولمىغاندەك، ھەدىسلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى بىلىپ بولالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۆتمۈشلەردىكى كاتتا ئۆلىمالار، مەزھەپ پېشىۋالىرى، شۇنداقلا ھەدىسشۇناس، فىقھشۇناس، تەپسىرشۇناسلار ۋە باشقا ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ تولىسىنىڭ ئىسلام دىيارلىرىنى ئايلىنىپ يۈرۈپ ئىلىم تەھسىل قىلىشقا تۈرتكە بولغان بىردىنبىر سەۋەبمۇ شۇ ئىدى. شۇڭا ئىمام شافىئىينىڭمۇ«كونا» ۋە «يېڭى»دەپ ئاتىلىدىغان ئىككى مەزھىبى بولغان. ئاۋۋالقىسى ئىراقتىكى ۋاقتىدا، كېيىنكىسى مىسىرغا كەلگىنىدە ئوتتۇرىغا چىققان. چۈنكى ئۇ مىسىرغا كەلگىنىدە كۆپرەك ھەدىس بىلەن ئۇچرىشىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن بولىشى ئېھتىمال.

ئەمما ھازىرقى ئۇچۇر دەۋرىدە، ئىزدىنىش ۋە مەلۇمات ئېلىش ۋاسىتىلىرى كېڭەيدى. ھەتتا بىرقانچە مىنۇت ئىچىدىلا دۇنيانىڭ قايسىبىر كۇتۇبخانىسىدىكى كىتابلار بىلەن ئۇچراشقىلى بولىدۇ. ھەدىسلەرمۇ دۇنيانىڭ قايسىبىر يېرىدە بولمىسۇن ئىزدەنگۈچىلەر ئۈچۈن پىنھان قالمايدىغان بولدى. ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسىنى تەكشۈرۈپ توغرىسىنى تاپقىلى بولىدۇ. مەزھەپ پېشىۋالىرىغا يېتىپ بارالمىغان نۇرغۇن ھەدىسلەرنىڭ كېيىنكى ئالىملارغا يېتىپ كېلىشى ئارقىلىق مەزھەپتىكى بەزى مەسىلىلەر ۋە بەزى قاراشلارغا تۈزىتىش بېرىلگەن ئەھۋاللارمۇ كۆپ. چۈنكى بۇرۇنقىلار شۇ چەكلىك شارائىتنىڭ يار بېرىشىگە يارىشا ئىزدىنىپ ئۆزى توغرا، دەپ قانائەت قىلغانلىرىنى باشقىلارغا ئۆگىتىپ قالدۇرۇپ ئۆتكەن. ئۇلار بەزى مەسىلىلەردە خاتالاشقان بولسىمۇ ئۆزرۈلۈكتۇر. ئۇلارنىڭ ئۆزرۈلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا چوقۇم قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى ئىجتىھاد قىلغۇچى ئەگەر توغرىسىنى تاپقان بولسا ئىككى ساۋابقا، خاتالاشقان بولسا بىر ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

تەقلىد مەسىلىسى

بىراۋغا ئەگىشىپ ئۇنىڭ رەيىنى قوبۇل قىلىش ئۇنى «تەقلىد» قىلىش دەپ ئاتىلىدۇ. باشقىلارنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرگەن كىشى «مۇقەللىد»دەپ ئاتىلىدۇ.

بەزى ئۆلىمالار «مۇقەللىد»نى مۇنداق دەپ تونۇشتۇرغان: مۇقەللىد — باشقا بىرىنىڭ سۆزىنى دەلىل – ئىسپات تەلەب قىلماستىن قوبۇل قىلغۇچى دېمەكتۇر. بۇ ئىمام ھەرەمەين، ئىمام غازالىي ۋە باشقىلار ئېيتقان تەرىپ.[البرهان 2 - توم 1357 - بەت، المستصفى 2 - توم 387 - بەت]

تەقلىد قىلىشقا بولمايدىغان ئىشلار

1 ـ ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىنى بىلىش ۋە ئۇنىڭ بىرلىكىنى ئىسپاتلاشقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەردە باشقىلارنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىز ياكى ئەمەسلىكىدە ئۆلىمالار ئىختىلاپلاشقان. مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئىسلام ئۆلىمالىرى بۇ مەسىلىلەردە تەقلىد قىلىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى قارار قىلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىنى بىلىش ۋە بىرلىكىنى ئىسپاتلاشقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەردە ھەر قانداق مۇسۇلمان ئادەم ئۆز ئەقلى بىلەن ئىزدىنىشى پەرزدۇر. [روضة الناظر2 - توم 312 - بەت، الإحكـام 4 - توم 300 - بەت، المحصول 457 – 460 - بەتلەر، تيسـير التحريـر 4 - توم 243 - بەت، فـواتح الرحموت 2 - توم 402 - بەت]

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى نامايان قىلىدىغان شەيئىلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش، ئىزدىنىش ۋە ئەقىل ئىشلىتىشكە ئەمر قىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئەمرى بۇيرۇلغان ئىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى تەقەززا قىلىدۇ.

{أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ مِن شَيْءٍ} تەرجىمىسى: «ئۇلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ سەلتەنىتى ئۈستىدە، ئاللاھنىڭ ياراتقان مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟» [ئەئراف سۈرىسى 185 - ئايەت]

{وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ. وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ} تەرجىمىسى: «زېمىندا ۋە ئۆزەڭلاردا ئاللاھقا چىن ئېتىقاد قىلىدىغانلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار، (بۇنى) كۆرمەمسىلەر؟» [زارىيات سۈرىسى 20 – 21 ـ ئايەتلەر]

{إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُوْلِي الألْبَابِ} تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشىدا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، روشەن دەلىللەر بار.» [ئال ئىمران سۈرىسى 190 – ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئايەتلەرنى ئوقۇپ پىكىر يۈرگۈزمىگەن كىشىنىڭ ھالىغا ۋاي» دېگەن سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان. [ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

2 - پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىسلام دىنىنىڭ راستلىقى توغرۇلۇق باشقىلارنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىدە ئىتتىپاققا كەلگەن. چۈنكى تەقلىدچىلىك شەرىئەتتە سۆكۈلىدىغان بىر ئىش. بىر ئىشنىڭ سۆكۈلگەنلىكى ئۇنىڭ قەتئىي توغرا ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا كۇففارلارنىڭ سۆزىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دېگەن: {**وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا**} تەرجىمىسى: «ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن باشلىقلىرىمىزغا، كاتتىلىرىمىزغا ئىتائەت قىلدۇق، ئۇلار بىزنى توغرا يولدىن ئازدۇردى، دەيدۇ.» [ئەھزاب سۈرىسى 67 - ئايەت]

چۈنكى ھېچكىم دىنغا كىرىشكە زورلانمايدۇ. بۇ ئىسلام دىنىنىڭ پرىنسىپىدۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھەركىم ئۆز ئەقلى بىلەن ئويلاپ ھەقىقەتنى تېپىپ، ئۇنى ئۆز قانائىتى بىلەن قوبۇل قىلىشى شەرتتۇر. شۇڭا ئىسلام دىنىدا «تەقلىد قىلغۇچىنىڭ ئىمانى دۇرۇس ئەمەس» دېگەن قائىدە بار.

3 - كۆپ ساندىكى ئىسلام ئۆلىمالىرىغا كۆرە، ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىسى بولغان ئالتە ئىمان مەسىلىسىدە تەقلىدچىلىك قىلىش جائىز ئەمەس. چۈنكى بۇ مەسىلە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن تا ھازىرغىچە بىر خىل داۋام قىلىپ كەلگەن ئەڭ ئۆزگەرمەس ۋە قەتئىيلەشكەن مەسىلىدۇر. بۇ مەسىلىنى بىلىشتە ئۆلىمالار بىلەن ئاۋام خەلقنىڭ پەرقى يوقتۇر. شۇنىڭدەك بۇ مەسىلىنى بىلىشنىڭ يولىدىمۇ ھەممە باراۋەردۇر.[**الكوكب المنير** 4 - توم 538 - بەت، **نشر البنود** 2 - توم 337 - بەت، **المسودة** 458 - بەت، **التمهيد** 4 - توم 398 - بەت]

4 - پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىدئەت(دىندىن سانالمايدىغان)ئىشلاردا تەقلىد قىلىشنىڭ قەتئىي خاتا ئىكەنلىكىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى دىن ئۆز ۋاقتىدا كامالىغا يېتىپ بولغان. كامالىغا يەتكەن نەرسە زىيادىنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: {**الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا**} تەرجىمىسى: «بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.» [مائىدە سۈرىسى 3 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىزنىڭ بۇ دىنىمىزدا بىدئەتنى پەيدا قىلىدىكەن، ئۇ قەتئىي رەت قىلىنىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

تەقلىد قىلىشقا بولىدىغان ئىشلار

يۇقىرىدا تەقلىد قىلىش مەنئى قىلىنغان ئىشلاردىن باشقا بارلىق دىنىي مەسىلىلەردە باشقىلارنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىتتىپاقتۇر. [أضواء البيان 7 -486 – بەت، إمتاع العقول 204 - بەت]

تەقلىد قىلىشقا بولىدىغان كىشىلەر

ئادالەتلىك مۇجتەھىدنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. [روضة الناظر 2 - توم 384 - بەت، شرح المنـار 3 - توم 38 - بەت، فواتح الرحموت 2 - توم 402 - بەت]

مۇجتەھىد — ئىجتىھاد قىلىش سالاھىيىتىگە يەتكەن ۋە شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىنى توغرا يوسۇندا چىقىرالايدىغان كىشى دېمەكتۇر. [إرشاد الفحول 250 - بەت]

ئادالەت — سۆزى بىلەن قىلغانلىرى بىر – بىرىگە زىت كەلمىگەن، شەرىئەتتە بۇيرۇلغانلارنى ئورۇنلاش ۋە مەنئى قىلىنغانلاردىن يىراق بولۇشى بىلەن تونۇلغان ئۆلگىلىك ئالىمنىڭ سۈپىتىدۇر. [غاية المنتهى 3 – توم، 473 - بەت، حاشية الروض المربع 7 – توم 593 - بەت]

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ تەرجىمىسى «مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىشى لايىق ئەمەس (ئۇلارنىڭ بىر تۈركۈمى جىھادقا چىقتى)، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەر بىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ ئاللاھتىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟» [تەۋبە سۈرىسى 122 - ئايەت]

ئادالەتلىك مۇجتەھىدلار كىملەر؟

ئادالەتلىك مۇجتەھىدلار ئىسلام دۇنياسىدا مەشھۇر بولۇپ بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان مەزھەپلەرنىڭ پېشۋالىرى، ئۇلاردىن قالسا، ھەر بىر مەزھەپنىڭ مۆتىۋەر مۇجتەھىدلىرى ۋە باشقىمۇ سالاھىيەتلىك مۇجتەھىد ئالىملاردۇر. مەسىلەن: ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەزەم بولۇپ، بۇ مەزھەپنىڭ مۆتىۋەرلىرى ئىمام ئەبۇ يۇسۇف، ئىمام مۇھەممەد ۋە ئىمام زۇفەرلەردۇر.

مەزھەپكە ئەگىشىش(تەقلىد قىلىش)نىڭ ھۆكمى

بۇ ماۋزۇ تۆۋەندىكى ئۈچ مەسىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - ئاۋام خەلقنىڭ مەزھەپكە ئەگىشىش مەسىلىسى

ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ كۆپ سانلىقىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ئاۋام خەلقنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقلىد قىلىشى (ئەگىشىشى) ۋاجىب(زۆرۈر) تۇر. [شرح الكوكب المـنير 4 - توم 517 -بەت، أضواء البيان 7 - توم 497 – 499 - بەتلەر، نشر البنـود 2 - توم 336 - بەت]

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بىلمەيدىغان كىشىلەرنى بىلىدىغان ئۆلىمالاردىن سوراپ ئۆگىنىشكە ئەمر قىلغان: {فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنـتُمْ لاَ تَعْلَمُـونَ} تەرجىمىسى: «ئەگەر بىلمىسەڭلار، ئىلىم ئەھلىلىرىدىن سوراڭلار.» [نەھل سۈرىسى 43 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سوراپ ئۆگىنىشتىن نومۇس قىلىدىغانلارغا كايىپ مۇنداق دېگەن: «ئۇلار بىلمىگەنلىرىنى سوراپ ئۆگەنسە بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ ھەقىقەتەن يېتەرسىزلىكنىڭ شىپاسى سوئالدۇر.» [ئەبۇداۋۇد، ھاكىم ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

ئاۋام خەلقمۇ ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتى بويىچە ئىش كۆرۈشكە چاقىرىلغان. شەرىئەت بويىچە ئىش كۆرۈش ئۈچۈن شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىش شەرت. ئۇلارنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىشىنىڭ بىرلا يولى بىلگەنلەرنى تەقلىد قىلىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاۋام خەلقنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقلىد قىلىشى ۋاجىبتۇر.

2 - ئىجتىھاد قىلالمايدىغان ئالىمنىڭ مەزھەپكە ئەگىشىش مەسىلىسى

شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ دەلىللىرىنى ئۆز ئىجتىھادى بىلەن كۈچلۈك ياكى زەئىپ دەپ ئايرىيالايدىغان مەرتىبىگە يەتمىگەن ئۆلىمانىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقلىد قىلىشتا چىڭ تۇرىشى جائىزمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى ئىختىلاپلاشقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ كۆپ سانلىقى جائىز دېگەن قارارغا كەلگەن. بۇ، شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن باشقا يولى بولمىغان كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما ئۇ بىرەر مەسىلىنىڭ دەلىلىنى بىلىپ، ئۆزى تەقلىد قىلىپ ئەگەشكەن مەزھەپنىڭ شۇ مەسىلىدىكى قارارى مەزكۇر دەلىلغا خىلاپ ئىكەنلىكىنى بايقىسا، ئۇ مەسىلىدە ئۆز مەزھىبى بويىچە ئەمەس، بەلكى شۇ دەلىلنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىش كۆرىشى پەرزدۇر. [شرح الكوكب المنير 4 - توم 574 - بەت، اعلام الموقعين 4 - توم 331 - بەت، مجموع الفتاوى 4 - توم 253 - بەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەدى ئىبنى ھاتەمگە: «ھارامنى ھالال ۋە ھالالنى ھارام قىلىشتا ئۆلىمالارنىڭ سۆزىگە ئىتائەت قىلغان كىشى ئۇنىڭغا چوقۇنغان ۋە ئاللاھ تائالاغا

شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ» دېگەن سۆزى بۇ مەنىنى ئىپادىلىسە كېرەك. [تىرمىزى، ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلغان ھەدىس]

3 ـ ئىجتىھاد قىلالايدىغان كىشىنىڭ باشقىسنى تەقلىد قىلىشى

كۆپ سانلىق ئۆلىمالارغا كۆرە، ئۆز ئىجتىھادى بىلەن شەرئىي دەلىللىرىنى تەكشۈرۈپ چىقىپ، ئۇلاردىن مەسىلىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئۈتتۈرىغا قويۇش سەۋىيىسىگە يەتكەن كىشىنىڭ كۈچى يەتمىگەن بەزى مەسىلىلەردە باشقا بىرىنى تەقلىد قىلىشى جائىزدۇر. [فواتح الرحموت 2 - توم 402 - بەت، المستصفى 2 - توم 384 -بەت]

مۇئەييەن بىر مەزھەپكە ئەگەشكەن كىشىنىڭ باشقا بىر مەزھەپنىڭ رەيىنى قوبۇل قىلىشى جائىزمۇ؟

كۆپ سانلىق ئۆلىمالارنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، مۇئەييەن بىر مەزھەپكە ئەگەشكەن كىشىنىڭ بەزى مەسىلىلەردە باشقا بىر مەزھەپنىڭ رەيىنى قوبۇل قىلىشى جائىزدۇر. بۇ، شۇ مەسىلىدە باشقا مەزھەپنىڭ تۇتقان يولى ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلگەن كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما قايسىسىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەن كىشىنىڭ مۇنداق قىلىشىغا يول يوق. ئۇ ئۆز مەزھىبىگە چىڭ ئېسىلىشى لازىم. [غاية الوصول 152 - بەت، إرشاد الفحول 272 - بەت]

رۇخسەت ئىزدەپ باشقا مەزھەپكە ئۆتۈش جائىزمۇ؟

پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى ئاۋامنىڭ ئوڭايلىق ئىزدەپ ئۆلىمالارنىڭ رۇخسەتلىرى ئارقىسىدىن چېپىشىنىڭ قەتئىي جائىز ئەمەسلىكىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئۆزى مەنسۇپ بولغان مەزھىبىدىن باشقا بىر مەزھەپكە رۇخسەت ئىزدەپ ئۆتۈش ئۆلىمالارنىڭ سۆزىنى شەرئىي دەلىللىرىدىن ئۈستۈن بىلگەنلىك ۋە دىنىي مەسىلىلەرنى ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرگەنلىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ، دىنىنىڭ ھەيبىتىنى چۈشۈرۈشكە سەۋەب بولىدىغان ئىشلاردۇر. مۇندىن باشقا شەرئىي ئەھكاملىرىدا رۇخسەت ئىزدەپ يۈرۈش كىشىنى كۆپلىگەن خاتالىقلارغا ئېلىپ بارىدۇ. [شرح الكوكب المنير 4 - توم 577 - بەت، إرشاد الفحول 272 - بەت، غذاء اللباب 1 - توم 193 - بەت، روضة الطالبين11 - توم 117 - بەت]

ئىككىنچى خەلىفە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «ئۈچ نەرسە دىنىنى يىقىتىدۇ: بىرىنچىسى، ئالىمنىڭ ئېزىپ كېتىشى، ئىككىنچىسى، مۇناپىقلارنىڭ قۇرئان توغرۇلۇق جېدەل قىلىشى، ئۈچىنچىسى، ئازغۇن يول باشچىلار.» [دارىمىي رىۋايىتى]

مەزھەبكە ئەگەشمەسلىك دەۋاسى

زامانىمىزدا مەزھەپكە ئەگەشمەسلىك دەۋاسىنى قىلغۇچىلارنىڭ تولىسى ئاز – تولا ھەدىس ئۆگىنىۋېلىپلا ئۆزلىرىنى مۇجتەھىد ئالىملاردىن سانىغان ئاز ساندىكى ئەبگاللارنىڭ دەۋاسى بولۇشى مۇمكىن. شەرىئەت ئىلىملىرىدە مۇجتەھىدلىق مەرتىبىسىگە يەتمىگەنلەرنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈشى ئەقىل ۋە شەرىئەتنىڭ بىردەك تەقەززاسىدۇر. چۈنكى شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى توغرا يوسۇندا چىقىرىش ھەممىلا ئالىمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى ئۆزى قانائەت قىلغان، توغرا مەزھەپنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈشتۇر. مۇنداق قىلغان كىشى تۈرلۈك خاتالىقلاردىن ساقلىنىپ قالىدۇ. ھەر قانداق ئالىم مەزھەپتىن بىھاجەت بولالايدىغان ئىش بولسا ئىدى، ئەڭ ئاۋۋال زامانىمىزدىكى ئاتاقلىق ئۆلىمالار، ھەتتا ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ دىنىي ماقاملىرىدىكى كاتتا ئۆلىمالار ئۆزلىرىنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقلىد قىلىدىغانلىقىنى ئېيتمىغان بولار ئىدى. ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەدلەرمۇ ئىمام ئەزەمدىن قېلىشمايدىغان مۇجتەھىد ئالىملار ئىدى. ئۇلار ئىمام شافىئىي ۋە ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەللەرنى يېتىشتۈرۈپ چىقارغان ئۇستازلار بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئىمام ئەزەمدىن ئايرىلىپ مۇستەقىل مەزھەپ تەسىس قىلىشقا تامامەن ئىقتىدارلىق زاتلار ئىدى. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپمۇ، ئۇلار يەنىلا ئۆزلىرى قانائەت قىلغان ھەنەفىي مەزھىبىدىن ۋاز كەچمىگەن.

بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتىكى پرىنسىپىم

1 - مەن بۇ كىتابنى ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبى بولغان ھەنەفىي مەزھىبىنى ئاساس قىلىپ يېزىپ چىقتىم. پەقەت ئىنتايىن ئاز ساندىكى بەزى مەسىلىلەردە باشقا مەزھەپلەرنىڭ ھەنەفىي مەزھىبىدىن كۈچلۈكرەك قاراشلىرىنى شۇ مەزھەپنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرى بىلەن بىرگە بايان قىلىپ قويدۇم. مەسىلەن: ھەنەفىي مەزھىبىدە ھاجىلارنىڭ ئەرەفاتتا ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشىدىن باشقا قايسىبىر ھالەتتە نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشنى دۇرۇس ئەمەس، دەپ قارايدۇ. ئەمما باشقا مەزھەپلەردە سەپەردە، قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە ۋە ئۆزۈرلۈك ئەھۋاللاردا بۇنداق قىلىش دۇرۇستۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن «سەھىھ – ئەڭ ئىشەنچلىك» ھەدىسلەر بار. («نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش»دېگەن ماۋزۇغا قاراڭ).

2 - ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ مۆتىۋەرلىرى ئارىسىدىمۇ بەزى مەسىلىلەردە ئىختىلاپلار بولغانلىقتىن، ئىختىلاپلىق مەسىلىلەرنىڭ دەلىل – ئىسپات جەھەتتە ئەڭ كۈچلۈك دەپ قارالغانلىرىنى ۋە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كاتتا ئۆلىمالىرى ئەڭ توغرا، دەپ قوبۇل قىلغانلىرىنى تاللاپ ئالدىم. بەزى مەسىلىلەردە ئىمام ئەزەم بىلەن شاگىرتلىرىنىڭ قارىمۇ

قارشــى كۆرۈشــلىرىنى ئەينــەن بايــان قىلــدىم. ئــەمما ـ كىتابىمــدىكى ـ مەزھــەپ مۆتىۋەرلىرىنىــڭ رەيــى بايان قىلىنمىغان مەسىلىلەر ھەممــە بىــردەك ئىتتىپــاقىقا كەلگــەن مەســىلىلەر يــاكى كــۆپ ســانلىق ئىتتىپــاقىقا كەلگــەنلىكى ئۈچــۈن بــەس - مــۇنازىرە قىلىشمايدىغان مەسىلىلەردۇر.

مۇكەللەپنىڭ تەرىپى

مۇكەللەپ ـــ شەرئەت تەكلىپلىرىنى ئورۇنلاشقا سالاھىيەتلىك كىشى دېمەكتۇر.

مۇكەللــەپ بولۇشــنىڭ شــەرتى ـــ مۇســۇلمان بولــۇش، بالاغەتكــە يەتكــەن بولــۇش ۋە ئەقلى جايىدا بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئوغۇللار 12 ياش بىلەن 15 ياش ئارىســىدا، قىــزلار 9 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا بالاغەتكە يېتىدۇ.

فىقھى ئىستىلاھلىرى

ھەنــەفىي مەزھىپىگــە كــۆرە، فىقھــى ئىســتىلاھلار يەتتــە بولــۇپ، ئــۇلار: پــەرز، ۋاجىــب، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ تەھرىمى، مەكرۇھ تەنزىھى، مۇباھتۇر.

تۆۋەندە بۇلارنىڭ قىسقىچە تەرىپلىرى ۋە ھۆكۈملىرىنى بايان قىلىمىز:

1 - پەرزنىڭ تەرىپى

پــەرز ـــ كەســكىن بــۇيرۇلغانلىقى قــۇرئان كــەرىم ۋە مۇتــەۋاتىر (راســتىنلا مۇھەممــەد ئەلەيھىســسالامدىن كەلگــەنلىكى بىــر تــوپ جامائــەت تەرىپــىدىن بىرخىــل ئىبــارە بىلــەن رىۋايەت قىلىنىپ، شۈبھىسىز دەرىجىدە ئىسپاتلانغان) ھەدىسلەرنىڭ ئېنىق ۋە كەسكىن دەلىللىــرى، شــۇنداقلا ئىجمــا ـــ مۇجتەھىــد ئۆلىمالارنىــڭ ئورتــاق قــارار قىلىشــى بىلــەن ئىسپاتلانغان ئەمەللەر دېمەكتۇر.

مەسىلەن: قۇرئان كەرىمنىڭ دەلىللىرى بىلــەن ئىســپاتلانغان بــەش ۋاخ ناماز، زاكــات، روزا ۋە ھەج قاتارلىقلارغا، مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلــەن ئىســپاتلانغان نامازدا قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ئەمەللەر.

پەرزنىڭ ھۆكمى

پەرزنىڭ ھۆكمى: ئۇنى ئورۇنلاش زۆرۈردۇر. ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن ئورۇنلىمىغان كىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولــدۇ ۋە ئــۆزىنى ئاخىرەتنىــڭ ئازابىغا تــۇتقان بولــدۇ. ئــۇنىڭ پــەرز ئىكەنلىكىگــە ئىنكــار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

پەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، پەرز ئەيىن، يەنە بىرى، پەرز كىفايەدۇر.

پەرز ئەيىننىڭ تەرىپى

پەرز ئەيىن — مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ بىۋاستە ئۆزى ئورۇنلىشىغا بۇيرۇلغان پەرز دېيىلىدۇ.

مەسىلەن: بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش، ھارام ۋە يامان ئىشلاردىن يىراق بولۇشقا ئوخشاش ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆزىگە بۇيرۇلغان ئەمەللەردۇر.

پەرز ئەيىننىڭ ھۆكمى

پەرز ئەيىن دەپ ئاتالغان ئەمەللەرنى مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆزى ئورۇنلىشى شەرتتۇر. باشقىلارنىڭ ئورۇنلاپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ.

پەرز كىفايەنىڭ تەرىپى

پەرز كىفايە — ئومۇمى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرزدۇر. مەسىلەن: ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، ئەمر - مەرۇپ، ۋەز - نەسىھەت قىلىش، دىنى ئىلىم ياكى پەن تېخنىكا ساھەلىرىدىن قايسىبىرىدە مۇتەخەسسىس بولۇش، جىنازە نامىزىغا قاتنىشىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئەمەللەردۇر.

پەرز كىفايەنىڭ ھۆكمى

پەرز كىفايە ئەمەللىرىنى مۇسۇلمانلار ئاممىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئورۇنلىشى بىلەن ئورۇنلىمىغانلارنىڭ ئۈستىدىكى بۇ پەرزنى ئورۇنلاش بۇرچى ئادا تاپىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچبىرسى بۇ پەرزنى ئورۇنلىمىغان بولسا، پۈتۈن مۇسۇلمان ئاممىسى گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەرك قىلىنغان بۇ پەرز ئۈچۈن ھەممىسى جاۋاپكارلىققا تارتىلىدۇ.

2 - ۋاجىبنىڭ تەرىپى

ۋاجىب — بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم دەلىللىرى بىلەن ئىسپاتلانغان بولسىمۇ، شۇ مەسىلىگە نىسبەتەن دالالىتى كەسكىن بولمىغان ئايەتلەر ۋە غەيرى مۇتەۋاتىر(مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر ياكى ئىككى ساھابە تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغانلىقى سەۋەبلىك، كەسكىن دەلىل - ئىسپاتلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالمىغان) ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېيىلىدۇ.

مەسىلەن: قۇربانلىق قىلىش، فىتىر سەدىقىسى، ھېيىت نامازلىرى، ۋىتىر نامىزى قاتارلىقلار. ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەپلەردە، «پەرز» بىلەن «ۋاجىب» بىر مەنىدە كېلىدۇ.

ۋاجىبنىڭ ھۆكمى

ۋاجىبنى ئورۇنلاش خۇددى پەرزگە ئوخشاش زۆرۈردۇر. ۋاجىب ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى پەرزنى تەرك ئەتكەننىڭ گۇناھىدىن بىر دەرىجىدە تۆۋەن گۇناھكار بولىدۇ. ۋاجىبقا ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولمايدۇ، بەلكى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

3 - سۈننەتنىڭ تەرىپى

سۈننەت — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى قىلىپ ئادەتلەنگەن ياكى باشقىلارنى بۇيرۇغان ياكى باشقىلار قىلسا، دۇرۇس كۆرۈپ قوللىغان ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەت ۋە ئىش - پائالىيەتلەر دېمەكتۇر.

سۈننەتنىڭ تۈرلىرى

سۈننەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، تەكىتلىك سۈننەت، يەنە بىرى، تەكىتسىز سۈننەتتۇر.

تەكىتلىك سۈننەتنىڭ تەرىپى

تەكىتلىك سۈننەت — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمىشە ئورۇنلاشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۆزرۈسىز قەتئىي تەرك ئەتمىگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر.

مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەتتە مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشاش ئەمەللەر.

تەكىتلىك سۈننەتنىڭ ھۆكمى

تەكىتلىك سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. بىراق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كايىشىغا ئۇچراش خەۋپى بار.

تەكىتسىز سۈننەتنىڭ تەرىپى

تەكىتسىز سۈننەت — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورۇنلاشقا ئادەتلەنمىگەن بولۇپ، گاھىدا ئورۇنلىغان، گاھىدا ئۆزرۈسىز تەرك ئەتكەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن: ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بۇرۇنقى تۆت رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇشقا ئوخشاش ئەمەللەر. تەكىتسىز سۈننەت «مۇستەھەب»دەپ ئاتىلىدۇ.

تەكتسىز سۈننەتنىڭ ھۆكمى

تەكتسىز سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ، تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ كايىشىغىمۇ ئۇچرىمايدۇ.

4 - ھارامنىڭ تەرىپى

ھارام — كەسكىن مەنىنى قىلىنغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن شۈبھىسىز ۋە كەسكىن ھالدا ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر.

مەسىلەن: زىنا قىلىش، ھاراق ئىچىش، جازانە يېيىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش گۇناھلار.

ھارامنىڭ ھۆكمى

ھارام قىلىنغان ئىشلارنى قىلغان كىشى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. تەۋبە قىلىپ قايتمىسا دوزاخنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ھاراملارنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ھارامنى ھالال سانىغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

5 - مەكرۇھ تەھرىمىنىڭ تەرىپى

مەكرۇھ — ياقتۇرۇلمايدىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، مەكرۇھ تەھرىمى — مەنىنى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەھرىمى ھارام تەرەپكە ئېھتىمالى كۆچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: تاھارەت ئالغاندا سۇنى ئىسراپ قىلىش ياكى نورمالدىن ئاز قوللىنىش، نامازدا تۇرغاندا كۆزىنى يۇمۇۋېلىش ياكى ئۇياق - بۇياققا قاراش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. ئەمما ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا بولسا، باشقىلارنىڭ سودىسىنىڭ ئۈستىگە سودا قىلىش (يەنى باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزۇش)، باشقا بىرى نىكاھلانماقچى بولغان ئايالغا ئۇنىڭ ئىزنىسىز نىكاھلىنىۋېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار.

مەكرۇھ تەھرىمىنىڭ ھۆكمى

مەكرۇھ تەھرىمىنى ئىشلىگەن كىشى ھارامنى ئىشلىگەندىن بىر دەرىجە تۆۋەنرەك گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. مەكرۇھ تەھرىمىنى ھالال سانىغان كىشى كاپىر بولمايدۇ. بەلكى گۇناھكار بولىدۇ.

6 - مەكرۇھ تەنزىھىنىڭ تەرىپى

مەكرۇھ تەنزىھى — مەنىنى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئىشلار دېمەكتۇر.

مەكرۇھ تەنزىھىي ھالال تەرەپكە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر.

مەسىلەن: ئاممىۋى سورۇنلارغا ۋە مەسجىدلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ خام سامساق ۋە خام پىيازغا ئوخشاش ھىد - بۇيى يېقىمسىز نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلغىنىغا ئوخشاش ئىشلار.

مەكرۇھ تەنزىھىنىڭ ھۆكمى

مەكرۇھ تەنزىھنى ئىشلىگەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئەمما ئۇنى تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

7 - مۇباھ

مۇباھ — ئۇنى ئىشلەش ياكى تەرك ئېتىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا تاپشۇرۇلغان ئىشلار دېمەكتۇر.

مەسىلەن: يېيىش - ئىچىش، ئولتۇرۇش - قوپۇشلارغا ئوخشاش ئىختىيارىي ئىشلار.

مۇباھنىڭ ھۆكمى

مۇباھ بولغان ئىشلارنى ئىشلەش ياكى تەرك ئېتىش بىلەن ھېچقانداق گۇناھ ياكى ساۋاب بولمايدۇ. [الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 51 – 53 - بەتلەر]

ئەمما مۇباھ ئىشلارنى نىيەت بىلەن ئىبادەت قاتارىغا ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنلاش ۋە ئىبادەتلەردە پائالىيەتچان بولۇش نىيىتى بىلەن يېيىش ۋە ئىچىش، مېڭىنى ياخشى دەم ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرلىرىنى تېخىمۇ ياخشى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن ئۇخلاش ۋە تەن ساقلىقىنى ساقلاش ئارقىلىق شەرىئەت كۆرسەتمىلىرىنى ياخشى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن تەن ھەرىكەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەتكە ياتىدۇ ۋە بۇ ئىشلارغا ئاللاھ تائالا - ئۆز پەزلىدىن - چوقۇم ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى بېرىدىغانلىقىدا شەك يوق.

بىلىۋېلىش زۆرۈر بولغان مەسىلىلەر

1 - ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەھۋەنلىك(ئۇنتۇپ قالغانلىق ياكى بىلمىگەنلىك) بىلەن تەرك قىلىنسا ياكى نۇقسان بىلەن قىلىنسا، شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بوزۇلغان بولىدۇ، ئۇنى قايتىدىن ئورۇنلاشقا توغرا كېلىدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بولغان پائالىيەتلەردىن رۇكۇ ياكى سەجدىلەردىن بىرەرسىنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

2 ـ ھەر قانداق ئەمەل ـ ئىبادەتلەردىكى ۋاجىب ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنسا، بۇ ئەمەل ـ ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ، ئىناۋەتسىزمۇ بولمايدۇ. ئەمما ۋاجىبنى قەستەن تەرك ئېتىش بىلەن ئەمەل ـ ئىبادەت بۇزۇلىدۇ ۋە ئىناۋەتسىز بولىدۇ.

مەسىلەن: ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىشى بىلەن نامىزى تولۇقلانغانغا ئوخشاش. ئەمما ۋاجىبنى قەستەن تەرك ئەتكەنلىكنىڭ مىسالى: نامازنىڭ ۋاجىبلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشنىڭ قەستەن تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازلارنىڭ بۇزۇلغىنى ۋە ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

3 ـ ھەر قانداق ئەمەل ـ ئىبادەتلەردىكى سۈننەت نامىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ ياكى ھەممىسىنىڭ قەستەن ياكى سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن شۇ ئەمەل ـ ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ ۋە نۇقسان بىلەنمۇ سۈپەتلەنمەيدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتنىڭ بېشىدا بىسمىللاھ دېيىشنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ نۇقسانلىق بىلەن سۈپەتلەنمىگىنىگە ئوخشاش.

4 – ھەر قانداق ئەمەل ـ ئىبادەتلەردىكى مەكرۇھ دېگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى بىردىن كۆپىنى سادىر قىلىش بىلەن شۇ ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مەسىلەن: پەرز نامازلاردا بىرىنچى رەكئەتكە ئوقۇغان(فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا) سۈرىنىڭ ئۆزىنى ئۆزۈرسىز ھالدا، ئىككىنچى رەكئەتكە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ئۇنىڭ بىلەن نامازنىڭ سۈپىتىگە ۋە قوبۇل بولۇشىغا قەتئىي تەسىر يەتمەيدۇ. چۈنكى «مەكرۇھ»نىڭ مەنىسى ـ يوقىرىدا ئېيتىلغاندەك ـ ياقتۇرۇلمىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىبادەتنى بۇزمايدۇ، سۈپىتىگىمۇ تەسىر كۆرسەتمەيدۇ.

5 ـ دىنى كىتابلارنىڭ ئورتاق ئىستىلاھىغا ئاساسەن بۇ كىتابتا، پەرز ئەين ئۈچۈن «پەرز»، تەكىتلىك سۈننەت ئۈچۈن «سۈننەت»، تەكىتسىز سۈننەت ئۈچۈن «مۇستەھەب» ۋە مەكرۇھ تەھرىمى ئۈچۈن «مەكرۇھ» دەپ قىسقارتىپ بېرىلىدۇ. ئەمما پەرز كىفايە ۋە مەكرۇھ تەنزىھىلەر قىسقارتىلماستىن، تولۇق بېرىلىدۇ.

مەسىلەن: ناماز ئوقۇش پەرز دەيمىز. بۇ پەرز ئەين دېگەنلىك. مىسۋاك قوللىنىشنى سۈننەت دەيمىز. بۇ تەكىتلىك سۈننەت دېگەنلىكتۇر.

6 - شەرت

شەرت — بىرەر ئەمەلنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن مەۋجۇد بولۇشى شەرت قىلىنغان، ئەمما شۇ ئەمەلنىڭ ماھىيىتىدىن سانالمايدىغان نەرسە دېمەكتۇر. مەسىلەن: تاھارەت نامازنىڭ شەرتىدۇر. تاھارەت بولمىسا ناماز ئوقۇغىلى بولمايدۇ. بىراق تاھارەت نامازنىڭ قاتارىدىن سانالمايدۇ.

7 - جائىز

جائىز — دۇرۇس يەنى قىلسا بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: ناماز ئوقۇيدىغان جايدا نىجاسەت بولسا، ئۇنى تازىلاپ، ئەسىرنى يوقىتىش ئارقىلىق بۇ جايدا ناماز ئوقۇش جائىز دېگەنلىك «دۇرۇس» دېگەنلىكتۇر.

بىرىنچى بۆلۈم
ئىسلام دىنىدىكى ناماز

- ئىسلام دىنىدىكى ناماز
- نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى
- نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى پەزىلىتى
- بەش ۋاخ نامازنىڭ هۆكمى
- كۈندىلىك بەش نامازنىڭ سىرلىرى
- نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى
- ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز
- نامازدا «خۇشۇئ»نىڭ ئەهمىيىتى
- ئىنسان پىسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز
- نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناهى

ئىسلام دىنىدىكى ناماز

ناماز — پۈتۈن ساماۋىي دىنلاردا ئورتاق بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمى ئىبادەتتۇر. شەكلى ۋە ئوقۇلۇش تەرتىبلىرى ئىسلام دىنىدىكى نامازغا ئوخشىمىسىمۇ، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىگە ناماز پەرز قىلىنىپ كەلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان خىتابىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {**إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي**} يەنى «مەن ھەقىقەتەن(ئىبادەتكە لايىق) ئاللاھتۇرمەن، مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، (يالغۇز) ماڭا ئىبادەت قىلغىن، مېنى زىكرى قىلىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن.» [تاھا سۈرىسى 14 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا يەنە ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئىسرائىل ئەۋلادى توغرۇلۇق توختالغان قىسسىدە مۇنداق دېگەن: {**وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ..**} يەنى «ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھ تائالادىن باشقىغا ئىبادەت قىلماسلىققا، ئاتا - ئانىغا، خىش - ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىشقا، كىشىلەرگە ياخشى سۆز قىلىشقا، ناماز ئۆتەشكە، زاكات بېرىشكە ئەھدە ئالدۇق.» [بەقەرە سۈرىسى 83 - ئايەت]

ئەمما ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ناماز كۆپلىگەن خاسىيەتلىرى ۋە ھېكمەت - ئەسرارلىرى بىلەن باشقا دىنلاردىكى نامازلاردىن ئالاھىدە پەرقلىق بولۇپ تونۇلغان بىر ئۇلۇغ ئىبادەتتۇر. ھېچقانداق دىندىكى ناماز ئىسلام دىنىدىكى نامازنىڭ كاتتا ئورنىغا ۋە ئالىي پەزىلىتىگە يېتەلمەيدۇ.

نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئىماندىن كېيىنلا مۇسۇلمانلارغا ئەڭ ئاۋۋال بۇيرۇلغان ئىبادەت نامازدۇر. ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ مەرتىۋىسىگە ۋە ئۇلۇغلىقىغا يېتەلەيدىغان ئىككىنچى بىر ئىبادەت يوقتۇر.

1 - ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: {**رَأْسُ الأَمْرِ الإِسْلاَمُ وَعُمُودُهُ الصَّلاَةُ**} يەنى: «دىنىنىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تېرىكى نامازدۇر.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

2 - ناماز قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان بىردىنبىر ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**إن أولَ ما افْتُرِضَ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِينِهِمْ الصلاةُ وَآخِرُ ما يَبْقَى الصلاةُ وَأولُ ما يُحاسَبُ بِهِ الصلاةُ**} تەرجىمىسى: «ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

3 - ناماز ـــ دىن يوقالمايدىكەن قەتئىي يوقالمايدىغان ئىبادەتتۇر. چۈنكى ناماز دىنىنىڭ شۇئارىدۇر.

4 - ناماز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىدۇر. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، سەكراتتا تۇرۇپ «نامازنى تەرك ئەتمەڭلار! نامازنى تەرك ئەتمەڭلار!» دەپ ۋەسىيەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

5 - نامازنىڭ پەرز بولغانلىق قىسسىسىمۇ، نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ۋە مۇھىم ئىبادەت ئىكەنلىكىگە ئايرىم دەلىلدۇر. چۈنكى پۈتۈن ئىبادەتلەر زېمىندا پەرز قىلىنغان بولسا، بەش ۋاخ ناماز ئىسرا - مىراج كېچىسى ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا بىۋاسىتە ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئاسماندا پەرز قىلىنغان. ئادەتتە، ھۆكۈمەتلەرمۇ ئۆزلىرىنىڭ ھەر قايسى دۆلەتلەردىكى ئەلچىلىرىنى پەۋقۇلئاددە مۇھىم ئىشلار ئۈچۈنلا ئۆز دۆلىتىگە چاقىرتىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاممۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىسى، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنى ھۇزۇرىغا چاقىرتىپ ئۇنىڭغا ۋە ئۈممەتلىرىگە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ناماز مىراج كېچىسى پەرز قىلىنغانلىقى ئۈچۈن شۇڭا ئۇ، «مۇسۇلماننىڭ مىراجى» دېيىلگەن.

نامازنىڭ پەزىلىتى

ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ پەزىلىتى ئىنتايىن كۆپتۇر. ئىسلام دىنى نامازغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى بارلىق ئىبادەتلەردىن ئالدىنقى ئورۇنغا قويدى. ئۇنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇشتا قاتتىق تەلەپ قويدى. ئۇنى تەرك ئەتكۈچىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇردى. چۈنكى ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى، جەننەتنىڭ ئاچقۇچى، پۈتۈن ياخشى ئىشلارنىڭ بېشى، تەقۋادارلىقنىڭ ئىپادىسى ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ نىشانىسىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ناماز ئوقۇشنى مۆمىنلەرنىڭ ئىماندىن كېيىنكى بىرىنچى سۈپىتى قىلىپ كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ماختايدۇ: {**هُدًى لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاةَ**} تەرجىمىسى: «(قۇرئان) تەقۋادارلارغا يېتەكچىدۇر. ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ، نامازنى ئادا قىلىدۇ.» [بەقەرە سۈرىسى 3 - ئايەت]

ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغان مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى ناماز بىلەن باشلىنىپ يەنە ناماز بىلەن خۇلاسىلانغان: {**قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاتِهِمْ خَاشِعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ**} تەرجىمىسى: «مۆمىنلەر

ھەقىقەتـەن بەختكـە ئېرىشـتى. ئـۇلار شـۇنداق مۆمىنلـەركى نامازلىرىـدا ئـاللاھ تائالانىـڭ ئۇلۇغلىقىـدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر. ئۇلار بىھۇدە سۆز ۋە بىھـۇدە ئىشـتىن يىـراق بولغـۇچىلاردۇر. ئـۇلار زاكـات بەرگـۈچىلەردۇر. ئـۇلار ئـەۋرەتلىرىنى ھارامــدىن ســاقلىغۇچىلار (يــەنى ئــەۋرەتلىرىنى پــەقەت خوتــۇنلىرى ۋە چۆرىلىرىــدىن باشقىلاردىن ساقلىغۇچىلار) دۇر. بۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچىلار مالامەت قىلىنمايدۇ. بــۇنىڭ ســرتىدىن جىنســي تەلــەپنى قاندۇرۇشــنى تەلــەپ قىلغــۇچىلار ھەددىــدىن ئاشقۇچىلاردۇر. ئۇلار يەنى مۆمىنلـەر ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر. ئـۇلار نامازلىرىنى ۋاقتىـدا تولۇق ئـادا قىلغـۇچىلاردۇر.» [مۇئمىنـۇن سۈرىسى 1 - 9 - ئايەتلەر]

نامازنىڭ ھۆكمى

ھەرقانـداق بـالىغ، ئاقىـل بولغـان مۇسـۇلمان كىشىگـە كۈنـدە بـەش ۋاخ ناماز ئوقـۇش پـەرز ئەيندۇر.

ئـاللاھ قـۇرئان كەرىمـدە بـەش ۋاخ نامازنـىڭ پـەرز ئىكـەنلىكىنى ئـېلان قىلىـپ مۇنـداق دەيـدۇ: {**إن الصلاةَ كَانَتْ عَلى المُـؤْمِنِينَ كِتَابَـا موْقُوتًـا**}تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى.» [نىسا سۈرىسى 103 – ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنـداق دېگـەن: {**خَمْسُ صَلَوَاتٍ كَتَبَهُن اللهُ عَلى الْعِبَادِ مَنْ جَاءَ بِهِن لَمْ يُضَيعْ مِنْهُن شَيْئا اسْتِخْفَافا بِحَقِهِن كَانَ لَهُ عِنْدَ للهِ عَهْدٌ أنْ يُدْخِلَهُ الْجَنةَ وَمَنْ لَمْ يَأْتِ بِهِن فَلَيسَ لَـهُ عِنْدَ اللهِ عَهْدٌ إنْ شَاءَ عَذبَهُ وَإنْ شَاءَ أدْخَلَهُ الْجَنـةَ**} تەرجىمىسى: «ئـاللاھ بەندىلەرگـە بـەش ۋاخ ناماز ئوقۇشنى پـەرز قىلـدى، كىمكـى بـەش ۋاخ نامازنى ئەھمىيەتسىز سـاناپ، ئۇلارنى زايـا قىلىۋەتمەستىن، تولۇق ئادا قىلىدىكەن، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇ كىشىنى جەننەتكە كىرگۈزۈشكە ئەھدىسى باردۇر. كىمكى بەش ۋاخ نامازنى ئـادا قىلمايدىكـەن، ئـاللاھ تائالانـىڭ ئـۇ كىشىگـە ئەھدىسى يوقتۇر، خالىسا ئازابلايدۇ، خالىسا گۇناھىنى ئەپۇ قىلىـپ جەننەتكە كىرگۈزىدۇ.» [نەسائىي رىۋايىتى]

تەلھە ئىبنى ئابدۇللاھتىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: {**جاءَ رَجُلٌ إلى رسول اللّهِ صـلى الله عليه وسلم مِنْ أهل نَجْدٍ ثائرَ الرأسِ يُسمعُ دَوي صَوته ولا يُفْقَهُ ما يقولُ، حتى دَنا، فإذا هُوَ يَسْـألُ عن الإسلام، فقال رسولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم: خَمسُ صَلَواتٍ في اليَوْمِ والليلةِ. فقال: هَل عَلـي غَيْرُها؟ قال: لا، إلاّ أنْ تَطَوعَ. قال رسولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم: وَصِيامُ رَمَضانَ. قالَ: هـلْ عَلـي غَيْرُهُ؟ قال: لا، إلاّ أن تَطَوعَ. قال وَذَكَرَ له رسولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم الزكاةَ، قـال هـلْ عَلـي غَيرُها؟ قال: لا، إلاّ أن تَطَوعَ. قال فأدْبَرَ الرجُلُ وَهُوَ يقولُ: وَاللّهِ لا أزيدُ عَلى هذا ولا أنقُـصُ. قـال رسولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم: أفْلَحَ إنْ صَـدَقَ**} تەرجىمىسى: «نەجدىلىك بىر ئادەم چېچى چــۇۋۇلغان قىياپــەتتە يىــراقتىن بىــر نەرســە دەۋاتــاتتى. ئــۇنىڭ نىمــە دېگــەنلىكىنى

چۈشەنمىدۇق، ئۇ يېقىنلىشىپ كېلىۋىدى، ئۇنىڭ ئىسلام توغرۇلۇق سورىغانلىقىنى بىلدۇق. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ياەسۇلەللاھ ئاللاھ ماڭا نامازدىن نېمىنى پەرز قىلدى؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، ”بىر كېچە ـ كۈندۈزدە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيسەن“ دەپ جاۋاپ بەردى. ئەرابىي: ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا پەرزمۇ بارمۇ؟ دىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”يوق، پەقەت نەپلە (ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن ئوقۇيدىغان نامازلار) ۋە رامىزان روزىسى بار“دېدى ئەرابىي: ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟“ دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ”يوق، پەقەت نەپلە روزىلارنى تۇتساڭ بولىدۇ“، دېدى ۋە زاكاتنى چۈشەندۈردى، ئەرابىي يەنە ”ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟“ دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئۇنىڭغا: ”يوق پەقەت ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن سەدىقە ۋە ئېھسانلارنى قىلساڭ بولىدۇ“ دېدى، ئەرابىي ”ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇنىڭغا كەم ـ زىيادە قىلمايمەن“ دېگىنىچە قايتتى، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”بۇ ئادەم سۆزىدە راستچىل بولسىلا، نىجاتلىققا ئېرىشتى“ دېدى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى مەيلى ئۇلار ئۆيىدە بولسۇن، مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى ئۇخلۇشلۇقتا بولسۇن، مەيلى قىيىنچىلىقتا بولسۇن، مەيلى ئامانلىقتا بولسۇن، مەيلى جەڭ مەيدانىدا بولسۇن، ھەر قانداق شارائىتتا نامازنى چوقۇم ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: {**حافِظُوا عَلَى الصلوٰةِ وَالصلاةِ الوُسْطىَ وَقُوْمُوا لله قانِتِيْنَ. فَإنْ خِفْـتُم فَرِجـالاً أو رُكْبانـاً**} تەرجىمىسى: «(بەش) نامازنى بولۇپمۇ ئەسىر نامىزىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار). ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا(يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىۋاتقىنىڭلاردىمۇ نامازنى ئادا قىلىڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 138 - 139 – ئايەت]

يەنى قورقۇنچلۇق ھاللاردىمۇ، ئۇرۇش مەيدانلىرىدىمۇ، قاتناش قوراللىرى ئۈستىدىمۇ، رۇكۇ ۋە سەجدىسىز ھالدا، ئىما ـ ئىشارەت بىلەن بولسىمۇ، نامازنى داۋاملاشتۇرۇڭلار دېگەنلىكتۇر.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، قىبلىگە قاراشنى شەرت قىلماستىن نامازنى داۋاملاشتۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: {**وَلِلهِ المَشْـرِقُ وَالمْغرِبُ فَأيْنماُ تُوَلوا فَثم وَجْهُ اللهِ**} تەرجىمىسى: «مەشرىقمۇ، مەغرىبمۇ(يەنى پۈتۈن يەر شارى) ئاللاھنىڭدۇر. قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ، ئاللاھنىڭ مۈلكى(يەنى ئاللاھنىڭ سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى)دۇر.» [بەقەرە سۈرىسى 115 - ئايەت]

نامازنى بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: {**فَوَيْـلُ لِلْمُصَلِّيْنَ. الذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ سَاهُوْنَ**} تەرجىمىسى: «شۇنداق ناماز ئوقۇغۇچىلارغا ۋايكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ.» [مائۇن سۈرىسى 4 - 5 – ئايەتلەر]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام نامازنىڭ ئەھمىيىتى توغرۇلۇق مۇنداق دەيدۇ: {مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُـورٌ وَلاَبُرْهَـانٌ وَلاَنجَـاةٌ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُون وَهَامَانَ وَفِرْعَوْن وَأُبيِ اِبْن خَلَـفٍ} تەرجىمىسى: «كىمكى نامازنى ئۆز ۋاقتىدا، تولۇق ئادا قىلىدىكەن، ناماز ئۇنىڭغا توغرا يولدا مېڭىشتا نۇر، (مۇسۇلمانلىقىغا) دەلىل ۋە قىيامەت كۈنىدە (ئازابتىن) نىجاتلىق بولىدۇ. كىمكى ئۇنى تەرك ئېتىدىكەن، ئۇنىڭغا نۇرمۇ يوق، دەلىلمۇ يوق، قىيامەت كۈنىدە ئازابتىن نىجاتلىقمۇ يوقتۇر. ئۇ، قىيامەت كۈنى قارۇن، پىرئەۋن، ھامان ۋە ئۇبەي ئىبنى خەلەپلەر بىلەن بىرگە قوپىدۇ.» [ئەھمەد رىۋايىتى]

ناماز تېنى ساق مۇسۇلمان كىشىدىن قەتئىي ساقىت بولمايدۇ. ھەتتا ناماز ئوقۇشقا ئىما ـ ئىشارەتكە چامى يېتىدىغان ۋەزىيەتتىكى كېسەل كىشىدىنمۇ ساقىت بولمايدۇ. بۇ ھەقتىكى ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسى مۇنداق: «كېسەل كىشى ئورنىدىن تۇرۇشقا ماجالى بولسا، نامازنى ئادەتتىكىدەك ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئورنىدىن تۇرالمايدىغان ھالەتتە بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئولتۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمايدىغان ھالەتتە بولسا، ياتقان يېرىدە بېشى بىلەن ئىما ـ ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسىلى ئېغىر بولۇپ، بېشى بىلەنمۇ ئىما ـ ئىشارەت قىلالمايدىغان ياكى سۆزنى چۈشەنمەيدىغان ھالەتتە بولسا، شۇ ۋاقىتتىلا ناماز ئۇنىڭدىن كېچىكتۈرىلىدۇ.» [الهداية، اللباب شـرح الكتـاب 1 - توم 100 - بەت، فتح القدير 1 - توم 375 - بەت]

كېسەللىك سەۋەبىدىن ناماز ئوقۇشقا ئامالسىز قالغان كىشىنىڭ ھالى شۇنداق بولغان يەردە، تېنى ساق، ئەقلى ـ ھوشى جايىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇمىغان كىشىنىڭ ھالى قانداق بولار ...؟

باللارنى كىچىكىدىن نامازغا ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارنى يەتتە ياشتا نامازغا بۇيرۇش، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا، نامازغا كۆندۈرۈش يۈزىسىدىن يېنىك ئۇرۇش ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {مُـرُوا أَوْلاَدَكُمْ بِالصلاَةِ لِسَبْعٍ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا لِعَشْرٍ} «باللىرىڭلارنى يەتتە يېشىدا نامازغا بۇيرۇڭلار. ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا يېنىك ئۇرۇڭلار.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

شۇنىمۇ ئەستىن چىقارماسلىق كېرەككى، ئىسلام دىنىدا باللارنى نامازدىن باشقا بىرەر مەسىلە ئۈچۈن ئۇرۇش چەكلىنىدۇ. بۇمۇ ئىسلام نەزەرىدە نامازنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى ئىسپاتلاشقا يېتەرلىكتۇر.

كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ سىرى

ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ نامازنىڭ ئورۇنلاش ۋاقىتلىرىنى كېچە ـ كۈندۈزنىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىگە بەلگىلىدى. بەش ۋاخ ناماز ھەقىقەتتە

مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندىلىك سادىر قىلغان خاتالىقلىرى ۋە گۇناھلىرىنى يۇيۇپ پاكلايدىغان مەنىۋى مۇنچىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا بۇ مەنىنى مۇنۇ مىسال بىلەن ئىپادىلەپ كۆرسەتكەن: {**أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ. هَلْ يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ؟ قَالُوا: لاَ يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ. قَالَ: فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ. يَمْحُو اللهُ بِهِنَّ الْخَطَايَا**} تەرجىمىسى: «ئىبىتىڭلارچۇ! ئەگەر سىلەردىن بىرىڭلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئۆستەڭ بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەر كۈنى بەش قېتىم يۇيۇنسا ئۇنىڭ بەدىنىدە كىر قالامدۇ؟ دەپ سورىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. ساھابىلار ”ياق، قالمايدۇ“ دەپ جاۋاپ بېرىشتى. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”بەش نامازنىڭ مىسالى شۇنىڭغا ئوخشاشتۇركى، ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن خاتالىقلارنى يوقىتا چىقىرىدۇ“ دېدى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىنسان شۇنداق ئاجايىپ يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭدا پەرىشتىلەردە بولىدىغان روھانىيلىق، ھايۋانلاردا بولىدىغان شەھۋانىي ھەۋەس ۋەيىرتقۇچلاردا بولىدىغان غەزەپ (ئاچچىق) باردۇر.

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۇنىڭدىكى شەھۋانىي ھەۋەس ياكى غەزەپ ئۇنىڭدىكى روھانىيلىقتا غالىب كېلىپ، ئۇنى تۈرلۈك خاتالىقلارغا باشلاپ كېتىدۇ. ئىنساننىڭ خاتالىشىشى ئەيىب سانىلىدىغان ئىش ئەمەس. ھەر قانداق ئادەم بالىسى خاتالىشىدۇ. لېكىن ئەڭ چوڭ خاتالىق ئىنساننىڭ خاتالىقلار ئۈستىگە خاتالىقلارنى سادىر قىلىش ئارقىلىق، خاتالىقلار دېڭىزىغا چۆكۈش نەتىجىسىدە، ھايۋانلارغا ئوخشاش بولۇپ كېتىشىدۇر. بەش نامازدا خاتالاشقانلارنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىپ توغرا يول تېپىشى، غەپلەتتىكىلەرنىڭ ئۇيقۇلىرىدىن ئويغىنىشى، ئازغانلارنىڭ ئۆز پەرۋەردىگارى تەرەپكە قايتىشى ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى پۇرسەت بار. بۇ مەنىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: {**إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي عِنْدَ كُلِّ صَلاَةٍ: يَا بَنِي آدَمَ قُومُوا إِلَى نِيرَانِكُمُ الَّتِي أَوْقَدْتُمُوهَا فَأَطْفِئُوهَا**} تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالانىڭ ھەر ناماز ۋاقتىدا، "ئى ئادەم باللىرى! ئۆزۈڭلار ياندۇرغان ئوتۇڭلارنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ناماز ئوقۇشقا تۇرۇڭلار" دەپ چاقىرىدىغان مەخسۇس پەرىشتىلىرى بار.» [تەبەرانى رىۋايىتى]

«بەش ۋاخ نامازنىڭ تەسىرى ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرىنى ئۆچۈرۈش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ كۆپلىگەن ئىجابىي تەرەپلىرى بار. بەش ۋاخ ناماز ئەڭ ئاۋۋال ئىنساننى ئىنسانلىق سالاھىيىتىگە كۆتۈرگەن ۋە پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا لايىق قىلغان ئىنسانلىق روھنى غىزالاندۇرىدۇ. كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئىنساننىڭ ماددىي چۈشەنچىلەردىن مۇتلەق ئازات بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا مۇناجات قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ روھنى يۈكسەلدۈرەلىشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئىبادەتتۇر. ئىنساننىڭ روھى غىزاسىنى ئالىملارنىڭ ئىلمى، ياكى ئەدىبلەرنىڭ ئەدەبىياتى ياكى پەيلاسوپلارنىڭ پەلسەپەسى تەمىنلىيەلمەيدۇ. ئۇنى پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ مەرىپىتى ۋە ئاللاھ تائالاغا بولغان يېقىنلىقلا تەمىنلىيەلەيدۇ ۋە يۈكسەلدۈرەلەيدۇ. خۇددى ئاشقازاننىڭ

ئېھتىياجى كۈندىلىك ئۈچ ۋاخ غىزالىنىش بىلەن تەمىن ئېتىلگەندەك، روھنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىمۇ بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن تەمىن ئېتىلىدۇ . مۇندىن باشقا ئىنسان يەنە، بۇ بەش ۋاخ ناماز ئەسناسىدا ماددىي ئالەملەردىن روھىي ئالەمگە تەرەققى قىلىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا ھازىر بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن پۈتۈن ھاجەتلىرىنى خىجىل بولماستىن سورايدۇ، ئاللاھ تائالامۇ زىرىكمەستىن ئۇنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىدۇ.» [دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام»ناملىق ئەسىرىدىن]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدسىدا مۇنداق دەيدۇ: {قَالَ اللهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَلاَةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ. وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ. فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: {الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} قَالَ اللهُ تَعَالَى: حَمِدَنِي عَبْدِي. وَإِذَا قَالَ: {الرحْمٰنِ الرحِيمِ}. قَالَ اللهُ تَعَالَى: أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي. وَإِذَا قَالَ: {مَالِكِ يَوْمِ الدينِ} قَالَ: مَجدَنِي عَبْدِي (وَقَالَ مَرةً: فَوضَ إِلَيَّ عَبْدِي) فَإِذَا قَالَ: {إِياكَ نَعْبُدُ وَإِياكَ نَسْتَعِينُ}. قَالَ: هٰذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ. فَإِذَا قَالَ: {اهْدِنَا الصرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضالينَ}. قَالَ: هٰذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ} تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالا ”نامازنى مەن بىلەن بەندەمنىڭ ئارىسىدا ئىككىگە بۆلدۈم. بەندەم ئۆچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن“ دېدى. بەندە (فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشقا باشلاپ) {الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} يەنى «پۈتۈن ھەمدۇسانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر» دېگەندە، ئاللاھ «بەندەم مېنى مەدھىيىلىدى» دەيدۇ. ئۇ {الرحْمٰنِ الرحِيمِ} يەنى «ئاللاھ ناھايىتى مېھرى شەپقەتلىكتۇر » دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم ماڭا ھەمدۇ سانا ئېيتتى» دەيدۇ. ئۇ {مَالِكِ يَوْمِ الدينِ} يەنى «ئاللاھ قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر» دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم مېنى ئۇلۇغلىدى» دەيدۇ. ئۇ {إِياكَ نَعْبُدُ وإِياكَ نَسْتَعِينُ} يەنى: «ئى ئاللاھ! ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم سورايمىز» دېگەندە، ئاللاھ: «بۇ مەن بىلەن بەندەم ئوتتۇرىسىدىكى ئىش، بەندەم ئۈچۈن سورىغىنى بار» دەيدۇ. ئۇ {اهْدِنَــــا الصرَاطَ الْمُستَقِيمَ. صِرَاطَ الذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضالينَ} يەنى: «بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن، غەزەپ قىلىنغانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولىغا ئەمەس، سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا باشلىغىن» دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەمنىڭ بۇ تىلىكىنى قوبۇل قىلدىم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن» دەيدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ نامازدىكى يېقىنلىقىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: {إِن الرجُلَ إِذَا قَامَ يُصَلي أَقْبَلَ اللهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ، حَتى يَنْقَلِبَ أَوْ يُحْدِثَ حَدَثَ سُوءٍ} يەنى «ھەقىقەتەن ئىنسان نامازغا تۇرغاندىن باشلاپ، نامىزىنى تۈگەتكىنىگە ياكى بىرەر ئەھۋال يۈز بېرىپ نامازدىن چىققىنىغا قەدەر، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرىنى ساناپ بولۇش قىيىن. چۈنكى ناماز ئىسلامنىڭ ئالدىنقى پەرزى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزەرىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ ئاخىرەتتىكى مۇكاپاتلىرىمۇ كاتتىدۇر. نامازنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى ئاخىرەتتە نجاتلىققا ئېرىشىش ئارقىلىق جەننەتنى قازىنىشتۇر. «مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. ئۇلار شۇنداق مۆمىنلەركى، نامازلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بىسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر.»[مۇئمىنۇن سۈرىسى 1 - ئايەت]

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك باشقا پايدىلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 – بارلىق قائىدە – تەرتىپلىرىگە تولۇق رىئايە قىلىپ، چىن ئىخلاس بىلەن ئوقۇلغان ناماز ئىنساننىڭ روھىنى پاكلايدۇ ۋە ئۇنى يۈكسەك دەرىجىلەرگە كۆتۈرىدۇ. چۈنكى ئىنساننىڭ روھانىيلىقى ئۇنىڭ نەپسىي - ھەۋەسلىرى ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، يۈكسەلگەن ۋاقىتىدا ئىنسان پەرىشتىلەرنىڭ مەرتىۋىسىگە، گاھىدا ئۇلاردىنمۇ يۇقىرى مەرتىۋىلەرگە تەرەققى قىلىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا، يەنى ئىنساننىڭ نەپسىي - ھەۋەسلىرى ئۇنىڭ روھانىيلىقىنى بېسىپ چۈشكەن ۋاقىتىدا ئىنسان ھايۋانلارغا ئوخشاش ياكى ئۇلاردىنمۇ تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالىدۇ. ناماز ئاللا تائالا بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى خالىق (ياراتقۇچى) بىلەن مەخلۇق (يارىتىلغۇچى) مۇناسىۋىتىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسىدۇر. ئىنسان نامازدا تۇرغان ۋاقىتلىرىدا ئەڭ ياخشى لەھزىلەر ئىچىدە تۇرغان بولىدۇ ۋە بۇ ئەسنادا ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

2 - ئىنسان پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن نامازغا تۇرغاندا، دۇنيانىڭ غەم - قايغۇلىرى ۋە پۈتۈن كۆڭۈلسىزلىكلىرىدىن ئازات بولغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىدا ئامانلىق، خاتىرجەملىك ۋە سائادەتمەنلىك ھېس قىلىدۇ. چۈنكى غەم - قايغۇلارنى ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ۋاقىتلىق ئونتۇشنىڭ ئۆزىمۇ ئىنسانغا راھەت بېرىدۇ.

3 – ھەقىقىي ناماز ئىنساننى گۇناھ، يامان ئىشلاردىن ساقلايدۇ. چۈنكى ناماز ئوقۇغان كىشى بىر كۈندە بەش قېتىم ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭغا ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تۇرغان ئىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدۇ. ئاللاھ بىرىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدىكەن، ئۇنىڭغا ياخشى ئىشلارنىڭ يوللىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇنى يامان ئىشلاردىن ئۇزاقلاشتۇرىدۇ. نەتىجىدە، شەيتان ئۇ كىشىگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**إن الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر**} تەرجىمىسى: «ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ.» [ئەنكەبۇت سۈرىسى 45 - ئايەت]

ئەمما چىن ئىخلاستىن يىراق ھالدا، بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇلغان ناماز كىشىنى يامان ئىشلاردىن توسالمايدۇ. مانا بۇ، زامانىمىزدىكى كۆپىنچە مۇسۇلمانلارنىڭ ھالىدۇر.

4 ـ ناماز ئارقىلىق ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. چۈنكى ھەر قانداق ساۋابلىق ئىشلار يامانلىقلارنى يۇيىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: **{إن الحسنات يذهبن السيئات}** تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ.» [ھۇد سۈرىسى 114 – ئايەت]

ناماز ياخشى ئىشلارنىڭ ئاساسچىسى بولغاچقا، ئۇنىڭ بىلەن گۇناھ، يامان ئىشلارنىڭ يۇيۇلىشى تەبىئىيدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: **{الصلاة الخمس والجمعة إلى الجمعة كفارة لما بينهن ما لم تغش الكبائر}** تەرجىمىسى: «بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋە جۈمەدىن جۈمەگىچە بولغان ۋاقىتلارنىڭ ئارىسىدا سادىر بولغان گۇناھ ۋە خاتالىقلار ـــ ئەگەر چوڭ گۇناھلاردىن بولمىسا ـــ بۇ نامازلار بىلەن يۇيۇلىدۇ. [مۇسلىم رىۋايىتى]

5 ـ ناماز كىشىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلاشتۇرۇش نەتىجىسىدە، ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا ئالىي مەرتىۋىلەرگە كۆتۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: **{واسجد واقترب}** تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالاغا سەجدە قىلغىن. (شۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا) يېقىنلىق ھاسىل قىلغىن» دەيدۇ. [ئەلەق سۈرىسى ئاخىرقى ئايەت]

ئاللاھ تائالاغا چىن ئىخلاس ۋە سەممىي سۆيگۈ بىلەن سەجدە قىلىپ ناماز ئادا قىلغان كىشى ئاللاھ تائالاغا چوقۇم يېقىنلىق ھاسىل قىلالايدۇ. ئىنسان ئاللاھ تائالانىڭ يېقىنىغا ئايلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پۈتۈن ھاجەتلىرى راۋا بولىدۇ ۋە ئاخىرەتتىكى مەرتىبىسىمۇ ئۆسىدۇ.

نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى

ناماز ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش يۈزىسىدىن ئوقۇلىدۇ. ئاللاھ بەندىلىرىنى پايدىسىز ۋە ھېكمەتسىز ئەمەللەرگە ئەسلا بۇيرىغان ئەمەس. ئىنسان بولغانلىقىمىز ئۈچۈن ئىلمىمىز، ئىدراكىمىز چەكلىك بولغاچقا، ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان پۈتۈن ئەھكاملارنىڭ ھېكمەت ۋە سىرلىرىنى بىلىپ بولۇشقا ئاجىزمىز. شۇنداقتىمۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئىلمىگە نىسبەتەن دېڭىزدىن بىر تامچە بولغان چەكلىك ئىلمىمىز ۋە ئاجىزانە ئەقلىمىز بىلەن ئىبادەتلەرنىڭ ھېكمەت ۋە سىرلىرىدىن مىڭدىن بىرىنى بىلەلىگەن بولساقمۇ، بىزلەرگە مەلۇم بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئېنىق مەلۇمدۇر. **{وأن الله قد أحاط بكل شيء علما}** تەرجىمىسى: «ھەقىقەتەن ئاللاھ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر.» [تالاق سۈرىسى 12 ـ ئايەت]

{وَمَا أُوْتِيْتُم مِنَ الْعِلْـمِ إلا قَلِـيْلاً} تەرجىمىسى: «سىلەر ئازلا ئىلىم بېرىلدىڭلار.»[ئىسرا سۈرىسى 85 - ئايەت]

ئەقلىمىز ۋە ئىدراكىمىز چەكلىك بولغىنى ئۈچۈن بىزگە ئازلا ئىلىم بېرىلگەن. تۆۋەندە بايان قىلىنىدىغان پايدىلارمۇ نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىنىڭ مىڭدىن بىرىدۇر.

1 - ناماز پاكىزلىق ۋە گۈزەللىكتۇر

ئىسلام دىنىدا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز ئىنسان روھىنى كىبىر، غەپلەت ۋە مەغرۇرلۇقتىن پاكلايدىغان مەنىۋى تازىلىق بولغىنىدەك، ئۇ، ئىنسان بەدىنىنى ۋە كىيىملىرىنى پاسكىنىلىقلاردىن، كىرلاردىن ۋە يېقىمسىز ھىدلاردىن پاكلايدىغان ئەمەلىي چوڭ تازىلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن بەدىنىنى، كىيىملىرىنى ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جاينى پاكىز تۇتۇشقا ۋە تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكلىق ئۈستىگە پاكلىق قوشۇشقا ئەمر قىلغان. نامازنىڭ ئاچقۇچى پاكلىقتۇر. پاكلىق نامازنىڭ شەرتىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {يَاأَيهاالذِيْنَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلىَ الصلاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوْهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلىَ المَرَافِـقِ وَامْسَـحُوا بِرُؤُسِـكُمْ وأَرْجُلِكُـمْ إِلى الْكَعْبَـيْنِ وَإِنْ كُنْـتُم جُنُبًـا فَـاطهرُوا} تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولساڭلار)، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار. قوللۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. ئەگەر جۇنۇپ بولساڭلار (غۇسلى قىلىپ) پاكىزلىنىڭلار.» [مائىدە سۈرىسى 6 – ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: {إِن الله طَيبٌ يُحِب الطيبَ، نَظِيفٌ يُحِب النظَافَـةَ} تەرجىمىسى: «ھەقىقەتەن ئاللاھ پاكتۇر، ئۇ پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ. ئۇ پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىغا، شۇنداقلا ئاممىۋى سورۇنلارغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىپ پاكىزلىنىشقا بۇيرۇغان. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ بىر – بىرىنى يېقىمسىز ھىدلىرى بىلەن راھەتسىزلەندۈرمەسلىكى، بىر – بىرىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ كۆزىدە پاكىز، گۈزەل بولۇشلىرى ئۈچۈن ئىدى. پاكىزلىق، كىشىنىڭ ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا ناھايىتى پايدىلىق ئىشتۇر. چۈنكى ئۆزى پاكىز بولغان كىشى مىكروبلاردىن ئۇزاق تۇرغىنى ئۈچۈن كېسەللىكلەردىن ساقلىنىپ قالغىنىدەك، چىرايلىق، گۈزەل قىياپەتكە كىرىدۇ. گۈزەل قىياپەتلىك ئادەمدىن كىشىلەر نەپرەت قىلمايدۇ، بەلكى ئۇنى ھۆرمەتلەيدۇ. پاكىزلىقنىڭ مۇندىن باشقىمۇ كۆپلىگەن پايدىلىرى باردۇر.

2 ـ ناماز ئىنساننىڭ سەۋرچانلىقى ۋە چىداملىقىنى ئاشۇرىدۇ

«ئىسلام دىنى تەلەپ قىلغان ھەقىقىي ناماز ئىنساننى روھىي ۋە نەپسىي قۇۋۋەتلەر بىلەن تەمىنلەش ئارقىلىق ئۇنىڭ سەۋرچانلىقى ۋە چىداملىقىنى ئاشۇرىدۇ. شۇنىڭدەك ناماز كىشىگە دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى ئۈچۈن تەسەللى بېرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: **{ياأيها الذِيْنَ آمَنُوا اسْتَعِيْنُوا بالصبْرِ والصلاةِ}** تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سەۋر ئارقىلىق ۋە ناماز ئارقىلىق ئاللاھتىن ياردەم تىلەڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 153 ـ ئايەت]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر قىيىن مەسىلىگە دۇچ كېلىپ قالغان ھامان ناماز ئوقۇيتتى.» [ئەھمەد رىۋايىتى]

بۈگۈنكى كۈنىمىزدە غەيرىي دىنىدىكى كىشىلەردىنمۇ كۆپلىگەن ئالىملار ۋە تىببىي مۇتەخەسسىسلەرنىڭ، مۇسۇلمانلارنىڭ ناماز ئوقۇشتىن قانچىلىغان ھېسسىي ۋە مەنىۋى پايدىلارنى كۆرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. ئۇلاردىن دوكتور كېسس كارل مۇنداق دەيدۇ: «ناماز پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرۇشتا، بۈگۈنكى كۈنىمىزگە قەدەر تونۇلۇپ كەلگەن ئەڭ چوڭ قۇۋۋەت مەنبىئىدۇر. مەن دوختۇرلۇق سۈپىتىم بىلەن داۋالاش ئۈنۈم بەرمىگەن كۆپلىگەن كېسەللەرنىڭ نامازغا باشلىغاندىن كېيىن، ياخشىلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ناماز كۈچ ـ قۇۋۋەتنىڭ كاپالىتىدۇر. بىز نامىزىمىزدا ئۆزىمىزنى ئەڭ كۈچلۈك بولغان بىر زاتقا باغلايمىز، ئۇنىڭدىن ياردەم سورايمىز. نەتىجىدە بىزنىڭ سورىغانلىرىمىز ھەسسىلەپ بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ناماز بىلەن ھەرىكەتچانلىقىمىز ئاشىدۇ.» مانا بۇ، باشقا دىنلاردىمۇ ئورتاق بولغان ئومۇمىي نامازنىڭ پايدىسى. ئەمما ئىسلام دىنىدىكى نامازنىڭ پايدىلىرىنى تولۇق تەسۋىرلەپ بولۇش قىيىن.» [دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ **«العبادة في الإسلام»** ناملىق ئەسىرىدىن]

3 ـ ناماز ئەخلاقنى كۈچەيتىدىغان قۇۋۋەتتۇر

ناماز مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئەخلاقىي قۇۋۋەتتۇر. ئۇ، ۋىجداننى يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىپ، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئۈندەيدىغان تۈرتكە. دۇنيانىڭ قاتتىقچىلىقلىرى ۋە بالايى ـ ئاپەتلىرىگە تەۋرەنمەي تاقابىل تۇرۇشقا مەدەتكاردۇر. ناماز ئارقىلىق ھاسىل بولغان بۇ ئەخلاقىي قۇۋۋەت كىشىنىڭ قەلبىدە پەقەت ئاللاھ تائالادىنلا قورقۇش تۇيغۇسىنى ئۈندۈرىدۇ ۋە ئىنساندىكى ۋاقىتقا رىئايە قىلماسلىق، ھورۇنلۇق، پائالىيەتسىزلىك قاتارلىق ئىنسانىي ئاجىزلىقلارنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنىڭ پائالىيەتچان، ئىنتىزاملىق، شۇجائەتلىك بولۇشىنى كاپالەتلەندۈرىدۇ. ئاللاھ بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: **{إن الإنسانَ خُلِقَ هَلُوعاً، إذا مَسَّهُ الشر جَزُوعاً، وَإذا مَسَّهُ الخَيْرُ مَنُوعاً، إلا المُصَلِّيْنَ، الذِيْنَ هُمْ عَلَىَ صَـلاتِهِمْ دائِمُـونَ}** تەرجىمىسى: «ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى. ئۇنىڭغا(يوقسۇللۇق ياكى كېسەللىك ياكى

قورقۇنچتەك) بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا، زارلانغۇچىدۇر. بىرەر ياخشىلىق يەتكەن چاغدا، بېخىللىق قىلغۇچىدۇر. پەقەت (تۆۋەندىكىلەر) ئۇنداق ئەمەس: ئۇلار بولسا نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر.» [مەئارىج سۈرىسى 19 - 23 – ئايەت]

بۇ ئايەتتىن نامازنىڭ پۈتۈن شەرتلىرىگە رىئايە قىلىپ، ئۇنى ھەمىشە ئوقۇيدىغانلارنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتە، ناماز ئوقۇمايدىغانلاردىن پەرقلىق ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. ئاللاھ يەنە {وَأَقِمِ الصلاةَ إن الصلاةَ تَنْهىَ عَنِ الفَحْشاءِ وَالمْنكَـرِ} تەرجىمىسى: «نامازنى شەرتلىرىگە رىئايە قىلغان ھالدا) ئۇقۇغىن. ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ» دەيدۇ» [ئەنكەبۇت سۈرىسى 45 - ئايەت]

بۇ ئايەتكە ئاساسەن، بەش ۋاخ ناماز ئوقۇۋاتقان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىدىكى ۋە ئىستېلىدىكى ناچارلىقلار ۋە بۇزۇقلۇقلار ئۇلارنىڭ ئوقۇغان نامازلىرىنىڭ مەنىسىز ۋە پايدىسىز ھەرىكەتتىنلا ئىبارەت بىر نەسە ئىكەنلىكىدىن دىرەك بېرىدۇ. ئەگەر ئۇلار نامازنى ھەقىقىي ماھىيىتى بويىچە، ئىخلاس بىلەن ئۇقۇغان بولۇپ، نامازلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ نامازلىرى ئۇلارنى ئەخلاقسىزلىقلاردىن ۋە يامان ئىشلاردىن توسالغان بولاتتى. ھەقىقىي ناماز ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە سۈپەتلىگەن مۇنۇ مۆمىنلەرنىڭ نامىزىدۇر.{الـذِيْنَ فِي صَـلاتِهِمْ خاَشِعُونَ} تەرجىمىسى: «ئۇلار(شۇنداق مۆمىنلەركى) نامازلىرىدا ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر.» [مۇئمىنۇن سۈرىسى 2 - ئايەت]

مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا مەقبۇل بولىدىغان ۋە ئوقۇغۇچىسىنى يامان ئىشلاردىن ۋە ئەخلاقسىزلىقلاردىن توسالايدىغان نامازدۇر.

دېمەك، ناماز ئىنسانغا گۈزەل ئەخلاقلارنى ئۆگىتىدۇ. گۈزەل ئەخلاقنىڭ ئۆز ئىگىسىگە ۋە باشقىلارغا ناھايىتى كۆپ پايدىسى بار. بىراۋنىڭ گۈزەل ئەخلاقى يۈزىسىدىن ئومۇمىي خەلق مەنپەئەت ئالىدۇ. مانا بۇ نامازنىڭ پايدىسى.

4 - نامازدىكى ھەرىكەتلەر گىمناستىكىدىن پايدىلىقتۇر

«نورمالدىكى گىمناستىكا بىلەن نامازدىكى ھەرىكەتلەر ئوتتۇرىسىدا دەرھال كۆرگىلى بولىدىغان بەش چوڭ پەرق بار:

1 - پۈتۈن سۈننەتلىرى بىلەن تولۇق ئوقۇلغان بەش ۋاخ نامازدا 40 رەكئەت ۋە ھەر بىر رەكئەتتە 2 دىن سەجدە بولۇپ، جەمى 80 سەجدە بار. ھەركۈنى قانچە گىمناستىكچى 40 قېتىم يەرگە ئېگىلىپ، 80 قېتىم بېشىنى يەرگە قويۇپ، يەنە تۇرۇپ بۇنچىلىك ھەرىكەتلەرنى قىلالايدۇ؟!

2 ـ ناماز ئاستا ـ ئاستا، تەمكىن ھەرىكەتلەر بىلەن ئوقۇلغانلىقتىن بەدەن بىلەن يۈرەك چارچىمايدۇ. گىمناستىكىدا بولسا، ئومۇمىي بەدەن بىلەن يۈرەك چارچايدۇ ۋە ھارغىنلىشىدۇ.

3 ـ ناماز كۈنىنىڭ بەش ئايرىم ۋاقىتلىرىدا ئوقۇلىدۇ. قانچە گىمناستىكىچى ھەركۈنى بەش قېتىم ئايرىم ـ ئايرىم، بەلگىلىك ۋاقىتلاردا مۇنتىزىم ھالدا گىمناستىكا قىلالايدۇ؟!

4 ـ ناماز ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە پەرزدۇر. قانچە گىمناستىكىچى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر گىمناستىكىنى مۇنتىزىم ھالدا داۋاملاشتۇرالايدۇ؟ يەنە تېخى ناماز سەپەردە بولسۇن، ئوكۇشسىزلىقلار ئىچىدە بولسۇن، جەڭ مەيدانىدا بولسۇن، كېسەللىكتە بولسۇن ھېچبىر ۋاقىتتا تەرك قىلىنمايدۇ. گىمناستىكىچىلار بۇنداق شارائىتلاردا گىمناستىكىنى داۋاملاشتۇرالامدۇ؟!

5 ـ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش، گاھىدا غۇسلى قىلىش شەرتتۇر. ھالبۇكى، گىمناستىكا ئويناش ئۈچۈن بۇنداق بىر شەرت يوق.

ئەمدى باشقا قايتايلى:

بامدات نامىزى تۆت رەكئەت، پېشىن نامىزى 10 رەكئەت، ئەسىر نامىزى (تەكتىسىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنى قوشقاندا) سەككىز رەكئەت، شام نامىزى بەش رەكئەت، خۇپتەن نامىزى (ئالدىدىكى تۆت رەكئەت تەكتىسىز سۈننىتى بىلەن) 13 رەكئەت، ھەممىسى بولۇپ 40 رەكئەت بولىدۇ. بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەر بىر رەكئەتىدە ئىككى قېتىمدىن سەجدە قىلغان مۇسۇلمان كىشى كۈندە 80 قېتىم يەرگە يېتىپ ـ تۇرۇش ھەرىكىتىنى قىلىدۇ. ھېچقانداق بىر گىمناستىكىچى مۇنتىزىم ھالدا بۇ ھەرىكەتلەرنى قىلالمايدۇ. گىمناستىكىچىلار كۆپ ئوينىسا ئەتىگەنلىرى 20 ياكى 30 قېتىم ھەرىكەت قىلىدۇ. گىمناستىكا ھەرىكەتلىرى تېز قىلىنغاچقا گىمناستىكىچىلارنىڭ كۆپىنچىسى يۈرەكلىرىنى چارچىتىدۇ. ھەرىكەتتىن كېيىن بەدەنلىرىنى ئېغىرلىق باسىدۇ. ئۇلار گىمناستىكىنى بىرەركۈن داۋام قىلدۇرالماي قالسا، بەدەنلىرىدە سېمىزلىك ۋە ماي توپلىنىش كەيپىياتلىرى يۈز بېرىدۇ. ئەمما نامازدىكى ھەرىكەتلەر ئاستا ـ ئاستا، تەمكىن ھالدا قىلىنغاچقا يۈرەكمۇ چارچىمايدۇ ۋە بۇ ھەرىكەتلەر كۈنىنىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىدە قىلىنغانلىقتىن ئىنساننى ھەمىشە تىنچ تۇتىدۇ، ئارتۇق سېمىزلىك ۋە ماي توپلىنىشقا توسقۇن بولالايدۇ.

ئىنسان ھاياتىدا قاننىڭ رولى ناھايىتى چوڭدۇر. يۈرەك قاننى بەدەننىڭ ئەڭ كىچىك تومۇرلىرىغا قەدەر ھەممە يېرىگە ئۇلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھەمىشە قاننى پۈدەپ، ماگدۇرۇپ تۇرىدۇ. يۈرەكنىڭ بۇ ۋەزىپىسىنى تولۇق ئورۇنلىيالىشى ئۈچۈن ئۇ تىنچلىققا ئېھتىياجلىق بولغىنىدەك، بىر قىسىم ھەرىكەتلەرگە موھتاجدۇر. بۇ ھەرىكەتلەر ھۈجەيرىلەرنىڭ قان بىلەن بويۇلۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلغانلىقتىن، بەدەننىڭ ساقلىقى داۋام قىلىدۇ.

مۇئەييەن سائەتلەردە قىلىنغان تەن ھەرىكەتنىڭ پايدىسى ناھايىتى كۆپتۇر. بەش ۋاخ نامازدا بۇ ھالەتلەر كۆپ. چۈنكى ناماز ۋاقىتلىرى تىببىي مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ كىشىلەرنى تەنھەرىكەت ئۈيناشقا تەۋسىيە قىلغان ۋاقىتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر. تاڭ سەھەر قۇياش چىقىشتىن بۇرۇن ئۇيقۇنىڭ مەستانىلىكىدىن، چۈش ۋاقتى ئىشتىن قايتىپ ۋۇجۇدنىڭ ھارغىنلىقىدىن، ئەسىر ۋاقتى بىر كۈنلۈك ئىشنىڭ ئاخىرلىششى ئالدىدا بەدەننىڭ ئېغىر بىر چارچاشقا تۇتۇلغانلىقىدىن، شام ۋاقتى ئىشلارنى تۈگىتىپ كېچە ئىستىراھىتىگە تەييارلىنىشنىڭ باشلىنىشى سەۋەبىدىن، خۇپتەن ۋاقتى بىر كۈننىڭ ئاخىرلىششى بىلەن ۋۇجۇدنىڭ ھارغىنلىقى ۋە ئېغىرلىقىنى كۆتۈرۈش سەۋەبىدىن، قان يۈرۈشىنى تەمىنلەش ۋە تەنەپپۇسنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن ئىنساننىڭ تەن ھەرىكەت قىلىشىغا ناھايىتى مۇناسىپ ۋاقىتلاردۇر.

رۇكۇ بىلەن سەجدىلەر پۈتۈن ئورگانلارنى جانلاندۇرغاننىڭ سىرتىدا، قان ئايلانمىسىنى ياخشىلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. رۇكۇ يەنە سىرت ۋە ئاشقازاننى كۈچلەندۈرۈشتىن باشقا، ئەينى ۋاقىتتا ئاشقازان ئەتراپىدىكى مايلارنى يوقىتىدۇ. سەجدە بولسا، ئۈچەينىڭ پائالىيەتلىرىنى ياخشىلىغاننىڭ سىرتىدا، قاننىڭ بەدەننىڭ ھەر تەرەپلىرىگە، خۇسۇسەن مېڭىگە يېتىپ بېرىشىنى تەمىن ئېتىدۇ.

ناماز ئومۇمەن بەدەننىڭ يۇقىرى قىسمىدىكى ئورگانلاردىن مايلارنى چۈشۈرۈش پائالىيىتىنى ئۆتەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن قان بېسىمى يۇقىرىلىقىدىن ئازابلىنىدىغان بىمارلار نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىلسا، ئۇلار نامازنىڭ پايدىسىنى ھامان كۆرەلەيدۇ. يۇقىرىقىلار تىببىي ساھەدىكى مەشھۇر مۇتەخەسسىسلەرنىڭ يەكۈنلىرىدۇر.

5 ـ ناماز روماتىزىمنىڭ شىپاسىدۇر

تۈركىيەنىڭ «gunaydin» گېزىتى 1983 ـ يىل 5 ـ ئاۋغۇست سانىدا «فىرانسوز دوختۇرلارنىڭ ئىسپاتلىشىچە، روماتىزىمنىڭ شىپاسى بەش ۋاخ ناماز» دېگەن ماۋزۇدا بىر ماقالە ئېلان قىلغان. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: «فىرانسوز دوختۇرلار روماتىزىم، بەل ۋە سىرت ئاغرىقلىرىدىن شىكايەت قىلىۋاتقان كېسەللەرگە، كۈندە بەش قېتىم خۇددى مۇسۇلمانلارنىڭ بەش ۋاخ نامازلىرىدىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئۆز ئەينىسىنى قىلىشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. بۇنداق قىلىشنىڭ يۇقىرىقى ئاغرىقلارغا ناھايىتى ياخشى بىر شىپا بولىۋاتقانلىقىنى تەكىتلىگەن فرانسۇز دوختۇرلار نامازدىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئەڭ ئىنتىزاملىق ۋە پايدىلىق بولغان بىر گىمناستىكا ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلماقتا. فىرانسوز دوختۇرلار ناماز ئەسناسىدا يەرگە قاراپ ئىگىلىپ، يەنە تۇرۇشنىڭ تىز قاپاقلىرىدىكى ئاغرىقلارنى يوق قىلىدىغانلىقىنى، سەجدە قىلىشنىڭ خۇسۇسەن سىرت مۇسكۇللىرىنى كۈچلەندۈرۈشتە

ئالاھـدە چوڭ پايدىلىرى بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە.» [«ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن. تۈركچە]

ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز

ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز ئەقىل بىلەن قەلب پەرۋاسىز ھالدا تىل بىلەن بەدەنىنىڭ ھەرىكىتى بىلەنلا ئورۇندىلىدىغان ھەرىكەت ئەمەس. بەلكى ھەقىقىي مەقبۇل ناماز ــ ئۇنىڭدا ئەقىل، قەلب ۋە پۈتۈن ھېسسىي ۋە غەيرى ھېسسىي ئەزالارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلىنىشىدىن ئىبارەت بولغان ئۆز نىسۋىسىنى ئالالىغان نامازدۇر. ناماز ئوقۇشتىن ـ ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرنى قىلىشتىن ــ ئاساسلىق مەقسەت ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشتۇر.

ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان ۋەھىيسىنى قۇرئان كەرىمدە ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {وَأَقِـمِ الصـلاةَ لِـذِكْرِى} تەرجىمىسى: «مېنى ياد قىلىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن.» [تاھا سۈرىسى 14 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {إنما فُرِضَتْ الصلاةُ وَأُمِرَ بِالحَج وَأُشْعِرَتْ الْمَنَاسِكُ لِإقَامَةِ ذِكْرِاللهِ تَعَالَى} تەرجىمىسى: «نامازنىڭ پەرز قىلىنىشى، ھەجنىڭ بۇيرۇلىشى ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ بەلگىلىنىشى پەقەت ئاللاھ تائالانى ياد قىلىش ئۈچۈندۇر.» [ئەبۇ داۋۇت رىۋايىتى]

يوقىرىدا بايان قىلىنغان ئايەت بىلەن ھەدىس نامازدا قەلبنىڭ ئويغاق تۇرۇشى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا تۇرىۋاتىمەن دېگەن ئېتىقاد بىلەن، سەگەك تۇرۇشنىڭ نەقەدەر ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىمەكتە. نامازدا ئەقىلنىڭ ھوشيار ۋە ئويغاق تۇرۇشى ھەققىدە مۇنۇ ئايەت يېتەرلىك: {ياأيها الذِيْنَ آمَنُوا لاتقْرَبُوا الصلاةَ وَأنْتُمْ سُكَرَى حَتى تَعْلَمُوا مـا تَقُولُونَ} تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەس بولساڭلار نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگەنگە قەدەر نامازغا يېقىنلاشماڭلار.» [نىسا سۈرىسى 43 – ئايەت]

قانچىلىغان كىشىلەر نامازلىرىدا ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئوقۇۋاتقانلىقلىرى ۋە قانداق پائالىيەتلەرگە يۈتكەلگەنلىكلىرىدىن غاپىل ھالدا، بىپەرۋالىق بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇلار ئەمەلىيەتتە ھاراق ئىچىپ مەس بولۇپ قالمىغان بولسىمۇ، بىپەرۋالىق، غەپلەت ۋە مال - دۇنيانىڭ سۆيگۈسى ياكى غەم - ئەندىشىسى ئۇلارنى مەس قىلىۋاتقان. ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ھەقىقىي مەقبۇل نامازدا ئەقىل، قەلب، ھېسسى ۋە ھېستىن تاشقىرى ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشتا بىرگە ئىشتىراك قىلىدۇ.

ئەقىلنىڭ ئەمەللىرى

1 ـ نامازدا ئەقىل ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، پۈتۈن خىيالىنى يىغىپ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى ئويلاپ تۇرىدۇ.

2 ـ نامازدا ئەقىل بارلىق ھىممىتى ۋە كۈچىنى ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدىكى بۇ ئۇلۇغ مۇلاقاتقا بېغىشلاپ تۇرىدۇ.

3 ـ نامازدا ئەقىل ئاللاھتىن باشقا ھەممىدىن ئايرىلغان ھالدا كەمتەرلىك بىلەن تۇرىدۇ.

4 ـ نامازدا ئەقىل دۇنيالىق ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۈزگەن ھالدا، بىر ئاللاھقىلا قاراپ تۇرغاندەك ھېس ـ تۇيغۇ بىلەن ئەيمىنىپ تۇرىدۇ.

قەلبنىڭ ئەمەللىرى

نامازدا قەلب ئاللاھقىلا بېغىشلانغان ھالدا، ئۇنىڭ بىلەنلا بولىدۇ.

2 ـ نامازدا قەلب ئاللاھ تائالانىڭ ھەيبىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرىدۇ.

3 ـ نامازدا قەلب ئاللاھ تائالاغا يېلىنىش ۋە يالۋۇرۇش بىلەن تۇرىدۇ.

4 ـ نامازدا قەلب ئاللاھ بىلەن بىۋاستە مۇلاقاتتا بولۇپ تۇرىدۇ.

ھېسسى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1 ـ نامازدا تىل ئاللاھ تائالانى زىكىر قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ تۇرىدۇ.

2 ـ نامازدا كۆز پۈتۈن ھەرىكەتلىرىنى يىغىپ، سەجدە قىلىدىغان يەرگە تىكىلىپ دىققەت بىلەن تۇرىدۇ.

3 ـ نامازدا قۇلاقلار نامازدىكى قىرائەتتىن باشقا بارلىق ئاۋازلارنى ئاڭلاشتىن گاس بولغان ھالدا تۇرىدۇ.

4 ـ نامازدا ئىككى قول ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالى ئېھتىرام بىلدۈرۈپ كىندىكنىڭ ئۈستىدە باغلىنىپ تۇرىدۇ.

تاشقى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1 ـ نامازدا ئىككى پۇت، ئاللاھ تائالانىڭ ھەر قانداق پەرمانىغا ھازىر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن ھالدا تۈپتۈز ۋە راۋۇرۇس تۇرىدۇ.

2 ـ نامازدا باش ئاللاھ تائالاغا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرگەن ھالدا كەمتەرلىكتىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاندىن رۇكۇدا ئاللاھ تائالاغا تېخىمۇ چوڭقۇرراق ھۆرمەت بىلدۈرۈپ

تۆۋەنگە ئېگىلىدۇ. ئاندىن سەجدىدە يەرگە تېگىش ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا بولغان قۇلچىلىقنى ۋايىغا يەتكۈزىدۇ.

3 - نامازدا يۈز ئاللاھ تائالانىڭ مەنىۋى مۇلاقاتىغا يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. سەجدىدە بولسا، ئاللاھ تائالانى ئەڭ كۆرۈنەرلىك رەۋىشتە ئۇلۇغلاش ۋە ھەقىقىي قۇلچىلىقنى ئىپادىلەش يۈزىسىدىن بۇ ھۆرمەتلىك يۈز يەرگە قويۇلىدۇ.

4 - نامازدا رۇكۇ قىلغاندا بەل ئاللاھ تائالاغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئېگىلىدۇ. بۇلاردىن باشقا، ئىنساندىكى پۈتۈن ئورگانلارمۇ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئىتائەتچانلىق بىلەن تۇرۇپ يۇقىرىقى ئەزالارغا ئىشتىراك قىلىدۇ.

نامازدا «خۇشۇئ»نىڭ ئەھمىيىتى

ناماز نېمە ئۈچۈن بىزگە ئېغىر تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالغان؟

ناماز نېمە ئۈچۈن كۆڭۈل ئىشتىياقىمىز بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەت بولماستىن، ئۆزىمىزنى زورلاپ قىلىدىغان ۋەزىپىگە ئايلىنىپ قالغان؟

ناماز نېمە ئۈچۈن دۇنيالىق خام – چۆتلىرىمىزنى ھېسابلايدىغان ھېسابات ۋاقتى بولۇپ قالغان؟

نېمە ئۈچۈن كۆپ ساندىكى مۇسۇلمانلار ئىمامنىڭ قايسى سۈرىنى ئوقۇغانلىقىنىمۇ بىلمەستىن، نامازغا كىرگەن پېتى چىقىدىغان بولۇپ قالغان؟

نېمە ئۈچۈن ناماز بىزنى يامان ئىشلاردىن ۋە گۇناھ – مەسىيەتلەردىن توسالمايدۇ؟

يوقىرىقى سوئاللارنىڭ ھەممىسىنىڭ جاۋابى پەقەت بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، نامازدا «خۇشۇئ»نىڭ يوقالغانلىقىدۇر.

«خۇشۇئ» دېگەن نېمە؟

«خۇشۇئ» — نامازدا تۇرغاندا، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيۋىتىدىن ئەيمەنگەن، كۆڭۈلنى ناماز بىلەنلا مەشغۇل قىلغان ۋە پۈتۈن پىكىر – خىيالنى ئاللاھ تائالاغىلا بېغىشلىغان ھالدا، كەمتەرلىك ۋە ھوشيارلىق بىلەن تۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

«خۇشۇئ»نىڭ ئورنى قەلب، ئۇنىڭ مېۋىسى ئىنسان ئورگانلىرىدا كۆرۈلىدۇ. چۈنكى ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى قەلبكە ئەگىشىدۇ. نامازدا بىراۋنىڭ كۆڭلى غەپلەتتە قېلىش، دۇنيالىق پىكىر – خىياللارغا چۆكۈش ۋە شەيتان ۋەسۋەسىلىرى تۈپەيلى ئۇنىڭ «خۇشۇئ»سى بۇزۇلغان ۋاقىتدا، پۈتۈن ئورگانلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا قىلىۋاتقان قۇلچىلىقىمۇ بۇزۇلىدۇ. چۈنكى قەلب قوماندان، باشقا ئورگانلار ئەسكەرلەردۇر. قوماندىنى سالاھىيەتلىك

بولمىغان ئەسكەرلەرنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغىنىدەك، قەلب سالاھىيەتتىن قالغاندا، باشقا ئورگانلارنىڭ سالاھىيىتىمۇ يوقىلىدۇ.

ئەمما كۆڭلى باشقا يەردە بولۇپ، «خۇشۇئ»نى تاشقى قىياپەتتىلا كۆرسىتىش مۇناپىقلارنىڭ ئىشىدۇر. ئۇنىڭدا ھېچقانداق پايدا يوق.

تەپسىرى ئىبنى كەسىردە مۇنداق دەيدۇ: «نامازدىكى «خۇشۇئ» پەقەت ناماز ئۈچۈن كۆڭلىنى پۈتۈنلەي بېغىشلىغان كىشىگىلا ھاسىل بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتىلا كۆڭۈل ناماز بىلەن ئارام تاپقان بولىدۇ ۋە نامازدىكى ھەقىقىي ھۇزۇر ـ ھالاۋەتنى تېتىغىلى بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ناماز مېنىڭ خوشاللىقىم ۋە كۆڭۈل ئارامىم قىلىندى» دېگەن.» [تەپسىرى ئىبنى كەسىر 5 - توم 456 - بەت]

«خۇشۇئ» شەنى ئۇلۇغ، يوقىلىشى تېز، ھازىرقى زاماندا تېپىلىشى ئىنتايىن ئاز بولغان نەرسىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «مۇشۇ ئۈممەتتىن ئەڭ ئاۋۋال يوقىلىدىغان نەرسە «خۇشۇئ»دۇر. ھەتتا نامازلىرىنى «خۇشۇئ»بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىنى كۆرەلمەيسەن» [تەبەرانىي رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ قارالغان ھەدىس]

«خۇشۇئ»نىڭ ھۆكمى

شۈبھىسىزكى نامازنى «خۇشۇئ» بىلەن ئوقۇش پەرزدۇر. شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {**وَاسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ**} تەرجىمىسى: «سەۋر قىلىش، ناماز ئوقۇش ئارقىلىق (ئاللاھتىن) ياردەم تىلەڭلار. ناماز ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيۋىتىدىن ئەيمىنىپ (يەنى«خۇشۇئ»بىلەن) تۇرغۇچىلاردىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ۋە ئېغىر ئىشتۇر.» [بەقەرە سۈرىسى 45 - ئايەت]

بۇئايەت، ئاللاھ تائالانىڭ ھەيۋىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا، «خۇشۇئ» بىلەن تۇرمىغۇچىلارنى سۆكۈشنى تەقەززا قىلىدۇ. مەلۇمكى، سۆكۈش پەرزنى تەرك ئەتكەن ياكى مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلغانلارغىلا خاستۇر. نامازدا «خۇشۇئ»نى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ سۆكۈلگەنلىكى «خۇشۇئ»نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇئمىنۇن سۈرىسىنىڭ بېشىدىن {**قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ**} يەنى «مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. ئۇلار شۇنداق مۆمىنلەركى، نامازلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر» دېگەن ئايىتىدىن {**أُوْلَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ. الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ**} يەنى «ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ) ۋارىسلىرىدۇر. ئۇلار (يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەت) فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فىردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ» دېگەن ئايەتلىرىگىچە بولغان ئايەتلەرمۇ، نامازدا «خۇشۇئ» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ جەننەتلەرنىڭ ئەڭ ئېسىلى بولغان فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىشنىڭ ۋاستىسى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىش يوقىرىدا سۆپەتلەنگەنلەر ئۈچۈنلا خاس بولغانلىقى، ئۇلاردىن باشقىلارنىڭ ۋارىسلىق قىلالمايدىغانلىقىنى تەقەززا قىلىدۇ. نامازدا پەرز بولغان «خۇشۇئ» ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيبىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇشتىن باشقا، نامازدىكى ھەر بىر پائالىيەتنى ئالدىرىماستىن تەمكىنلىك بىلەن قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىكەن، سەجدىنى توخۇ دان چوقۇغاندەك ئالدىراپ قىلغان ۋە رۇكۇدىن كۆتۈرگەندە رۇسلانماستىنلا ئالدىراپ سەجدىگە كەتكەن ئادەم «خۇشۇئ»نى تەرك ئەتكەن بولىدۇ. چۈنكى نامازنى تەمكىنلىك بىلەن ئالدىرىماستىن ئوقۇش دېگەنلىك نامازدىكى ھەر بىر يۆتكىلىشتە ئورگانلار ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئېلىشتۇر. تەمكىنلىكنى تەرك ئەتكەن ئادەم ئارام ئېلىشنى ھاسىل قىلالمايدۇ، ئارام ئېلىشنى ھاسىل قىلالمىغان ئادەم رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلالمايدۇ، «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلالمىغان ئادەم گۇناھكار بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا ئاسمانغا قارىغان ئادەمگە كايىغانلىقىمۇ، نامازدا «خۇشۇئ»نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى نامازدا تۇرۇپ كىچىك ھەرىكەت قىلىش ۋە ئۇياق - بۇياققا قاراش «خۇشۇئ»نىڭ ئەكسىدۇر.» [شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مجموع الفتاوى» ناملىق ئەسىرى 22 - توم 553 – 558 - بەتلەردىن ئېلىندى]

«خۇشۇ» نامازنىڭ جېنىدۇر

«خۇشۇئ»نامازنىڭ جېنى بولۇپ، ئۇنىڭدىن نېسىۋىسىنى ئالالمىغان ناماز ئۆلۈك نامازدۇر. چۈنكى ھەركىمنىڭ نامازدىن ئالىدىغان نېسىۋىسى پەقەت ئۇنىڭدا ئەقلى ئويغاق تۇرغان قىسمى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. شۇڭا ھەزرىتى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «نامىزىڭدىن پەقەت نېمە دېگەن ۋە نېمە قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىپ، ھېس قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇغىنىڭلا ساڭا ئائىتتۇر» دېگەن.[ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مجموع الفتاوى»ناملىق ئەسىرى 22 - توم 612 - بەت]

ناماز ئوقۇغانغا بېرىلىدىغان ساۋاب«خۇشۇئ»غا قاراپ بولىدۇ. ناماز ئوقۇغانلارنىڭ بەزىسى تولۇق ساۋابقا ئېرىشسە، بەزىسى يېرىم ساۋابقا ۋە بەزىسى يېرىمدىنمۇ ئاز ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئەمما نامازدا نېمە ئوقۇلغان ۋە نېمە ئىش قىلىنغانلىقىنىمۇ بىلمەستىن ئۇنىڭغا كىرگەن پېتى چىققان كىشى ھېچقانداق ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ، «خۇشۇئ»نى پۈتۈنلەي تەرك ئەتكەن كىشىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**إن العبد ليصلي الصلاة ما يكتب له منها إلا عشرها، تسعها، ثمنها، سبعها، سدسها، خمسها، ربعها، ثلثها نصفها**} تەرجىمىسى: «بەندە ناماز ئوقۇغان بىلەن ئۇنىڭغا يېزىلىدىغان ساۋاب يا ئوندىن بىرى، يا توققۇزدىن بىرى، يا سەككىزدىن بىرى، يا يەتتىدىن بىرى، يا ئالتىدىن بىرى، يا بەشتىن بىرى، يا تۆتتىن بىرى، يا ئۈچتىن بىرى، يا يېرىمىدۇر» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

شۇ سەۋەبتىن بۇرۇنقى ئۆلىمالار ناماز ئوقۇغاندا «خۇشۇئ» بىلەن ئادا قىلىشقا ناھايىتى زور ئەھمىيەت بېرەتتى. ئۇلار نامازغا تۇرغانلىرىدا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئاللاھ تائالا بىلەن ئىبلىپ بېرىۋاتقان سۆھبەتكە بېغىشلىغانلىقتىن، نامازنىڭ سىرتىدىكىلەرنى ئىشتمەس، تۇيماس، بىلمەس بولۇپ، «خۇشۇئ»غا غەرق بولغان ھالدا تۇراتتى.

«ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ناماز ئەسناسىدا توپ ئېتىلغاندا، كىيىمىنىڭ يېرىمى كۆيۈپ بولغان بولسىمۇ، نامازدىن بېشىنى كۆتۈرمىگەن. مەسلەمە ئىبنى بەششار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ناماز ئوقۇۋاتقان ۋاقىتىدا مەسجىدنىڭ بىر تەرىپى ئۆرۈلۈپ كېتىپ كىشىلەر نالە – پەرياد چاقىرىۋاتقان چاغدا، ئۇ ئەتراپىدا بولىۋاتقان ئۆزگىرىشلەردىن خەۋەرسىز ھالدا نامازغا داۋام قىلىۋەرگەن. بەزى سالىھلار تاھارەت ئالغىنىدا چىرايى سارغىيىپ كەتكەنلىكتىن، كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا: «مەن ھازىر ھۇزۇرىغا بارىدىغان زاتنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەمەن ئەمەسمۇ؟!»دەپ جاۋاب بەرگەنىكەن. ھەزرىتى ئەلى - كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ- نامازنىڭ ۋاقتى كىرىشى بىلەن تىترەشكە باشلايدىكەن ۋە چىرايى ئۆزگىرىپ كېتىدىكەن. كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇ: «ئاللاھ تائالا ئاسمان، زېمىن ۋە تاغلارغا تەكلىپ قىلغاندا، ئۇلار ھۆددىسىدىن چىقالماسلىقىدىن قورقۇپ قوبۇل قىلمىغان ئامانەتنى(شەرىئەت تەكلىپىنى) ئادا قىلىش پەيتى كەلدى ئەمەسمۇ؟!» دەيدىكەن. ئەللامە سەئىد تەنۇخىي ھەر قېتىم ناماز ئوقۇۋاتقىنىدا، ئۇنىڭ كۆز – ياشلىرى ساقىلىقىنى ھۆلدەپ تۇرىدىكەن.» [مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىدنىڭ «33 سبباً للخشوع في الصلاة» ناملىق ئەسىرىدىن]

«شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە نامازغا تۇرغىنىدا ۋۇجۇدىنى تىترەك باسقانلىقتىن، ئىختىيارسىز ھالدا، ئوڭ – سولغا تەۋرىنىپ كېتەتتى» [«كواكب الدرية في مناقب التهد ابـن تيمية» ناملىق ئەسەرنىڭ 83 - بېتىدىن]

يوقىرىقىلار بىلەن بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى سېلىشتۇرۇپ كۆرسەك بىزنىڭ نامازنى قانچىلىك بىپەرۋالىق بىلەن ئادا قىلىۋاتقانلىقىمىزنى كۆرەلەيمىز. چۈنكى ھازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىنىڭ بەزىسى نامازدا سائەتكە قارىسا، بەزىسى كىيىمىنى قېقىۋاتقان، بەزىسى باش – كۆزىنى قاشلىسا، بەزىسى بۇرنىنى كولاۋاتقان، بەزىسى ئالغان ۋە ساتقانلىرىنىڭ ھېسابىنى چىقارسا، بەزىسى يېنىدا تۇرغان كىشىنىڭ ھەرىكىتىنى كۈزەتكەن. ئىشقىلىپ بىزنىڭ نامازلىرىمىز «خۇشۇئ»تىن ئۆز نېسىۋىسىنى ئالالماي ۋاتماقتا. شۇ سەۋەبتىن دۇئالىرىمىز ئىجابەت بولمىغان ۋە ھالىمىز ئىسلاھ قىلىنمىغان.

«خۇشۇئ»نىڭ ئامىللىرى

ناماز ئىسلام پەرزلىرىنىڭ ئالدىنقىسى ۋە ئەڭ ئەھمىيەتلىكى بولغان ئىكەن، ئۇنىڭدا «خۇشۇئ» پەرزدۇر. شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىس ئىنسانىيەتنىڭ ئەشەددىي

دۈشمىنى بولغانلىقتىن، ئۇ ئادەم بالىلىرىنى قايسىبىر يول بىلەن بولمىسۇن چوقۇم ئازدۇرۇش ئۈچۈن بارلىقىنى ئاتايدىغانلىقى توغرۇلۇق ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا قەسەميات قىلغان مەخلۇقتۇر. {**ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ**} تەرجىمىسى: «ئاندىن ئۇلارغا چوقۇم ئالدىدىن، ئارقىسىدىن، ئوڭدىن، سولدىن ھۇجۇم قىلىمەن، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكىنىڭ (نېمىتىڭگە) شۈكۈر قىلغۇچىلار ئەمەسلىكىنى كۆرىسەن.» [ئەئراف سۈرىسى 17 - ئايەت]

مۇسۇلمان كىشىنى ئاللاھ تائالاغا ئۇلاشتۇرىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى ۋە ئەڭ كاپالەتلىكى ناماز بولغانلىقتىن، شەيتانلار ئۇلارنى بىر ئامال قىلىپ نامازدىن غاپىل قىلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە ئەگەشتۈرۈش ئۈچۈن ھارماي تىرىشىدۇ. شەيتانلار كىشىلەرنى ئاللاھ تائالادىن يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن بارچە چارىلىرىنى قوللىنىدۇ. كىشىلەرنى نامازدىن غاپىل قالدۇرۇشنىڭ يولى ئۇلارنى «خۇشۇئ»تىن مەھرۇم قىلىشتىن باشلىنىدۇ. شۇڭا «خۇشۇئ»تىن مەھرۇم بولماسلىقىمىز ئۈچۈن بارچە كۈچىمىز بىلەن تىرىشىش بىزنىڭ بۇرچىمىز. بۇ سەۋەبتىن بىز نامازدا «خۇشۇئ»تىن نېسىۋىمىزنى ئېلىشنىڭ ئامىللىرىغا موھتاجمىز.

«خۇشۇئ»نىڭ ئامىللىرى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى، يەنە بىرى، «خۇشۇئ»نىڭ يوقىلىشىغا ياكى ئاجىزلىشىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلاردۇر.

1 - «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1)«خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشنىڭ ئەڭ ئالدىنقى چارىسى نامازدا تۇرىۋاتقان كىشى ئۆزىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقى ۋە نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىشى، خۇددى ئاللاھ تائالانى كۆرۈپ تۇرىۋاتقاندەك ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىنسان نامازنىڭ ھالاۋىتىنى قانچىلىك كۆپ تېتىغانسېرى ئۇنىڭ نامازغا بولغان ئىشتىياقى شۇنچىلىك زور ئاشىدۇ. بۇ ئىمانىنىڭ كۈچىگە قاراپ بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناماز مېنىڭ كۆڭۈل شادلىقىم قىلىنىدى» دېگەن. شۇڭا ئۇ مۇئەززىن بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ئى بىلال! بىزنى ناماز بىلەن راھەتلەندۈرگىن» دېگەن.

(2) نامازدىكى رۇكۇ ۋە سەجدىلەر ئارىسىدىكى يۆتكىلىشلەرنى ئالدىرىماستىن تەمكىنلىك بىلەن قىلىش، ھەر بىر يۆتكىلىشتە ئورگانلار ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئېلىش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (نامازدىكى ھەر بىر يۆتكىلىشتە) ھەر بىر سۆڭەك ئۆز ئورنىغا كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئالاتتى.» [فەتھۇلبارىي 2 - توم 308 - بەت، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس]

ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”ئوغرىلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى ئوغۇرلايدىغانلاردۇر“ دېگەندە، ساھابىلار، ”يارەسۇلەللاھ! بىراۋ نامىزىنى قانداق ئوغۇرلايدۇ؟“ دەپ سورىشىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: ” نامازنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىنى تولۇق قىلمايدىغانلار ئۆزلىرىنىڭ نامازلىرىنى ئوغۇرلىغۇچىلاردۇ“ دەيدۇ» [ئىمام ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايىتى]

نامازنى ئالدىراپ ئوقۇغان كىشىنىڭ «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى نامازدىكى تېزلىك «خۇشۇئ»غا پۇرسەت بەرمەيدۇ.

(3) نامازدا ئۆلۈمنى ياد ئېتىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىگە مۇنداق دېگەن: «نامىزىڭدا ئۆلۈمنى ياد ئەتكىن، چۈنكى نامىزىدا ئۆلۈمنى ياد ئەتكەن كىشى نامىزىنى ياخشى ئادا قىلالايدۇ. نامىزىڭنى خۇددى ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامىزىنى ئوقۇغان كىشىدەك ئوقۇغىن.» [شەيخ ئەلبانىنىڭ «سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى»دىن 1421 - ھەدىس]

تەبىئىيكى، ئۆلۈش ئالدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامازنى ئوقۇغان ئادەم بۇ نامازنى چوقۇم ۋايىغا يەتكەن «خۇشۇئ»بىلەن ئوقۇيدۇ.

(4) نامازدا ئوقۇلغان قىرائەت، دۇئا ۋە تەسبىھلەرنى بىلىپ، ئويلاپ ئوقۇش ۋە بۇلار ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش. قۇرئان كەرىم پىكىر يۈرگۈزۈپ ئىبرەت ۋە ۋەز – نەسىھەت ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن ئىلاھىي كىتاب. {كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ} تەرجىمىسى: «(بۇ) ئۇلارنىڭ ئايەتلىرىنى تەپەككۇر قىلىشلىرى ئۈچۈن، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن بىز ساڭا نازىل قىلغان مۇبارەك كىتابتۇر.» [ساد سۈرىسى 29 - ئايەت]

قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىش ئۈچۈن بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلىش شەرت. شۇڭا ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلمەيدىغانلار نامازدا ئوقۇلۋاتقان قىرائەتكە «مەن ئاللاھ تائالاغا مۇناجات قىلىۋاتىمەن، ئۇ ماڭا خىتاب قىلىۋاتىدۇ» دېگەن ھېس – تۇيغۇ بىلەن قۇلاق سالسا يېتەرلىكتۇر. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىمۇ، ئۆزى ئوقۇغانلىرىنى شۇنداق ھېس – تۇيغۇ بىلەن ئوقۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

قۇرئان كەرىمنى قانداق ئاڭلاش كېرەك؟

قۇرئان كەرىمنى مۇنۇ ئايەتتە سۈپەتلەنگەن مۆمىنلەرگە ئوخشاش ئاڭلاش كېرەك: {وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا} تەرجىمىسى: «ئۇلارغا پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا، گاس، كور بولىۋالمايدۇ (يەنى ئۇنى بېرىلىپ ئىخلاس بىلەن ئاڭلايدۇ).» [فۇرقان سۈرىسى 73 - ئايەت]

(5) نامازدا ئوقۇلغان قۇرئاننى ئايەت ــ ئايەت ئوقۇش. ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىرائىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەت قىلغاندا ھەر بىر ئايەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن توختايتتى، ئاندىن ئىككىنچى ئايەتنى باشلايتتى. {**بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ**}دىن كېيىن توختاپ، ئاندىن{ **الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**}نى ئوقۇپ توختايتتى، ئاندىن يەنە {**الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ**}نى ئوقۇپ توختايتتى، ئاندىن{**مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ**}نى ئوقۇپ بولۇپ توختايتتى، سۈرىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇنداق ئوقۇيتتى.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

ھەر بىر ئايەتنىڭ بېشىدا توختاش سۈننەتتۇر. گەرچە ئالدىنقى ئايەتنىڭ مەنىسى كېيىنكى ئايەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسىمۇ، بۇ ئىككى ئايەت ئوتتۇرىسىدا توختاش ئەۋزەلدۇر. ھەر بىر ئايەتتىن كېيىن توختاپ ئوقۇش «خۇشۇئ»نىڭ ھاسىل بولۇشى ئۈچۈن پايدىلىقتۇر.

(6) قۇرئاننى ھەر بىر ھەرپىنى دانە ــ دانە چىقىرىپ تەرتىل بىلەن ئوقۇش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتنى ھەرپ ــ ھەرپ تەپسىر قىلغاندەك ئوچۇق ئوقۇيتتى.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر سۈرىنى قىرائەت قىلغاندا، ئۇنى ئەڭ ئۇزۇن ئوقۇغان ھەر قانداق كىشىدىنمۇ ئۇزۇن ئوقۇيتتى.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

چۈنكى قىرائەتنى تەرتىل بىلەن قىلىش شۇ ئايەت ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىشقا تۈرتكە بولىدۇ، تەپەككۇر «خۇشۇئ»غا تۈرتكە بولىدۇ.

(7) نامازدا ئاللاھ تائالا ماڭا سۆز قىلىۋاتىدۇ، دېگەن ھېس ـ تۇيغۇ بىلەن تۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدسىدا مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ ”نامازنى مەن بىلەن بەندەمنىڭ ئارىسىدا ئىككىگە بۆلدۈم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن“ دېدى. بەندە {**الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**} دېگەندە، ئاللاھ «بەندەم مېنى مەدھىيەلىدى» دەيدۇ. ئۇ {**الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ**} دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم ماڭا ھەمدۇ سانا ئېيتتى» دەيدۇ. ئۇ {**مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ**} دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم مېنى ئۇلۇغلىدى»دەيدۇ. ئۇ{**إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**}دېگەندە، ئاللاھ: «بۇ مەن بىلەن بەندەم ئوتتۇرىسىدىكى ئىش، بەندەم ئۈچۈن سورىغىنى بار» دەيدۇ. ئۇ {**اهدِنَــــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ . صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ**}دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەمنىڭ بۇ تىلىگىنى قوبۇل قىلدىم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن» دەيدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

نامازدا تـۇرغان ئـادەم فاتىھـە سۈرىسـىنى ئـاللاھ تائـالا ماڭـا خىتـاب قىلىۋاتـىدۇ ۋە تىلىگـەنلىرىمنى چوقـۇم بېرىـدۇ، دېگـەن ھـېس ـ تۇيغـۇ بىلـەن ئوقۇيدىكـەن، چوقـۇم «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلالايدۇ ۋە تىلىگەنلىرىگە ئېرىشىدۇ.

2 - «خۇشـۇئ»نىـڭ يوقىلىشـىغا يـاكى ئاجىزلىششـىغا سـەۋەب بولـىدىغان ئىشـلار تۆۋەندىكىچە:

(1) يـانفونلارنى يېپىۋەتمەسـتىن نامازغـا تـۇرۇش. تېلېفـۇن ئاۋازىنىـڭ نامـازدىكى «خۇشۇئ»نـى بۇزىـدىغانلىقى شۈبھىسىزدۇر. خۇسۇسـەن، يانفونلارنىـڭ مۇزىكىلىق ئـاۋازى ئەلۋەتتە دىققەتنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، نامازدىكى «خۇشۇئ»نى يوق قىلىدۇ. شۇڭا مەيلى مەسجىدتە، مەيلى ئۆز ئۆيىدە، مەيلى جامائەت بىلەن، مەيلى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ھەر قانداق ئادەم نامازغا تۇرۇشتىن بۇرۇن يېنىدىكى يانفوننى يېپىۋېتىشى نامازنىڭ «خۇشۇئ»بىلەن ئادا تېپىشى ئۈچۈن شەرتتۇر.

يـانفونلارنى يېپىۋەتمەسـتىن نامازغـا تـۇرۇش نامازنىـڭ ۋە مەسـجىدنىڭ ھـۆرمىتىنى سـاقلىمىغانلىق بولـىدۇ. خۇسۇسـەن مەسجىدكە يـانفوننى يېپىۋەتمەسـتىن كىرگـەن ئـادەم ئۆزىنىڭلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن جامائەتنىڭ«خۇشۇئ»نى بۇزغان ۋە مەسجىد ئەھلىگە ئازار بەرگەن بولىدۇ. نەتىجىدە، گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى ئـادەتتىكى ۋاقىتلاردا كىشىلەرگە ئـازار قىلىش ھـارام بولغـان يەردە، كىشـىلەرنىڭ نامـازدىكى «خۇشـۇئ»ىنى بـۇزۇش قاتمۇ قـات ھارامدۇر. ھارامنى ئىشلىگۈچىلەر ئۆزلىرىنى ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا تۇتقۇچىلاردۇر.

نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال يانفونلارنى يېپىۋېتىش ناھايىتى ئەھمىيەتلىك ئىشتۇر. نامازنى ئـاللاھ تائالانـىڭ رازىلىقىنـى كۆزلـەپ ئوقۇيـدىغان ھـەر قانـداق كىشـىنىڭ نامازغا تۇرۇشـتا يانفوننى يېپىۋېتىپ تۇرۇشى لازىم.

(2)نامـاز ئوقۇيـدىغان جايـدىكى دىققـەتنى تارتىـدىغان نەرسـىلەرنى ئېلىـپ تاشـلاش. بـۈنگۈنگە بىنائـەن، نەقىشلەنگـەن جايىنامـازلاردا ـ ھـەتتا كـەبىنىڭ سـۈرىتى چۈشۈرۈلگـەن جايىنامازلاردىمۇ ـ ناماز ئوقۇش ياخشى ئەمەس. چۈنكى ناماز ئوقۇيـدىغان جايـدىكى نەقىشـلەر ۋە سۈرەتلەر دىققەتنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشقا توسالغۇ بولىدۇ. ئەنـەس ئىبنـى مالىـك رەزىيەللاھـۇ ئەنھـۇدىن رىۋايـەت قىلىنىـدۇكى، ئائىشـە رەزىيەللاھـۇ ئـەنھانىڭ ئۆيىنىـڭ بىـر تەرىپىـدە نەقىشلەنگـەن پـەردە بـار ئىـدى، پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسـالام ئۇنىڭغا: «ئـۇنى ئېلىۋېتىـڭ، ئـۇنىڭ نەقىشـلىرى نامىزىمـدا كۆزۈمگـە چېلىقىپـلا تـۇردى» دېگەن. [بۇخارىي رىۋايىتى]

شـۇنداقلا، ئـادەم ئـۆتۈپ تۇرىـدىغان جـايلاردا، كىشـىلەر پاراڭلىشـىۋاتقان سـورۇنلاردا ۋە ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بولىۋاتقان ئورۇنلاردا ناماز ئوقۇشمۇ ياخشى ئەمەس.

(3) نەقىشلەنگەن ياكى سۈرەت چۈشۈرۈلگەن ياكى خەت يېزىلغان كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىزىقچىلار بىلەن نەقىش قىلىنغان بىر كىيىمنى كىيىپ ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، "بۇ كىيىمنى ئەبۇ جەھم ئىبنى ھۇزەيفە دېگەن كىشىگە ئاپىرىپ بېرىڭلار ۋە ماڭا ساددا كىيىم ئېلىپ كېلىڭلار، بۇ كىيىمدىكى سىزىقچىلار نامازدا دىققىتىمنى بۇزدى" دەپ بۇيرىدى.»[مۇسلىم رىۋايىتى]

نەقىشلەنگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش ياخشى بولمىغان يەردە، سۈرەتلىك كىيىملەر بىلەن، خۇسۇسەن جانلىقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش تېخىمۇ ياخشى ئەمەس.

(4) تائام ھازىر بولغان ۋاقىتتا نامازغا تۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام {لَاصَلَاةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ} يەنى«تائام ھازىرلانغان ۋاقىتتا ناماز ئوقۇش يوق»دەپ كۆرسەتكەن. [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: {إِذَا وُضِعَ عَشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَابْدَأُوا بِالْعَشَاءِ، وَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ} تەرجىمىسى: سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئالدىغا كەچلىك تائام كەلتۈرۈلگەن ۋاقىتتا ناماز باشلانسا، ئالدى بىلەن تائامغا باشلىسۇن، ئۇنىڭدىن ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ بولمىغىچە نامازغا ئالدىرىمىسۇن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

چۈنكى ھازىرلانغان تائامدىن تۇرۇپ كېتىپ نامازغا تۇرغاندا، كۆڭۈل تىنجىمايدۇ. كۆڭلى تائامدا بولۇپ قالغان ئادەم نامازدا «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلالمايدۇ.

(5) تەرەتى قىستاپ قالغاندا نامازغا تۇرۇش. شۈبھىسىزكى، تەرەتى قىستاپ قالغان ئادەم نامازدا «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلالمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلى ئۆزىنى تېزرەك بوشىتىپ راھەتلىنىش بىلەن مەشغۇل بولىۋاتقان تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ نامىزىنى «خۇشۇئ»بىلەن ئادا قىلالىسۇن؟! شۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدى ياكى كەينى قايسىبىر تەرەتى قىستاپ قالغان كىشىنىڭ ئۆزىنى بوشاتماستىن نامازغا تۇرۇشىنى مەنئى قىلغان. {إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَوَجَدَ أَحَدُكُمُ الْخَلَاءَ فَلْيَبْدَأْ بِالْخَلَاءِ} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ھاجەتخانىغا باراي دەپ تۇرغىنىدا ناماز باشلىنىپ كەتسە، ئىشنى ھاجەتخانىدىن باشلىسۇن.» [مۇسلىم ۋەتىرمىزى رىۋايىتى]

(6) نامازدا مۈگدەش. نامازنى مۈگدەپ ئوقۇغان كىشىنىڭ «خۇشۇ»نى ھاسىل قىلالىشى ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۈگدەك باشقان كىشىنىڭ ناماز ئوقۇشىنى مەنئى قىلغان. {إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَنَمْ حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَقْرَأُ} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلارنى نامازدا ئۇيقۇ بېسىۋالسا، (نامازنى توختىتىپ) ئۇخلىسۇن، نامازنى نېمە ئوقۇۋاتقانلىقىنى بىلگىدەك ھالغا كەلگەندە ئوقۇسۇن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

بۇ ھەدىس پەرز، ۋاجىب، سۈننەت ۋە نەپلە قاتارلىق ھەر قانداق نامازغا شامىلدۇر. بىراق پەرز نامازلارنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتمەسلىكى شەرتتۇر.

(7) نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان جايىنى سۈرتۈش ياكى تازىلاش ياكى تۈزلەش بىلەن مەشغۇل بولۇش. بۇنداق ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشقا ئەلۋەتتە توسالغۇ بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان يېرىنى تۈزلەۋاتقان بىر ئادەمنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا: {إِنْ كُنْتَ لاَ بُد فَاعِلاً، فَوَاحِدَةً} تەرجىمىسى: «ئەگەر زادى قىلمىساڭ بولمىسا بىرلا قېتىم قىلغىن» دېگەن. [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

نامازدا يۈز ۋە پېشانىنى سۈرتۈشمۇ «خۇشۇئ»نى بۇزىدىغان ئامىللاردىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گاھىدا سۇ ياكى تۇپراقتا سەجدە قىلغىنىدىمۇ پېشانىسىنى تازىلاش ئۈچۈن سىلىمىغان. چۈنكى نامازدىكى «خۇشۇئ»بۇنداق قىلىشنىمۇ ئۇنتۇلدۇرىدۇ.

(8) نامازدا ئۇياق – بۇياققا قاراش. بۇنداق قىلىش نامازدا «خۇشۇئ» ھاسىل قىلىشقا ئەلۋەتتە توسالغۇ بولىدۇ. چۈنكى كۆزنىڭ ھەرىكىتى قەلبنى مەشغۇل قىلىدۇ. قەلب مەشغۇل بولغاندا نامازدىكى «خۇشۇئ» يوقىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {لاَ يَـزَالُ الله عَز وَجَل مُقْبِلاً عَلَى الْعَبْد في صَلاَتِهِ ما لَمْ يَلْتَفِتْ، فَإِذَا صَرَفَ وَجْهَهُ اِنْصَرَفَ عَنْـهُ} تەرجىمىسى: «بەندە نامىزىدا ئۇياق – بۇياققا قارىماستىن تۇرغاندا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ. ئۇ بىرەر تەرەپكە بۇرۇلىشى بىلەنلا ئاللاھ تائالا ئۇنى نەزىرىدىن ساقىت قىلىدۇ.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

نامازدا بۇرۇلۇش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى، قەلب بىلەن بۇرۇلۇش، يەنە بىرى كۆز بىلەن بۇرۇلۇشتۇر. قەلب بىلەن بۇرۇلۇش — كۆڭۈلنى نامازنىڭ سىرتىدىكى ئىشلار بىلەن مەشغۇل قىلىشتۇر. كۆز بىلەن بۇرۇلۇش — ئۇياق – بۇياققا قاراشتۇر. ھەر ئىككى تۈرلۈك بۇرۇلۇش مەنئى قىلىنغاندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىكى بۇرۇلۇشتىن سورالغىنىدا: «ئۇ ئوغرىلىق بولۇپ، شەيتاننىڭ بىراۋنىڭ نامىزىنى ئوغۇرلىغىنىدۇر» دېگەن. [بۇخاري رىۋايىتى]

نامازدا تۇرۇپ قەلبى ياكى كۆزى بىلەن ئۇياق – بۇياققا بۇرۇلغان ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدىن يۈز ئۆرىگەن بولىدۇ. پادىشاھ ياكى رەئىس جۇمھۇر بىراۋنى ھۇزۇرىغا چاقىرتىپ ئەكىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇرسا، ئۇ ئۇياققا – بۇياققا بۇرۇلۇپ ئۆزى سۆھبەتلىشىۋاتقان كىشىسىگە كۆڭۈل بەرمىسە، ئۇنى ھۇزۇرىغا چاقىرتقان كىشى ئۇنىڭدىن مەمنۇن بولامدۇ؟ يەنە تېخى ئۇنى ھۇزۇرىغا چاقىرتقان پادىشا ياكى رەئىس جۇمھۇر ئۇنىڭغا سۆزلەۋاتقاندا، ئۇ ئۇياق – بۇياققا بۇرۇلۇش سەۋەبلىك ئۇنىڭ

سۆزىگە دىققىتىنى بېغىشلىمىسا، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىيالامدۇ؟ سۆھبەتكە قۇلاق سالمىغان ئادەم ئۇنىڭدىن مەنپەئەت ئالالامدۇ؟!

ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلار بۇنداق بولغان يەردە، پادىشاھلارنىڭ پادىشاھى، كاتتىلارنىڭ كاتتىسى، شۇنداقلا پۈتۈن كائىناتنىڭ بىرلا خوجايىنى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭ رەھمىتىگە ۋە ياردىمىگە تەلمۈرگەن كىشىنىڭ ھالى قانداق بولۇشى كېرەك؟! [مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىدنىڭ«33سـببـاً للخشـوع في الصـلاة» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى]

ئەپسۇسكى،«خۇشۇئ» شۇنچە ئەھمىيەتلىك بىر پەرز تۇرسىمۇ، بىزنىڭ بۇرۇنقى فىقھىي كىتابلىرىمىزدا«خۇشۇئ»توغرۇلۇق ئالاھىدە ماۋزۇ قويۇپ تەپسىلىي توختالمىغان. بەلكى ئۇ زامانلاردا كىشىلەرنى ئازدۇرغۇچى ۋاسىتىلەر ھازىرقى زامانغا نىسبەتەن ئاز بولغانلىقى ۋە كىشىلەرنىڭ ئىمانىمۇ بىزلەرنىڭكىدىن كۈچلۈك بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك. پېقىرمۇ «خۇشۇئ»دىن ئىبارەت بۇ مۇھىم ماۋزۇ توغرۇلۇق ئىزدىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆزۈمنىڭ نامازدىكى بۇ مۇھىم پەرزگە ئەھمىيەت بېرىشتىن بەكمۇ غەپلەتتە ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم ۋە ئۆتكەنكى گۇناھلىرىم، غاپىللىقىم ھەمدە نوقسانلىرىم ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلىدىم. ئاۋۋال ئۆزۈمگە، ئاندىن جىمى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمغا نامازدا«خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشنى تەۋسىيە قىلىمەن.

ئىنسان پسىخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز

«ئىنسان يارىتىلىشىدىنلا ئېغىر سىناقلارغا چىدامسىز بىر مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇنىڭ مۈپتىلا بولىدىغان بالالىرى ۋە دۈشمەنلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ ھەممىگە ئىگە بولالمايدىغان ھاجەتمەن بىر مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇنىڭ ئېھتىياجلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ ئاجىزدۇر. ھالبۇكى، ھاياتنىڭ يۈكلىرى ئىنتايىن ئېغىردۇر. ئىنساندىكى ئەقىل بىلەن روھ ئۇنى ئۇلۇغۋار غايىلەر ۋە مەڭگۈلۈك سائادەتلەرگە چاقىرىدۇ. ھالبۇكى، ئىنساننىڭ قولى قىسقا، ئۆمرى چەكلىك، ئىقتىدارى يېتەرسىز، سەبىر - تاقىتى ئازدۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىنساننىڭ كۈندۈزنىڭ مەشغۇلىيەتلىرى باشلىنىشتىن بۇرۇن، تاڭ سەھەر تۇرۇپ بامدات نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئەڭ قۇدرەتلىك ۋە ئەڭ مەرھەمەتلىك خوجىسى — ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا مۇراجىئەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئىشلىرىغا مۇۋەپپەقىيەت ۋە مەدەت تىلەشكە نەقەدەر ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكى ۋە باشلىنىۋاتقان كۈندۈز ھاياتىدا بېشىغا كېلىدىغان، ئۈستىگە يۈكلىنىدىغان ئىشلارنى يېڭىشتا نامازنىڭ نەقەدەر مۇھىم بىر يۆلىنىش نوقتىسى بولىدىغانلىقى ئوچۇق مەيداندىدۇر.

پىشىن ۋاقتى

پىشىن ۋاقتى — كۈندۈز كامالغا يېتىپ قۇياش ئاسماننىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا كېلىپ بولغاندىن كېيىن، كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەن بىر ئاندۇر ھەمدە بۇ ۋاقىت كۈنلۈك مەشغۇلىيەتلەرنىڭ ھارغىنلىقىدىن ۋاقىتلىق دەم ئېلىش ۋاقتى. پانى دۇنيانىڭ تۈگمەيدىغان ئېغىر ئىشلىرى ۋە مەشغۇلىيەتلىرى ئېلىپ كەلگەن غەپلەت ۋە بىپەرۋالىقتىن روھنىڭ تەنەپپۇسقا ئېھتىياجلىق بولغان بىر ۋاقتى. بۇ، ئىلاھىي نېمەتلەر ئىزھار قىلىنغان بىر ۋاقىتتۇر. ئىنساننىڭ روھىي تارلىقلاردىن ۋە غەپلەتلەردىن قوتۇلۇپ، بۇ دۇنيانىڭ ئاقىۋەتسىز مەشغۇلىيەتلىرىدىن قول ئۈزۈپ، مەڭگۈلۈك باقىي بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا كېلىپ قول باغلاپ تۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ پۈتۈن نېمەتلىرىگە شۈكۈر ئىزھار قىلىش، ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقىغا لايىق ھالدا، رۇكۇ بىلەن يەرگە ئېگىلىپ ھۆرمەت بىلدۈرۈش ۋە سەجدە ئارقىلىق پۈتۈن ئىخلاسى ۋە مۇھەببىتىنى نامايەن قىلىشتىن ئىبارەت بولغان پىشىن نامىزىنى ئوقۇشى نەقەدەر مۇھىم، نەقەدەر پايدىلىق ۋە تولىمۇ مۇناسىپ بىر روھىي تەنەپپۇس ئىكەنلىكىنى ئىنسان بولىدىكەن چوقۇم چۈشىنەلەيدۇ.

ئەسىر ۋاقتى

ئەسىر ۋاقتى — ھەر نەرسە خازان بولىدىغان كۈز پەسلىنى، قېرىلىقنىڭ غەمكىن ھالىنى ۋە ئاخىر زاماننىڭ ۋاقتىنى ئەسلىتىدىغان بىر ۋاقىت. بۇ ۋاقىت، كۈنلۈك ئىشلارنىڭ خۇلاسىلىنىش ۋاقتىدۇر . بۇ ۋاقىتتا قۇياشنىڭ كۈن پېتىشقا قاراپ ماڭغان سەيرىسى، كائىناتتا — ئاللاھ تائالادىن باشقا — ھەممە نەرسىنىڭ پانى ئىكەنلىكىنى ۋە ئىنساننىڭمۇ بىر كۈنى خۇددى قۇياش پاتقاندەك ھاياتلىقتىن كۆز يۇمىدىغانلىقىنى ئەسلىتىدىغان بىر مەنزىرىدۇر. بۇ پەيتتە، مەڭگۈ پانىي بولمايدىغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا ئېلتىجا قىلىپ، قۇللۇقنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئىپادىسى بولغان ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش نەقەدەر مۇۋاپىق ۋە مۇناسىپ بولغان قۇللۇق بۇرچى ئىكەنلىكىنى ئەقىل ئىگىسى بىلەلەيدۇ.

شام ۋاقتى

شام ۋاقتى — قۇياشنىڭ پېتىشى ئارقىلىق ئىنساننىڭ ئاخىرى بىر كۈن پۈتۈن ياخشى كۆرگەنلىرىدىن ئايرىلىپ قەبرىگە كىرىدىغانلىقىنى خاتىرىلىتىدىغان بىر ۋاقىتتۇر. بۇ ۋاقىت مەڭگۈلۈك بولغان بىر زاتقا ئېسىلىپ، ئۇنىڭغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ ئەبەدىي يوقالمايدىغان رەھمىتىگە ئېرىشىش ئارقىلىق دۇنيادا سائادەت ۋە ئاخىرەتتە مەڭگۈلۈك خازان بولمايدىغان بەختلىك ھاياتقا ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى خاتىرىلىتىدۇ. مۇشۇنداق بىر ۋاقىتتا شام نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئاللاھقا يۈزلىنىشنىڭ نەقەدەر ياخشى ۋە تولىمۇ پايدىلىق بىر بەندىچىلىك بۇرچى ئىكەنلىكىنى قەلبى ساغلام بولغانلار بىلەلەيدۇ.

خۇپتەن ۋاقتى

خۇپتەن ۋاقتى — كۈندۈزنىڭ ئۇپۇقتىكى پۈتۈن ئەسەرلىرى يوقىلىپ ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان بىر ۋاقىت. بۇ ۋاقىت كۈندۈز بىلەن كېچىنى ئالماشتۇرۇپ تۇرغۇچى زاتنىڭ ئىلاھىي ئىجراسى، ئاخىرەتكە كەتكەنلەرنىڭ بۇ دۇنيادىن ئايرىلىپ باشقا بىر ئالەمگە يۆتكەلگەنلىكىنى خاتىرىلىتىدىغان بىر ۋاقىت. مۇشۇنداق بىر پەيتتە، ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالاغا يۈزلەنگەن، ئۇنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنى تونۇغان ۋە ئۆزىنىڭ نەقەدەر ئاجىز، چىدامسىز، بىچارە بەندە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئەڭ قۇدرەتلىك زاتقا يېقىنلىششى نەقەدەر توغرا، نەقەدەر ئويغۇن بىر ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئىبرەت ئالىدىغانلار چۈشىنىدۇ.» [بەدىئۈززامان سەئىد نۇرسىينىڭ«sozler»ناملىق ئەسىرىدىن – تۈركچە]

نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى

نامازلارنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، قەستەن تەرك ئېتىشنىڭ ئەڭ چوڭ گۇناھ ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىگە ئىشلەنگەن ئەڭ ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىدە، نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ قاتتىق ئازابىغا دۇچار بولىدىغانلىقىدا شەك - شۈبھە يوقتۇر. بۇ مەسىلىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئارىسىدا ھېچبىر ئىختىلاپ يوق. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھۆكمى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغانلىق ۋە ئۇنىڭ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغانلىق يۈزىسىدىن نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەر بولۇپ، مۇنداقلار شەكسىز كاپىرلاردۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ(شۈبھىسىز)ھەدىسلەر ئارقىلىق بېكىتىلگەن ئەھكاملارنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

2 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكتىن ناماز ئوقۇمىغان كىشىلەر بولۇپ، بۇلار تۆۋەندىكى ئىككى خىل كىشىلەردۇر: بىرىنچىسى، دۇنيادىن پۈتۈنلەي ئالاقىسىز ھالدا، ئادەمزات بارمايدىغان يىراق چۆللەردە، تاغلاردا ۋە ئورمانلىقلاردا ياشىغانلىقىدىن، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سوراپ ئۆگىنىش ئۈچۈن، دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان بىرەر ئالىمنىڭمۇ بولمىغانلىقى سەۋەبىدىن، ھاياتىدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقى تۈپەيلى ناماز ئوقۇمىغان كىشىلەر.

يەنە بىرى، ئىسلام دىنىنى ئەمدىلا قوبۇل قىلغان بولۇپ، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنى ئوقۇشنىڭ قائىدە — تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىپ بولغىچىلىك ئۆلۈپ كەتكەنلىك سەۋەبىدىن ناماز ئوقۇيالمىغان كىشىلەر. يوقىرىقى ئىككى تۈرلۈك كىشىلەرنىڭ ناماز ئوقۇمىغانلىقتىكى ئۆزۈرلىرى قوبۇل قىلىنىپ، ئۇلاردىن نامازنى تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ

گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {وَمَاكُنَا مُعَذِّبِينَ حَتَى نَبْعَثَ رَسُولاً}تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ(ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق.» [ئىسرا سۈرىسى 15 - ئايەت]

ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پۈتۈن ئالەمگە، تا قىيامەتكىچىلىك پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىسلام دىنى پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ ئورتاق دىنى بولۇش سۈپىتى بىلەن كەلگەن بىر دىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ دەۋىتى يەتمىگەن جايلاردىكى ئىنسانلارنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىغانلىقى ئۈچۈن جازالانمايدىغانلىقىغا ئوخشاش، ئىسلام دىنىنىڭ دەۋىتىنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاڭلىمىغانلىقىدا ــــ يوقىرىقى ئىككى تۈرلۈك كىشىلەردەك ــــ ھەقىقىي ئۆزۈرلۈك كىشىلەرمۇ ناماز ئوقۇمىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئادالىتىدۇر.

بىراق ھازىرقى ئۈچۈر دەۋرىدە، دۇنيانىڭ قايسىبىر بۇلۇڭ - پۇچقىقىدا ياشىغان بولمىسۇن نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن ۋە ئاڭلىمىغان بىرەر مۇسۇلماننىڭ تېپىلىشى تەسەۋۋۇردىن يىراق، ئەلۋەتتە.

3 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، نامازغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەر بولۇپ، ئۇلار قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. ئاخىرەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ناماز ئوقۇمىغانلىقتىكى ھېچقانداق ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئەمما ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللار ھەيزدارلىق ۋە نىفاسدارلىق ۋاقىتلىرىدا ناماز ئوقۇمايدۇ، روزا تۇتمايدۇ. كېيىنمۇ نامازنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. بىراق رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى پاك بولغاندىن كېيىن ئادا قىلىدۇ.

نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ئاخىرەتتە تارتىدىغان ئازابلىرى توغرۇلۇق ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: {كُلُ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ إلا أَصْحَابُ الْيَمِينِ. فِيْ جَنَاتٍ يَتَسَاءَلُوْنَ. عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ مَا سَلَكَكُمْ فِيْ سَقَرِ. قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ} تەرجىمىسى: «ھەر ئىنسان قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن(دوزاختا) مەھبۇستۇر. پەقەت ئەسھابى يەمىن(سائادەتمەن مۆمىنلەر)بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن "سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزگەن نىمە؟" دەپ سورايدۇ. ئۇلار "بىز ناماز ئوقۇمىدۇق، مىسكىنلەرگە تائام بەرمىدۇق" دەپ جاۋاپ بېرىدۇ.» [مۇددەسسىر سۈرىسى 38 – 44 - ئايەت]

ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىش ئارقىلىق جەننەتكە كىرىشنىڭ ئەڭ كاپالەتلىك ۋەسىلىسى ناماز ئىكەنلىكى توغرۇلۇق ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: {وَأَقِيمُوا الصلاة وَآتوا الزكاة وَأَطِيعُوا الرسُولَ لَعَلكُمْ تُرْحَمُونَ} تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشكىلار

ئۇچۇن ناماز ئوقۇغىلار، زاكات بېرىغىلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىغىلار.» [نۇر سۈرىسى 56 ـ ئايەت]

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش ۋە پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش قاتارلىق ئەمەللەرنى ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشنىڭ كاپالىتى قىلىپ كۆرسەتكەن. ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ تەرجىمىسى: «بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ھەقىقەتەن شۇنداق كىشىلەر ئىمان ئېيتىدۇكى، ئۇلارغا شۇ ئايەتلەر بىلەن ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنسا، (ئاللاھ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن ئاللاھ تائالاغا) سەجدە قىلغان ھالدا يىقىلىدۇ، پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ ئېيتىدۇ، ئۇلار (پەرۋەردىگارىنىڭ تائەت ـ ئىبادىتىدىن) چوڭچىلىق قىلمايدۇ.» [سەجدە سۈرىسى 15 ـ ئايەت]

بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالا، ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ناماز ئوقۇش ئارقىلىق سەجدە قىلمىغان، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى مەدھىيىلەپ ئۇنىڭغا تەسبىھ ئېيتمىغان ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئىبادىتىدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتقان كىشىلەرنى ئىمان ئېيتمىغان ھېسابتا قىلىپ كۆرسەتكەن. مۇندىن باشقا نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى توغرۇلۇق كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھىنىڭ ئېغىرلىقى ھەققىدە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ﴾ تەرجىمىسى: «مۇسۇلمانلىق بىلەن مۇشرىكلىك ۋە كۇپرىلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق نامازدۇر.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقى مەنىنى يەنە تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ﴾ تەرجىمىسى: «كاپىرلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق نامازدۇر. نامازنى تەرك قىلغان كىشى كاپىر بولغان بولىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

يۇقىرىقى ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەردىن نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھىنىڭ ئىنتايىن چوڭ ئىكەنلىكى ۋە نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ كاپىرلارنىڭ قاتارىدىن سانىلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ. لېكىن كۇپرى ئىمانغا زىت كېلىش ۋە كەلمەسلىك ئېتىبارى بىلەن تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ.

كۇپرىنىڭ تۈرلىرى

كۇپرى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى، ئېتىقادتىكى كۇپرىلىق، يەنە بىرى، ئەمەلدىكى كۇپرىلىقتۇر. ئېتىقادتىكى كۇپرىلىق ئىمانغا زىت كېلىدۇ. ئەمما ئەمەلدىكى كۇپرىلىق ئىمانغا زىت كەلمەيدۇ.

ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ ھۆكمى

ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنى سادىر قىلغان ئادەم ئىسلام ۋە ئىماندىن چىقىپ كېتىش ئارقىلىق كاپىر بولىدۇ. چۈنكى ئېتىقادتىكى كۇپرىلىق ئىمانغا زىت كېلىدۇ ۋە ئىمان بىلەن ھەرگىز بىرلىشەلمەيدۇ. ئېتىقادتىكى كۇپرىمۇ تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ تۈرلىرى

1 - كۇپرى ئىنكار

كۇپرى ئىنكار — قۇرئان كەرىمگە ياكى سەھىھ ھەدىسلەرگە ياكى ئۇلاردا كەلگەن ھۆكۈملەرگە ۋە ياكى ئۇلار ئارقىلىق سابىت بولغان بەش ۋاخ ناماز، روزا، زاكات قاتارلىق پەرزلەر ۋە ئەھكاملارنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلىش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَمَنْ اَظْلَمُ مِمن افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا اَوْكَذبَ بِالْحَق لَما جَائَهُ اَلَيسَ فِىْ جَهَنم مَثْوًى لِلْكَافِرِيْنَ** } تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالاغا يالغاننى چاپلىغان ياكى ھەق كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ جەھەننەمدە كاپىرلارغا جاي يوقمىدۇ؟ (ئەلۋەتتە بار).» [ئەنكەبۇت سۈرىسى 68 – ئايەت]

2 - كۇپرى تەكەببۇر

كۇپرى تەكەببۇر — ئىسلام ئەھكاملىرىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، چوڭلۇق قىلغانلىقتىن ئۇنىڭغا بويسۇنماسلىق دېمەكتۇر. بۇ خىلدىكى كۇپرى ئىبلىسنىڭ كاپىرلىقىغا ئوخشاش كۇپرىدۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلئكَةِ اسْجُدُوْا لِاَدَمَ فَسَجَدُوْا اِلا اِبْلِيْسَ اَبى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَفِرِيْنَ**} تەرجىمىسى: «ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى.» [بەقەرە سۈرىسى 34 – ئايەت]

دېمەك، ئىبلىسنىڭمۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ كاپىر بولۇپ كەتكەنلىكى بۇ ئايەتتە ئېنىق بايان قىلىنغان. ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغان مۇتەكەببىرلەرنىڭ ئاقىۋىتى ئىبلىسنىڭ ئاقىۋىتى بىلەن بىردۇر.

3 - كۇپرى شەك

كۇپرى شەك — ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرى بولغان ئالتە ئىماننىڭ قايسى بىرىگە شەك كەلتۈرۈش دېمەكتۇر. ئۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَمَا اَظُن السَاعَةُ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلَى رَبي لَاَجِدَن خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا. قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ اَكَفَرْتَ بِالذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثم مِنْ نطْفَةٍ ثم سَواكَ رَجُلاً**} تەرجىمىسى: «(كاپىر ئادەم مۇنداق دېدى)

قىيامەت بولمايدۇ دەپ ئويلايمەن، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ(يەنى قىيامەت بولغاندىمۇ) ئەلۋەتتە بۇ باغدىن ياخشىراق جاينى تاپىمەن. ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن هالدا، سېنى (ئەسلىدە) تۇپراقتىن، ئاندىن ئابمەنىدىن يارىتىپ، ئاندىن سېنى راۋۇرۇس ئىنسان قىلغان زاتنى ئىنكار قىلامسەن؟ دېدى.» [كەهف سۈرىسى 36 - 37 – ئايەتلەر]

بۇ ئايەتتە، قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا شەك كەلتۈرگەن كىشى ئاللاھ تائالانى ئىنكار قىلغانلىق سۈپىتىدە كۆرسىتىلگەن. ئاللاھ تائالانى ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى شەكسىزدۇر.

4 - كۇپرى ئېتىراز

كۇپرى ئېتىراز ـــ ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئەمەللەرگە قارشىلىق بىلدۈرۈش ۋە ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ**}تەرجىمىسى: «كاپىرلار ئاگاھلاندۇرۇلغان نەرسىلەردىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر.» [ئەهقاف سۈرىسى 3 – ئايەت]

بۇ ئايەتتە، ئىسلام دەۋىتىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەرنىڭ «كاپىرلار» ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

5 - كۇپرى نىفاق

كۇپرى نىفاق ـــ تىلىدا ئۆزىنى مۇسۇلمان دەپ قويۇپ، دىلىدا ئىشەنمەسلىك دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ**} تەرجىمىسى: «كىشىلەر ئارىسىدا ئاللاھ تائالاغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەندۇق دېگۈچىلەر بار، ھەقىقەتتە ئۇلار ئىشەنمەيدۇ.» [بەقەرە سۈرىسى 8 – ئايەت]

بۇ ئايەتتە، مۇناپىقلار ئېغىزلىرى ئارقىلىق ئۆزلىرىنى «مۇسۇلمان» دەپ قانچىلىك دەۋا قىلسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلاردىن ئەمەس، بەلكى كۇففارلاردىن ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

ئەمەلدىكى كۇپرىلىقنىڭ ھۆكمى

ئەمەلدىكى كۇپرىلىقنى سادىر قىلغان كىشى ئىسلامدىن ياكى ئىماندىن چىقىپ كەتمەيدۇ. نەتىجىدە، ئۇ، كاپىر بولمايدۇ. چۈنكى ئەمەلدىكى كۇپرىلىق ئىمانغا زىت كەلمەيدۇ، بىراق ئۇنى سادىر قىلغۇچى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

ئەمەلدىكى كۇپرىلىقنىڭ تۈرلىرى

1 - كۇپرى نىمەت

كۇپرى نىمەت ــــ ئاللاھ تائالانىڭ بەرگەن نىمەتلىرىنى تونۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا شۈكۈر ئادا قىلماستىن كۇپرانى نىمەت قىلىش دىمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ**} تەرجىمىسى: «ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار: «نىمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن، ئەگەر كۇپرانى نىمەت قىلساڭلار، مىنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ» دەپ جاكالىدى.» [ئىبراھىم سۈرىسى 7 – ئايەت]

2 - كۇپرى مەئسىيەت

كۇپرى مەئسىيەت ــــ ئىسلام شەرئىتىدە كۇپرىلىق بىلەن سۈپەتلەنگەن ھەرقانداق گۇناھ - مەسىيەتلەر ۋە يامان ئىشلار دىمەكتۇر. ئۇلاردىن:

(1) مۇسۇلماننى ناھەق ئۆلتۈرۈش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى: {**سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ**} تەرجىمىسى: «مۇسۇلماننى ھاقارەتلەش ئېغىر گۇناھتۇر، ئۇنى ناھەق ئۆلتۈرۈش كۇپرىلىقتۇر.» [بۇخارى رىۋايىتى]

(2) ھاراق ئىچىش، ئوغۇرلۇق قىلىش ۋە زىنا قىلىش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى: {**لاَ يَزْنِي الزانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ. وَلاَ يَسْرِقُ السارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ. وَلاَ يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ**} تەرجىمىسى: «زىنا قىلغۇچى مۆمىنلىك ھالىتىدە زىنا قىلمايدۇ، ئوغرى مۆمىنلىك ھالىتىدە ئوغرىلىق قىلمايدۇ ۋە ھاراق ئىچكۈچى مۆمىنلىك ھالىتىدە ھاراق ئىچمەيدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

(3) ناماز، روزا، زاكات قاتارلىق پەرز ئەمەللەرنى تەرك ئېتىش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باشتا بايان قىلىنغان مۇنۇ سۆزى: «كاپىرلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق نامازدۇر. نامازنى تەرك قىلغان كىشى كاپىر بولغان بولىدۇ.» [ئەھمەت رىۋايىتى]

3 - كۇپرى ھۆكۈم

كۇپرى ھۆكۈم ــــ ئىسلام شەرئەت قانۇنىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، باشقا قانۇنلارنى دەستۇر قىلىپ، ئۇلار بىلەن ئىش كۆرۈش دىمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولئِكَ هُمُ الكَافِرُونَ**} تەرجىمىسى: «كىملەركى، ئاللاھ نازىل قىلغان ئايەتلەر بويىچە ھۆكۈم قىلمايدىكەن، ئۇلار كاپىرلاردۇر.» [مائىدە سۈرىسى 44 – ئايەت]

ئەمما ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتىنى «بۇ ئەسىرگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ» دېگەن ئېتىقاد بىلەن ياكى يەرلىك قانۇنلارنى ئۇنىڭدىن ئەۋزەل بىلگەنلىك سەۋەب بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەر ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ ھۆكمىگە كىرىدۇ. چۈنكى بۇ خىل كۇپرى ئېتىقادىي كۇپرىنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ ئىمانغا زىت كېلىدۇ. شۇڭا بۇنى سادىر قىلغۇچىلار كاپىر بولىدۇ. [دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ«ئىسلامدا ئىبادەت»ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى]

يۇقىرىدا كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى بەكمۇ ئېغىردۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا كۇپرى ئىسمى بېرىلگەن. ئەمەلدىكى كۇپرى گەرچە ئىمانغا زىت كېلىدىغان بىر كۇپرى بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ كۇپرى ئىسمىنى ئالغانلىقى ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ ئېغىرلىقىغا يېتەرلىك دەلىلدۇر. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھالى ئىنتايىن خەتەرلىكتۇر. بۇنداق بولمىسا ئىدى، ئۇلار كاپىرلىق بىلەن سۈپەتلەنمىگەن بولاتتى.

«نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھىنىڭ بۇنچىلىك ئېغىر ۋە چوڭ بولۇشىنىڭ يەنە بىر سىرى شۇكى، نامازنى تەرك ئېتىش كائىناتنىڭ قانۇنىيىتى بىلەن زىتلاشقانلىقتۇر. چۈنكى كائىناتتىكى ھەر قانداق بىر مەۋجۇدات ئاللاھ تائالانى ئۆز تىللىرى بىلەن مەدھىيىلەيدۇ ۋە ئۇلۇغلايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ توغرۇلۇق قۇرئان كەرىمنىڭ ئىسرا سۈرىسى 44 - ئايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: {**وَإِنْ مِنْ شَيئ إلاَ يُسَبحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لاَتفْقُهُونَ تَسْبِيحَهُمْ**} تەرجىمىسى: **«**(كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھ تائالانى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ. لېكىن سىلەر(تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن)ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر.» [م. شەۋكەت ئىلياننىڭ «**مجموع الصلوات في الإسلام**» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى]

ئىككىنچى بۆلۈم
نامازنىڭ شەرتلىرى

1 - پاكلىق

2 - تاھارەت (غۇسلى بىلەن تەيەممۇمنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).

3 - ناماز ۋاقتىنىنىڭ كىرىشى

4 - ئەۋرەت جايلارنى يۆرگەش

5 - قىبلىگە يۈزلىنىش

6 - نىيەت

نامازنىڭ بىرىنچى شەرتى پاكلىقنىڭ بايانى

پاكلىقنىڭ تۈرلىرى

پاكلىق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى، تاشقى پاكلىق، يەنە بىرى، ئىچكى پاكلىق.

تاشقى پاكلىق دېگىنىمىز — بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ نىجاسەت ۋە كىرلادىن پاك بولىشى دېمەكتۇر.

ئىچكى پاكلىق دېگىنىمىز — نەپسنىڭ ۋە قەلبنىڭ يامان غەرەز ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن پاك بولىشى دېمەكتۇر.

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ھەر ئىككى پاكلىققا چاقىرىدۇ. نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن ھەر ئىككى پاكلىق شەرتتۇر.

تاشقى پاكلىقنىڭ ھېكمەتلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ پاكلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، مۇسۇلمانلارنى تازىلىققا ۋە پاكىزلىققا بۇيرۇشىدا، ئىنسانىنىڭ تەن ساقلىقىغا ۋە روھىغا ئىنتايىن پايدىلىق بولغان نۇرغۇنلىغان ئالىي مەقسەتلەر غايە قىلىنغان. قىسقىسى، بەدەننى سۇ بىلەن يويۇپ ئۇنىڭدىكى كىرلارنى يوقىتىشتا — تىببىي مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئىسپاتلىغىنىدەك — بەدەننىڭ يېپىلىپ قالغان تۆشۈكچىلىرى ئېچىلىپ ئىنسانىنىڭ ئىچكى قىسمىدىن مىكروبلار ۋە زىيانلىق تەرلەرنىڭ چىقىپ كېتىشىگە، نەپەس ئېلىشىنىڭ ئوڭايلىشىشىغا، بەدەننىڭ راھەتلىنىشىگە ئالاھىدە پايدىلىق بولغان ئىجابىي نەتىجىلەر بار. سۇ بىلەن پاكلىنىش بەدەندىكى يېقىمسىز ھىدلارنى يوقىتىدۇ. پائالىيەتچانلىقنى ئاشۇرىدۇ. ئىبادەت ۋە دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئىنسانىنىڭ ھىممىتىنى، جوشقۇنلىقىنى يېڭىلايدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكلىققا بۇيرۇپ، ئۇلارغا تازىلىقنى، پاكىزلىقنى پەرز قىلدى ۋە كۆپلىگەن ئىبادەتلەر ئۈچۈن پاكلىقنى شەرت قىلدى. چۈنكى ئىبادەتلەر ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدا ئادا قىلىدىغان بەندىچىلىك بۇرچى ھەم كەمتەرلىكنىڭ ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئۇنۋانىدۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا ئىبادەت بىلەن مۇراجىئەت قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ ئىبادەتنى ئەڭ كامىل دەرىجىدە ئادا قىلىپ، بەندىچىلىك بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەڭ پاكىز ھالەتكە كېلىشى تەلەب قىلىنىدۇ.

مەلۇمكى، ئەگەر ئىنسانىنىڭ بەدىنى ياكى كىيىمى پاسكىنا، كىر بولسا، باشقىلارنىڭ كۆڭۈللىرى ئۇنىڭدىن يىرگىنىدۇ، كۆزلىرى ئۇنىڭدىن تېزلا بۇرۇلىدۇ. ئادەتتە، باشلىقلاردىن بىرەرسى بىلەن ياكى رەئىس جۇمھۇر بىلەن يۈز كۆرۈشمەكچى بولغان ئادەم، ئۇنىڭ نەپرىتىنى قوزغاپ قويماسلىق، ئۇنىڭ نەزىرىدە يېقىملىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئەڭ

چىرايلىق، ئەڭ پاكىز ۋە ئەڭ يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ بارىدۇ. بەدىنىدىكى كىرلارنى ۋە يېقىمسىز ھىدلارنى پاك پاكىزە تازىلايدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئارىسىدا بولىدىغان مۇناسىۋەتلەرگە شۇنچىلىك ئەھمىيەت بېرىلگەن يەردە، پادىشاھلارنىڭ پادىشاھى، كاتتىلارنىڭ كاتتىسى ۋە كائىناتنىڭ يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ھوزۇرىغا تەلمۈرمەكچى بولغان كىشىنىڭ تەييارلىقى قانداق بولۇشى كېرەك؟

شۇڭا ئاللاھ ئىنساننىڭ ناماز ئادا قىلىۋاتقان ۋاقتىدا، كىرلاردىن ۋە يېقىمسىز ھىدلاردىن پاك بولغان ھالدا تۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدىن ئۆتۈشى ۋە ئۇنىڭ رەھمىتىنى ھەمدە كاتتا نېمەتلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشى ئۈچۈن پاكلىقنى پەرز قىلدى. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: {مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ} تەرجىمىسى: «ئاللاھ سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ. لېكىن ئاللاھ سىلەرنى پاك قىلىشنى ۋە نېمىتىنى سىلەرگە تولۇقلاپ بېرىشنى خالايدۇ.» [مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت]

ئىچكى پاكلىقنىڭ ھېكمەتلىرى

ئىنساننىڭ تاشقى ئەزالىرىنىڭ پاك بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئۇنىڭ قەلبى بىلەن نەپسىدىن ئىبارەت ئىچكى دۇنياسىنىڭمۇ تەكەببۇرلۇق، كۆرەلمەسلىك، دۈشمەنلىك ۋە باشقا سەلبىي ئەخلاقلاردىن پاك بولغان ھالدا، بىر پۈتۈن پاكلىق ئىچىدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا يۈزلىنىشى ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ نېمىتىگە ۋە رەھمىتىگە ئېرىشىشى ئۈچۈن ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ئىچكى ۋە تاشقى پاكلىقلارغا ئەمر قىلغان. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {اَلطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ}تەرجىمىسى: «پاكلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

بۇ ھەدىستە كۆزدە تۇتۇلغان پاكلىق مەنىۋى پاكلىق بولۇپ، مۇسۇلمان كىشى ھەمىشە ۋە ھەر جايدا قەلبىنى ۋە نەپسىنى يامان خىيال ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن، ئەزالىرىنى گۇناھ - مەسىيەتلەردىن تەۋبە ۋە پۇشايماننىڭ سۈيى بىلەن يۇيۇپ، پاكلاپ تۇرۇشى ئارقىلىقلا ئىماننىڭ بۇ يارچىسىنى تولۇقلىيالايدۇ. نەتىجىدە ئىمانى كامىل بولغان بولىدۇ ۋە قىلغان ئەمەل ــ ئىبادەتلىرىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدۇ. تاشقى پاكلىق ئەمەل ــ ئىبادەتلەر ئۈچۈنلا پەرز بولغان بولسا، ئىچكى پاكلىق ئىماننىڭ تاكامۇللىشىشى ئۈچۈن ھەر زامان تەلەپ قىلىنىدىغان مۇھىم پەرزلەردىن بىرىدۇر.

پاكلىنىشقا بولىدىغان سۇلار

سۇ ئەسلىدە ئەڭ پاك ماددىدۇر. پاكلىغۇچى ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. ھەر قانداق كىر سۇ بىلەن پاكلىنىدۇ. سۇ پەقەت ئەسلىدىكى ئۆز تەبىئىتىنى يوقىتىپ قويۇشى بىلەنلا پاكلىقنى يوقاتقان بولىدۇ. سۇنىڭ پاكلىغۇچى ماددا بولغانلىقىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ

بىزلەرگە ئاتا قىلغان كاتتا ئىنئامىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان ئىنئاملىرىنى بايان قىلغان سۆزىدە مۇنداق دەيدۇ: {وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا} تەرجىمىسى: «بۇلۇتتىن پاك سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق.» [فۇرقان سۈرىسى 48 - ئايەت]

تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ۋە كىيىملەرنى يۇيۇپ پاكلاشقا، شۇنداقلا ئىچىشكە بولىدىغان سۇلار تۆۋەندىكى يەتتە خىل سۇدۇر:

1 - يامغۇرسۈيى

2 - دېڭىز، دەريا، ئېرىق، ئۆستەڭ سۇلىرى

3 - قۇدۇق سۈيى

4 - بۇلاق سۈيى

5 - قار ۋە مۇزدىن ئېرىگەن سۇ

6 - كۆل سۈيى

7 - تۇرۇبىدىن كەلگەن سۇ

يۇقىرىقى يەتتە خىل سۇنىڭ رەڭگى ياكى تەمى ياكى ھىدى ئۆزگەرمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن، بۇ سۇلارنى پۈتۈن پاكلىقلار ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ. ئەگەر سۇنىڭ تەمى ياكى رەڭگى ياكى ھىدى ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى تەبىئىتىدىن ئۆزگەرگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنى قوللىنىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {إن الْمَاءَ لاَ يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ، إلا مَا غَلَبَ عَلَى رِيحِهِ وَطَعْمِهِ وَلَوْنِهِ} تەرجىمىسى: «سۇنى ئۇنىڭ رەڭگىنى ياكى تەمىنى ياكى ھىدىنى(پۇرىقىنى) ئۆزگەرتىۋەتمىگەن نەرسىدىن باشقا ھېچقانداق نەرسە پاسكىنا قىلالمايدۇ.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى، ئىمام ئەھمەد «سەھىھ»دەپ باھا بەرگەن ھەدىس]

ئەمما سۈت ۋە زەپەرگە ئوخشاش پاك نەرسىلەر ئارىلىشىپ قېلىش تۈپەيلى مەزكۇر ئۈچ خىل سۈپىتىدىن بىرەرسى ئۆزگىرىپ قالغان سۇنى ئىشلىتىش جائىزدۇر. ئەمما ئارىلاشقان نەرسە سۇنىڭ تەبىئىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن ياكى سۇنىڭ ھەجمىدىن كۆپ بولغاندا، مۇنداق سۇنى ئىشلىتىش جائىز بولمايدۇ.

شۇنداقلا، ئاقمايدىغان سۇلاردىن قانداقلا بىر سۇ بولمىسۇن، مەيلى ئۇنىڭ مىقدارى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن، پاسكىنا نەرسە چۈشۈپ كەتكەن ياكى بىراۋ سىيىپ قويغان سۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلىقلار ئۈچۈن قوللىنىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {لاَ يَبُولَن أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدائِمِ ثُم يَغْتَسِلُ مِنْهُ} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار تۇرغۇن سۇغا سىيمىسۇن ۋە ئۇنداق سۇدا يۇيۇنمىسۇن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

شۇنىڭدەك، پاسكىنا قول تىقىلغان مىقدارى ئاز سۇنىمۇ پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن ئىچىشكە تېخىمۇ بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**إذا قام أحدكم من الليل فلا يغمس يده في الإناء حتى يغسلها ثلاث مرات فإنه لا يدري أين باتت يده**} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار كېچىدە تۇرغىنىدا، قولىنى ئۈچ قېتىم يۇيۇپ پاكىزىلىماستىن قاچىغا تىقمىسۇن. چۈنكى ئۇيقۇدا قولىنىڭ نەلەردە بولغىنىنى بىلمەيدۇ.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

ئەمما دەريا ۋە ئېرىق – ئۆستەڭلەردىكى ئېقىن سۇغا ۋە بىر تەرىپىنى ھەرىكەتلەندۈرۈش بىلەن قارشى تەرىپى مىدىرلىمايدىغان كۆپ مىقداردىكى تۇرغۇن سۇغا چۈشۈپ كەتكەن نىجاسەتنىڭ سۇنىڭ تەمگە ياكى ھىد - پۇرىقىغا ياكى رەڭگىگە تەسىر كۆرسەتمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن مۇنداق سۇدا تاھارەت ئېلىش، غۇسلى قىلىش ۋە ئۇنى جىمى پاكلىنىشلارغا ئىشلىتىش جائىزدۇر. چۈنكى ئېقىن سۇغا چۈشكەن نىجاسەت بىر يەردە توختىمايدۇ.

شۇنىڭدەك، چىۋىن، پاشا، ھەرىگە ئوخشاش قېنى ئاقمايدىغان ھاشارەتلەر، يىلان چۈشۈپ ئۆلگەن ۋە بېلىق، پاقا، راكقا ئوخشاش سۇ ھايۋانلىرى ئۆلگەن سۇ پاكتۇر. [مراقي الفلاح 2 - بەت، قدوري 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1- بەت]

سۇلارنىڭ تۈرلىرى

سۇ بەش تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار:

1 - ھېچنەرسە ئارىلاشمىغان تەبىئىي سۇ. مۇنداق سۇ مۇتلەق پاكتۇر ۋە پاكلاش خاراكتېرىگە ئىگە سۇدۇر. ئەمما دەرەختىن ياكى مېۋىدىن چىقىرىلغان سۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلاش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

2 - چېلەك، تۇلۇم ۋە كوزىلارغا قاچىلانغان سۇلاردىن مۈشۈك ئىچىپ قويغان سۇ. مۇنداق سۇ پاكتۇر، بىراق تاھارەت ۋە باشقا پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر.

3 - تاھارەتكە ئىشلىتىلگەن سۇ بولۇپ، مۇنداق سۇ پاكتۇر، بىراق ئۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

4 - مىقدارى ئاز بولۇپ، ئۇنىڭغا پاسكىنا نەرسىلەر چۈشۈپ كەتكەن ياكى جانلىقلار چۈشۈپ ئۆلگەن تۇرغۇن سۇ. مۇنداق سۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە قەتئىي بولمايدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە: سۇ مىقدارىنىڭ ئاز ياكى كۆپلىكى مۇنداق ئۆلچىنىدۇ: تۆت بۇرجەكلىك بىر كۆلنىڭ چوڭقۇرلىقى بىر گەز (64 سانتىمېتىر)دىن، تۆت تەرىپىنىڭ ھەر بىر تەرىپىنىڭ ئۇزۇنلىقى ئاز دېگەندە ئون گەزدىن كەلمىسە ياكى كۆل يومىلاق بولۇپ،

ئەتراپىنىڭ ئومۇمىي مۇساپىسى 36 گەزدىن كەم بولسا، مۇنداق سۇ «مىقدارى ئاز سۇ»دېيىلىدۇ. بۇنداق مىقدارى ئاز سۇغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسىرى كۆرۈلسۇن ياكى كۆرۈلمىسۇن، ئۇ ياسكىنا سۇدۇر. ئەمما كۆلنىڭ مۇساپىسى يوقىرىقى ئۆلچەمدىن ئارتۇق بولغاندا، ئۇنىڭغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسىرى كۆرۈلمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن ئۇنى ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

5 - پاكلىقى شۈبھىلىك بولغان سۇ بولۇپ، ئۇ ئېشەك ياكى خېچىر ئىچىپ قويغان سۇ. [مراقي الفلاح 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1- بەت]

مىقدارى ئاز بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھايۋانلار ئىچىپ قويغان تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكمى

مىقدارى (يوقىرىدا تونۇشتۇرۇلغاندەك) ئاز بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھايۋانلار ئىچىپ قويغان تۇرغۇن سۇلارنىڭ ھۆكمى تۆت تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - ئادەم، ئات ۋە باشقا گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلار ئىچىپ قويغان سۇ پاكتۇر. ئۇنى (تاھارەت ئېلىپ ياكى غۇسلى قىلىپ) پاكلىنىش ۋە (كىيىملەرنى يويۇپ)پاكلاش ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ.

2 - ئىت ياكى چوشقا ياكى يىرتقۇچلار ئىچىپ قويغان سۇ نىجىستۇر. ئۇنى قوللىنىشقا قەتئىي بولمايدۇ.

3 - مۈشۈك ياكى قويۇپ بېرىپ بېقىلغان توخۇ ياكى گۆش يەيدىغان ئۇچارلىقلار ئىچىپ قويغان سۇ پاكتۇر. بىراق باشقا سۇ بولغان يەردە، بۇنى ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر.

4 - ئېشەك ياكى خېچىر ئىچىپ قويغان سۇ پاكلىقى شۈبھىلىك سۇدۇر. باشقا سۇ تېپىلمىغان شارائىتلاردا، بۇ سۇنى تاھارەتكە قوللىنىشقا بولىدۇ. بىراق بۇ سۇ بىلەن ئالغان تاھارەتنىڭ ئۈستىگە تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇش لازىم كېلىدۇ. [الهداية 1 - توم، 78- بەت، مراقي الفلاح 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت، فتح القدير 1 – توم 55 - بەت]

ئىستىنجا

ئىستىنجانىڭ تەرىپى

ئىستىنجا — تەرەت قىلىدىغان ئورگانلارنى پاكلاش دېمەكتۇر.

ئىستىنجانىڭ ھۆكمى

ئىستىنجانىڭ ھۆكمى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى تەرەت قىلىش ئورگىنىدىن چىققان نىجاسەتلەر بۇ ئىككى ئورگاندىن بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەگمىگەن ھالەتتە ئىستىنجا قىلىش سۈننەتتۇر.

2 - ئىككى ئورگاندىن چىققان نىجاسەتلەر بىر تەڭگە مىقدارىدا بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەككەن بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن يۇيۇپ ئىستىنجا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى پاكلاش ۋاجىبتۇر.

3 - بەدەنگە تەككەن نىجاسەت بىر تەڭگە مىقدارىدىن كۆپرەك بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىش پەرز بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا سول قول ئىشلىتىلىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 3 - بەت، تبيين الحقائق1 - توم 76- بەت، مراقي الفلاح7- بەت]

ئۇخلىغانلىق ياكى يەل چىقارغانلىق تۇپەيلى تاھارىتى سۇنغان كىشى ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم ئەمەسلىكىدە پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئىستىنجا پەقەت ئىككى تەرەت ئورگىنىدىن چىققان پاسكىنىلىقلارنى پاكلاش ئۈچۈنلا بۇيرۇلغان. [الفقه الإسلامي وأدلته1 – توم 194 - بەت]

بۇنىڭغا ئاساسەن ئېيتالايمىزكى، ئىنساننىڭ ئىككى تەرەت قىلىش ئورگىنىدىن چىققان يەلدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ئورگاندىن يەلدىن باشقا بىر نەرسە چىقماستىن باشقا سەۋەبلەر بىلەن تاھارىتى بۇزۇلغان كىشىنىڭ ئىستىنجا قىلىشى لازىم كەلمەيدۇ.

ئىستىنجادا قوللىنىشقا جائىز بولىدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىش ئۈچۈن جائىز بولىدىغان ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. سۇدىن ياخشى پاكلىنىش ماددىسى يوقتۇر. سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، چالما، تاش، رەخت پارچىسى، قەغەز ۋە ئامالسىز قالغاندا ياغاچ ۋە ئوتۇن قاتارلىق ماددىلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا ئەۋرەت جايلارنى كىشىلەرگە كۆرسىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش ھارامدۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت]

ئىستىنجادا قوللىنىشقا جائىز بولمايدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىشقا جائىز بولمايدىغان ماددىلار: كېرپىش، كۆمۈر، تۆمۈر، ئەينەك، ھاك، ئىنسان ياكى ھايۋانلار يەيدىغان تائاملار. بۇلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولمايدۇ. [مراقي الفلاح 9 - بەت]

شۇنداقلا، ئەرەب ھەرپى بىلەن يېزىلغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ۋاراقلىرى قاتارلىقلاردۇر. ئەمما ئەرەب ھەرپى بىلەن ئەمەس، بەلكى لاتىن، رۇس، خىتاي ۋە باشقا

ھەرپـلەر بلـەن يېزىلغـان، دىنىـي بولمغـان كىتـاب، ژۇرنـال ۋە گـېزىتلەرنى ئىـشلىتىپ تازىلانماسلىق، شـۈنداقلا تاھارەت ئۈچۈن پايدىلانماسلىق كېرەك. چۈنكى، بۇ ئەھۋال ئىلىم - مەرىپەتنى ھۆرمەتلىمەسلىك ئاستىنجادا قوللىنىشقا بولىدۇ.

ئىستىبرا

ئىـستىبرا ـــ تاھـارەت ئېلىشـتىن ئـاۋۋال جىنسـىـي ئورگـاندىن كەلگـەن سـۈيدۈكنىڭ قالدۇقلىرىـدىن تولـۇق پـاكلىنىش دېمەكتـۇر. قايسـى ئۇسـۇل بىلـەن بولمىسـۇن سـۈيدۈك تۇرۇبىسـىدىن سـىزىپ كېلىـدىغان سـۈيدۈك قالدۇقلىرىـدىن تولـۇق پـاكلىنىش پـەرزدۇر. سـۈيدۈك تۇرۇبىسـىدىن سـىزىپ كەلگـەن سـۈيدۈك قالدۇقلىرىدىن تولۇق خـالاس بولمـاي تـۇرۇپ تاھارەتكە باشلاشقا بولمايـدۇ. [**مراقـي الفلاح** 7 - بەت]

چۈنكـى سـۈيدۈك تامچىلىرىـدىن پـاكلىنىش تاھارەتنىـڭ دۇرۇس بولىشـىنىڭ شەرتى بولغىنىـدەك، قەبرى ئازابىـدىن ساقلىنىشـنىڭ بىـر چارىسـىدۇر. ئىبنـى ئاببـاس رەزىيەللاھـۇ ئەنھـۇدىن رىۋايـەت قىلىنىـدۇكى، پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسـالام «ئىككـى قەبرىـدىن ئـۆتۈپ كېتىـۋېتىپ، ”بـۇ ئىككىسـى ئازابلىنىۋاتىـدۇ. چۈنكـى بـۇلارنىڭ ئازابلىنىشـىغا سـەۋەب بولغـان نەرسـە(كىشـىلەرنىڭ نەزەرىـدە) چـوڭ گـۇناھلاردىن ئەمـەس، (ئـەمما ئالل اھنىـڭ نەزەرىـدە چـوڭ ئىـدى)، بـۇلارنىڭ بىـرى سـۈيدۈكىدىن پـاكلىنالمايتتى، يەنـە بىـرى، كىشـىلەر ئارىسـىدا گـەپ توشـۇپ يۈرەتتـى“ دېـدى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ھاجەتخانىغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى

ھاجەتخانىغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ھاجەتخانىغا كىرىشتىن ئـاۋۋال: {**أعُوذُ بأللهِ مِـنَ الشـيْطانِ الـرجِيْمِ**} «ئەئـۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم (قوغلاندى شەيتاننىڭ شەررىدىن ئالل اھقا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن)» دېيىش، ئاندىن ھاجەتخانىغا كىرىشتە: {**اللّهُم إني أعُوذُبِـكَ مِـنَ الخُبـثِ وَالخَبائِـثِ**}. تەرجىمىسى: «ئـى ئـاللاھ! ساڭا سېغىنىپ ئەركەك - چىشى شـەيتانلارنىڭ زىيانكەشـلىكىدىن پـاناھ تىلەيمـەن.» [بـۇخارىي رىۋايىتـى] دېگـەن دۇئانى ئوقۇش.

2 - ھاجەتخانىغا كىرىشتە پۇتىغا ئاياق كىيىپ كىرىش ۋە يېنىـدا ئاللاھ تائالانىـڭ ئىسـىم – سۈپـەتلىرى يـاكى قـۇرئان كـەرىم ئايـەتلىرى يېزىلغـان نەرسـىلەر بولسـا ئېلىۋېتىش.

3 - ھاجەتخانىغا سول پۇت بىلەن كىرىش، يالاڭ باش كىرمەسلىك.

4 ـ ھاجەتخانىدا ئولتۇرغاندا سول تەرەپكە تايىنىپ ئولتۇرۇش ۋە ئېھتىياجسىز سۆزلىمەسلىك.

5 ـ ھاجەتخانىدا سول قولنى ئىشلىتىش.

6 ـ قىبلە تەرەپكە ئالدىنى قىلىپ تۇرۇپ ھاجەت قىلماسلىق.

7 ـ سۇغا، يول ئۈستىگە، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ئاستىغا ۋە شامالغا قاراپ ھاجەت قىلماسلىق.

8 ـ ئۆزرۈرسىز ئۆرە تۇرۇپ تەرەت قىلماسلىق.

9 ـ ھاجەتخانىدىن چىقىشتا ئوڭ پۇت بىلەن چىقىش.

10 ـ ھاجەتخانىدىن چىقىشتا: **{غُفْرَانَكَ، الحَمْدُ لِلهِ الذي اَذْهَبَ عَنّي الأذَى وَعَافَانِيَ}** يەنى«ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى كەچۈرگەيسەن، مەندىن زىيان ـ زەخمەتنى يوق قىلغان ۋە مېنى سالامەت قىلغان ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن.» [بۇخارىي رىۋايىتى] دېگەن دۇئانى ئوقۇش. [**الدر المختار** 1 ـ توم، 316 ـ 317 – بەتلەر]

يوقىرىقىلار ھاجەتخانىغا كىرىش ۋە چىقىشنىڭ ئەدەبلىرى بولۇپ، شۇ بويىچە ئىش كۆرۈش سۈننەتتۇر. ئەمما بۇلارغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولمايدۇ.

نىجاسەتلەر ۋە ئۇلاردىن پاكلىنىش

نىجاسەتنىڭ تۈرلىرى

نىجاسەت(پاسكىنىلىق) ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، ئېغىر نىجاسەت، يەنە بىرى، يېنىك نىجاسەتتۇر.

ئېغىر نىجاسەتلەر: ھاراق، قان، ھارام بولغان مالنىڭ گۆشى ۋە تېرىسى، گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارنىڭ سۈيدۈكى، ئىتنىڭ، چوشقىنىڭ ۋە يىرتقۇچلارنىڭ تەرىتى ۋە شالوكلىرى، توخۇ، ئۆردەك، غاز قاتارلىقلارنىڭ ماياقلىرى ۋە ئىنساننىڭ بەدىنىدىن چىقىشى بىلەن تاھارەتنى بۇزىدىغان ھەرقانداق نەرسىلەر، مەسىلەن: كىچىك ـ چوڭ تەرەت، قان، سېپىرم، يىرىڭ، مەزى (جىنسى ھەۋەس قوزغالغاندا كەيپىسىز چىقىدىغان، سېپىرمغا ئوخشاپ كېتىدىغان سۇ)، ۋەدى (گاھىدا كىچىك تەرەتتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئاق سۇ) قاتارلىقلار.

يېنىك نىجاسەتلەر: ئات ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلارنىڭ ماياقلىرى، سۈيدۈكلىرى، ئۇچارلىقلارنىڭ ماياقلىرى قاتارلىقلاردۇر. [**مغني المحتاج** 1 ـ توم 79 ـ بەت]

نجاسەتلەردىن كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارى

ئېغىر نجاسەتلەردىن بىر تەڭگە مىقدارى(3.17 گرام)غا، يېنىك نجاسەتلەردىن كىيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىگە يەتمىگىنى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. بۇ ئورۇندىكى كەچۈرۈم قىلىنىشنىڭ مەنىسى: ناماز ئوقۇغان كىشى بەدىنى ياكى كىيىمىدىكى نجاسەتنى كۆرمىگەنلىكتىن ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، بۇ نجاسەت ئېغىر نجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى بىر تەڭگە مىقدارىغا يەتمىگەن بولسا، ياكى يېنىك نجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى ئەڭ كۆپ بولغاندا كىيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىدىن ئاز بولغان بولسا، ئۇ كىشىنىڭ بۇ نجاسەتلەر بىلەن ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ، نجاسەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى كېرەك ئەمەس دېگەنلىكتۇر. ئەگەر ناماز ئوقۇغان كىشى يوقىرىقى مىقداردىن ئاز نجاسەت بولسىمۇ، ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۆزۈرسىز ھالدا ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس. نجاسەتلەردىن پاكلىنىپ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ. [**فتح القدير**1 – توم 140 – 146 - بەتلەر، **الدر المختار**1 – توم 295 - بەت، **وحاشية ابن عابدين** 1 - توم 309 - بەت]

نجاسەتلەردىن پاكلاش ئۇسۇلى

1 - قان، يىرىڭ ۋە چوڭ تەرەتكە ئوخشاش كۆزگىلى بولىدىغان نجاسەتلەر بىلەن نجىس بولغان نەرسىلەر نجاسەتنىڭ ئۆزىنى سۇ بىلەن يويۇپ يوقىتىش ئارقىلىق پاكلىنىدۇ. يويۇلغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ ئەسىرىنىڭ قېلىشى ئۇنىڭ پاكلىقىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. مەسىلەن: قانغا بويالغان كىيىمنى يويۇپ تازىلىغاندىن كېيىن، قاننىڭ ئەسىرىدىن قالغان سېرىق رەڭ كىيىمدىن يوقالمىغان بولسىمۇ، ئۇ كىيىم نجىس دېيىلمەيدۇ، بەلكى پاكتۇر.

2 - ھاراق، كىچىك تەرەت ۋە باشقىلارغا ئوخشاش قۇرۇپ قالسا كۆزگىلى بولمايدىغان نجاسەتلەر بىلەن نجىس بولغان نەرسىلەر ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش ۋە ھەر قېتىم يۇغاندا ئۇنى سىقىش بىلەن پاكلىنىدۇ.

3 - قانداقلا بىر نجاسەت بىلەن نجىس بولغان زېمىندىن نجاسەتنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش بىلەن بۇ زېمىن پاك بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق ئۇ جايدا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ. زېمىننى تازىلاش ئۇسۇلى مۇنداق، زېمىندىكى نجاسەت ئەگەر يۇمشاق نجاسەتتىن بولسا، ئۇنىڭغا سۇ تۆكۈش بىلەن ئۇنىڭ ئەسرى يوقالغىچە تازىلىنىدۇ. ئەگەر ئېغىر نجاسەتتىن

بولسا، مەزكۇر نىجاسەت زېمىندىن كولاپ ئېلىپ تاشلىنىدۇ ۋە ئورنىغا ئۈچ قېتىم سۇ چېچىپ تازىلىنىدۇ.

4 - قانداقلا بىر نىجاسەت بولمىسۇن، ئۇ ئۆز ئەسلىدىن ئۆزگىرىشى بىلەن پاك بولغان بولىدۇ. مەسىلەن: ھايۋانلارنىڭ سۈيدۈكلىرىنىڭ قۇرۇپ تۇزغا ئايلانغىنىغا، ھايۋانلار ۋە ئىنسانلارنىڭ چوڭ تەرەتلىرىنىڭ كۆيدۈرۈلۈش بىلەن كۈلگە ئايلانغىنىغا ئوخشاش. تۇز بىلەن كۈل پاك ماددىلاردۇر.

5 - سىيىرم ھۆللۈك ھالىتىدە سۇ بىلەن يۇيۇلىدۇ. قۇرۇق ھالىتىدە ئۇۋۇلاپ ئەسىرىنى يوقىتىش بىلەن پاكلىنىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىمىگە يۇققان سىيىرم ئەگەر قۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇنى ئۇۋۇلاپ ئەسىرىنى يوق قىلىش بىلەن، ھۆل ھالىتىدە بولسا يۇيۇش بىلەن تازىلايتتىم.» [دار قۇتنىي ۋە بەززاز رىۋايىتى]

6 - ئىت ۋە چوشقىنىڭ نىجاسەتلىرى بىر قېتىم تۇپراق بىلەن ئالتە قېتىم سۇ بىلەن جەمئىي يەتتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق پاكلىنىدۇ. بۇ مەسىلە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىرىڭلارنىڭ قاچىسىنى ئىت يالاپ قويغان بولسا، ئۇنى يەتتە قېتىم يۇيۇڭلار. ئاۋۋالقى قېتىمىنى تۇپراق بىلەن يۇيۇڭلار.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

چۈنكى تۇپراق تەركىبىدە مىكروبلارنى ئۆلتۈرۈش كۈچىگە ئىگە ماددا بار بولغانلىقتىن، قاچىنى تۇپراق بىلەن بىر قېتىم سۈرتۈش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىتنىڭ شالۇكىدىن يۇققان مىكروبلار ئۆلىدۇ. سۇ بىلەن يەنە ئالتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق قاچىدا مىكروبنىڭ ئەسىرى قالمىغان بولىدۇ. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسىدىكى ھېكمەت، تېخى ئەمدىلا تىببىي مۇتەخەسسىسلىرى تەرىپىدىن بايقالغان. ئىسلام ئالىملىرى چوشقىنىمۇ ئىتنىڭ ھۆكمىگە كىرگۈزگەن. چۈنكى چوشقا مىكروبلارنى يېتىشتۈرۈشتە ئىتتىن پاسكىنىدۇر. ھەر ئىككىسىنىڭ شالۇكىدا مىكروپلار كۆپ ئورۇن تۇتىدۇ.

7 - ئانىسىنىڭ سۈتى بىلەنلا غىزالىنىدىغان تېخى تاماق يېگۈچى بولمىغان ئوغۇل بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى يۇقۇپ قالغان كىيىمنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن كىيىم پاك بولىدۇ. ئەمما قىز بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى يۇققان كىيىم سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاك بولىدۇ. ئەمما ھەر ئىككىسىنىڭ تەرىتى تېگىپ قالغان نەرسىلەر پەقەت سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاكلىنىدۇ.

ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {يُنضَحُ بَوْلُ الغُلامِ وَيُغْسَلُ بَـوْلُ الجَارِيَـةِ} تەرجىمىسى: «ئوغۇل بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى تەككەن نەرسە ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن، قىز بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى تەككەن نەرسە يۇيۇش بىلەن پاكىزلىنىدۇ.» [بدائع الصنائع 1 – توم 89 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 30 - بەت، الفقه الإسلامي وادلته 1 – توم 153 – 162 - بەتلەر]

نامازنىڭ ئىككىنچى شەرتى تاھارەتنىڭ بايانى

تاھارەتنىڭ تۈرلىرى

تاھارەت ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ.

1 - ناماز ئوقۇش، تىلاۋەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىش ۋە قۇرئاننى تۇتۇش ياكى ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش پەرزدۇر.

2 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش ۋاجىپتۇر.

3 - تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈن، غەيۋەت، يالغان سۆز ۋە بارلىق خاتالىقلاردىن، مېيىتنى يۇغان ۋە كۆتۈرگەندىن كېيىن تاھارەت ئېلىش سۈننەتتۇر.

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - يۈزنىڭ چاچ ئۈنگەن يېرىدىن باشلاپ زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئىككى قۇلاقنىڭ يۇمشاقلىرىغىچە بولغان جايلىرىنى يۇيۇش.

2 - ئىككى قولنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

3 - ئىككى پۇتنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

4 - باشنىڭ تۆتتىن بىرىگە مەسھى قىلىش (سۇ بىلەن سىلاش). [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت]

تاھارەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: {يَاأَيها الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيدِيَكُمْ إِلَى المَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الكَعْبَين} تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز تۇرۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولساڭلار) يۈزۈڭلارنى يويۇڭلار. قولۇڭلارنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار. بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار.» [مائىدە سۈرىسى 6 – ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: {لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُورٍ} تەرجىمىسى: «تاھارەتسىز ئوقۇلغان ناماز قوبۇل بولمايدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىش.

2 - تاھارەتنى «بىسمىللاھ» بىلەن باشلاش.

3 - ئىككى قولنى بىلەكلىرىگىچە يۇيۇش.

4 - چىشلارنى مىسۋاك بىلەن، مىسۋاك بولمىسا بارماق بىلەن تازىلاش.

5 - ئېغىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقاش.

6 - بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ تازىلاش.

7 - بارماقلارنىڭ ئارىسىنى سۇ بىلەن سىلاپ يۇيۇش.

8 - ھەر ئەزانى ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش.

9 - ئىككى قۇلاققا مەسھى قىلىش.

10 - تاھارەتنى تەرتىپ بىلەن ئېلىش.

11 - ئەزالارنى يۇيۇشتا ئوڭ تەرەپتىن باشلاش.

12 - گەردەنگە مەسھى قىلىش.

13 - ساقىلى بار كىشىنىڭ ساقىلىنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلىشى.

14 - ھەر ئەزانى يۇيۇشتا ئۇۋۇلاپ پاكىز يۇيۇش.

15 - باشنىڭ ھەممىنى بىر قېتىم مەسھى قىلىش.

16 - تاھارەتتە يۇيۇلىدىغان ئەزالارنى يۇيۇشتا ئارقا ـ ئارقىدىن يۇيۇش.

17 - يۇيۇشنى ئوڭ تەرەپتىن باشلاش. مەسىلەن: ئاۋۋال ئوڭ قولنى ئاندىن سول قولنى يۇغانغا ئوخشاش.

18 - روزا تۇتمىغان ۋاقىتلاردا ئېغىز بىلەن بۇرۇنغا سۇ ئېلىشتا ئاشۇرۇپ ئېلىش، ئەمما روزا تۇتقان ۋاقىتلاردا سۇنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كېتىمەسلىكى ئۈچۈن سۇنى ئېغىز بىلەن بۇرۇنغا دىققەت بىلەن ئېلىش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت]

تاھارەتنىكى مەكرۇھلار

تاھارەت ئېلىشتا مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - سۇنى ھەددىدىن ئارتۇق ئىسراپ قىلىش.

2 - سۇنى نورمالدىن ئاز قوللىنىش.

3 - سۇ بىلەن يۈزگە ئۇرۇش.

4 - تاھارەت ئېلىۋاتقاندا دۇنيالىق سۆزلەرنى دېيىشىش.

5 - تاھارەت ئېلىۋاتقاندا ئۆزۈرسىز باشقىلاردىن تاھارەتكە ياردەم سوراش.

6 - بىر قېتىم قىلىدىغان مەسھىنى يېڭى سۇ بىلەن بىر قېتىمدىن ئارتۇق قىلىش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت]

تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى ۋە قائىدە - تەرتىبلىرى

1 - كۆڭلىمىزدە تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىمىز.

2 - ئىمكانىيەت بولسا، ئىگىزرەك جايدا قىبلىگە قاراپ ئولتۇرىمىز.

3 - «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم» دەيمىز.

4 - قولىمىزنى ئۈچ قېتىم پاكىز يۇيىمىز. قوللارنى يوغاندا بارماقلىرىنىڭ ئارىسىنى ئارىلاپ پاكىز يۇيىمىز.

5 - ئوڭ قولىمىز بىلەن ئېغىزىمىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقايمىز. مسۋاك بولسا ئۇنىڭ بىلەن، مسۋاك بولمىسا بارمىقىمىز بىلەن چىشلىرىمىزنى تازىلايمىز.

6 - بۇرنىمىزغا ئۈچ قېتىم ئوڭ قولىمىز بىلەن سۇ ئېلىپ، سول قولىمىز بىلەن تازىلايمىز.

7 - يۈزىمىزنى پىشانىمىزنىڭ چاچ ئۈنۈپ تۇختىغان يېرىدىن زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئوڭ قۇلاقنىڭ يۇمشىقىدىن سول قۇلاقنىڭ يۇمشىقىغىچە ھەممنى تولۇق ۋە پاكىز ئۈچ قېتىم يۇيىمىز. (ساقلى بار كىشى ساقىلىنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلاپ چىقىدۇ).

8 - ئاۋۋال سول قولىمىز بىلەن ئوڭ قولىمىزنى، كېيىن ئوڭ قولىمىز بىلەن سول قولىمىزنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىمىز.

9 - ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالقىنىنى قايتا ھۆل قىلىپ، بېشىمىزنىڭ تۆتتىن بىرىنى باكى ھەممىسىنى سلايمىز.

10 - ئىككى قولىمىزنىڭ بىگىز ياكى كىچىك بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىقىمىزنىڭ ئىچىنى، باش بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىقىمىزنىڭ تېشىنى، قالغان ئۈچ بارماق بىلەن گەردەننى سىلايمىز.

11 - ئاۋۋال ئوڭ، ئاندىن سول پۇتىمىزنى ئوشىقى بىلەن قوشۇپ يويىمىز.

تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆرە تۇرۇپ تاھارەتتىن ئاشقان سۇدىن ئىچىش ۋە مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇش سۈننەتتۇر:

1 - {أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلا اللّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَن مُحَمداً عَبْدُهُ وَرَسُولُه} يەنى «يالغۇز بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقلىقىغا، ئۇنىڭ شېرىكى يوقلىقىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

2 - {اَللّهُم اجْعَلْنِي مِنَ التوابِيْنَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ} يەنى «ئى ئاللاھ! مېنى تەۋبە قىلغۇچىلاردىن ۋە گۇناھلاردىن پاك بولغۇچىلاردىن قىلغىن.» [تىرمىزىي رىۋايىتى]

يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە تاھارەت ئالغان كىشى تاھارەتنىڭ پەرزلىرى، سۈننەتلىرى، ئەدەبلىرى ۋە پۈتۈن قائىدە – تەرتىبلىرىنى تولۇق ئورۇنلىغان بولىدۇ.

مىسۋاك قوللىنىش

مىسۋاكنىڭ تەرىپى

مىسۋاك - «سالۋادورا پېرسكا» دەپ ئاتىلىدىغان «ئىراك» دەرىخىنىڭ ياش نوتىسىدىن كېسىپ ئېلىنىدىغان ھۆل ياغاچ دېمەكتۇر. بۇ ياغاچتىن بىر غېرىچ مىقداردا كېسىپ، ئۇنىڭ ئۇچىنى 1 ياكى 2 سانتىمېتىر ئۇچلاپ سۇغا چىلاپ يۇمشىتىش ئارقىلىق قوللىنىلىدۇ. مىسۋاك سۇدا يۇمشىغاندىن كېيىن خۇددى چىش چوتكىسىدەك پۇرشىلىق ھالغا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەۋسىيە قىلغان مىسۋاك دەل بۇ دەرەخنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ دەرەخ شەرقىي ئافرىقىدىن، ھىندىستانغىچە بولغان مەملىكەتلەردە يېتىشىدۇ.

مىسۋاكنىڭ ئەھمىيىتى

«تولۇق ۋە توغرا سۆزلەشنىڭ بىردىنبىر ۋاستىسى بولغان چىشلارنى ئاسراش ئىنسان ئۈچۈن بەكمۇ ئەھمىيەتلىكتۇر. ئېغىزدا چىشلار تولۇق بولمىغاندا پسخولوگىيىلىك سەلبىياتلارمۇ كۆرۈلىدۇ. چىشلارنىڭ ئەڭ چوڭ دۈشمىنى چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا تاماقنىڭ قالدۇقلىرىدىن توپلانغان باكتېرىيەلەردۇر. ئېغىز، چىش ۋە چىشلارنىڭ ئەتراپىدىكى گۆشلەرنى باكتېرىيەلەردىن ساقلاش ئۈچۈن چىش چوتكىسىنى قوللىنىش ئەھمىيەتلىكتۇر. بىراق چىش چوتكىسى بىلەن ئىشلىتىلىدىغان چىش پاستىلىرى (ياگولار) نورمالدىن ئارتۇق

تەملىك بولغاچقا، ئۇ، ئېغىز تەمنى بۇزىدۇ. ئەمما مىسۋاك ئۆزىنىڭ نورمال پۇرىقى ۋە ياخشى تەمى بىلەن ئالاھىدە خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغاچقا، ئېغىزنىڭ تەمنى بۇزمايدۇ. شۇڭا چىش چوتكىسىدىن مىسۋاكنىڭ ئەھمىيىتى كۆپتۇر. بۇنىڭ تېخىمۇ چوڭ ئالاھىدىلىكى، مىسۋاكنى ئادەتتىكى چىش چوتكىسىغا سېلىشتۇرغاندا، مىسۋاكنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئارتۇقچىلىقلىرىنى كۆرىمىز:

1 ـ مىسۋاك دېيىلگەن بۇ ياغاچنىڭ تەركىبىدە باكتېرىيەلەرنى ئۆزلىكىدىن يوقىتىدىغان ماددىلار بار.

2 ـ بۇ ياغاچنىڭ ھىدى تۇكۇرۇكنى كۆپەيتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغىنى ئۈچۈن ئېغىزنىڭ ھۆللىكىنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە ئېغىز قۇرۇپ قالمىغاچقا پۇرىمايدۇ.

3 ـ بۇ ياغاچ ئادەتتىكى چىش چوتكىسىدىن يۇمشاق ۋە نورمال تەملىك بولغىنىنىڭ ئۈستىگە، ئېغىزنىڭ تەمنى بوزىدىغان ياكى قۇرىتىدىغان ماددىلاردىن خالىيدۇر.» [«ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن. تۈركچە].

تاھارەتتە شۈبھە

تاھارەتنىڭ بار ياكى يوقلىقىدىن شۈبھىلەنگەن كىشى قايتا تاھارەت ئالىدۇ. تاھارەتتە يۇيۇلىدىغان ئەزالارنىڭ بەزىسىنى يۇيۇپ ـ يۇمىغانلىقىدىن شۈبھىلەنگەن كىشى، ئەگەر بۇ تۇنجى قېتىملىق ھادىسە بولسا، شۈبھىلەنگەن ئەزالارنى قايتا يۇيىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ھەمىشە مۇشۇنداق شۈبھىلىنىدىغان ئادىتى بولسا، بۇ شۈبھە ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. تاھارىتى دۇرۇستۇر.

بىراۋ تاھارەت ئالغىنى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭ بۇزۇلغان ـ بۇزۇلمىغانلىقىدىن شۈبھىلەنسە تاھارەت بار ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر تاھارەتنىڭ بۇزۇلغانلىقى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭدىن كېيىن تاھارەت ئالغان ـ ئالمىغانلىقىدا شۈبھىلەنسە تاھارىتى يوق ھېسابلىنىدۇ.

تاھارەتنىڭ ھېكمىتى

تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىشنىڭ ھېكمەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئاللاھ بەندىلىرىنى ھېچقاچان ھېكمەتسىز ۋە مەنىسىز ئىشلارغا بۇيرىغان ئەمەس. ئاجىزانە ئەقلىمىز بىلەن ئىدراك قىلالىغان بەزى ھېكمەتلەرنى سۆزلەپ ئۆتكۈم كېلىدۇ. ئۇلار:

1 ـ مەلۇمكى، تاھارەت ئالغاندا يۇيۇلىدىغان ئەزالار ئادەتتە چاڭ ـ توزانلار ۋە كىرلىنىشلەرگە ئۇچراپ تۇرىدىغان ئوچۇق ئەزالاردۇر. شۈبھىسىزكى، بۇ ئەزالارنى تاھارەت ئارقىلىق يۇيۇپ پاكىزلەش ئىنساننىڭ پاكلىقىنى تاماملايدۇ. نەتىجىدە قىلغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولۇشىغا ۋەسىلە بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ پاكتۇر. ئۇ پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ ۋە پاكلىق بىلەن قىلىنغان ئەمەللەرنىلا قوبۇل قىلىدۇ.

2 ـ تاھارەت ئېلىش ئىنساندىكى ھارغىنلىق، ھورۇنلۇق ۋە بوشاڭلىقلارنى يېڭىپ تاشلاپ، ئۇنى پائالىيەتچانلىققا يېتەكلەيدۇ. ئىنسان تەبىئىتىدە پاكىزىلىق تەرەپتىن بەدەن بىلەن روھنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاھىدە باغلىنىش بار. بەدەن كىرلاشقان ۋاقىتتا روھمۇ چۈشكۈنلىشىدۇ. بەدەن پاكىز بولغان ۋاقىتتا روھمۇ جانلىنىدۇ. ئادەتتە چارچىغان ياكى ئۇيقۇسى كەلگەن ئادەم يۈزىنى يۇسا، ئۇنىڭ ھارغىنلىقى ۋە ئۇيقۇسى يوقىلىپ، ئۇنىڭ ھەرىكەتچانلىقى ۋە جۇشقۇنلىقى ئاشىدۇ. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئۇيغاق ۋە نورمال ھالەتلەردە يۈز، قول ۋە پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئىنسانغا بېرىدىغان ئىجابىي تەسىرى تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ.

3 ـ تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق كىشىنىڭ كىچىك گۇناھلىرى بىرگە يۇيۇلۇپ پاكلىنىدۇ. چۈنكى ئىنسان گۇناھ قىلسا، كۆزى بىلەن كۆرۈپ، قولى بىلەن تۇتۇپ، پۇتى بىلەن مېڭىپ، كاللىسى بىلەن ئويلاپ قىلىدۇ. شۇڭا بۇ ئەزالارنى سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىق، بۇ ئەزالارنىڭ ئىشلىگەن گۇناھلىرى يۇيۇلۇپ پاك بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: {**ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَأُ فَيُبْلِغُ (أَوْ فَيُسْبِغُ) الْوُضُوءَ ثُم يَقُولُ: أَشْهَدُ أن لاَ إِلَهَ إِلا اللّهُ وَأَن مُحمداً عَبْدُ اللّهِ وَرَسُولُهُ، ألا فُتِحَتْ لَهُ أبْوَابُ الْجَنةِ الثمَانِيَةُ، يَدْخُلُ مِنْ أَيهَا شَاءَ**} تەرجىمىسى: «سىلەردىن قانداقلا بىر كىشى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ بولغاندىن كېيىن: {**أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَـهَ إِلا للّهُ وَأَن مُحمداً عَبْدُ اللّهِ وَرَسُولِهِ**} يەنى: «ئاللاھتىن باشقا مەبۇد بەرھەق يوق ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقلىقىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن» دەيدىكەن، ئۇنىڭغا سەككىز جەننەتنىڭ ئىشىكى ئېچىلىدۇ. ئۇ (ئاخىرەتتە) جەننەتكە ئۆزى خالىغان ئىشىكتىن كىرەلەيدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

بۇ ھەدىس بىرىنچىدىن، پاك تاھارەت ئۈستىدە تۇرۇپ شاھادەت كەلىمىسىنى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتىنى ئىپادىلىسە، ئىككىنچىدىن، تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق گۇناھلارنىڭمۇ يۇيۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى جەننەتكە سالاھىيەتلىك بولۇش گۇناھلارنىڭ يۇيۇلۇپ يوققا چىقىشىنى تەقەززا قىلىدۇ.

تاھارەتنىڭ گۈزەللىككە بولغان پايدىسى

تاھارەت ئېلىش ئىنساننىڭ گۈزەللىكى ۋە پاكىزىلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىق بىر پائالىيەتتۇر.

ئىككى قول

ئىككى قول ھەمىشە ئىنسان ئۈچۈن ئىشلەپ تۇرىدۇ. ئۇ، گاھىدا نىجىس، كىر نەرسىلەرنى تۇتۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. تاھارەتتە ئىككى قولنى يۇيۇش ئارقىلىق قوللار ئۆز

گۈزەللىكىگە قايتىدۇ. باشقىلار بىلەن كۆرۈشكەندىمۇ قوللار پاكىز، گۈزەل بولغاچقا قارشى تەرەپنى راھەتسىز قىلمايدۇ. ئادەتتە ئىككى قول ئۈچۈق تۇرغاچقا پاكىز، گۈزەل تۇرسا، كىشىنىڭ بەدىنى ۋە باشقا ئەزالىرىنىڭمۇ گۈزەل ۋە پاكىز ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

ئېغىز

ئېغىزدا، بولۇپمۇ چىشلارنىڭ ئارىسىدا تاماقنىڭ بەزى قالدۇقلىرى ساقلىنىپ قالغانلىقتىن، ئۇلار ئېغىزدا يېقىمسىز ھىدلارنى پەيدا قىلىپ باشقىلارغا ئازار بېرىدۇ. ئۆزىنىڭمۇ پاكىزلىقىغا سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. ئېغىزنى تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق ئۈچ قېتىم پاكىز يۇغاندىن كېيىن، پاكىز سۇ بىلەن ئېغىزنىڭ يېقىمسىز ھىدلىرى يوقىلىپ پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

بۇرۇن

بۇرۇن نەپەس ئەزالىرىمىزدىن بولۇپ، ئۇ ھەر كۈنى سىرتتىن كىرگەن مىليونلارچە مىكروبلارنى ۋە چاڭ ـ توزانلارنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە، سىرتقا يېقىمسىز ھىدلارنى چىقىرىدۇ. ئەڭ يامان بولغىنى بۇرۇندا ساقلىنىپ قالغان مىكروبلار نەپەس يولى ئارقىلىق گاھىدا ئۆپكىگە بېرىپ يېتىدۇ ۋە ئۆپكىدە كېسەل پەيدا بولۇشقا سەۋەب بولىدۇ. ئىلاھىي ھېكمەت بۇرۇن ئىچىدىكى قىلچىلارنى(تۈكلەرنى) سىرتتىن كىرىپ كەلگەن مىكروبلارنىڭ ئۆپكىگە ئۆتۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن توساق قىلىپ ياراتقان بولۇپ، بۇرۇن تازىلانماستىن تۇرۇۋەرگەندە، ئۇنىڭدىكى مىكروبلار ۋە چاڭ – توزانلار نەپەس يولى ئارقىلىق ئۆپكىگە بېرىپ يېتىدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ تازىلاش بىلەن ئۇنىڭدىكى مىكروبلار، چاڭ ـ توزانلار ۋە يېقىمسىز ھىدلار ھەممىسى چىقىپ كېتىپ، پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

يۈز

يۈز ئوچۇق تۇرىدىغان ئورگان بولغانلىقتىن، ئۇ گاھىدا تۇپىراق ۋە چاڭ ـ توزانلار بىلەن، گاھىدا تەرلەش بىلەن كىرلىنىدۇ. كىشىلەرنىڭ گۈزەللىكى ۋە پاكىزلىقى يۈزىدىن ئىسپاتلىنىدۇ. باشقا ئەزالىرى پاكىز بولسىمۇ، يۈزى كىر ۋە پاسكىنا بولغان بىراۋغا كىشىلەرمۇ ياخشى باھا بەرمەيدۇ. نەتىجىدە، ئۇ كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىدىن قالىدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق يۈزنى يۇغاندا يۈز گۈزەللىكىنى ۋە پاكىزلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەلبىي تەسىرلەردىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

باش

باش گاھدا تەرلەيدۇ، گاھدا چاڭ ـ تۇزانلاردا كىرلىنىدۇ. تاھارەتتە ئۇنى پاكىز سۇ بىلەن سىلىغاندا، باشتىكى چاڭ – تۇزان ۋە تەر يۇقىلىپ، چاچمۇ پارلاق ھالغا كېلىدۇ. ھەر تاھارەتتە باشنى يۇيۇش كىشلەرگە ئېغىر كەلمىسۇن دېگەن مەقسەت بىلەن ئىسلام دىنى ئۇنى پەقەت ھۆل قول بىلەن سىلاشقا بۇيرۇش بىلەن كۇپايە قىلغان.

قۇلاقلار

قۇلاقلارمۇ ئوچۇق ئەزا بولغاچقا، ئومۇ چاڭ ـ تۇزانلار بىلەن كىرلىنىدۇ. قۇلاقلارنىڭ ئىچىدىكى ۋە سىرتىدىكى كىرلار ئىنساننىڭ گۈزەللىكىگە ئەلبەتتە زىيانلىقتۇر. تاھارەت ئالغاندا قۇلاقلارنى بارماقلارنىڭ ئۇچلىرى بىلەن سىلاپ تازىلاش ئارقىلىق قۇلاق تازىلىقى ۋە گۈزەللىكى ئەسلىگە كېلىدۇ.

ئىككى پۇت

ئىككى پۇت گاھدا تەرلەيدۇ. تەرلىگەندىن كېيىن يېقىمسىز ھىدلارنى سىرتقا پۈركىدۇ. پۇتلىرى تەرلەيدىغان كىشلەر باشقىلارنى راھەتسىزلەندۈرمەي قويمايدۇ. ئۆزىمۇ ئامىۋىي سورۇنلاردا ئولتۇرغىنىدا راھەت ھېس قىلالمايدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پۇتلارنى پاكىز يۇغاندا، پۇتلاردىكى يېقىمسىز ھىدلار يوقىلىپ پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

بەزىلەر مۇنداق دېيىشى مۇمكىن: بىز يوقىرىقى ئەزالارنى تاھارەت ئالمىساقمۇ، تازىلىق ئۈچۈن ھەمىشە يۇيۇپ پاكىز تۇتىمىزغۇ؟

بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق: گۈزەللىك، تەن ساقلىقى ۋە پاكىز يۈرۈش ئۈچۈن تازىلىق قىلىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىش بولغانلىقتىن، كىشلەر ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىشلارنى خالىسا قىلىدۇ، خالىسا قىلمايدۇ. خۇسۇسەن كۆڭۈل خالىمىغان، ياكى چارچىغان ياكى سەپەر ئۈستىدە بولغان ياكى مىجەزى بولمىغان ھاللاردا، كىشلەر بۇ تازىلىقلارنى مۇنتىزىم ھالدا قىلالمايدۇ. ئەمما بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان كىشلەر تاھارەتنى قانداق شارائىتلاردا بولمىسۇن، مۇتلەق ئالىدۇ. ناماز ئوقۇش، قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقا ئىبادەتلەر ئۈچۈن كۆڭلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن، مىجەزى بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئۆيدە بولسۇن ياكى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، چارچىغان بولسۇن ياكى ئۇنداق بولمىسۇن ھەرقانداق ھاللاردا تاھارەت ئېلىشنى تەرك قىلمايدۇ. چۈنكى ناماز، قۇرئان ئوقۇش ۋە بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش شەرتتۇر. مۇسۇلمان كىشى تاھارەتتىكى بۇ تازىلىقلارنى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بولغىنى ئۈچۈن قىلىدۇ. تاھارەتنىڭ گۈزەللىك ۋە تەن ساقلىقى ئۈچۈن بولغان پايدىلىرى بولسا، ئىبادەتنىڭ بۇ دۇنيالىق مۇكاپاتىدۇر.

يەنە بىر تەرەپتىن: كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان كىشى، كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن بەش قېتىم تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقا ئىبادەتلەر، گاھىدا نەپلى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن يەنە تاھارەت ئالىدۇ. يەنە بەزى تەقۋا كىشىلەر تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈنمۇ تاھارەت ئالىدۇ. دېمەك، مۇسۇلمان كىشى بىر كۈندە بەش پەرزنى ئادا قىلىش يۈزىسىدىن بەش قېتىم، ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرقانچە قېتىم تاھارەت ئېلىپ تازىلىق قىلىدۇ. قايسى بىر مەدەنىيەتلىك پاكىز كىشى بىر كۈندە بۇنچىلىك كۆپ تازىلىق قىلالايدۇ؟!

ئۇلارنى قىلالايدۇ دەپ پەرەز قىلغاندىمۇ، ئۇلار تازىلىقلىرىنى ئىسلام دىنىدىكى تاھارەتكە ئوخشاش بەلگىلىك ۋاقىتلاردا مۇنتىزىم قىلالامدۇ؟!... مۇمكىن ئەمەس. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ئەۋزەللىكىدۇر. [«ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن، تۈركچە]

تاھارەتنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىسى

تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىشنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن بىر قىسمى تۆۋەندە بايان قىلىنىدۇ:

قول

مىكروبلار دۇنيادىكى ھەر قانداق نەرسىدە كەڭ ئۇچراپ تۇرىدۇ. باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈش، يېيىش ـ ئىچىش، تۇتۇش ۋە ئېلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى قولنىڭ ۋاستىسى بىلەن بولغانلىقى سەرتىدا، يېمەكلىكلەرنى تەييارلاش، كۆز، ئېغىز، بۇرۇن ۋە باشقا ئەزالارنى ئۇۋۇلاش ۋە سۈرتۈش ئۈچۈنمۇ يەنە قول ئىشلىتىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن ساقلىقنى ساقلاش مۇتەخەسسىسلىرى قولنى مىكروبلار بىلەن ئەڭ كۆپ ئارىلىشىدىغان ئورگان دەپ قارايدۇ ۋە قولنى ھەمىشە يۇيۇپ تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. تەرەققىي قىلغان ھازىرقى مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ ۋاستىسى بىلەن، ئىسلام دىنىنىڭ قوللارنى ئېغىز ـ بۇرۇنغا كۆتۈرۈشتىن بۇرۇن پاكىز يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقى بىلەن قوللىنىلىدىغان سۇنىڭ پاكىز، رەڭگى، تەمى ۋە پۇرىقى ئۆزگەرمىگەن بولۇشىنى شەرت قىلغانلىقىنىڭ سىرى ۋە ھېكمىتى مەيدانغا چىقماقتا.

ئېغىز

ئېغىز ـ تۆكرۈكلەرنى، چىشلارنى ۋە تىلنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئورگاندۇر. ئېغىز پاكىز تۇتۇلمىغاندا، ئېغىزدا پەيدا بولغان مىكروبلار يېمەك ـ ئىچمەك ۋە تۆكرۈكلەر بىلەن بىرلىكتە ئاشقازانغا بېرىپ، ئۇنىڭ ھەزىم قىلىشتىكى نورماللىقىنى بۇزىدۇ. ئاشقازان كېسىلىگە دۇچار بولغان ئاغرىقلارغا دوختۇرلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پاكىز تۇتۇش ۋە چىشلىرىنى تازىلاپ تورۇشنى

تەۋسىيە قىلىنىۋاتقانلىقى ۋە ئېغىزنى پۈتۈن بولۇملىرى بىلەن پاكىز تۇتۇشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىكنىڭ ئاشقازان ياللۇغى كېسەللىكلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىدىغانلىقى توغرۇلۇق ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرغانلىقىمۇ بۇ سەۋەبتىن ئىدى. بۇنىڭ بىلەن، ئىسلام دىنىنىڭ مۇسۇلمانلارنى تاھارەتتە ئېغىزنى چايقاشقا بۇيرىغىنىنىڭ سىرتىدا، ھەر تاماقتىن كېيىن ئېغىز - چىشلارنى پاكىز يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمىتى ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

بۇرۇن

بۇرۇن ــــ پۇراش ۋە نەپەس ئېلىپ، چىقىرىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدىغان بىر ئورگاندۇر. ھاۋا مىكروبلۇق چاڭ - توزانلارنى بۇرۇن ئارقىلىق ئۆپكىگە تارتىدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنى بۇ مىكروبلاردىن ساقلاش ئۈچۈن، بۇرۇننىڭ ئىچىدە تۈكلەرنى ياراتقان. بۇ تۈكلەرنىڭ ۋەزىپىسى بۇرۇنغا كىرگەن مىكروبلارنى ئۆپكىگە ياكى قان قاناللىرىنىڭ بىرەرسىگە كىرىپ كېتىشتىن توسۇشتۇر. ئىلىم - پەن مۇتەخەسسىسلىرى بۇرۇنغا ھاۋا ئارقىلىق سىرتتىن كىرىپ توختاپ قالغان نەرسىلەرنى مىكروسكوپ بىلەن كۆرۈپ تەتقىق قىلغاندىن كېيىن، ئىسلام دىنىنىڭ بۇرۇننى ھەركۈنى بەش قېتىم يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمەتلىرى مەيدانغا چىققان.

يۈز

يۈزنى يۇيۇش تېرىنى كۆچلەندۈرىدۇ، باشتىكى ئېغىرلىق ۋە چارچاشلارنى يەڭگىللىتىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانالارنىڭ ھەرىكەتلىنىشىگە ياردەمچى بولىدۇ. چۈنكى يۈز يۇيۇلغاندىن كېيىن، ئادەم ۋۇجۇدىدىكى ئورگانلار قايتىدىن پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانلار ھەرىكەتلىنىپ، قان قاناللىرى پائالىيەتكە ئۆتىدۇ. يۈزدىكى تەرلەرنى ۋە تېرە يۈزىدىكى تۆشۈكچىلەردە ساقلىنىپ قالغان كىرلەرنى سۇ بىلەن تازىلاش ئارقىلىق يۈزنىڭ تېرىسى سىلىقلىشىدۇ. مۇندىن باشقا، يۈزنى يۇيۇش ئويقۇنى قاچۇرىدۇ. ئادەمنى تېتىك، جوشقۇن ۋە روھلۇق ھالغا كەلتۈرىدۇ. ھارغىنلىقنى چىقىرىدۇ. ساقلىق ساقلاش مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ يېڭى تەۋسىيەلىرىدە، يۈزنى ۋە يۈزدىكى پۈتۈن ئورگانلارنى، خۇسۇسەن كۆزلەرنى سۇ بىلەن تازىلاپ تۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكى تەكىتلەنمەكتە.

باش

تاھارەت ئالغاندا باشنى ھۆل قول بىلەن سىلاشنىڭ چوڭ پايدىسى بار. مېڭە ھەمىشە نۇرغۇنلىغان ئوي - پىكىرلەر بىلەن چارچايدۇ، ئاجىزلىشىدۇ، گاھىدا قان ھۇجۇملىرىغا ئۇچرايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئاز سۇ بىلەن باشنى سىلاش ئارقىلىق مېڭە راھەتلىنىدۇ ۋە ئۆز پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ياخشى بىر ۋەزىيەتكە ئۆتىدۇ.

قۇلاق

قۇلاقلارنىڭ ئىچى ۋە سىرتىنى، بويۇننىڭ ئىككى تەرىپىنى سۇ بىلەن سىلاش بۇ جايلاردىكى كىرلەرنى يوقاتقاننىڭ سىرتىدا، زۇكامنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ياردەمچى بولىدۇ. مۇندىن باشقا مېڭىگە كەتكەن تومۇرلارغا مەسھىنىڭ كۆپ پايدىسى باردۇر.

پۇت

پۇتلارنى يۇيۇش ئارقىلىق پۇتلار ۋە بارماقلار پاكىز بولغىنىنىڭ سىرتىدا، بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرە مىكروبلارنىڭ ئۆۋۈسى بولۇشتىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ. چۈنكى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرە مىكروبلار ئەڭ تېز ئۇرۇن تۇتىدىغان بىر جايدۇر. ئىلمىي تەتقىقاتلاردا، « تېتنوز» دەپ ئاتالغان ھالاك قىلغۇچى ئاغرىقنىڭ مىكروبلىرىنى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرىنىڭ تارقىتىدىغانلىقى ئىسپاتلانغان. مۇندىن باشقا، ئاخشاملىرى پۇتلارنى يۇيۇپ يېتىش ئۇيقۇنىڭ ساغلام بولىشىغا پايدىلىقتۇر. [«ibadetin getirdikleri » ناملىق ئەسەردىن، تۈركچە]

تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار

تاھارەت تۆۋەندىكىلەرنىڭ بىرەرسى بىلەن بۇزۇلىدۇ:

1 - ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى تەرەت ئورگىنىدىن سۈيدۈك، چوڭ تەرەت، يەل، سپېرم، ۋەدى، مەزى ۋە باشقىلارنىڭ چىقىشى.

2 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن قان، يىرىڭ ۋە سېرىق سۇنىڭ ئېقىشى.

3 - ئېغىز توشقىچە قۇسۇش.

4 - ئېغىزدىن قان چىقىشى (ئەمما تۈكۈرۈكتىن ئاز بولسا ياكى تۈكۈرۈكنىڭ رەڭگى قىزارمىسا زىيىنى يوق).

5 - ھوشىدىن كېتىش.

6 - مەس بولۇش.

7 - ئەر – ئاياللارنىڭ جىنسىي ئورگانلىرىنىڭ ئارىدا توساق بولماستىن بىر – بىرىگە تېگىشى.

8 - ئۇخلاش. (ئەمما نامازدا ئۆرە تۇرغاندا ئېگىلمەستىن، ئولتۇرغاندا بىر يەرگە يۆلەنمەستىن مۈگدەش تاھارەتنى بۇزمايدۇ.)

9 - نامازدا قاھقاھلاپ كۈلۈش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 6 - بەت]

تاھارەتنى بۇزمايدىغان ئىشلار

تاھارەتنى بۇزمايدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن قان چىقىپ، ئاقماستىن ئۆز ئورنىدا توختاپ قالغان بولسا؛

2 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن گۆش ئاجراپ چۈشكەن بولسىمۇ، قان چىقمىغان بولسا؛

3 - بەدەندىكى ياردىن قۇرۇت چىققان بولسا؛

4 - ئېغىز تولمىغان مىقداردا قۇسقان بولسا؛

5 - ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرىنى تۇتقان بولسا؛

6 - جىنسىي ئورگاننى تۇتقان بولسا؛

7 - ئۆرە ياكى ئولتۇرۇپ مۈگدەپ قالغان بولسا تاھارەت بۇزۇلمايدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 6 - بەت]

ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ بايانى

مەسھىنىڭ تەرىپى

ئاياقلارغا مەسھى قىلىش — تاھارەت ئالغاندا پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئورنىغا تاھارەت بىلەن كىيىلگەن، سالاھىيەتلىك ئاياقلارنىڭ ئۈستىنى ھۆل قول بىلەن سىلاش دېگەنلىكتۇر.

ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ ھۆكمى

ئاياقلارغا مەسھى قىلىش ئەر - ئايال ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن جائىزدۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 9 - بەت]

ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى

ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئاياقلارنىڭ كامىل تاھارەت ئۈستىگە كىيىلگەن بولۇشى.

2 - ئاياقلار ئوشۇقلارنى تولۇق ياپالايدىغان بولىشى.

3 - ئاياقلارنىڭ مېڭىشقا چىدامىلىق، پۇختا بولۇشى.

4 - ئاياقلاردا ئۈچ بارماقنىڭ ئۈچلىرى سىغقۇدەك يىرتىق بولماسلىقى.

5 - ئاياقلارنىڭ پۇتلارنى قىستىماستىن ياكى بەك ئازادە بولماستىن يېيىشىپ تۇرىدىغان بولىشى.

6 - ئاياقلارنىڭ پۇتلارغا سۇ ئۆتكۈزمەيدىغان بولىشى.

7 - جۇنۇپ بولماسلىق، يەنى غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشىنىڭ مەسھى قىلىشى جائىز ئەمەس. غۇسلى قىلىپ ئايىغىنى پاكلىق ئۈستىگە كىيگەن بولسا، ئاندىن ئۇنىڭغا مەسھى قىلسا بولىدۇ. [اللباب شرح الكتاب 1 - توم 24 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 9 - بەت]

مەسھىنىڭ قائىدىسى

ئاياقلارغا مەسھى قىلىشتا، قوللارنى ھۆل قىلىپ، ئوڭ قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن ئوڭ پۇتنىڭ، سول قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن سول پۇتنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ پۇتلارنىڭ ئايرىلىدىغان يېغىشلىرىغىچە بىر قېتىم سىلىنىدۇ.

ئەسكەرتىش

ئاياقلارغا مەسھى قىلىشتا، قوللارنىڭ ئەڭ كىچىك بارماقلىرىدىن ئۈچ بارماق بىلەن ھەر بىر ئاياقنىڭ ئۈستىنى بىرلا قېتىم سىلاش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. ئەمما بارماقلارنىڭ ھەممىسىنى ئاچقان ھالدا، ئاياقلارنىڭ ئۇچىدىن باشلاپ پۇتنىڭ ئايرىلىدىغان يېغىشىغىچە سىلاش سۈننەتتۇر.

مەسھىنىڭ مۇددىتى

مەسھىنىڭ مۇددىتى يولۇچىلار ئۈچۈن ئۈچ كېچە - كۈندۈز، مۇقىملار ئۈچۈن بىر كېچە – كۈندۈزدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، يولۇچىلار ئاياقلىرىنى تاھارەت ئۈستىگە كىيگەندىن كېيىن، شۇ تاھارىتى بۇزۇلغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز (72 سائەت)، مۇقىملار بىر كېچە كۈندۈز (24 سائەت) ئاياقلىرىنى يەشمەستىن، ئۈستىگە مەسھى قىلىدۇ. بىراۋ مۇقىملىق ھالىتىدە ئايىغىغا مەسھى قىلىپ، 24 سائەت توشۇشتىن بۇرۇن سەپەرگە چىققان بولسا، شۇ مەسھىنى ئۈچ كېچە – كۈندۈز داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەگەر مۇساپىرلىق ھالىتىدە ئايىغىغا مەسھى قىلىپ، ئۈچ كۈن تولۇشتىن بۇرۇن يۇرتىغا قايتىپ كەلگەن بولسا، مەسھى قىلىشنى باشلىغىنىغا بىر كېچە – كۈندۈز ئۆتكەندىن كېيىنلا مەسھى بۇزۇلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئايىغىنى يېشىپ يۇيۇشى لازىم كېلىدۇ. ئەگەر ئايىغىنى كىيگەنگە تېخى بىر كېچە كۈندۈز بولمىغان بولسا، شۇ مۇددەت توشمىغىچە مەسھى بۇزۇلمايدۇ. [«اللباب شرح الكتاب 1 - توم 26 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 10 - بەت]

مەسھىنى بۇزىدىغان ئامىللار

1 - تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار مەسھىنىمۇ بۇزىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تاھارەت ئېلىپ، ئاياقلارنىڭ ئۈستىگە قايتا مەسھى قىلىنىدۇ.

2 - پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى ئىككىلىسىنىڭ ئاياقلاردىن چىقىپ كېتىشى ياكى چىقىرىلىشى. پۇتلارنىڭ ئاياقلاردىن ئازراق قىسمى چىقىپ كېتىشى بىلەنمۇ مەسھى بۇزۇلىدۇ.

3 - مەسھى مۇددىتىنىڭ تۈگىشى.

4 - ئاياقلارنىڭ ئىچىدە پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى كۆپ قىسمى ھۆل بولۇپ كېتىشى.

يۇقىرىقى 2 – 3 – 4 - ھاللاردا پۇتلار تاھارەت ئارقىلىق يۇيۇلغاندىن كېيىن ئاياق قايتا كىيىلىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 10 - بەت]

تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش

يارا، سۇنۇق ۋە چېقىقلارنىڭ ئۈستىگە تېڭىلغان تېڭىقلارنى يېشىپ، ئۇنىڭ ئاستىنى يۇيۇش ياكى ھۆل قىلىش زىيانلىق بولغان ھاللاردا، تېڭىقنىڭ ئۈستىنى ھۆللەنگەن قول بىلەن بىر قېتىم سىلاش يۇيۇشنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئاز دېگەندە 3 بارماق بىلەن بىر قېتىم سىلاش شەرتتۇر.

تېڭىقلارنىڭ ئۈستىگە قىلىنغان مەسھىنىڭ مۇددىتى يوقتۇر. يەنى تېڭىلغان ئورگان ساقايغانغا قەدەر باشتا قىلغان بىر قېتىملىق مەسھى يېتەرلىكتۇر. تېڭىقلارغا مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ تاھارەتلىك بولغان ھالدا تېڭىلغان بولىشى شەرت ئەمەس. شۇنداقلا، تېڭىقنى ئالماشتۇرۇش بىلەنمۇ، مەسھىنى يېڭىلاش لازىم كەلمەيدۇ. يەنى قايتا مەسھى قىلىش كېرەك ئەمەس. [الدر المختار 1 – توم 260 - بەت، فتح القدير 1 - توم 109 - بەت، مراقي الفلاح 30 - بەت]

تاھارەت ئالغاندا يۇيۇلىدىغان ئەزالارنىڭ يېرىمىدا ياكى كۆپرەكىدە سۇ تەگسە زىيان قىلىدىغان ئۆزرىسى بار كىشىلەر تاھارەت ئالماستىن تەيەممۇم قىلىشى لازىم. ئەگەر تاھارەتتە يۇيۇلىدىغان ئەزالارنىڭ كۆپ قىسمى ساغلام بولۇپ، ئاز قىسمى ئۆزۈرلۈك بولسا، ساغلام بولغان قىسمىنى يۇيۇپ، ئۆزۈرلۈك بولغان قىسمىغا مەسھى قىلىش لازىم كېلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تەيەممۇم قىلىنمايدۇ. چۈنكى يۇيۇش بىلەن تەيەممۇم قىلىش ئىككىسى بىر ۋاقىتتا بىرلەشمەيدۇ. يەنى ئۆزۈرلۈك بولمىغان ئەزالارنى يۇيۇپ، ئۆزۈرلۈك بولغان ئەزالار ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىش دۇرۇس ئەمەستۇر. [الدر المختار 1 – توم 258 - بەت]

ئۆزۈرلۈك كىشلەر قانداق قىلىشى كېرەك

توختىماستىن بۇرنى قانايدىغان ياكى تەرتى توختىمايدىغان ياكى كۆزىدىن يا قۇلىقىدىن سېرىق سۇ ئېقىپ تۇرىدىغان كىشلەر ئۆزۈرلۈك كىشلەر دېيىلىدۇ. بۇنداق كىشلەرنى بۇ ئۆزۈرلەر ئىبادەتتىن چەكلىيەلمەيدۇ. بەلكى بۇ ھالەتلەردىمۇ تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيالايدۇ. پەقەت ئۇلار، بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئالغان تاھارەت بىلەن يەنە بىر ۋاخ نامازنى ئوقۇيالمايدۇ. بەلكى ھەر بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئايرىم تاھارەت ئېلىشى لازىم. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت]

ئۆزۈر قوبۇل قىلىنىشنىڭ شەرتى

ئىسلام شەرىئىتىدە ئۆزۈرنى قوبۇل قىلىشنىڭ شەرتى — ئۆزۈرلۈك ھالىنىڭ بىر نامازنىڭ ۋاقتى تۈگىگەنگە قەدەر داۋام قىلىشى ۋە تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇپ بولغىچىلىك ئۆزۈرنىڭ ئۈزۈلۈپ قالماسلىقىدۇر. ئۆزۈرنىڭ قوبۇل قىلىنىشى دېگەنلىك — ئۆزۈرلۈك كىشىنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى داۋام قىلىۋاتقان ۋاقىتتا، تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇشى ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرنى قىلىشىنىڭ دۇرۇس بولىشى دېمەكتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت]

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھاللىرى

ئاياللاردا ئۆزلىرىگە خاس ئۈچ ھال باردۇر.

1- ئايلىق ھالى(ھەيزدارلىق ھالى).

2- توغۇتلۇق ھالى(نىفاسلىق ھالى).

3- ئۆزۈرلۈك ھالى(مۇستەھازىلىك ھالى).

ئايلىق ھالى

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى — ئايلىق ئادەتنىڭ قېنىنى كۆرۈش يېشىدىكى ئاياللارنىڭ، كېسەللىكتىن ئەمەس، بەلكى نورمالدىكى ئايلىق ئادىتى بويىچە بالا ياتقۇلىرىدىن ئايلىق قېنىنىڭ كېلىشى دېمەكتۇر.

ئايلىق ئادەتنىڭ مۇددىتى

ئاياللاردىكى ئايلىق ئادەت مۇددىتىنىڭ ئېزى ئۈچ كۈن، كۆپى 10 كۈن، نورمال مۇددىتى بەش كۈن بىلەن يەتتە كۈن ئارىسىدا بولىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت]

توغۇتلۇق ھالى

ئاياللارنىڭ توغۇتلۇق ھالى — توغۇتتىن كېيىن، توغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانغىچىلىك بولغان مەزگىل دېمەكتۇر.

توغۇتلۇق ھالىنىڭ مۇددىتى

ئاياللارنىڭ توغۇتلۇق ھالى توغۇتنىڭ قېنىنىڭ تۈگىشى بىلەن تاماملىنىدۇ. قاننىڭ تۈگەش مۇددىتىنىڭ ئېزى بىرقانچە مىنۇت، كۆپى 40 كۈندۇر. قىرىق كۈندىن ئېشىپ كەتكىنى ئۆزۈرلۈك ھالى ھېسابلىنىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت]

ئاياللار ئۈچۈن ئايلىق ۋە توغۇتلۇق ھاللىرىدا مەنئى قىلىنغان ئىشلار

ئاياللار ئايلىق ئادەتنىڭ ۋە توغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانمىغان مۇددەت ئىچىدىكى ئايالالار ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ناماز ئوقۇش.

2 - روزا تۇتۇش.

3 - قۇرئاننى تۇتۇش ۋە ئوقۇش. (ئەگەر قاپچۇقى بىلەن تۇتسا بولىدۇ).

4 - مەسجىدكە كىرىش.

5 - تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش.

6 - ئېتىكاپ قىلىش.

7 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش.

8 - جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش.

9 - كىندىكى بىلەن ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىدىن ئەرلىرىنىڭ ھۇزۇرلىنىشى.

ئايالالار قانلىرىدىن پاكلانغاندىن كېيىنلا غۇسلى قىلىشى ۋاجىبتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت]

ئايالالار يوقىرىقى ھاللار سەۋەبلىك ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. ئەمما تۇتالمىغان رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە، ئايلىق ئادىتىمىز كەلگەن ۋاقىتلاردا روزا تۇتمايتتۇق، ناماز ئوقۇمايتتۇق، پاكلانغاندىن كېيىن روزىنىڭ قازاسىنى تۇتۇشقا بۇيرۇلاتتۇق، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايتتۇق.» [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھاللىرىدىكى ئاياللارغا يېقىنلىق قىلىش مەسىلىسى

ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھاللىرىدىكى ئاياللارنىڭ قېنى توختاپ، تولۇق پاكلانمىغىچە، ئۇلارغا جىنسىي تەرەپتىن يېقىنلىشىش قەتئىي ھارامدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ} تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن ھەيز توغرۇلۇق (يەنى ھەيزدار ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقى ياكى دۇرۇس ئەمەسلىكى توغرۇلۇق) سورايدۇ. ئېيتقىنكى، «ھەيز زىيانلىقتۇر (يەنى ھەيز مەزگىلىدە جىنسىي ئالاقە قىلىش ئەر ـ خوتۇن ھەر ئىككىسىگە زىيانلىقتۇر)، ھەيز مەزگىلىدە ئاياللاردىن نېرى تۇرۇڭلار، (ھەيزدىن) پاك بولغۇچە ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، پاك بولغاندا، ئۇلارغا ئاللاھ بۇيرىغان جايدىن يېقىنچىلىق قىلىڭلار.» ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ. (ھارامدىن ۋە نىجاسەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ.» [بەقەرە سۈرىسى 222 - ئايەت]

بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى، تۇغۇتلۇق ھالىدىكى ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە، تۇغۇتلۇق ۋە ھەيزدارلىق ھەر ئىككى ھالەتتە، ئۇلارنىڭ بالا ياتقۇلىرىدىن كەلگەن قاندۇر. قان توختىمىغان مۇددەت ئىچىدە، ئۇلار جىنسىي مۇناسىۋەتتىن چەكلىنىدۇ.

ھەيزنىڭ قېنى نورمالدىكى ئادىتىدىن بۇرۇن توختىغان ئايال غۇسلى قىلمىغىچە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ قېنى ھەر ئايدىكى نورمال ئادىتى بويىچە توختىغان بولسا، ئۇنىڭ غۇسلى قىلماستىن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولىشى جائىزدۇر.

ئەمما ھامىلدار ۋە ئۆزۈرلۈك ئاياللار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش مۇتلەق جائىزدۇر. لېكىن ھامىلدار ئايال تۇغۇتقا يېقىنلاشقان ئايلاردا، ئۇلارغا جىنسىي تەرەپتىن يېقىنلاشمىغان ياخشىدۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت]

ئۆزۈرلۈك ھالى

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى ـــ ئايلىق ئادەت كۆرۈش مۇددىتى ئىچىدىكى ئاياللارنىڭ ئۈچ كۈندىن ئاز ياكى ئون كۈندىن كۆپ، تۇغۇتلۇق مۇددىتى ئىچىدىكىلەردىن قىرىق كۈندىن كۆپ، قىزلاردىن توققۇز ياشقا تولۇشتىن بۇرۇن ۋە چوڭ ئاياللاردىن ئادەت كۆرۈش يېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، بالا ياتقۇلىرىدىن قان كېلىشى ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى دېيىلىدۇ.

ئاياللار ئۈزۈرلۈك هاللىرىدا، ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ. ھەتتا قان توختىماي ئېقىپ تۇرسىمۇ، ھەر بىر ناماز ئۈچۈن ئالاھىدە تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. نامازنىڭ ۋاقتى چىقىشى بىلەن ئۇلارنىڭ تاھارىتى سۇنغان بولىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنهادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «فاتىمە ئىسىملىك بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ”يارەسۇلەللاھ! مەن قېنىم توختىمايدىغان بىر ئايالمەن، بۇسەۋەبلىك نامازنى تەرك ئېتىشىم كېرەكمۇ؟“ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ”سىزدىكى ھەيزنىڭ قېنى ئەمەس، ئۇ پەقەت تەرگە ئوخشاش سۇ، ئايلىق ئادىتىڭىز كەلگەندە، نامازنى توختىتۇڭ، ئادىتىڭىز تۈگىگەندىن كېيىن، غۇسلى قىلىپ پاكلىنىپ نامازغا باشلاڭ“ دېدى.» [بۇخاري رىۋايىتى]

ئاياللار ئۈزۈرلۈك هاللىرىدىمۇ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولالايدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت]

مۇلاھىزە:

ئاياللار ئايلىق ئادىتىنىڭ قېنى بىلەن ئۈزۈرلۈك هالىنىڭ قېنىنى ئايرىيالايدۇ. چۈنكى ئايلىق ئادەتنىڭ قېنى قارامتۇل، قويۇقراق كېلىدۇ، ئەمما ئۈزۈرلۈك ۋاقتىدا كەلگەن قان قىپقىزىل، سۇيۇقراق كېلىدۇ. ئاياللار بۇنىڭغا قاراپ ئۆزىنىڭ ئادەت كۆرگەن ياكى باشقا بىرەر كېسەللىك تۈپەيلى ئۈزۈرلۈك بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىدۇ ۋە شۇنىڭغا قاراپ ئىش كۆرىدۇ.

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - ناماز ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: {**لا صَلاةَ لِمَنْ لا وُضُوءَ لَهُ**} يەنى «تاھارتسىز ناماز ئوقۇلمايدۇ»دەپ كۆرسەتكەن. [ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە نەسائىيلار رىۋايىتى]

2 - قۇرئان ئوقۇش ۋە ئۇنى تۇتۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {**لاَ يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ**}يەنى «قۇرئاننى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ»دەيدۇ. [ۋاقىئە سۈرىسى79 - ئايەت]

چۈنكى قۇرئاننى ئۇلۇغلاش پەرزدۇر. ئۇنى تاھارەتسىز تۇتۇش ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىق بولىدۇ. ئەمما قۇرئان كەرىمنى قاپچۇقى بىلەن تۇتۇشقا ۋە يادىسىغا ئوقۇشقا بولىدۇ. شۇنىڭدەك، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى ئۆگىنىش ياكى يادلاش ئۈچۈن تاھارەتسىز تۇتۇشى ۋە ئوقۇشى جائىزدۇر. [الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 295 - بەت]

3 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كەبىنى تاۋاپ قىلىش – نامازدۇر. تاۋاپ ئەسناسىدا سۆزنى ئاز قىلىڭلار.» [ئىمام ئەھمەد، نەسائىي، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

ئەمما كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا تاھارەت شەرت ئەمەس، بەلكى ۋاجىبتۇر. شۇڭا كەبىنى تاھارەتسىز تاۋاپ قىلىش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. ئەمما قىلغان تاۋاپ دۇرۇستۇر. [الدر المختار 1 - توم 160 – 165 - بەتلەر، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت]

جۇنۇپ كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

جۇنۇب(غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشى) ئۈچۈن، تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان يۇقىرىقى ئۈچ ئىش بىلەن بىرلىكتە، تۆۋەندىكى ئىككى ئىش مەنئى قىلىنىدۇ:

4 - قۇرئاننى يادىسىغا بولسىمۇ ئوقۇش. جۇنۇپ كىشىنىڭ بىرەر ئايەتنىمۇ يادىسىغا ياكى قاراپ ئوقۇشى قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**لا تَقْرَإِ الْحَائِضُ، وَلا الْجُنُبُ شَيْئاً مِنَ الْقُرْآنِ**} تەرجىمىسى: ھەيز ۋە نىفاستىكى ئاياللار، جۇنۇپ كىشىلەر قۇرئاندىن ھېچنەرسە ئوقۇمىسۇن.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

ئەلى – كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ- دىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۇنۇبلۇقتىن باشقا ھەر قانداق ۋاقىتتا بىزگە قۇرئان ئوقۇپ بېرەتتى.» [تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس، سبل السلام 1 – توم 88 - بەت]

ئەمما جۇنۇپلۇقى ئىسىدە يوق ئىختىيارسىز ئوقۇپ سالسا گۇناھ بولمايدۇ. شۇنداقلا، جۇنۇپ كىشىنىڭ تائام يېيىش ياكى بىرەر ئىشنى باشلاش ئالدىدا، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش مەقسىتى بىلەن: {**بِسْمِ اللهِ الرَّحْمـٰنِ الرَّحِيمِ**} دېيىشى، ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىش نىيىتى بىلەن {**الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**} دېيىشى، قاتناشقا ئولتۇرغاندا زىكرى نىيىتى بىلەن: {**سُبْحَانَ الذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِيْنَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ**} نى ئوقۇشى، مۇسىبەتتە {**إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ**} دېيىشى، «ئايەتۇلكۇرسى»نى، «فاتىھە» ۋە «ئىخلاس» سۈرىلىرىنى زىكرى مەقسىتى بىلەن ئوقۇشى ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھىبىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن جائىزدۇر. چۈنكى ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممىلا ۋاقىتتا ئاللاھ تائالاغا زىكرى ئېيتاتتى.»دەپ كەلگەن.

يۇقىرىقى ئەھكاملار ھەيزدار ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. [الفقه الإسلامي وأدلته1 - توم 384 - بەت، تحفة الفقهاء 30 - بەت]

5 - مەسجىدكە كىرىش ۋە ئۇنىڭدا ئېتىكاپ قىلىش. جۇنۇپ كىشىنىڭ قايسىبىر سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، مەسجىدكە كىرىشى ۋە ئۇنىڭدا ئولتۇرۇشى قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت، الدر المختار 1 - توم 158 – 161 - بەتلەر]

ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدنىڭ مۇنارىغا چىقىپ، يوقىرى ئاۋاز بىلەن ''جۇنۇپ ۋە ھەيىزدارلارنىڭ مەسجىدكە كىرىشى مەنئى قىلىندى'' دەپ نىدا قىلغان ئىدى.» [بەيھەقىي ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

غۇسلىنىڭ بايانى

غۇسلىنىڭ تەرىپى

غۇسلى — پۈتۈن بەدەننى پاكىز يۇيۇش ئارقىلىق ئومۇمىي چوڭ تازىلىق قىلىش دېمەكتۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر تۆۋەندىكىچە:

1 - جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش. (گەرچە سېپىرم چىقمىغان تەقدىردىمۇ، ئەر - ئايال ھەر ئىككىسى ئۈچۈن غۇسلى قىلىش پەرزدۇر).

2 - قايسىبىر سەۋەب بىلەن سېپىرمىنىڭ كېيىپ بىلەن ئېتىلىپ چىقىشى.

3 - ئۇيقۇدا قانداقلا بىر كەيپىيات بىلەن بولمىسۇن، سېپىرمنىڭ چىقىشى.

4 - توغۇت ۋە ئايلىق ئادەتنىڭ قانلىرىنىڭ توختىشى.

5 - مەسلىكتىن، ھۇشسىزلىقتىن ئەسلىگە كەلگەن كىشىنىڭ ئۆزىدە سېپىرم جىنسىدىن بىر ھۆللۈكنى بايقىشى.

يوقىرىقىلار غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردۇر. [مراقي الفـلاح 6 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت]

غۇسلىنىڭ تۈرلىرى

غۇسلى ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، بىرى: پەرز بولغان غۇسلى، يەنە بىرى، سۈننەت بولغان غۇسلى، ئۈچىنچىسى مۇستەھەب بولغان غۇسلىدۇر.

1 - پەرز بولغان غۇسلى

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردىن كېيىن غۇسلى قىلىش پەرزدۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار

غۇل قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

(1) «مەزى»نىڭ چىقىشى. «مەزى» — چوڭ ئەر - ئاياللاردىن چىقىدىغان سېرىقراق، سۇيۇق سۇدۇر. ئۇ، جىنسىي ھەۋەس قوزغالغاندا، ئېتىلماستىن كېيىپسىز چىقىدۇ. مەزى پەقەت تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. «مەزى» تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى يۇيۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(2) «ۋەدى»نىڭ چىقىشى. «ۋەدى» — سۈيدۈكتىن چىقىدىغان دۇغا، ئېقىش، قويۇقراق سۇدۇر. «ۋەدى»ئېغىر نەرسە كۆتۈرگەندە، ئىنجىقلىغاندا چىقىدۇ. «ۋەدى»مۇ خۇددى «مەزى»غا ئوخشاشلا تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلىنى كېرەك قىلمايدۇ. «ۋەدى»تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى يۇيۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(3) جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنلىكنى چۈشىدە كۆرگەن بولسىمۇ، بەدىنى ياكى كىيىمى ھۆل بولمىغان ياكى سېپىرمىنىڭ ئەسىرى تېپىلمىغان بولسا غۇسلى قىلىش لازىم كەلمەيدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت]

غۇسلىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

غۇسلى قىلىش پەرز بولغان ھاللاردا غۇسلى قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى توغرۇلۇق ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: {**ياأيهاالذِيْنَ آمَنُوا إذاَ قُمْتُمْ إلىَ الصلاَةِ فاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأيْدِيَكُمْ إلىَ المَرافِـق وامْسَحُوا بِرُؤسِكُمْ وَأرْجُلِكُمْ إلى الكَعْبَين وإنْ كُنتم جُنُباً فأطهرُوا**} تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولساڭلار) يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار. قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. ئەگەر جۇنۇپ بولغان بولساڭلار كامىل پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار).» [مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت]

بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى، ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشقا، ئەگەر جۇنۇپ بولسا غۇسلى قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ. بۇ ئايەتتىن غۇسلى قىلىشنى پەقەت ناماز ئوقۇش ئۈچۈنلا كېرەك دەپ چۈشىنىش توغرا ئەمەس. بەلكى غۇسلى قىلىش، غۇسلىنى كېرەك قىلغان سەۋەبلەردىن قايسىبىرى مەيدانغا كېلىشى بىلەن پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ.

2 - سۈننەت بولغان غۇسلى

تۆۋەندىكى تۆت ئىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش سۈننەتتۇر.

(1) جۈمە نامىزىغا بېرىش ئۈچۈن. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمەگە تاھارەت بىلەن بېرىش ياخشى بولغاندەك، يۇيۇنۇپ بېرىش ئەڭ ئەۋزەلدۇر.» [بۇخارىي، مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى]

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنها مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام تۆت ئىش ئۈچۈن غۇسلى قىلاتتى: جىنابەتتىن پاكلىنىش ئۈچۈن، جۈمەگە بېرىش ئۈچۈن، قان ئالدۇرغاندىن كېيىن ۋە مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

سۈننەت بولغان يۇيۇنۇشنىڭ ۋاقتى: جۈمە كۈنى ئەتىگەندىن جۈمەنىڭ ۋاقتىغىچە بولىدۇ.

(2) ھېيت نامازلىرىغا بېرىش ئۈچۈن. ھېيت نامازلىرىمۇ جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلار بولغانلىقتىن، بۇ نامازلارغىمۇ يۇيۇنۇپ بېرىش سۈننەتتۇر. «پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام جۈمە، ئەرەفات، روزا ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرىدە يۇيۇناتتى.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى، بۇ ھەدىس «ئاجىز»دەپ باھالانغان]

(3) ئېھرام باغلاش ئۈچۈن. زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئېھرام باغلىغان ۋاقتىدا يۇيۇنغانىدى.» [تىرمىزى رىۋايىتى، بۇ ھەدىس «سەھىھ»دەپ باھالانغان]

(4) ھەج قىلغان كىشىنىڭ ئەرەپاتتا، قۇياش كۈن پېتىش تەرەپكە قايرىلغاندىن كېيىن، غۇسلى قىلىشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئەرەفاتتا يۇيۇنغانلىقىنى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنهۇ رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئىبنى ماجە ھەدىس توپلىمىدا قەيت قىلغان ۋە ئىمام شاپىئىيمۇ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن ئەينى ۋەقەلىكنى رىۋايەت قىلىپ قەيت قىلغان. [نور الإيضاح ونجـاة الأرواح 7 - بەت، فتح القدير 1 - توم 44-بەت، الدر المختار 1 - توم 156 – 157 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 23 - بەت]

3 - مۇستەھەب بولغان غۇسلى

غۇسلى قىلىش مۇستەھەب بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

(1) مەسجىدى ھەرەمگە كىرىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مەككىگە كىرىشتىن بۇرۇن «زىي تۇۋا» دېگەن جايدا غۇسلى قىلغان، ئاندىن مەككىگە كىرگەن.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

(2) مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى پەيغەمبەر مەسجىدىگە كىرىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش.

(3) ئىمكانىيەت بولسا، مۇزدەلىفەدىمۇ غۇسلى قىلىش.

(4) مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى مېيىتنى يۇغان بولسا، غۇسلى قىلسۇن، كىمكى ئۇنى كۆتۈرگەن بولسا تاھارەت ئېلىۋەتسۇن» دېگەن. [تىرمىزى رىۋايىتى]

مېيىتنى يۇغان كىشىنىڭ غۇسلى قىلىشىنى ئىمام شەۋكانىي «نەيلۇل ئەۋتار»ناملىق ئەسىرىدە مۇستەھەب دەپ قارىغان.

(5) قان ئالدۇرغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «تۆت ئىشقا غۇسلى قىلىنىدۇ: جۈمەگە بېرىش ئۈچۈن، جىنابەتتىن پاكلىنىش ئۈچۈن، قان ئالدۇرغاندىن كېيىن، مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن.» [ئىمام ئەھمەد ۋە دارىقۇتنى رىۋايىتى]

بەزى ئالىملار بۇ ھەدىسنى ئاجىز دەپ باھالىغان. ئەمما ئىبنى خۇزەيمە سەھىھ دېگەن. ئەلى كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ مۇنداق دېگەن: «قان ئالدۇرغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش سۈننەتتۇر. كىچىك تاھارەت ئېلىۋەتسىمۇ بولىدۇ.» [شەۋكانىينىڭ «نەيلۇل ئەۋتار» ناملىق ئەسىرىدىن]

(6) قەدىر كېچىسىنى ئۇچراتقاندا غۇسلى قىلىش.

(7) ھۇشىدىن كېتىپ ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن غۇسلى قىلىش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كېسەلدە نامازغا چىقماقچى بولغىنىدا، ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈچ قېتىم ھۇشىدىن كېتىپ، ھەر قېتىم ئەسلىگە كەلگىنىدە يۇيۇنۇپ جەمى ئۈچ قېتىم يۇيۇنغان.» [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

(8) ساراڭلىقتىن ئوڭشالغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش.

(9) مەسلىكتىن يېشىلگەندىن كېيىن غۇسلى قىلىش.

(10) سەبى قىز ـ ئوغۇللار ئادەت ياكى ئېھتىلام كۆرمەستىن 15 ياشقا كىرسە، ئۇلارنى بالاغەتكە يەتتى دەپ قارالغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ غۇسلى قىلىشى مۇستەھەبتۇر.

(11)كاپىر كىشى مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىشى. قەيس ئىبنى قاسىم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «مەن مۇسۇلمان بولغىنىمدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى سۇ ۋە سىدىر بىلەن غۇسلى قىلىشقا بۇيرىغان.» [ئەھمەد ۋە تىرمىزىلار رىۋايىتى]

(12) سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە، گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلغاندا، قاتتىق بوران چىققاندا، بارائەت كېچىسىدە، كۈن ۋە ئاي تۇتۇلۇش نامىزى ۋە ئىستىسقا (سۇ تىلەش)نامىزى ئوقۇش ئۈچۈن، مۇستەھازىنىڭ(ئۈزۈرلۈك ئايالنىڭ) قېنى توختىغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش مۇستەھەب، دەپ قارالغان. يۇقىرىقى ھاللاردا غۇسلى قىلىش مۇستەھەب ئىكەنلىكىنىڭ

دەللى بەزىلىرىدە ھەدىس بولسا، بەزىلىرىدە ھەدىستە سابىت بولغان ھاللارغا قىياس قىلىشتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت]

غۇسلىنىڭ پەرزى

غۇسلىنىڭ پەرزى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - ئېغىزغا سۇ ئېلىپ تولۇق چايقاش.

2 - بۇرنىغا سۇ ئېلىپ تازىلاش.

3 - پۈتۈن بەدەننى پاكىز يۇيۇش [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 -بەت]

غۇسلىنىڭ سۈننەتلىرى

غۇسلىنىڭ سۈننەتلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار:

1 - غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىش.

2 - بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم دېيىش.

3 - ئىككى قولنى بېغىشىغىچە يۇيۇش.

4 - بەدەندە سىپىرم ياكى باشقا نىجاسەت بولسا ئۇنى يۇيۇپ تازىلاش.

5 - جىنسىي ئەزانى يۇيۇش.

6 - نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئېلىش.

7 - پۈتۈن بەدەننى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش.

غۇسلى قىلىشنىڭ ئەدەبلىرى بىلەن مەكرۇھلىرى تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى بىلەن مەكرۇھلىرىنىڭ ئەينىسى بولۇپ، پەقەت غۇسلىدا قىبلىگە قاراش تەرغىب قىلىنمايدۇ، چۈنكى يويۇنغان كىشى ئادەتتە يالىڭاچ بولىدۇ. بۇنداق ھالەتتە قىبلىگە ئالدىنى قىلىش ياخشى ئەمەس. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت]

غۇسلى قىلىشنىڭ قائىدىسى

غۇسلى قىلىش تۆۋەندىكى تەرتىپ بويىچە ئورۇندىلىدۇ.

1 - ئاۋۋال غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىپ، «بىسمىللاھ»نى تولۇق ئوقۇيمىز.

2 - ئىككى قولىمىزنى پاكىز يۇغاندىن كېيىن جىنسىي ئەزانى يۇيىمىز، ئاندىن بەدەندە سىپىرم ياكى باشقا نىجاسەتلەر بولسا، ئۇنى تازىلايمىز.

3 ـ يوقىرىقىلارنى ئورۇندىغاندىن كېيىن، نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئالىمىز. ئەگەر يۇيۇنغان يەر سۇ توپلاشقان يەر بولسا، ئىككى پۇتىمىزنى يۇمايمىز.

4 ـ تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاۋۋال بېشىمىزغا ئاندىن ئوڭ ۋە سول مۈرىلىرىمىزگە ئەڭ ئاز ئۈچ قېتىم سۇ قويۇپ، ھەر قېتىم سۇ قۇيغاندا بەدەنىنىڭ پۈتۈن ئەزالىرىنى ئۇۋۇلاپ يۇيىمىز. بەدەندە يىڭنىنىڭ ئۇچى چاغلىق قۇرۇق يەر قالماسلىقى شەرت. بۇنىڭ بىلەن غۇسلىنى تاماملىغان بولىمىز.

ئارقىدىغان سۇ ياكى چوڭ كۆلگە شۇڭغۇش غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.

مۇلاھىزە: غۇسلى قىلغاندا، ئەرلەرنىڭ چاچلىرىنىڭ ھەممە يەرلىرىگە سۇنى يەتكۈزۈشى شەرتتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ ئۆرەلگەن چاچلىرىنى يېشىشى شەرت ئەمەس. پەقەت چاچنىڭ ئاستىغا سۇ يەتكۈزۈشى يېتەرلىكتۇر. ئۆرەلگەن چاچنى ھۆل قىلمىسىمۇ بولىدۇ.

غۇسلىنى مۇشۇ تەرىقىدە قىلغان ئادەم غۇسلىنىڭ پەرز، سۈننەت ۋە ئەدەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلىغان بولىدۇ.

غۇسلىنىڭ ھېكمىتى

غۇسلىنىڭ ھېكمەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. تىببىي ئىلمى سايىسىدا ئىسپاتلانغان ھېكمەتلەردىن بىرى شۇكى، غۇسلى قىلىشنى لازىم قىلىدىغان ئىشلاردىن كېيىن، بېغىشلارنىڭ بوشاشقانلىقى نەتىجىسىدە مەيدانغا كەلگەن ھارغىنلىق ۋە ماغدۇرسىزلىقنى يوقىتىپ ئورگانلارنى جانلاندۇرۇشتا غۇسلىنىڭ پايدىسى كۆپتۇر. غۇسلى ئومۇمىي بىر تېتىكلىكنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق بەدەننى ۋە روھنى راھەتلەندۈرىدۇ. ئىنسان بۇنىڭ نەتىجىسىدە مەيلى دۇنيالىق بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتلىك بولسۇن ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان ۋەزىپىسىنى تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلىش ئىقتىدارىغا ئېرىشىدۇ. روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئۆزىنى راھەتلىك ھېس قىلغان كىشىنىڭ پائالىيەتچانلىقى ئاشىدۇ. پائالىيەتچان كىشى ئەلۋەتتە، ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى كامىل، دۇنيالىق ئىشلىرىنى تولۇق ئورۇنلايدۇ. شۇڭا ئاللاھ مۇسۇلمانلارنى ئىبادەتلەر ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ۋاقىتلاردا، غۇسلىنى كېرەك قىلغان ئىشلاردىن كېيىن غۇسلى قىلىشنى پەرز قىلدى.

غۇسلىنىڭ پايدىلىرى

غۇسلى قىلىش — بەدەننىڭ كىرلىرىنى يوقىتىپ، ئىنساننى پاكىز قىلغاننىڭ سىرتىدا، بەدەننىڭ ۋە مېڭىنىڭ ھالسىزلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ. تېرىنى سىلىقلاشتۇرىدۇ. قان ئايلانمىسىنى ئوڭايلاشتۇرىدۇ. ئىنساننىڭ ئىشتىھاسىنى ئاچىدۇ. ئۇيقۇنى ياخشىلايدۇ. مۇندىن باشقا، بەدەن سۇ بىلەن يۇيۇلغاندىن كېيىن، ئادەمنىڭ پائالىيەتچانلىقى بىردىن ئاشىدۇ.

ئايالllارنىڭ تۇغۇتلۇق ۋە ئايلىق ئادەت كۆرۈش ھاللىرىدىن كېيىنكى يۇيۇنىشى، ئۇلارنىڭ يوقىرىقى ھاللىرى ئىچىدە يوقىتىپ قويغان جىسمانىي قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ، پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ ۋە ئۇلارنى يېقىمسىز ھىدلاردىن پاكلاپ چىقىدۇ.

غۇسلىنىڭ تىببىي پايدىسى

تىببىي مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئىسپاتلىشى بويىچە:

مىكروب ۋە باكتېرىيەلەر كۆپىنچە ئىنساننىڭ تېرىسىدە ئورۇنلىشىش ئارقىلىق تەدرىجىي ھالدا، بەدەننىڭ ئىچ قىسمىغا ئۆتىدۇ. شۈبھىسىزكى، بەدەننى يۇيۇش ئارقىلىق تېرىنى تازىلاپ تۇرۇش مىكروبلار ۋە باكتېرىيەلەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى قالقاندۇر. چۈنكى تېرە كىرلاردىن قۇتۇلماي تۇرۇپ مىكروبلارنى بەدەننىڭ ئىچىگە كىرىشتىن توسالمايدۇ. تېرە يەنە مۇندىن باشقا بەدەن ئۈچۈن مۇھىم خىزمەتلەرنى ئۆتەيدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئۆزىدىكى مىليونلارچە بەزلەردىن تەرلەرنى سىرتقا چىقىرىشتۇر. تەرلەر مايلىق ۋە تۇزلۇق ماددىلارنى ئۆزئىچىگە ئالغانلىقتىن، بەدەننى ھەمىشە يۇيۇپ پاكىزلاپ تۇرمىغاندا، تەردىن چىققان مايلىق تۇزلار بىلەن تېرە كىرلەنگەندىن كېيىن، تېرىدىكى تەر چىقىدىغان تۆشۈكچىلەر ئېتىلىپ قېلىش ھادىسىسى يۈز بېرىدۇ. كېسەللىك شۇندىن باشلىنىدۇ. چۈنكى يېمەك ـ ئىچمەكلەر ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگەن مىكروبلارنى پەقەت تەر بىلەنلا سىرتقا چىقارغىلى بولىدۇ. ئەگەر بەدەندىكى تۆشۈكچىلەر ئېتىلىپ قالسا، بەدەندىكى مىكروبلار سىرتقا چىقالمىغانلىقتىن ئادەمنى راھەتسىز قىلىدۇ ۋە كېسەللىككە سەۋەب بولىدۇ. زۇكام تەككەن ئادەممۇ شۇ سەۋەبتىن تەرلىنىشكە موھتاج بولىدۇ. مۇندىن باشقا، تېرىنىڭ كىرلىنىشى ئاستا ـ ئاستا زەھەرلىنىشنى كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئاشقازان راھەتسىزلىكلىرى مەيدانغا كېلىدۇ. شۈبھىسىزكى، تېرە ۋە تىرناقلارنىڭ تازىلىقى تەن ساقلىقى ئۈچۈن تولىمۇ مۇھىمدۇر.

تەيەممۇمنىڭ بايانى

تەيەممۇمنىڭ تەرىپى (تونۇشتۇرۇلۇشى)

تەيەممۇم —— سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىشقا ياكى غۇسلى قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، قوللارنى پاكىز تۇپراققا ئۇرۇپ مەلۇم ئەزالارنى سىلاش ئارقىلىق پاكلىق ھۆكمىگە كىرىش دېمەكتۇر.

تەيەممۇمنى كېرەك قىلىدىغان ھاللار

تۆۋەندىكى ھاللاردا تاھارەت ياكى غۇسلى قىلىشنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىنىدۇ:

1 ـ تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن يېتەرلىك سۇ تېپىلمىسا؛

2 - سۇ تېپىلغاندىمۇ:

1 - سۇ بار جايدا ھالاكەت بولسا؛

2 - سۇ ئەڭ ئاز دېگەندە بىر مىل(1848مېتىر) يىراقلىقتا بولسا؛

3 - سۇ قوللىنىش بىلەن كېسەل بولۇش ياكى كېسەلنىڭ ئېغىرلىشىشى ياكى ساقىيىشىنىڭ كېچىكىشىدىن قورقۇلسا؛

4 - مەۋجۇد سۇ تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن قوللىنىلسا ئۆزىنىڭ ياكى ھايۋانلىرىنىڭ سۇسىز قېلىشىدىن قورقۇلسا؛

5 - تاھارەت ئالاي دېسە، جىنازا ۋە ھېيت نامازلىرىغا ئۈلگۈرەلمەسلىكىدىن ئەنسىرىسە؛ (چۈنكى بۇ نامازلارغا ئۈلگۈرەلمىسە قايتا ئوقۇيالمايدۇ. ئەمما جۈمە نامىزىغا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى جۈمە نامىزىنى قايتا ئوقۇشقا ئىمكانىيەت تېپىلىدۇ. شۇنىڭدەك، مېيىتنىڭ ئىگىلىرى ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىش جائىز بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈش ھوقۇقى بار).

يوقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىگە دۇچ كەلگەندە، تەيەممۇم قىلىش تاھارەت بىلەن غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. تەيەممۇم بىلەن تاھارەتسىز قىلىشقا بولمايدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىشقا بولىدۇ. [بدائع الصنائع 1 - توم 46 – 49 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 23 - بەت]

تەيەممۇمنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

يوقىرىقى ھاللارنىڭ بىرىدە تاھارەت ۋە يا غۇسلىنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: **{ياأيهاالذين آمنوا لاتقربوا الصلاة وأنتم سكرى حتى تعلموا ماتقولون ولاجنبا إلا عابري سبيل حتى تغسلوا وإن كنتم مرضى أو على سفر أو جاء أحد منكم من الغائط أو لامستم النساء فلم تجدوا ماءا فتيمموا صعيدا طيبا فامسحوا بوجوهكم وأيديكم إن الله كان عفوا غفورا}** تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەس بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگەنگە قەدەر، جۇنۇپ بولساڭلار - يول ئۈستىدە بولغانلار(بۇنىڭدىن) مۇستەسنا - غۇسلى قىلمىغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار. ئەگەر كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولساڭلار، ياكى ھاجەت قىلساڭلار، ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار(مۇشۇنداق ئەھۋال ئۈستىدە) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.» [نىسا سۈرىسى 43 - ئايەت]

تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى

تەيەممۇ قىلىشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن نىيەت قىلىش. تەيەممۇم قىلىشنى نىيەت قىلماستىن، تۇپراققا ئۇرۇلغان ئالقانلار بىلەن قول ۋە يۈزلەرنى سىلىغانلىق تەيەممۇمغا ياتمايدۇ.

تەيەممۇم ئارقىلىق پاكلىق ھۆكمىگە كىرىشكە سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى: مۇسۇلمان بولۇش، بالىغ، ئاقىل بولۇش ۋە نىيەت قىلغان نەرسىسىنى بىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

تەيەممۇم قىلىشنى نىيەت قىلىشتا، تەيەممۇم ئارقىلىق پاكلىق ھۆكمىگە كىرىشنى ياكى ناماز ئوقۇشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنى ياكى قىلماقچى بولغان ئىبادەتنىڭ نىيىتىنى كۆڭۈلگە پۈتۈش يېتەرلىكتۇر.

مەلۇم بىر ئىبادەتنى ئورۇنلاش ئۈچۈن تەيەممۇم قىلغان ئادەم بۇ تەيەممۇم بىلەن ئۆزى نىيەت قىلغان شۇ ئىبادەتنىلا قىلالايدۇ. مەسىلەن: نامازنى نىيەت قىلىپ تەيەممۇم قىلغان ئادەم بۇ تەيەممۇم بىلەن ھەر قانداق نامازنى ئوقۇيالايدۇ. بىراق قۇرئان ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ تەيەممۇم قىلغان ئادەم ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇيالمايدۇ. شۇنىڭدەك، قۇرئاننى تۇتۇش ياكى ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ تەيەممۇم قىلغان جۇنۇپ بۇ تەيەممۇم بىلەن ناماز ئوقۇيالمايدۇ ۋە ئۆزى نىيەت قىلغىنىدىن باشقا ئىبادەتلەرنى قىلالمايدۇ.

ئەمما پاكلىق ھۆكمىگە كىرىشتىن ئىبارەت مۇتلەق نىيەت بىلەن تەيەممۇم قىلغان ئادەم خالىغان ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ.

نىيەتنىڭ ۋاقتى تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن قوللارنى تۇپراققا ئۇرغان ۋاقتتۇر.

2 - تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن ھەقىقىي ئۆزرىنىڭ تېپىلىشى.

3 - تەيەممۇمنى تۇپراق جىنسىدىن بولغان پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىش.

4 - تەيەممۇم قىلغاندا قول بىلەن يۈزنى تولۇق سىلاش.

5 - تەيەممۇ قىلغاندا سىلايدىغان ئورگانلارنى بارماقلارنىڭ ھەممىسى ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ بارماق بىلەن سىلاش.

6 - ئالقان بىلەن يەرگە ئىككى قېتىم ئۇرۇش.

7 - ھەيز دار ياكى نىفاسدار بولماسلىق. چۈنكى بۇ ھالەتتىكى ئاياللاردىن ئىبادەتلەر ساقىتتۇر.

8 - قوللار بىلەن يۈزنىڭ تېرىسىدە، ماي، شام ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ئۇنىڭغا تۇپراقنى تەككۈزۈشكە توسقۇن بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ بولماسلىقى. [بـدائع الصـنائع 1 - توم 52 - بەت، الدر المختار 1 - توم 313 – 328 - بەتلەر، مراقي الفلاح 19 - بەت]

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى

تەيەممۇمنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

1 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن يۈزنى سىلاش.

2 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن ئىككى قولنى جەينەكلىرىگىچە سىلاش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 8 - بەت]

تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى

تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار:

1 - «بىسمىللاھ»نى تولۇق ئوقۇش.

2 - قوللارنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىپ، يېيىش.

3 - ئىككى ئالقاننى تۇپراققا ئۇرۇش.

4 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللارنى ئالدى ۋە كەينىگە ھەرىكەتلەندۈرۈش ئارقىلىق تۇپراققا سۈرتۈش.

5 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللارنى يۈزگە ئاپىرىشتىن ئاۋۋال قوللارنى قېقىش ياكى سىلكىش ئارقىلىق تۇپراقنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش. بۇ يۈزنى كىرلەتمەسلىك ئۈچۈندۇر.

6 - تەيەممۇم تاماملانغانغا قەدەر، باشقا مەشغۇلاتلار بىلەن تەيەممۇمنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتمەسلىك.

7 - تەرتىپكە رىئايە قىلىش. [الدر المختار 1 - توم 213 - بەت، مراقي الفلاح 20 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 9 - بەت]

تەيەممۇمنىڭ قائىدىسى

1 - تەيەممۇم ئۈچۈن نىيەت قىلىمىز.

2 - «بىسمىللاھ»نى تولۇق ئوقۇيمىز.

3 - ئالقانلىرىمىزنى پاكىز تۇپراق ياكى تۇپراق جىنسىدىن بولغان پاكىز نەرسىلەرگە سۈرتىمىز. بۇ سۈرتۈشتە، ئالقانلارنى ئاۋۋال ئالدىغا، ئاندىن كەينىگە ماڭدۇرىمىز. ئاندىن ئالقانلارنى سىلكىيمىز. ئاندىن ئالقانلار بىلەن يۈزىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلايمىز.

4 - ئالقانلىرىمىزنى يەنە تۇپراققا ئۇرۇپ، يوقىرىقىدەك سۈرتكەندىن كېيىن قوللىرىمىزنى بارماقلىرىمىزنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ، جەينەكلىرىمىزگە قەدەر سىلايمىز.

قولىلاردا ياكى يۈزدە سىلانمىغان ئازراقمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر. بۇنىڭ بىلەن تەيەممۇمنى تاماملىغان بولىمىز.

تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان ماددىلار

تەيەممۇمنى تۇپراق بىلەن قىلغانغا ئوخشاش زېمىن جىنسىدىن بولغان تاش، قۇمغا ئوخشاش پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئەمما ئوتۇن، كۆمۈر، ھاك ۋە كۆيدۈرۈش بىلەن كۈلگە ئايلىنىدىغان ياكى ئېرىيدىغان ماددىلار بىلەن تەيەممۇم قىلىش جائىز ئەمەس.

تاھارەت ۋە غۇسلى بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى تەيەممۇم بىلەنمۇ قىلىشقا بولىدۇ. بىراق تەيەممۇم بىلەن تاھارەت ئىككىسى بىر ۋاقىتتا توپلانمايدۇ. شۇڭلىدەك بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى ياكى يېرىمى يارىلانغان كىشى تاھارەتنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلسا بولىدۇ. ئەگەر بەدەنىنىڭ كۆپ قىسمى ساق بولسا، يارىنىڭ ئۈستىگىلا مەسھى قىلىدۇ ۋە تاھارەت ئالىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 8 - بەت]

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - تاھارەتنى بۇزىدىغان ھەرقانداق ئامىللار.

2 - سۇنىڭ تېپىلىشى.

3 - سۇنى قوللىنىشقا توسالغۇ بولغان ئۆزۈرنىڭ يوقىلىشى.

يوقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىدە تەيەممۇم بۇزۇلىدۇ. [الدر المختار 1 - توم 334 – 336 - بەتلەر]

تەيەممۇمنىڭ ھېكمىتى

ئىبادەتكە لايىق بولۇش ئۈچۈن سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا تەيەممۇم قىلىش ئارقىلىق پاكلىق ھۆكمىگە كىرىشنىڭ پەرز قىلىنغانلىقى، ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرۇلمىغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى قىيىنچىلىقلاردىن ئازات قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇشلىرى ئۈچۈن ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بەرگەنلىكىنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر. يەنە ئاللاھ تائالانىڭ، يوقىرىقى شارائىتلار ئاستىدا، باشقا نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بۇيرۇماستىن، بەلكى تۇپراق ۋە تۇپراق جىنسىدىكى نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى، ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرگە ئوڭايلىقنى

تەشەببۇس قىلىدىغان، ئىلغار بىر دىن ئىكەنلىكىنى قايتا ئىسپاتلىماقتا. چۈنكى تۇپراق ھەرقانداق جايدا كەڭ تېپىلىدىغان بىر ماددا.

نامازنىڭ ئۈچىنچى شەرتى ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقىتلىرى

ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ بەلگىلىك بەش ۋاقتىغا بەلگىلەنگەن. بۇ ۋاقىتلار تۆۋەندىكىچە:

1 ـ بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى

بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى: ئىككىنچى تاڭنىڭ ئاقىرىشى بىلەن باشلىنىپ، قۇياش تۇغقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. بىرىنچى تاڭ ئاقارغان ۋاقىتدا بامدات نامىزىنى ئوقۇش جائىز ئەمەستۇر. بىرىنچى تاڭدىكى ئاقلىق بىرئازدىن كېيىن يوقىلىدۇ. ئۇ، كېچىنىڭ ئاخىرىدا، ئاسماندا ئۇزۇنسىغا كۆرۈنگەن ئاقلىق بولۇپ، ئۇ سۈبھى كازىب (يالغان تاڭ) دېيىلىدۇ. ئىككىنچى تاڭ بولسا، ئاسماندا توغرىسىغا كۆرۈنگەن ئاقلىق بولۇپ، ئۇ سۈبھى سادىق (ھەقىقىي تاڭ) دېيىلىدۇ. بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى سۈبھى سادىقتىن باشلىنىپ، قۇياش تۇغۇشى ئالدىدا ئاخىرلىشىدۇ. قۇياش چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلىگەن كىشى نامىزىنى داۋام قىلىدۇ ۋە بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ. شۇنىڭدەك، قۇياش پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلىگەن كىشى ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ.

2 ـ پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى

پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى: قۇياش كۆك پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەندىن باشلاپ، ھەر نەرسىنىڭ سايىسى ئۆزىنىڭ بىر ياكى ئىككى ھەسسىسىگە قەدەر ئۇزارغان ۋاقىتقىچە داۋام قىلىدۇ. (ئالدىنقىسى ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىككىنچىسى ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرەدۇر).

3 ـ ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى: پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، قۇياش پاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

4 - شام نامىزىنىڭ ۋاقتى

شام نامىزىنىڭ ۋاقتى: قۇياش پاتقاندىن باشلىنىپ، قۇياش پاتقان يەردىكى قىزىللىق (ياكى ئاقلىق) يوقالغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. (ئالدىنقىسى ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىككىنچىسى ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرەدۇر. ئالدىنقىسغا ئەمەل قىلىنىدۇ).

5 - خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى: شام نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، ئىككىنچى تاڭ ئاقارغانغا (بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغا) قەدەر داۋام قىلىدۇ.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەندىن كېيىن باشلىنىپ، بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ. [اللباب شرح الكتاب 1 – توم 33 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت، تحفة الفقهاء 35 - بەت]

ئەڭ پەزىلەتلىك ۋاقىتلار

1 - ئەرلەر ئۈچۈن بامدات نامىزىنى، تاڭ يورىغان ۋاقىتتا ئوقۇش مۇستەھەپ(يەنى تەكىتسىز سۈننەت)تۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام {أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلأَجْرِ}يەنى «بامدات نامىزىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ ئوقۇڭلار، ساۋابى كۆپ بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. [تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس]

ئەمما ئاياللار ئۈچۈن، بامدات نامىزىنى قاراڭغۇلۇقتا (نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ تاڭ ئاقىرىشتىن ئىلگىرى) ئوقۇش مۇستەھەپ بولغىنىدەك، باشقا نامازلارنى ئەرلەر مەسجىدتىن تارقىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. [«تحفة الفقهاء» ناملىق ئەسەر 34 - بەت]

2 - ئىسسىق بەلۋاغقا جايلاشقان مەملىكەتلەرنىڭ ياز كۈنلىرىدە، پېشىن نامىزىنى سايىدا يۈرۈشكە بولىدىغان سۈرۈنلۈك چۈشكىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام {أبردوا بالظهر فإن شدة الحر من فيح جهنم} يەنى «پېشىننى يازدا ھاۋا سالقىندىغىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇڭلار، ھەقىقەتەن قاتتىق ئىسسىق جەھەننەمنىڭ ئوتىدۇر»دەپ كۆرسەتكەن. [بۇخارىي رىۋايىتى] ئەمما قىش، كۈز ۋە باھار پەسىللىرىدە پېشىن نامىزىنى كېچىكتۈرمەستىن ئاۋۋالقى ۋاقىتلىرىدا ئوقۇش مۇستەھەپتۇر. پەقەت ھاۋا بۇلۇتلۇق كۈنلەردىلا، ئاۋۋالقى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت]

3 ـ نەپلە نامازلارنى ئوقۇشقا ئىمكانىيەت يارىتىش ئۈچۈن، ئەسىر نامىزىنى قىش، ياز، كۈز ۋە باھار ھەممە پەسىلدە ھاۋا ئوچۇق بولغان كۈنلەردە قۇياش سارغىيىپ، ئۇنىڭ كۆزنى چىرماشتۇرىدىغان شولىسى تېخى يوقىلىپ بولمىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەپتۇر. [«اللباب شرح الكتاب» ناملىق ئەسەر 35 ـ بەت] چۈنكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، شامغىچە باشقا ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ. ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇغاندا، ئۇنىڭ ئالدىدا نەپلى نامازلارنى ئوقۇۋېلىش ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىلغان بولىدۇ. شۇڭا ئەسىر نامىزىنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەپ دېيىلگەن.

4 ـ شام نامىزىنى ھەر قانداق پەسىلدە مۇتلەق كېچىكتۈرمەستىن، ئەزان ئوقۇلغاندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەپتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 ـ بەت]

5 ـ خۇپتەن نامىزىنى ئاسمان بۇلۇتسىز كۈنلەردە، كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقتىلىرىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. ئەمما بۇلۇتلۇق كۈنلەردە، ئەزاندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەپتۇر. كېچە نامازلىرىنى ئوقۇشقا ئادەتلەنگەن كىشىنىڭ ئويغىنالىشىغا ئىشەنچىسى بولسا، ۋىتىر نامىزىنى كېچىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر كېچىكتۈرۈشى مۇستەھەپتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 ـ بەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام **{مَنْ خَافَ أَنْ لاَ يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ وَمَنْ طَمِعَ أَنْ يَقُومَ آخِرَهُ فَلْيُوتِرْ آخِرَ اللَّيْلِ. فَإِنَّ صَلاَةَ آخِرِ اللَّيْلِ مَشْهُودَةٌ. وَذَلِكَ أَفْضَلُ}** يەنى «كېچە ئويغىنالىشىغا ئىشەنچ قىلالمىغان كىشى ۋىتىر نامىزىنى ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ئوقۇسۇن. ئەگەر كېچىدە تۇرالىشىغا ئىشەنچ قىلالىسا، ئۇنى ئاخىرقى ۋاقتىدا (يەنى بامداتنىڭ ۋاقتى كىرىشتىن ئاۋۋال) ئوقۇسۇن، بۇنداق قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى كىشىلەرنىڭ تەھەججۇد ئوقۇيدىغان ۋاقتىدۇر.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

نامازۋاقتىلىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: **{إِنَّ الصَّلاَةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا}** تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى.» [نىسا سۈرىسى 103 ـ ئايەت]

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق، كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن كۈننىڭ مەلۇم ۋاقتىلىرىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزى ۋە ئەمەلىيىتى ئارقىلىق بۇ ۋاقىتلارنى مۇسۇلمانلارغا ئېنىق بايان قىلىپ بەرگەن.

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: **{فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ. وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ}** تەرجىمىسى: «سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە

ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىڭلار. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەمدۇ سانا، كەچ ۋە پېشىن ۋاقىتلىرىدىكى ھەمدۇ سانانىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر.» [رۇم سۈرىسى 16 – 17 - ئايەت]

ئىمام بەغەۋىي مۇنداق دېگەن: «بۇ ئايەت، ناماز ۋاقىتلىرىنى بەلگىلىگەن ئەڭ ئېنىق ئايەتتۇر. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئايەتتىكى «ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىڭلار» دېگىنى ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇڭلار دېگەنلىكتۇر. «ئاخشامدا» دېگىنى، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى ئوقۇڭلار»، «ئەتىگەندە» دېگىنى، بامدات نامىزىنى ئوقۇڭلار، «كەچ» دېگىنى، كەچتە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇڭلار ۋە «پېشىن ۋاقتىدا» دېگىنى، پېشىن نامىزىنى ئوقۇڭلار دېگەنلىكتۇر.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ۋاقىتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **{إذَا صَلَّيْتُمُ الْفَجْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ قَرْنُ الشَّمْسِ الأَوَّلُ. ثُمَّ إِذَا صَلَّيْتُمُ الظُّهْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَحْضُرَ الْعَصْرُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْمَغْرِبَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَسْقُطَ الشَّفَقُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعِشَاءَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ}** تەرجىمىسى: «بامدات نامىزىنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى(ئىككىنچى تاڭدىن) قۇياش چىققان ۋاقىتقىچە، ئاندىن پېشىن نامىزىنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى(قۇياش كۆن پېتىشقا ئېگىلگەندىن) ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچە، ئەسىر نامىزىنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (پېشىنىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلاپ) كۈن سارغايغان ۋاقىتقىچە، شام نامىزىنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (كۈن پاتقاندىن باشلاپ) ئاسماندىكى قىزىللىق يوقالغىچىلىك، خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (شامنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلاپ)كېچىنىڭ يېرىمىغىچە داۋام قىلىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

قۇياش چىقىشتىن ياكى پېتىشتىن بۇرۇن بامدات ياكى ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەتنى ئوقۇۋېلىشقا ئۈلگۈرەلىگەن كىشىنىڭ نامىزىنىڭ ئادا تاپىدىغانلىقى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **{مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ. وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ}** تەرجىمىسى: «كىمكى، كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلىسە، بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. كىمكى، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلىسە، ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

كـۈن چىقــش يــاكى پېتىشــتىن ئــاۋۋال نامازنىــڭ بىرىنچــى سەجدىسىگــە ئۆلگۈرەلىگـەن كىشـى بىـر رەكئەتكـە ئۆلگۈرگـەن بولىـدۇ. نامازنىـڭ بىـر رەكئەتىگـە ئۆلگۈرگەن ئادەم شۇ نامازنى ۋاقتىـدا ئوقۇغان بولۇپ ھېسابلىنىـدۇ.

ناماز ۋاقىتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

كېچــە ۋە كۈنــدۈز ئۈچــۈن پــەرز قىلىنغــان بــەش ۋاخ نامازنىــڭ يوقىرىقــى بــەش ۋاقىتقا بەلگىلەنگەنلىكىنىڭ ھېكمەتلىرى:

1 ـ ئالالاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى خالىق ۋە مەخلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ ھەمىشە داۋام قىلىــپ تۇرىشــى ئۈچــۈن ئىــدى. چۈنكــى ناماز ئالالاھ بىلــەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ ۋە يېقىنلىقىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئىپادىسىدۇر. بـۇ نامازلارنىــڭ ھەممىســىنى بىــرلا ۋاقىتتــا ئــادا قىلىشــقا بــۇيرۇلغان بولســا ئىــدى، ئىنســانلارنىڭ دۇنيــالىق ئىشــلىرىغا توسقۇن بولــۇش ئېھتىمالى بــولار ئىــدى. چۈنكـى ئىنساننىڭ ئېھتىياجلىرى ۋە دۇنيالىق مەشغۇلاتلىرى كۆپتۇر. بۇمۇ، ئىسلام دىنىدا تارچىلىق ۋە قىيىنچىلىقلارنىڭ يوقلىقىغا بىر دەلىلدۇر.

2 ـ ئىنسانلارنىڭ كېچە ـ كۈنـدۈز ۋاقىتلىرىـدا سادىر قىلغـان گۇناھلىرىنىڭ بۇ بــەش ۋاخ نامــاز بىلــەن يويۇلــۇپ تۇرىشــى ئۈچــۈن ئىــدى. چۈنكــى نامــاز گــۇناھلارنى يۇيۇدۇ.

3 ـ ئىنســاننىڭ غەپــلەت ئىچىــدە قىلىــپ ئــالالاھ تائــالانى ئۇنتــۇپ كەتمەسىلىكى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز ئالالاھ تائالانى ياد قىلىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ.

4 ـ ئىنساننىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجلىرىنى ئالالاھ تائالادىن سوراش ۋە ھاياتلىق مۇساپىسىدە بېشىغا كەلگەنلەرگە ناماز بىلـەن سەبىر ـ تاقەت ھاسـىل قىلىـش ئۈچـۈن ئىدى.

5 ـ ئىنساننىڭ نامازغا تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكىز بولىشى ۋە ئۇنىڭ بىلـەن سـاغلام بولىشــى ئۈچــۈن ئىــدى. چۈنكــى مۇســۇلمان ئــادەم بــەش ۋاخ نامــاز ئۈچــۈن نورمالـدا بـەش قېتىم تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق بىـر كۈنـدە بـەش قېتىم تازىلىققا ئەھمىيــەت بەرگــەن بولىــدۇ. كىشــىلىكلەر كۆپــىنچە تازىلىققــا ئەھمىيــەت بەرمىگەنلىكتىن بولىدۇ.

6 ـ ئىنسانلار نامازلىرى سايىسىدا گۇناھ ـ يامان ئىشلاردىن ساقلىنىپ قالالايدۇ. ھەر كۈنى بەش قېتىم ناماز ئوقۇش ئارقىلىق ئالالاھ تائالاغا ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تـۇرغان ئـادەم (ئەگـەر نامـازلىرىنى قوبـۇل بولـۇش تەرىقىسـىدە، ئىخـلاس بىلـەن ئوقۇيدىغان بولسا) بـۇ بـەش ۋاخ سايىسـىدا ئەلۋەتتـە گـۇناھلاردىن يىـراق بولـۇش

پۈرستىگە ئېرىشەلەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالانىڭ ئىلاھى ھېكمىتى، كېچە ۋە كۈندۈز ئۈچۈن بۇيرۇلغان نامازلارنى يوقىرىقى بەش ۋاقىتقا بەلگىلىگەن.

ناماز ۋاقىتلىرى ھەققىدە ئىجتىھاد قىلىش

ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولىشى ياكى قاراڭغۇ ئۆيدە مەھبۇس بولۇپ قېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش شارائىتلاردا باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ يوللىرى كېسىلگەن، يېنىدا ۋاقىتنى بىلىدىغان بىرەر كىشىنىڭ بولمىغانلىقى، ياكى ۋاقىتنى بەلگىلەيدىغان سائەتنىڭ بولمىغانلىقى ۋە ئەزاننىڭ ئاڭلانماسلىقى سەۋەبىدىن نامازنىڭ ۋاقىتنى بىلەلمىگەن كىشى ئىجتىھاد قىلىدۇ، (يەنى ئۆز قانائەتىگە تايىنىپ ۋاقىتنى بەلگىلەيدۇ). ئەگەر مۇنداق كىشى بىر ئاز سەبىر قىلىپ كۈتۈپ باققاندىمۇ، ناماز ۋاقىتنى بىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىشتىن پۈتۈنلەي ئۈمىدسىز بولسا، ئۇنىڭ ئۆز ئىجتىھادى بىلەن ۋاقىت بەلگىلەپ ناماز ئوقۇشى ۋاجىپتۇر.

ئەگەر كىشى، ۋاقىتنىڭ كىرگەن ياكى كىرمىگەنلىكى توغرىسىدا ئىككىلىنىپ قالسا، ۋاقىتنىڭ كىرگەنلىكىگە ئېنىق قانائەت ھاسىل قىلغىچىلىك نامىزىنى كېچىكتۈرىدۇ. ئېنىق قانائەت ھاسىل بولغاندا نامىزىنى ئوقۇيدۇ. پەقەت بۇنداق شارائىتتا نامازنى كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. بۇنىڭدىكى سەۋەب ناماز ۋاقتىغا كۈچلۈكرەك قانائەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈندۇر. ئەگەر ئۇ كىشى ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە نامىزىنى كېچىكتۈرمەسلىكى لازىم. [«الفقه الإسلامي وأدلته»1 - توم 518 - بەت، «المغني المحتاج» 1 - توم 127 - بەت]

ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار

ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار بەش بولۇپ، قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىت ئۈچ ۋە نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىت ئىككىدۇر.

1 - قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار:

(1) قۇياش چىقىۋاتقاندا، ئۇ نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2)كۈن قىيام بولغان(يەنى قۇياش ئاسماننىڭ چىپ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقىت)تىن، كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەنگە قەدەر.

(3) قۇياش سارغايغان ۋاقىتتىن، قۇياش پاتقانغا قەدەر.

يوقىرىقى ئۈچ ۋاقىتتا، مەيلى پەرز بولسۇن، مەيلى ۋاجىپ بولسۇن، مەيلى سۈننەت بولسۇن، مەيلى نەپلە بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن، مەيلى جىنازا نامىزى بولسۇن قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش مەنئى قىلىنىدۇ. بۇ ماۋزۇدىكى «مەنئى» نامازنىڭ ئادا تاپماسلىقىنى تەقەززا قىلىدۇ.

ئەمما ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى ئوقۇش، شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش ۋە شۇ ۋاقىتتا ئوقۇلغان سەجدە ئايىتىنىڭ تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر. بىراق مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈشتىن مەنئى قىلغان. شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى مەكرۇھ بولغان شۇ ۋاقىتتا بولسىمۇ ئوقۇۋالمىغاندا، ئۇ قازا بولۇپ كېتىدۇ. تىلاۋەت سەجدىسىمۇ سەجدە ئايىتى ئوقۇلغان شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ۋاجىب بولۇپ، گەردەنگە يۈكلەنگەنلىكى ئۈچۈن، گەرچە بۇ ۋاقىت ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولغان ۋاقىت بولسىمۇ، تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر.

ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: {**ثَلاثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ يَنْهَانَا أَنْ نُصَلِيَ فِيهِن. أَوْ أَنْ نَقْبُرَ فِيهِنِ مَوْتَانَا: حِينَ تَطْلُعُ الشَمْسُ بَازِغَةً حَتى تَرْتَفِعَ. وَحِينَ يَقُومُ قَائِمُ الظَهِيرَةِ حَتى تَمِيلَ الشَمْسُ. وَحِينَ تَضَيفُ الشَمْسُ لِلْغُرُوبِ حَتى تَغْرُبَ**} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى مۇنۇ ئۈچ ۋاقىتتا ناماز ئوقۇشىمىزنى ۋە ئۆلۈكلىرىمىزنى يەرلىشىمىزنى مەنئى قىلغان: قۇياش چىققان ۋاقىتتىن ئۇ تولۇق كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر. كۈن قىيام بولغاندىن كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەنگە قەدەر. قۇياش سارغايغان ۋاقىتتىن، قۇياش پاتقانغا قەدەر.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

2 ـ نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار:

(1) بامدات نامىزىدىن كېيىن، قۇياش نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2) ئەسىر نامىزىدىن كېيىن، قۇياش پاتقانغا قەدەر.

بۇ ئىككى ۋاقىتتا قانداقلا بىر نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنىدۇ. بىراق ئوقۇسا مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ۋاقىتتا قازا نامازلارنى ئوقۇش، قازا بولغان تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋە جىنازا نامىزى ئوقۇش مەكرۇھسىز جائىزدۇر. لېكىن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن قازا ناماز ئوقۇشنىڭ شەرتى قۇياش سارغىيىشتىن بۇرۇن ئوقۇلۇشىدۇر. قۇياش سارغايغاندىن كېيىن، — گەرچە شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولمىغان بولسىمۇ — قازا ياكى نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

شۇنىڭدەك، قۇياش سارغايغان ياكى پىتىۋاتقان ۋاقىتتا، شۇ كۈنىنىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. شۇنداقلا، بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئۇنى پەرزىدىن كېيىن ئوقۇسا بولىدۇ. ئىراق ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ، شافىئىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ. [تحفة الفقهاء 37- بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت، الـدر المختـار 1 - توم 343 – 349 - بەتلەر]

يوقىرىدا بايان قىلىنغان بەش ۋاقىتتا ناماز ئوقۇماسلىقنىڭ ھېكمىتى

ئاۋۋالقى ئۈچ ۋاقىتتا ناماز ئوقۇشنىڭ مەنئى قىلىنغانلىقىنىڭ سەۋەبى ۋە ھېكمىتى شۇكى، قۇياشقا چوقۇنىدىغان كاپىرلارغا ئوخشاپ قالماسلىق ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى كاپىرلار بۇ ۋاقىتلاردا قۇياشقا چوقۇنىدۇ. ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇياش تۇغقاندا، شەيتاننىڭ ئىككى مۈڭگۈزى ئارىسىدا تۇغىدۇ. بۇ ۋاقىتتا، كاپىرلار قۇياشقا چوقۇنىدۇ. قۇياش ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقىتتا دوزاقنىڭ ئوتى يېقىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئىشىكلىرى تاقىلىدۇ. قۇياش پاتقاندا يەنە شەيتاننىڭ ئىككى مۈڭگۈزى ئارىسىغا پاتىدۇ. بۇ ۋاقىتتا كاپىرلار يەنە قۇياشقا چوقۇنىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەمما بامدات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلى ناماز ئوقۇشنىڭ مەنئى قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتى: ۋاقىتتىكى بىر سەۋەبتىن ئەمەس، بەلكى بۇ ۋاقىتلارنىڭ ھۆكۈم تەرەپتىن شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇش ۋاقتى بولغانلىقى سەۋەبىدىندۇر. چۈنكى شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزنى ئادا قىلىش نەپلى نامازلاردىن ئەۋزەلدۇر. [اللباب شرح الكتاب 51 - بەت]

ئەزاننىڭ بايانى

ئەزاننىڭ تونۇشتۇرۇلۇشى

ئەزان — ناماز ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلىش دېمەكتۇر.

ئەزاننىڭ ھۆكمى

بەش ۋاخ ناماز بىلەن جۈمە نامىزىنى ئەرلەرنىڭ جامائەت بولۇپ ئوقۇشلىرى ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. ھېيت ۋە جىنازا نامازلىرى ۋە باشقا پەرز بولمىغان نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇشقا ھاجەت يوقتۇر. ئەزان ئوقۇش ئەرلەر ئۈچۈن سۈننەت، ئاياللار ئۈچۈن ھارامدۇر. ، مەيلى ئادا (ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز) بولسۇن، مەيلى قازا (ۋاقتىدا ئوقۇيالماي ۋاقتى چىققاندىن كېيىن ئوقۇلغان ناماز) بولسۇن ، سەپەر ئۈستىدە بولسۇن ياكى ئۆز

يۇرتـدا بولسۇن ھەر قانداق شارائىتتا، پەرز نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش سۈننەتتۇر. جامائەت بىلەن ئوقۇماقچى بولغان پەرز نامازلاردا ئەزاننى تەرك ئېتىش مەكرۇھتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 15 - بەت]

ئەزاننىڭ تېكستى

ئەزاننىڭ تېكستى تۆۋەندىكىلەر:

الله أكبر الله أكبر ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

الله أكبر الله أكبر ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

أشْهَدُ أنْ لا إلهَ إلا الله ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ .

أشْهَدُ أنْ لا إلهَ إلا الله ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.

أشْهَدُ أن مُحمداً رَسُولُ اللهِ ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

أشْهَدُ أن مُحمداً رَسُولُ اللهِ ئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

حَي عَلىَ الصلاةِ ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَي عَلىَ الصلاةِ ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَي عَلىَ الْفَلاحِ ھەييە ئەلەلفەلاھ.

حَي عَلىَ الْفَلاحِ ھەييە ئەلەلفەلاھ.

الله أكبر الله أكبر ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

لا إلهَ إلا الله لائىلاھە ئىللەللاھ.

يـوقىرىقىلار بامـدات نامىزىـدىن باشـقا پـۈتۈن پـەرز نامازلارنـىڭ ۋاقىتلىـرى ئۈچـۈن ئوقۇلىدىغان ئەزاننىڭ تېكستى. ئەمما بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى ئۈچۈن {**حَي عَلىَ الْفَـلاحِ**} «ھەييەئەلەلفەلاھ»دىن كېيىن ۋە ئاخىرقى {**اَللهُ أكْبَرُ**} «ئاللاھۇ ئەكبەر»دىـن ئـاۋۋال {**اَلصلاةُ خَيْرٌ مِنَ النوْمِ، اَلصلاةُ خَيْرٌ مِـنَ النـوْمِ**} «ئەسسالاتۇ خەيرۇن مىنەننەۋم، ئەسسالاتۇ خەيرۇن مىنەننەۋم» دېگەن ئىبارىلەر ئوقۇلىدۇ.

ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى

ئەزاننىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.

2 - ئەزاننىڭ ئەرەپ تىلىدا ئوقۇلۇشى.

3 - ئەزاننىڭ جامائەتكە ئاڭلىنىشى.

4 - ئەزان تېكستلىرىنىڭ ھەممىسى بىر مۇئەززىن تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى.

5 - مۇئەززىننىڭ مۇسۇلمان، ئەر، ئاقىل، بالىغ بولۇشى.

6 - ئەزاندا ئوقۇلىدىغان سۆزلەرنىڭ تەرتىبلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ئارقىمۇ – ئارقىدىن ئوقۇش. [الدر المختار 1 - توم 362 – 365 - بەتلەر، فتح القدير 1 – توم 170 – 176 - بەتلەر، مراقي الفلاح 32 - بەت]

ئەزاننىڭ سۈننەتلىرى

ئەزاننىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - مۇئەززىننىڭ ئاۋازى چىرايلىق ۋە يوقىرى بولۇشى.

2 - ئەزاننىڭ ئاڭلىنىشى ئۈچۈن ئېگىز مۇناردا ياكى مىكروفوندا ئوقۇلۇشى.

3 - مۇئەززىننىڭ ناماز ۋاقىتلىرىغا رىئايە قىلىدىغان بىرى بولۇشى.

4 - مۇئەززىننىڭ تاھارەتلىك بولۇشى.

5 - مۇئەززىننىڭ كور بولماسلىقى.

6 - مۇئەززىن ئەزان ئوقۇغاندا بىرەر بارمىقىنى قۇلاقلىرىغا تىقىشى.

7 - مۇئەززىننىڭ ئەزاننى قىبلىگە قاراپ ئوقۇشى.

8 – مۇئەززىننىڭ {حَي عَلىَ الصلاةِ} «ھەييە ئەلەسسالاھ» دېگىنىدە يۈزىنى ئوڭ تەرەپكە، {حَي عَلىَ الْفَلَاحِ} «ھەييە ئەلەلفەلاھ» دېگىنىدە يۈزىنى سول تەرەپكە چۆرىشى.

9 - كىشىلەرنىڭ نامازغا ھازىرلىنىشى ئۈچۈن ئەزاننىڭ نامازنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ئوقۇلۇشى.

10 – ئەزان تېكستلىرىدىن ھەر بىر كەلىمىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئازراق توختىۋېلىپ ئاندىن ئىككىنچى كەلىمىنى ئوقۇشى. [الدر المختار 1 - توم 359 – 361 - بەتلەر، بدائع الصنائع 1 - توم 149 - 152 - بەتلەر]

ئەزاننىڭ مەكرۇھلىرى

ئەزان ئوقۇشتا مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - ئەزاننىڭ سۈننەتلىرىنى تەرك ئېتىش.

2 - جۇنۇپ كىشىنىڭ ئەزان ئوقۇشى.(بۇ ۋاقىتتا ئەزاننى قايتا ئوقۇش لازىم كېلىدۇ).

3 - ئەزاندىكى كەلىمىلەرنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغان شەكىلدە ئۇزارتىپ ياكى تىترىتىپ ئوقۇش.

4 - ئەزاننى مېڭىۋېتىپ ئوقۇش. چۈنكى بۇنداق ئوقۇش ئەزاننىڭ ئاڭلىنىشىغا توسقۇن بولىدۇ.

5 - ئەزاننى ئۇلتۇرۇپ ئوقۇش.

6 - ئەزاننىڭ ئارىسىدا سۆزلەش. [الدر المختار1 - توم 364 -بەت]

ئەزانغا جاۋاب بېرىش

ئەزانغا جاۋاب بېرىش — ئەزاننى ئاڭلىغان كىشىنىڭ مۇئەززىننىڭ ئېيتقانلىرىنى قايتىلىشى دېمەكتۇر. مۇئەززىن ئېيتقان ئەزان تېكستىنىڭ ھەممىسىنى مۇئەززىن ئوقۇغانغا ئوخشاش شەكىلدە قايتىلاپ ئوقۇش، پەقەت **{حَي عَلىٰ الصلاَةِ، حَي عَلىٰ الْفَلاَحِ}** «ھەييە ئەلەسسالاھ، ھەييە ئەلەلفەلاھ»، دېگەندە، «**لاَحَوْلَ وَلاَقُوةَ إِلا بِاللهِ** (لاھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ)»، دەپ ئىككى قېتىم قايتىلاش مۇستەھەپتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ **{إِذَا قال المُؤَذنُ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ، فقال أَحَدُكُم الله أَكْبَر الله أَكْبَر، فإِذَا قال أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا الله قال أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا الله، فإِذَا قال أَشْهَدُ أَن مُحمداً رَسُولُ اللهِ قال أَشْهَدُ أَن مُحمداً رسولُ الله ثُم قال حَي عَلىَ الصلاَةِ قال لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوةَ إِلا بِالله، ثُم قال حَي عَلىَ الْفَلاَحِ قال لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوةَ إِلا بِالله، ثُم قال الله أَكْبَر الله أَكْبَر قال الله أَكْبَر الله أَكْبَر، ثُم قال لاَ إِلَهَ إِلا اللهُ قال لا إِلَهَ إِلا الله مِنْ قَلْبِهِ، دَخَلَ الْجَنةَ}** تەرجىمىسى: «مۇئەززىن ئەزان ئوقۇپ، «ئاللاھۇ ئەكبەر ئاللاھۇ ئەكبەر»دېگەندە، سىلەرمۇ «ئاللاھۇ ئەكبەر ئاللاھۇ ئەكبەر» دەڭلار، ئۇ، «ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھۇ» دېگەندە، «ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھ»دەڭلار. ئۇ، «ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ »دېگەندە، «ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ»دەڭلار. ئۇ، «ھەييە ئەلەسسالاھ»دېگەندە، «لاھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە ئىللابىللاھ» دەڭلار. ئۇ، «ھەييە ئەلەلفەلاھ»دېگەندە، «لاھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ»دەڭلار. ئۇ، «ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر»دېگەندە، «ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەڭلار. ئۇ، «لائىلاھە ئىللەللاھ» دېگەندە، «لائىلاھە ئىللەللاھ»دەڭلار. كىمكى يوقىرىقىلارنى چىن قەلبىدىن دەيدىكەن، ئۇ جەننەتكە كىرىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەزاندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا

ئەزاننى ئىشتكەن كىشىنىڭ ئەزاندىن كېيىن، مۇنۇ دۇئانى ئوقۇشى سۈننەتتۇر: **{اَللهُم رَب هٰذِهِ الدعْوَةِ التامةِ وَالصلاةِ الْقائِمَةِ آتِ مُحَمداً الْوَسِيْلةَ وَالْفَضِيْلةَ، وَابْعَثْهُ مَقاماً مَحْمُوداً الذِي وَعَدْتَهُ}** تەرجىمىسى: «ئى مۇشۇ ئۇلۇغ چاقىرىقنىڭ ۋە ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ ئىگىسى ئاللاھ! پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش پەزلىنى بەرگىن ۋە ئۇنى سەن ۋەدە قىلغان ئالىي ماقامغا ئېرىشتۈرگىن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئەزاننىڭ بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنىنىڭ پەرز نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇشنى بۇيرۇغانلىقىنىڭ ھېكمەتلىرى كۆپتۇر. ئۇلاردىن:

1 - ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تېرىكى ۋە مۇسۇلمانلىقىنىڭ ئونۋانى بولغان، شەھادەت كەلىمىلىرىنى ئۆزئىچىگە ئالغان بۇ ئەزاننىڭ كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقىتلىرى ئۈچۈن ئوقۇشقا بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى: بۇ كەلىمىلەر ئارقىلىق كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكىنى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. زادى يەر يۈزىدە ئىسلام دىنى يوقالمايدىكەن، ناماز قەتئىي يوقالمايدۇ. ناماز يوقالمىغان ئىكەن، ئەزان قەتئىي يوقالمايدۇ. ئەزان يوقالمىغان ئىكەن، ئىسلام دىنىنىڭ شۇئارى تا قىيامەتكىچە شۇنداق جاراڭلىق ئېلان قىلىنىپ، غەپلەتتىكىلەرنى ئويغىتىپ، ئاخىرىغىچە داۋام قىلىدۇ.

2 – ئەزان تېكىستلىرى ئىچىدە كىشىلەرنى ﴿حَيِّ عَلَى الصَّلاة﴾« ھەييە ئەلەسسالاھ» يەنى (نامازغا كېلىڭلار) دەپ چاقىرىشتىن بۇرۇن، ئەزاننىڭ بېشىدىلا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ «ئاللاھۇ ئەكبەر» يەنى (ئاللاھ ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر)دەپ ئېلان قىلىنىدۇ. بۇنىڭ مەنىسى: ئاللاھ ھەممىدىن ئۇلۇغ بولغان ئىكەن، بۇ دۇنيانىڭ باقاسىز مەنپەئەتلىرى ۋە تۈگىمەس مەشغۇلاتلىرىنى ۋاقىتلىق تاشلاپ نامازنى ئادا قىلىشقا كېلىڭلار، دېيىش ئارقىلىق كىشىلەرگە ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنىڭ مۇھىملىقىنى قايتا ئېلان قىلغانلىقتۇر.

3 - ئەزان غەپلەتتىكى ۋە ئۇيقۇدىكى كىشىلەرنى ئويغىتىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى تەپەككۇر قىلىشى ۋە ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن يېتەكچى بولىدۇ.

4 - ئىسلام دىنىدىكى ئەزان ھېچقانداق بىر دىندا بولمىغان ۋە ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بولغان بىر ئېلاندۇر. بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ بىر ئىكەنلىكى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ مەڭگۈلۈك دىنى ئىكەنلىكىنى تا قىيامەتكىچە جاكارلايدىغان بىردىنبىر شۇئاردۇر.

تەكبىرنىڭ بايانى

تەكبىرنىڭ تەرىپى

تەكبىر — ئەزاندىن كېيىن، پەرز نامازلارنى ئوقۇش ئالدىدا، نامازنىڭ باشلىنىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان ھالدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاش دېمەكتۇر.

تەكبىرنىڭ ھۆكمى

تەكبىرنىڭ ھۆكمى، ئەزاننىڭ ھۆكمىگە ئوخشاشتۇر. يەنى پەرز نامازلار ئۈچۈن، مەيلى ئادا بولسۇن، مەيلى قازا بولسۇن، مەيلى يول ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى ئۆز يۇرتىدا بولسۇن پۈتۈن ھاللاردا ئەرلەرنىڭ تەكبىر ئوقۇشى سۈننەتتۇر. تەكبىرنىڭ ئەزانغا ئوخشىمىغان تەرەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئەزان پەرز نامازلارنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ. تەكبىر بولسا، جامائەت بىلەن ئوقۇلسۇن ياكى يالغۇز ئوقۇلسۇن پۈتۈن پەرز نامازلار ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ.

2 - تەكبىر، ئۇنىڭ ھەرپلىرى بىلىنىدىغان رەۋىشتە تېز ئوقۇلىدۇ. تەكبىر ئېيتقان كىشى ئىككى سۆزنى بىرلا نەپەس بىلەن بىرلەشتۈرگەن ھالدا، كېيىنكى سۆزنى بىر ئاۋاز بىلەن ئوقۇيدۇ.

3 - تەكبىرنى، ئەزاننىڭ ئەكسىچە، مۇناردا ۋە مۇنارىغا ئوخشاش ئېگىز جايدا ياكى مېكروفوندا ئوقۇش شەرت ئەمەس.

تەكبىرنىڭ شەرتلىرى ۋە مەكرۇھلىرى ئەزاننىڭ شەرتلىرى بىلەن مەكرۇھلىرىنىڭ ئەينىسىدۇر.

تەكبىرنىڭ تېكستى

تەكبىرنىڭ تېكستى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ:

اللهُ أكْبَرُ اللهُ أكْبَرُ	ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.
اللهُ أكْبَرُ اللهُ أكْبَرُ	ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.
أشْهَدُ أنْ لا إلَهَ إلا الله	ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.
أشْهَدُ أنْ لا إلَهَ إلا الله	ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.
أشْهَدُ أن مُحمداً رَسُولُ اللهِ	ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.
أشْهَدُ أن مُحمداً رَسُولُ اللهِ	ئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.
حَي عَلىَ الصلاةِ	ھەييە ئەلەسسالاھ.
حَي عَلىَ الصلاةِ	ھەييە ئەلەسسالاھ.
حَي عَلىَ الْفَلاح	ھەييە ئەلەلفەلاھ.
حَي عَلىَ الْفَلاح	ھەييە ئەلەلفەلاھ.
قَدْ قامَتْ الصلاةُ	قەد قامەتىسسالاھ،

قَدْ قامَتْ الصلاةُ قەد قامەتىسسالاھ،

اللهُ أكْبَرُ اللهُ أكْبَرُ ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

لا إلهَ إلا اللهُ لائىلاھە ئىللەللاھ.

نامازنىڭ تۆتىنچى شەرتى ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ بايانى

ئەۋرەتنىڭ تەرىپى

ئەۋرەت — ئىنساننىڭ ئېچىلىپ قالسا ئەيىب بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاراشتىن ھايا قىلىنىدىغان ئورگانلىرى دېمەكتۇر. شەرىئەت ئىستىلاھىدا: نامازدا يۆرگەشكە تېگىشلىك بولغان ۋە ئۇنىڭغا قاراش ھارام بولغان ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئەۋرەت دېيىلىدۇ. ناماز ئوقۇغاندا، ئەۋرەت ئەزالارنى يۆرگەش نامازنىڭ قوبۇل بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك – چېگرىسى

ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرى

ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرى — كىندىكنىڭ ئاستىدىن تىزنىڭ ئاستىغا قەدەر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئەرلەر نامازغا تۇرغىنىدا ئەۋرەت ئەزالىرىدىن تۆتىنىڭ بىرىگە يەتكىچىلىك ئورگان ئوچۇق قالسا، ئۇنىڭ نامىزى ئادا تاپمايدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت، الدر المختار 1 - توم 375 – 379 - بەتلەر]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {ما تَحْتَ السرةِ إلى الركْبةِ مِنَ العَوْرةِ} تەرجىمىسى: «كىندىكنىڭ ئاستىدىن تىزغىچە بولغان جايلار ئەۋرەت جايلاردىندۇر.» [ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە دار قۇتنىي رىۋايىتى]

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى — يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىدىن باشقا پۈتۈن بەدىنى ئەۋرەتتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت، الدر المختار 1 - توم 375 – 379 - بەتلەر]

ئايالارنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى بايان قىلىپ ۋە بۇ جايلارنى نامازدا بولسۇن، ياكى نامازنىڭ سىرتىدا بولسۇن، پۈتۈن ۋاقىتلاردا يېپىشقا ئەمر قىلىپ ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: {قُلْ لِلمُؤْمِناتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أبْصارِهِن وَيَحْفَظْنَ فُروجَهُن وَلايُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُن إلا ما ظَهَرَ مِنْهـا} تەرجىمىسى: «مۆمىن ئايالالارغا ئېيتقىنكى، ئۇلار نامەھرەملەرگە

تىكىلىپ قارىمىسۇن. ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن. كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسون.» [نۇر سۈرىسى 31 – ئايەت]

ئاللاھ بۇ ئايەت ئارقىلىق ئاياللارنى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ئەزالىرى يەنى يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىدىن باشقا ئەزالىرىنى نامەھرەم (ئېرى، ئاتىسى، باللىرى ۋە قېرىنداشلىرىدىن باشقا) كىشىلەرگە ئاشكارىلىماسلىقتا بۇيرۇش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ يوقىرىقى ئۈچ ئورگىنىدىن باشقا پۈتۈن بەدىنىنىڭ ئەۋرەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ئاللاھ مۇسۇلمانلارنى ناماز ئوقۇماقچى بولغاندا، ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىپ، ئېسىل كىيىنگەن هالدا نامازغا تۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: {يَـٰبَنِىٓ ءَادَمَ خُذُوا۟ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ}تەرجىمىسى: «ئى ئادەم باللىرى! هەر ناماز ۋاقتىدا كىيىمىڭلارنى كىيىڭلار.» [ئەئراف سۈرىسى 31 - ئايەت]

ئەر - ئايال هەر قانداق كىشىنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىپ يۈرۈشى نامازنىڭ سىرتىدىكى پۈتۈن ۋاقىتلاردا پەرزدۇر. نامازدا بولسا، نامازنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتىدۇر. يوقىرىدا بايان قىلىنغان ئەۋرەت جايلارنى ئېچىش مەنئى قىلىنغىنىدەك، باشقىلارنىڭ ئەۋرەت جايلىرىغا قاراشمۇ قەتئىي چەكلىنىدۇ.

بالاغەتكە يەتمىگەنلەرنىڭ ئەۋرەتلىرى

بالاغەتكە يەتمىگەن سەبى باللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى تۆۋەندىكىلەر:

تۆت ياشقا تولمىغان باللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى يوقتۇر. يەنى ئۇلارنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە قاراش مۇباهتۇر. ئۇلار تۆت ياشتىن ئاشقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئالدى ۋە كەينى تەرىپى ئەۋرەتتۇر. ئۇلار ئون ياشتىن ئاشقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ نامازدا ۋە ناماز سىرتىدا ئەۋرەت بولىدىغان جايلىرى چوڭ ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنىڭ ئۆز ئەينىسى يەنى كىندىكى بىلەن تىزىنىڭ ئارىسىدۇر. ئوغۇل - قىزلار بۇ هۆكۈمدە ئوخشاش. [الدر المختار ورد المختار 1 - توم 378 - بەت]

ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ هېكمىتى

ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ هېكمەتلىرى

1 - ئىنسانلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن هايا قىلىنىدىغان ئەۋرەت جايلارنىڭ، ئىنسانلارنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئېچىلىپ تورۇشىدىن هايا قىلىش.

2 - ئەۋرەت جايلارنى ئادەتتىكى چاغلاردا ئاشكارىلاشقا بولمىغان يەردە، ئاللاھ تائالانىڭ هوزۇرىغا يۈزلەنگەن نامازدا، ئۇنى يېپىش تېخىمۇ زۆرۈردۇر.

3 - ئىنسانىنىڭ زىننىتى گۈزەل ۋە تولۇق كىيىملىرى بىلەن بولىدۇ. ئىنسانلار ئادەتتە بىرەر باشلىق ياكى رەئىس بىلەن كۆرۈشمەكچى بولسا، ئەڭ گۈزەل ۋە مۇكەممەل كىيىملىرىنى كىيىشىپ بارىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا كىلىپ ئۇنىڭ بىلەن مەنىۋى مۇلاقاتتا بولماقچى بولغان كىشى قانداق زىننەتلىنىشى كېرەك!؟

4 - ئىنسانىنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىپ، ئىسسىق، گۈزەل كىيىملەر بىلەن زىننەتلىنىشى، ئۇنى باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئايرىپ تۇرىدىغان بىر ئىسىل خىسلەتتۇر.

5 - نامازدا بولسۇن ۋە باشقا ۋاقىتلاردا بولسۇن، ئەر - ئايال ھەر قانداق كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى يۆرگىشى، پىتنە - پاساتلاردىن ۋە يامان نىيەتلىك كۆزلەردىن ساقلىنىشىنىڭ بىر كاپالىتىدۇر.

ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ئەدەپلىرى

ئىنساننىڭ تاشقى ئەۋرەتلىرىنى يېپىشى پەرز بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئىچكى ئەۋرىتىنى يەنى: قەلبىدىكى باشقىلار كۆرۈپ قالسا ئۇيات بولىدىغان ناچارلىقلارنى يېپىشى ئەلبەتتە پەرزدۇر. قەلبتىكى ناچارلىقلارنى يېپىش دېگەنلىك — ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا بېرىشتا تاشقى ئەزالارنى پاكلاپ، ئەۋرەتلەرنى ياپقاننىڭ سىرتىدا، قەلبتىكى گۇناھلارنىڭ كىرلىرىنى تەۋبە ۋە پۇشايماننىڭ سۈيى بىلەن يۇيۇش بىلەن بىرگە، ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا كۆرۈنۈپ قېلىشتىن ھايا قىلىنىدىغان كۆرەلمەسلىك، تەكەببۇرلۇق، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت، ئاچكۆزلۈك قاتارلىق ناچار ئىللەتلەردىن خالىي بولۇش دېگەنلىكتۇر. خۇسۇسەن، نامازغا تۇرغاندا، قەلبتىكى بۇ ناچار ئىللەتلەر بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا كېلىشتىن ھايا قىلغانلىق يۈزىسىدىن گۇناھلارغا تەۋبە قىلىپ، قەلبنى پاكلاپ تۇرۇش تېخىمۇ زۆرۈردۇر. چۈنكى كىشلەر قەلبلىرىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى باشقىلارنىڭ بىلىپ قىلىشىدىن ھايا قىلىدۇ ۋە مۇمكىن قەدەر كىشلەرگە ئاشكارا قىلماسلىققا تىرىشىدۇ يۇ، قەلبلەردىكىلەرنى ئەينەن بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھ تائالادىن ھايا قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالادىن ھايا قىلىش باشقىلاردىن ھايا قىلىشتىن ئەلۋەتتە زۆرۈر ئەمەسمۇ؟!

نامازنىڭ بەشىنچى شەرتى قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش

قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش — مەسجىدى ھەرەمدىكى كەبە تەرەپكە يۈزىنى قارىتىش دېمەكتۇر.

كەبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ يۈزىنى ۋە كۆكسىنى كەبىگە قارىتىپ تۇرىشى، كەبىنىڭ ئۆزىنى كۆرەلمەيدىغان ۋە

يىراقلاردىكى كىشىلەرنىڭ كەبىنىڭ تەرىپىگە يۈزلىنىپ تۇرىشى نامازنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئالل‍اھ ناماز ئوقۇغاندا، قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: {**فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ**} تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم (قىبلە)گە قىلغىن. ئى مۆمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 144 - ئايەت]

قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىسا

كېسەللىك، ئۇرۇش مەيدانىدا بولغانلىق، دۈشمەندىن ئېھتىيات قىلغانلىق، قاتناش قوراللىرىنىڭ ئۈستىدە بولغانلىق سەۋەبلەردىن قىبلىگە قاراپ ناماز ئوقۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، پىيادە بولسۇن ياكى قاتناش قوراللىرىدا بولسۇن، شۇ ۋاقىتتىكى شارائىتقا قاراپ، ئىمكان قەدەر قىبلىگە، ئىمكانىيەت بولمىسا قايسىبىر تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇسا بولۇۋېرىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت]

ئالل‍اھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ. فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا**} تەرجىمىسى: «(بەش) نامازنى بولۇپمۇ ئەسىر نامىزىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار(يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار). ئالل‍اھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 139 - ئايەت]

يوقىرىقى شارائىتلار سەۋەبىدىن قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان كىشىلەرنىڭ قايسىبىر تەرەپكە بولمىسۇن ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇشى قىبلىنىڭ ئورنىدا بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

ئالل‍اھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ**} تەرجىمىسى: «مەشرىقمۇ، مەغرىبمۇ (يەنى پۈتۈن يەر يۈزى) ئالل‍اھ تائالانىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئالل‍اھ تائالانىڭ تەرىپى(يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى)دۇر.» [بەقەرە سۈرىسى 115 - ئايەت]

قىبلىنى تاپالمىغان چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟

سەپەر ئۈستىدە قاراڭغۇلۇق ياكى ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولغانلىقى سەۋەبى بىلەن قىبلە تەرىپىنى بىلەلمىگەن كىشى قىبلىنى سوراپ بىلىشكە ئادەم تاپالمىغان ياكى كومپاسقا ئوخشاش تەرەپلەرنى كۆرسەتكۈچ سايمانلىرىمۇ بولمىغان شارائىتتا،

قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدىنىپ ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە تەرەپنى بەلگىلەپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ بۇ ۋاقىتتىكى نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ «قىبلە» دەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرىپى قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلانغان ھالدىمۇ، ئۇنىڭ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستۇر. ئۇنى قايتا ئوقۇمايدۇ.

ئەمما ئۇ كىشى، ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە دەپ بەلگىلەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان ئەسنادا، قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان بۇ تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلىنىپ، ھەقىقىي قىبلە ئۇ كىشىگە ئايان بولغان شارائىتتا، ئۇ، نامىزىنى بۇزماستىن، نامازدا تۇرۇپ، «قىبلە» دەپ بىلىنگەن تەرەپكە چۆرۈلىدۇ. ئەگەر قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدەنمەستىن، قايسىبىر تەرەپنى «قىبلە» دەپ گۇمان قىلىپ ناماز ئوقۇغان بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرىپىنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى بىلىنسە، ئۇنىڭ نامىزى باتىلدۇ. قايتا ئادا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ — مەككىدىكى ئادىتى بويىچە — ئون يەتتە ئاي پەلەستىندىكى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ. يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى «ئۇ بىزگە ئەگىشىدۇ. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ قىبلىمىزگە قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ» دەپ ئەيىبلەشكە باشلىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى پەرىشان بولىدۇ. كېچىلىرى سىرتقا چىقىپ ئۈپۈققا قاراپ، قىبلە ھەققىدە ئاللاھ تائالادىن بىرەر ۋەھيي كۈتىدۇ. شۇنداق قىلىپ ناماز ۋاقتى كىرگەندىن كېيىن مەدىنىدىكى بەنى سەلىمە مەسچىدىدە پېشىن نامازدىن ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغان ۋاقىتتا، پەرىشتە جىبرىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى نامازدا تۇرغان ھالىتىدە كەبە تەرەپكە يۈزلەندۈرىدۇ ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزىدۇ: **{قَدْ نَـرىَ تَقَلُّـبَ وَجْهِكَ فِي السماءِ فَلَنُوَلِّينكَ قِبْلَةً تَرْضاها فَوَل وَجْهَكَ شَطرَ المَسْجِدِ الحَـرامِ}** تەرجىمىسى: «بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەڭ بولۇشنى تىلەپ) قايتا - قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرىۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز.(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن.» [بەقەر سۈرىسى 144 - ئايەت]

قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرى

ناماز ئوقۇغاندا، كۆكسىنى ۋە يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قاراتقان كىشى، ئەلۋەتتە قەلبىنىمۇ، دۇنياۋىي غەرەزلەردىن، نەپسىي ھەۋەسلەردىن ئازات قىلغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلەندۈرۈشى ۋە ئەقلىنى، پىكرىنى شۇنداقلا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئۆزى مۇناجات قىلماقچى بولغان ئىگىسى ئاللاھ تائالاغا بېغىشلىشى قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ ئەدەپلىرىدىندۇر.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى

نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ سىرلىرىدىن:

1 - پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشۋاسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىنى بەرپا قىلىش ۋە قەلبلەردە ئۇنىڭ يادىنى داۋام قىلدۇرۇش.

2 - ناماز ئوقۇغان كىشى يۈزىنى كەبە تەرەپكە قارىتىش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى كەبە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. نەتىجىدە، قەلب ئاللاھ تائالادىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇپ، نامازنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۆز رولىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى يۈز بىلەن بەدەن مۇئەييەن بىر تەرەپكە يۈزلەنمەستىن، ئۆز ھالىغا قويۇپ بېرىلىدىغان بولسا، ئىنسانىنىڭ بارچە ئورگانلىرى خالىغانچە ھەرىكەت قىلىشى، جۈملىدىن كۆز ھەر تەرەپكە قارىشى بىلەن قەلبمۇ شۇلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ كېتىپ، نامازنىڭ دۇرۇس يوسۇندا ئادا قىلىنىشىغا ئەلۋەتتە سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. شۇڭا قىبلىگە يۈزلىنىش پەرز قىلىنغان بولۇشى مۇمكىن.

3 - نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش بىلەن ئىنسانىنىڭ قەلبى ئارام تاپىدۇ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى يەر شارىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار نامازدا شۇ كەبە تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. بۇ ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىنى ئۆزىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى ۋە بۇ ئىبادەتتە پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئورتاق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

4 - قىبلىگە قاراش ئارقىلىق قەلبنى، ئەقلنى ۋە پۈتۈن ئەزالارنى ئاللاھقا قۇلچىلىق ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بىر مەقسەتكە قارىتىش بىلەن ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى بولغان ئىخلاسنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ.

5 - قىبلىگە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى گەرچە ئۇلار مۇساپە جەھەتتىن بىر - بىرىدىن يىراقتا بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ قەلبلىرى بىر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق مەقسەتتە بىر ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

نامازدا نېمە ئۈچۈن كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈش كېرەك؟

نامازدا كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈش ۋە ھەج، ئۆمرە ئادا قىلغاندا، كەبىنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ تاۋاپ قىلىشتىكى مەقسەت — دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ئويلىغىنىدەك — كەبىگە چوقۇنۇش يۈزىسىدىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ «(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن» دەپ بۇيرىغان ئەمرىگە بىنائەن، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش يۈزىسىدىن كەبە تەرەپكە قارايمىز ۋە ھەج، ئۆمرىنى كەبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىش بىلەن قىلىمىز. ئىبادەت پەقەت ئاللاھقىلا قىلىنىدۇ. كەبە ئاللاھ ئەمەس، ياكى ئاللاھ تائالانىڭ تۇرىدىغان جايىمۇ ئەمەس. چۈنكى ئاللاھ جاي ۋە تەرەپلەرگە مەخسۇس بولۇشتىن ئۈستۈندۇر، ئەلۋەتتە.

ئاللاھ مۇسۇلمانلارنىڭ يۈزىنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرۈش، ئىبادەتنىڭ پەقەت بىر ئاللاھقىلا قىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ۋە ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى كەبىگە يۈز كەلتۈرۈشكە بۇيرىغان. بۇ ھەرگىزمۇ كەبىگە ئىبادەت قىلىڭلار دېگەنلىك ئەمەس. شۇڭا كۆپ ئايەتلەردە ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا: {فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينِ}تەرجىمىسى: «دىنىڭنى خالىس قىلغان ھالدا ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلغىن»دەپ ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئىبادەتنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگىلا قىلىشقا قايتا ـ قايتا بۇيرىغان، ئاندىن نامازغا ئوخشاش بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشنى شەرت قىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ: {فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ}تەرجىمىسى: «نامازدا، يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن»دېگەن سۆزىدىن مەسجىدى ھەرەمگە ئىبادەت قىلغىن، دېگەن مەنە چىقمايدۇ. بۇ ئايەت پەقەت نامازدا قىبلىگە قاراشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ، بەس. شۇنداقلا، ھاجىلار ۋە ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ، كەبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىشىمۇ، كەبىگە چوقۇنغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش يۈزىسىدىن ئىدى. چۈنكى كەبىنى تاۋاپ قىلىش ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ پەرزلىرىدىن بىرىدۇر. شۇڭا ئاللاھ ھەج توغرىسىدا: {وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً} تەرجىمىسى: «قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشى پەرز قىلىندى» دېيىش ئارقىلىق ھەجدىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتنىڭ كەبىگە چوقۇنۇش ياكى ئۇنى ئۇلۇغلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاللاھ ئۈچۈنلا قىلىنىدىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

كەبە پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشۋاسى ئىبراھىم ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالاملار ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بىنا قىلغان بىر ئىبادەت ئۆيىدۇر. ئۇ، چوقۇنۇشقا ئەمەس، پەقەت ھۆرمەتكىلا لايىقتۇر. ئادەتتىكى مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتى ئۇ مەسجىدلەرگە كىرگەندە ئىككى رەكئەت «تەھىيەتۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇش

ئارقىلىق ئىپادىلەنسە، كەبىنىڭ ھۆرمىتى مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ كەبىنىڭ ئەتراپىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىشى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇ، مەسجىدى ھەرەمگە تاۋاب نىيىتى بىلەن كىرگەن كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما قۇرئان ئوقۇش، ۋەز ـ نەسىھەت ئاڭلاش ۋە ياكى قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيەتۇل مەسجىد»نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن قايسىبىر مەسجىدكە كىرگەن ئادەمنىڭ شۇ نامازنى ئادا قىلىشى ئۇنى «تەھىيەتۇل مەسجىد»نامىزى ئوقۇشتىن بىھاجەت قىلىدۇ.

كەبىنىڭ ئىشكىنىڭ ئوڭ يېنىغا قويۇلغان بىر قارا تاش بار. ئۇ بەزىلەر گۇمان قىلغاندەك جەننەتتىن چىققان تاش ئەمەس. بەلكى ئادەتتىكى تاشلاردەك بىر تاش. ئۇنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا، تاۋاپنى باشلاپ ئاخىرلاشتۇرۇشتا بىر نىشانە ئۈچۈن، ئۇنى ھازىرقى ئورنىغا بېكىتكەن. تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ بۇ تاشنى سۆيۈشى پەقەت ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئىدى. بۇ ئورۇندا ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ مەشھۇر سۆزى يېتەرلىك. ئۇ كەبىدىكى قارا تاشنى تۇتۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېگەن: {**قَدْ عَلِمْتُ أَنَّكَ حَجَرٌ ، وَلَوْلا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولُ الله صَلى الله عَلَيْهِ وَسَلمَ قَبلَكَ مَا قَبلْتُكَ**} يەنى «مەن ئەلۋەتتە بىلىدىمكى، سەن كىشىگە پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بىر تاشسەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سېنى سۆيگىنىنى كۆرمىگەن بولسام ئىدى، سېنى سۆيمىگەن بولاتتىم.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

بۇ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭلا ئەقىدىسى بولماستىن، بەلكى بۇ سۆزنىڭ ئوخشىشىنى ئۇنىڭدىن ئىلگىرى بىرىنچى خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ دېگەن ئىدى. [م. شەۋكەت ئىلياننىڭ «**مجموع الصلوات في الإسلام**» ناملىق ئەسىرىدىن]

نامازنىڭ ئالتىنچى شەرتى نىيەت

نىيەتنىڭ تەرىپى

نىيەت ــــ قەلبتىكى مەقسەت دېمەكتۇر.

نامازنىڭ نىيىتى ــــ ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنى كۆڭۈلگە پۈتۈش دېمەكتۇر. نىيەتنىڭ ئورنى قەلب بولغاچقا، ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ قايسى نامازنى ئوقۇماقچى بولغانلىقىنى كۆڭلىگە پۈتۈشى شەرتتۇر. نىيەتنى تىل بىلەن سۆزلەش شەرت ئەمەس. ئەمما تىل بىلەنمۇ سۆزلەش ئەۋزەلدۇر. ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: {**وَمَا**

أُمِروا إلا لِيَعْبُدُوااللهَ مَخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَـاءَ} تەرجىمىسى: «ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى، ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا(يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى.» [بەييىنە سۈرىسى 5 - ئايەت]

ئىبادەتنى ئاللاھقىلا خالىس قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىخلاس — قەلبتە شۇنىلا نىيەت قىلىش بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمەللەرنىڭ دۇرۇس بولىشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {**إنما الأعْمَالُ بالنيات، وإنَمَا لِكُل اْمرِىءٍ ما نَـوَى**} تەرجىمىسى: «ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولىشى پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر. ھەركىم ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ.» [بۇخاري رىۋايىتى]

ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنى ئۈچۈقلاپ، بۇ ھەدىس ئىمان، ناماز، زاكات، روزا، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالا دەرگاھىدا قوبۇل بولۇش پرىنسىپىنى ئوچۇقلىغان ئالاھىدە ھەدىستۇر، دەيدۇ.

نىيەت ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولىشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ئىبادەتلەردە نىيەتنىڭ شەرتلىكى تا قىيادەتكىچە كۈچكە ئىگىدۇر. چۈنكى نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئورۇنلاش ھېچكىمگە قىيىن كەلمەيدۇ. شۇڭا نىيەت ئىشىدا ئۆزرە قوبۇل قىلىنمايدۇ.

نىيەتنىڭ ۋاقتى

نامازدىكى نىيەتنىڭ ۋاقتى — نامازغا باشلاش تەكبىرىنى ئالغان ۋاقتتۇر. نىيەتنى نىيەت بىلەن تەكبىر ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىدىغان ئىش يۈز بەرمەسلىك شەرتى بىلەن تەكبىرنىڭ ئالدىدا قىلسىمۇ بولىدۇ. [**بدائع الصـنائع** 1 – توم 127 -بەت]

نىيەت قىلىش ئۇسۇلى

ئوقۇماقچى بولغان ناماز پەرز ياكى ۋاجىب بولۇپ، ئۆزى يالغۇز ياكى ئىمام بولۇپ ئوقۇماقچى بولسا، ئوقۇماقچى بولغان نامىزىنىڭ پەرز ياكى ۋاجىب ئىكەنلىك تۈرىنى نىيەتتە تەيىنلىشى كېرەك. مەسىلەن: پېشىنىنىڭ پەرزىنى ئوقۇماقچى بولسا، «نىيەت قىلدىم مۇشۇ ۋاقتىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلغانغا ئوخشاش. پەرز ياكى ۋاجىب نامازلارنىڭ قايسى ناماز ئىكەنلىك نامىنى، كۈنىنى ۋە رەكئەت سانىنى نىيەتتە تەيىنلەشكە ھاجەت يوق. پەقەت تۈرى (پەرز ياكى ۋاجىب ئىكەنلىكىنى) بىلەن ۋاقتىنىلا تەيىنلىسە يېتەرلىكتۇر.

ئەمما سۈننەت، نەپلە، تەراۋىھ ۋە باشقا نامازلارغا ئۇ نامازلارنىڭ قايسى ناماز ۋە قانچە رەكئەت ئىكەنلىكىنى نىيەتتە تەيىنلىمەستىن، پەقەت «ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دەپ مۇتلەق نامازغا نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئېھتىيات يۈزىسىدىن يوقىرىقىلارنىڭ قانداق ناماز ۋە قانچە رەكئەت ئىكەنلىكىنى تەيىنلەش ئەۋزەلدۇر. مەسىلەن: بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇماقچى بولغان كىشى «بۈگۈنكى بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دەپ تەيىنلىگەنگە ئوخشاش.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى — يوقىرىدا بايان قىلغاندەك — ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئوقۇماقچى بولغان نامىزىنىڭ پەرز ياكى ۋاجىب ئىكەنلىك تۈرىنى تەيىنلەيدۇ، بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشنى نىيەت قىلىدۇ. مەسىلەن: قانداقلا بىر پەرز نامازغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ «مۇشۇ ۋاقىتنىڭ پەرزىنى ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ھالدا ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دېگەننى كۆڭلىگە پۈككىنىگە ئوخشاش.

ئەمما قازا ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى، بۇ نامازلارنىڭ ۋاقتىنى ياكى كۈننى تەيىنلەيدۇ. مەسىلەن: ئەسىر نامىزىنىڭ قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ «بۈگۈنكى ئەسىرنىڭ پەرزىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلغىنىغا ئوخشاش. بىراق، ئوقۇماقچى بولغان نامازنىڭ قازا نامىزى ئىكەنلىكىنى نىيەتتە تەيىنلەشكە ھاجەت يوق.

شۇنىڭدەك، ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولسا، ئۆزىنىڭ ئەرلەرگە ئىمام بولىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىشقا ھاجەت ئەمەس. ئەگەر ئۇ ئاياللارغىمۇ ئىماملىق قىلماقچى بولسا، بۇ ۋاقىتتا نامازنىڭ نىيىتى بىلەن بىرگە، ئۆزىنىڭ ئاياللارغىمۇ ئىمام بولىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىشى شەرتتۇر. [الدر المختار 1 – توم 127 - بەت، فتح القدير 1 – توم 185- بەت، و اللباب شرح الكتاب 66 - بەت]

ئۈچىنچى بۆلۈم

نامازنىڭ قائىدە ـ تەرتىبلىرى

- بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى
- نامازنىڭ پەرزلىرى
- نامازنىڭ واجىبلىرى
- نامازنىڭ سۈننەتلىرى
- نامازنىڭ ئەدەپلىرى
- ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە ـ تەرتىبلىرى
- نامازنىڭ مەكرۇھلىرى
- نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار
- نامازغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- سەجدە سەھۋى ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- تىلاۋەت سەجدىسى ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- نامازلارنى جەمئى قىلىش مەسىلىسى
- كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىنىدا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى

بەش ۋاخ نامازدىكى رەكئەتلەرنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى، ئىككى رەكئەت، پېشىن نامىزى تۆت رەكئەت، ئەسىر نامىزى تۆت رەكئەت، شام نامىزى ئۈچ رەكئەت، خۇپتەن نامىزى تۆت رەكئەت، ۋىتىر نامىزى ئۈچ رەكئەتتۇر.

بوقىرىقىلار كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بەش ۋاخ ناماز مۇشۇلاردۇر. بۇلارنى بارلىق شەرتلىرىگە، پەرزلىرىگە، ۋاجىبلىرىغا ۋە جىمى قائىدە ـ تەرتىبلىرىگە تولۇق رىئايە قىلغان ھالدا، كامىل ئادا قىلغان كىشى ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

ئەمما ئىنسان ئەقىل، ئىرادە ۋە بىلىم جەھەتتە قانچىلىك يېتىشكەن بولسىمۇ، بەربىر كەمچىلىكلەردىن، خاتالىقلاردىن ۋە نۇقسانلاردىن خالىي بولالمايدۇ. بۇ سەۋەبتىن ھېچكىم نامازلىرىنى ئاللاھ تائالا تەلەب قىلغان رەۋىشتە تولۇق ئادا قىلدىم دەپ ئېيتالمايدۇ. شۇڭا بەش ۋاخ نامازنى سۈننەتلىرى بىلەن قوشۇپ ئوقۇشقا زور ئېھتىياجلىقمىز. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزلەردىكى كەمچىلىكلەر ۋە نوقسانلارنى تولۇقلايدۇ ۋە ئايرىم ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككى مەقسەتنى كۆزلىگەنلىكتىن بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنى تەكىتلىك سۈننەت قىلىپ بېكىتكەن بولىشى مۇمكىن.

رەكئەت دېگەن نېمە؟

رەكئەت — نامازغا كىرگەندىن باشلاپ، قىيام، قىرائەت، رۇكۇ ۋە ئىككى سەجدىنى تاماملىغۇچىلىك بولغان ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسى رەكئەت دېيىلىدۇ. يەنى ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ نامازغا باشلاپ ئۆرە تۇرۇشىمىز، بۇ ئارىدا، قۇرئاندىن ئايەتلەرنى ئوقۇشىمىز، ئاندىن رۇكۇغا ئېگىلىشىمىز، ئاندىن رۇكۇدىن تۇرۇپ، ئىككى قېتىم سەجدە قىلىشىمىز ھەممىسى بولۇپ بىر رەكئەت ھېسابلىنىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى: ئاۋۋال ئىككى رەكئەت سۈننەت، كېيىن ئىككى رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

پېشىن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز، ئەڭ ئاخىرىدا ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

ئەسر نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكتسىز سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

شام نامىزى: ئاۋۋال ئۈچ رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

خۇپتەن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكتسىز سۈننەت، ئاندىن تۆت رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت، ئەڭ ئاخىرىدا ئۈچ رەكئەت ۋىتىر نامىزى ئوقۇلىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ ئەھمىيىتى

بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى تولۇق ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى زور، پايدىسى چوڭ، پەزىلىتى كۆپ ۋە ساۋابى ئارتۇقتۇر. بۇلارنىڭ قىسقىچە بايانى تۆۋەندىكىچە:

1 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەمەلىي رەۋىشتە ئەگەشكەنلىكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام هاياتىدا بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئۈزۈرسىز ھېچ تەرك ئەتمىگەن. شۇڭا بۇ سۈننەتلەر تەكىتلىك سۈننەت دەپ تونۇلغان. دۇنيادا ھېچقانداق مۇسۇلمان بۇ سۈننەتلەرنى تولۇق ئوقۇشتىن بىهاجەت بولالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پەرز نامازلىرىنى قانچىلىك تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلالىدىم دېگەندىمۇ ھەرگىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك ئادا قىلالمايدۇ. بۇ سۈننەتلەردىن بىهاجەت بولۇش مۇمكىن بولىدىغان بولسا ئىدى، ئالدى بىلەن ئاۋۋالقى ۋە ئاخىرقى پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنغان، چوڭ - كىچىك بارلىق گۇناھ ۋە كەمچىلىكلەردىن پاك بولغان، مەسۇم زات — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىهاجەت بولغان بولار ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ سۈننەتلەرنى داۋام قىلدۇرغان.

2 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش جەننەتتە قەسرگە ئىگە بولۇشنىڭ يولىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىگە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: **{مَنْ صَلى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، بُنِيَ لَهُ بِهِن بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ}** يەنى«كىمكى، كۈندە 12 رەكئەت سۈننەت ئوقۇيدىكەن، بۇلار بىلەن ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر قەسر بىنا قىلىنىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

بۇ ھەدىستىكى 12 رەكئەت سۈننەت كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ تەكىتلىك سۈننەتلىرىدۇر. چۈنكى بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت، پېشىنىنىڭ ئالتە رەكئەت، شامنىڭ ئىككى رەكئەت ۋە خۇپتەننىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنىڭ ھەممىنى قوشقاندا 12 رەكئەت بولىدۇ.

3 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {**مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ**}يەنى «كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ» دەيدۇ. [نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدسىدا ئاللاھ تائالادىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: {**إِن اللهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَربَ إِلَي عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَب إِلَي مِما افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَربُ إِلَي بِالنوَافِلِ حَتى أُحِبهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ التِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ التِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنهُ وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنهُ**} يەنى «ئاللاھ مۇنداق دېدى، كىمكى مېنىڭ دوستلىرىم (سالىھ بەندىلىرىم) دىن بىرەرسىگە دۈشمەن بولىدىكەن، مەن ئۇنىڭغا ئۇرۇش ئاچىمەن. بەندەمنىڭ ماڭا مەن پەرز قىلغان ئىشلاردىن باشقىمۇ ئەمەللەر بىلەن يېقىنلىشىشى مېنى سۆيۈندۈرىدۇ. بەندەم نەپلە (ئىختىيارىي) ئىبادەتلەر بىلەن ماڭا يېقىنلىشىشقا داۋام قىلىدىكەن، ئۇ مېنىڭ مۇھەببىتىمگە ئېرىشىدۇ – دە، مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. مەن ئۇنى ياخشى كۆرگىنىمدە، مەن ئۇنىڭ ئاڭلايدىغان قۇلىقى، كۆرىدىغان كۆزى، تۇتىدىغان قولى ۋە ماڭىدىغان پۇتىغا ئايلىنىمەن. بۇ ۋاقىتتا ئۇ نېمە سورىسا بېرىمەن، پاناھ تىلىسە ھېمايەمگە ئالىمەن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

4 - بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلىش مۇسۇلماننىڭ ئەمەللىرىنىڭ زاپىسىدۇر. بۇ خۇددى بانكىدا زاپاس پۇل قويۇپ ساقلىغانغا ئوخشاشتۇر. بانكىدا پۇل قويغان ئادەم ئۇنىڭغا ھاجىتى چۈشكەندە دەرھال ئۇنى ئېلىپ خەجلىيەلەيدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، مۇسۇلمان كىشى پەرز ئەمەللىرىنى ئادا قىلغانىنىڭ سىرتىدا، ئىختىيارىي ئەمەللەرنى كۆپ قىلسا، ئۇنى ئاخىرەت ئۈچۈن زاپاس ساقلىغان بولىدۇ - دە، مال – دۇنيا ۋە پەرزەنتلەر ئەسقاتمايدىغان قىيامەت كۈنىدە بۇ ئەمەللىرىنىڭ پايدىسىنى چوقۇم كۆرىدۇ.

5 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزنى ئادا قىلىشتىكى نۇقسانلارنى تولۇقلايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**إِن أَولَ مَا افْتُرِضَ عَلَى الناسِ مِنْ دِينِهِمْ الصلَاةُ وَآخِرُ مَا يَبْقَى الصلَاةُ وَأَولُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الصلَاةُ وَيَقُولُ اللهُ انْظُرُوا فِي صَلَاةِ عَبْدِي، فَإِنْ كَانَتْ تَامةً كُتِبَتْ تَامةً، وَإِنْ كَانَتْ نَاقِصَةً يَقُولُ انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوعٍ فَإِنْ وُجِدَ لَهُ تَطَوعٌ تَمتِ الْفَرِيضَةُ مِنَ التطَوعِ**} تەرجىمىسى: «ئىنسانلارغا دىنىدا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر. ئاللاھ ”بەندەمنىڭ نامىزىغا قاراڭلار“ دەيدۇ. ئەگەر ئۇ كىشىنىڭ نامىزى تولۇق بولغان بولسا، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى تولۇق بولغان بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامىزى كەمچىل (ناقىس) بولسا، ئاللاھ ”قاراڭلار بۇ بەندەمنىڭ نەپلە (پەرزدىن تاشقىرى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئوقۇغان) نامىزى بارمىكەن“ دەيدۇ. ئەگەر نەپلە

ئىبادەتلىرى بولغان بولسا، ئۇ نەپلە ئىبادەت بىلەن پەرزنىڭ نۇقسانلىرى تولۇقلىنىدۇ.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

6 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلماسلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ۋە ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىك بولۇپ قېلىش قورقۇنچىسى بار. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ} يەنى «سىلەرگە رەسۇلۇللا ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر» دەيدۇ. [ئەھزاب سۈرىسى 21 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە دىندا ئۈلگە بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ بارلىق ئىش – ئىزلىرىنى ئۆزىمىزگە ئۈلگە قىلىپ، ئۇنىڭغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگىشىشىمىز بىزنىڭ مۇسۇلمانلىقىمىزنىڭ تەقەززاسىدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ تائالا بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىغا ئەگىشىشكە بۇيرىغان. {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} يەنى«پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار، ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.» [ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت]

نامازنىڭ پەرزلىرى

نامازنىڭ پەرزلىرى ئالتە بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - تەكبىر تەھرىمى (نامازنى باشلاش تەكبىرى.)

2 - قىيام (نامازدا ئۆرە تۇرۇش.)

3 - قىرائەت (نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش.)

4 - رۇكۇ (قولنى تىزغا قويۇپ يەرگە ئېگىلىش.)

5 - سەجدە (نامازدا باشنى يەرگە قويۇش.)

6 - قەئدە ئاخىر(نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش.)

نامازنىڭ پەرزلىرىنىڭ تەپسىلىي بايانى

1 - تەكبىر تەھرىمى

تەكبىر تەھرىمى نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى بولۇپ، ئۇنىڭسىز ناماز بولمايدۇ. تەكبىرنى «اللهُ أكْبَرْ (ئاللاھۇ ئەكبەر)»دەپ ئەرەب تىلى بىلەن ئېيتىش شەرت. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ تەكبىرنى ئۆزى ئىشىتكىچىلىك ئاۋازدا ئېيتىشى يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئىمام بولغان كىشىنىڭ جامائەت ئىشىتكىچىلىك ئۈنلۈك ئاۋازدا ئېيتىشى

مۇستەھەبتۇر. تىلسىز كىشىلەردىن تەكبىر ساقىتتۇر، يەنى ئۇلارنىڭ تەكبىرسىز ئوقۇغان نامازلىرى دۇرۇس بولىدۇ.

نامازدا تەكبىر تەھرىمىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ} يەنى «پەرۋەردىگارىڭنى ئۇلۇغلا.» [مۇددەسسىر سۈرىسى 4 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {مِفْتَاحُ الصلاةِ الطُّهُورُ، وَتَحْرِيمُهَا التكْبِيرُ} يەنى «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، ئۇنىڭ باشلىنىشى تەكبىردۇر.» [تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ»دەپ باھالانغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: {إذَا قُمْتَ إِلَى الصلاةِ فَكَبِّرْ} يەنى «نامازغا تۇرغىنىڭدا ئاۋۋال تەكبىر ئېيت» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

2 - قىيام

ھەر قانداق پەرز ياكى ۋاجىب نامازلارنى، سۈننەت نامازلاردىن بامداتنىڭ سۈننىتىنى (ئالاھىدە مۇھىم سۈننەت بولغانلىقى ئۈچۈن) ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش پەرزدۇر. بۇ ئىمام ئەزەمنىڭ قارىشىدۇر.

نامازدا ئۆرە تۇرۇش كەيپىيىتى، قولنى سوزسا تىزغا يەتمەيدىغان شەكىلدە ئۆرە تۇرۇشتۇر.

سۈننەت ۋە نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش پەرز ئەمەستۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۆرە تۇرۇشقا ماجالى يېتىدىغان تۇرۇپ بۇ نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق ساۋابى كەمرەك بولىدۇ. شۇڭا تېنى ساق كىشى ئۈچۈن ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئەۋزەل، ئەلۋەتتە. شۇنىڭدەك، ئۆرە تۇرالمايدىغان كېسەل كىشىنىڭ پەرز، ۋاجىب، سۈننەت ۋە باشقىمۇ ھەرقانداق نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىزدۇر. [تبيين الحقائق 1- 104 - بەت، الشرح الصغير 1 - توم 307 - بەت، كشاف القناع 1 - توم 450 - بەت]

نامازدا قىيامدا تۇرۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {حَافِظُوا عَلَى الصلَوَاتِ والصلاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ} يەنى «(بەش) نامازنى بولۇپمۇ ئەسىر نامىزىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار)، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا(يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 238 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {صل قائماً فإنْ لَم تستطعْ فقاعِداً، فإنْ لم تستطعْ فَعَلَى جَنْبٍ} يەنى «نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغىن، ئەگەر ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالمىساڭ

ئۆلتۇرۇپ ئوقۇغىن، ئۆلتۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمىساڭ يېنىسىغا يېتىپ ئوقۇغىن.» [تىرمىزى، ھاكىم رىۋايىتى]

3 - قىرائەت

قىرائەت يەنى نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش ھەرقانداق سۈننەت، نەپلە، ۋاجىب نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە، ئىككى رەكئەتلىك پەرز نامازلارنىڭ ھەممە رەكئەتتىدە ۋە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتتىدە پەرزدۇر. ئىمام بولسۇن ياكى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇسۇن يوقىرىقى نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە قۇرئاندىن خالىغان سۈرە ياكى ئايەتلەرنى ئوقۇش ئوخشاشلا پەرزدۇر. ئەمما ھەر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش بولسا ۋاجىبتۇر.

قىرائەتنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارى، قىسقا ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەت ياكى ئۇزۇن ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەتكە تەڭ كېلىدىغان بىر ئايەت ئوقۇشتۇر. بۇنىڭدىن ئاز قۇرئان ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولمايدۇ. كۆپ ئوقۇشنىڭ چېكى يوقتۇر.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىلەردىن قىرائەت ساقىت بولىدۇ. چۈنكى ئىمامنىڭ ئوقۇغىنى ئۇلار ئۈچۈن كۇپايىدۇر. [**رد المختار** 1 - توم 415 - بەت]

نامازدا قىرائەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {**فَـاقْرَؤُوا مَـا تَيَسـرَ مِـنَ الْقُـرْآنِ**} يەنى «قۇرئاندىن سىلەرگە قولاي بولغاننى ئوقۇڭلار.» [مۇززەممىل سۈرىسى 20 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**إِذَا قُمْتَ إِلَى الصلَاةِ فَكَبرْ ثُم اقْرَأْ مَا تَيَسرَ مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ**} يەنى «نامازغا تۇرغىنىڭدا ئاۋۋال تەكبىر ئېيتقىن، ئاندىن قۇرئاندىن ساڭا قولاي بولغاننى ئوقۇغىن.» [فەتھۇلبارىي]

نامازدا پەرز بولغان قىرائەت مۇتلەق قىرائەت قىلىش بولۇپ، قۇرئاننىڭ قايسىبىر سۈرىسىنى ياكى قايسىبىر ئايەتلىرىنى ئوقۇش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغانلارنىڭ قۇرئان ئوقۇماسلىقىنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: {**وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِـتُوا لَعَلكُـمْ تُرْحَمُـونَ**} يەنى «ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار.» [ئەئراف سۈرىسى 204 - ئايەت]

بۇئايەت، قۇرئان ئوقۇلغاندا مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، ھەر قانداق ۋاقىتتا ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاش ۋە بىر نەرسە ئوقۇماستىن جىم تۇرۇشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

4 - رۇكۇ

رۇكۇ — باش بىلەن دۈمبىنى قوللار تىزلارغا ئازادە يەتكىچىلىك ئېگىش دېگەنلىك بولۇپ، رۇكۇدا بويۇن بىلەن دۈمبە تەكشى ھالدا باراۋەر بولۇشى شەرتتۇر. رۇكۇدا باشنى كۆتۈرۈۋېلىش ياكى ساڭگىلىتىۋېلىشقا بولمايدۇ، ئىككى قولنىڭ بارماقلىرى ئېچىلغان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ تۇرىدۇ. رۇكۇدا ئەرلەر جەينەكلىرىنى قورسىقىغا تەككۈزمەيدۇ. ئەمما ئاياللار جەينەكلىرىنى قورسىقىغا چاپلاپ تۇرىدۇ. [فتح القدير 1- توم 193 - بەت]

نامازدا رۇكۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ**} يەنى «ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار(يەنى تەزەررۇ بىلەن ناماز ئوقۇڭلار)، (يالغۇز) پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى (يەنى خىش – ئەقرىبالارغا سىلە – رەھىم قىلىش، يېتىم – يېسىرلەرنىڭ بېشىنى سىلاش، كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئۆتەش قاتارلىق ئىشلارنى) قىلىڭلار.» [ھەج سۈرىسى 77 - ئايەت]

ئەبۇ ھۇمەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇدىكى ئەھۋالىنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: {**رَكَعَ أَمْكَنَ كَفَّيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ وَفَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ثُمَّ هَصَرَ ظَهْرَهُ غَيْرَ مُقْنِعٍ رَأْسَهُ**} يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇغا بارغىنىدا، ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئاچقان ھالدا تىزلىرىغا قويدى، ئاندىن بېشىنى ئېگىز – پەس قىلماستىن دۈمبىسىنى بوينى بىلەن رۇس قىلدى.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]

5 - سەجدە

سەجدە — پېشانىنى يەرگە قويۇش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدىكى خارلىقىنى، ئاجىزلىقىنى ۋە كەمتەرلىكىنى ئىزھار قىلىش دېمەكتۇر. پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار سەجدىنىڭ يەتتە ئەزانى يەرگە تەكشى قويۇش بىلەن تولۇق ئادا تاپىدىغانلىقىغا ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئەزالار: پېشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى جەينەك ۋە ئىككى پۇتتىن ئىبارەت. بۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ ھەدىسىغا ئاساسلانغان: {**أُمِرْتُ أن أسجُدَ على سَبعةِ أعظُمٍ: على الجَبهةِ ـ وأشارَ بيدِه على أنفِه ـ واليَدَين والركبَتَين وأطرافِ القَدَمَين**} يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى يەتتە چوڭ ئەزا بىلەن سەجدە قىلىشىمنى بۇيرىدى. (قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ دەيدۇ) ئۇلار: پېشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى جەينەك ۋە ئىككى پۇتتۇر.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەر سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرىدۇ ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ ئىككى پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ، بارماقلارنىڭ ئاستىنى

يەرگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئەمما ئاياللار ئىككى پۇتىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئالدىرىماي ئولتۇرۇش ۋاجىبتۇر. [رد المختار 1 - توم 432 – بەت]

نامازدا سەجدىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} يەنى «ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار (يەنى تەزەررۇ بىلەن ناماز ئوقۇڭلار)، (يالغۇز) پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى (يەنى خىش – ئەقرىبالارغا سىلە – رەھىم قىلىش، يېتىم – يېسىرلەرنىڭ بېشىنى سىلاش، كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئۆتەش قاتارلىق ئىشلارنى) قىلىڭلار.» [ھەج سۈرىسى 77 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىر ئادەمگە مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: {ثم اسجُدْ حَتى تَطْمَئِنَ سَاجِداً، ثم ارفَعْ حَتى تَطْمَئِن جَالساً، وَافْعَلْ ذٰلِكَ فِي صَلاتِكَ كُلِها} يەنى «... ئاندىن سەجدە قىلغىنىكى، سەجدىنى ۋۇجۇدۇڭ ئارام تاپقىدەك ۋاقىت ئالدىرىماستىن قىلغىن، ئاندىن سەجدىدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرغىنىكى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ ئارام تاپقىدەك ۋاقىت ئولتۇرغىن، ھەممە نامازلىرىڭدا شۇنداق قىلغىن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

6 - قەئدە ئاخىر

قەئدە ئاخىر يەنى نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرغاندەك ئولتۇرىلىدۇ. نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشنىڭ پەرز بولغان مىقدارى تەشەھھۇدنىڭ مىقدارىدۇر (يەنى ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇپ بولغىچىلىك) ۋاقىتتۇر. ئۇنىڭدىن ئارتۇقى سۈننەتتۇر. ئەمما «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ھەتتا تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنلا، قايسىبىر سەۋەب بىلەن نامازدىن چىقىشقا بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئىمام سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، تەشەھھۇد مىقدارى(تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت) ئولتۇرغاندىن كېيىن، جامائەت سۆزلىسىمۇ ياكى بىر نەرسە يېسىمۇ ئۇنىڭ نامىزى تامام بولغان بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان. [تىرمىزى رىۋايىتى]

شۇنداقلا، جامائەت تەشەھھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمامدىن بۇرۇن نامازدىن چىقسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى تاماملانغان بولىدۇ. [تحفة الفقهاء 47 - بەت]

تەشەھھۇد دېگەن نېمە؟

تەشەھھۇد — نامازدا تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇش دېمەكتۇر. تەھىيات(ئەتتەھىياتۇ)دۇئاسى ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ

ھەقلىقىنى جاكارلىغان شاھادەت كەلىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن«تەشەھھۇد ـــ گۇۋاھلىق بېرىش» دەپ ئاتالغان.

قەئدە ئاخىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا تەلىم بېرىپ: {**صَلوا كَمَا رَأَيْتُمُـونِي أصَـلي**} يەنى «نامازنى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇڭلار» دەپ كۆرسەتكەن. [ئىبنى ھىببان رىۋايىتى]

ۋائىل ئىبنى ھەجەردىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: {**قَدِمْتُ المدِينَة، قُلتُ: لأنظُـرَن إلى صَـلاةِ رَسوُل الله ، فَلما جَلسَ ـ يَعْنِي ـ لِلتشَهد افْتَرشَ رِجْلهُ اليُسْرَى، ووضع يَدَهُ اليُسْرَى ـ يَعْني علـى فَخِذِهِ اليُسْرَى، وَنصَبَ رِجلهُ اليُمْنَـى**} يەنى «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ناماز ئوقۇيدىغانلىقىنى كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ ئۆگىنىش ئۈچۈن مەدىنىگە كەلدىم ۋە كۆردۈمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا ئولتۇرغىنىدا سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇپ، سول قولىنى سول يۇتىسىنىڭ ئۈستىگە قويىدىكەن ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەيدىكەن.» [تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

نامازنىڭ ۋاجىبلىرى

نامازنىڭ ۋاجىبلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 ـ نامازغا باشلىغاندا «**اللهُ أكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)» دېگەن تەكبىرنى ئېيتىش.

2 ـ نامازنىڭ ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسى(ئەلھەمدۇ)نى ئوقۇش. (ئىمام ئەزەم فاتىھە سۈرىسىنى ئەرەبچە ئوقۇشنى بىلگەن كىشىنىڭمۇ پارىسچە مەنىسىنى ئوقۇسا بولىدۇ، دەيدۇ. ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد فاتىھە سۈرىسىنىڭ ئەرەبچىسىنى بىلمىگەن كىشىنىڭلا ئۇنىڭ پارىسچە مەنىسىنى ئوقۇسا بولىدۇ، دەيدۇ. ئەمما ئىمام شافىئىي ھەر ئىككى ھالەتتە فاتىھەنى پارىسچە ئوقۇش جائىز ئەمەس دەيدۇ. شافىئىينىڭ رەيىگە ئەمەل قىلىنىدۇ. چۈنكى قۇرئان كەرىم ئۆزىنىڭ ئەرەبچە تېكىستى بىلەنلا ئۆز خۇسۇسىيىتىنى تولۇق ساقلاپ قالالايدۇ.)

3 ـ پەرز نامازلارنىڭ 3 ـ ۋە 4 ـ رەكئەتلىرىدىن باشقا پۈتۈن نامازلاردا، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، بىر سۈرە ئوقۇش ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇش.

4 ـ سەجدىدە، بۇرۇن بىلەن پىشانىنى باراۋەر يەرگە تەككۈزۈش.

5 ـ ئىككى سەجدىنى ئارقا ـ ئارقىدىن قىلىش.

6 ـ ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن ئولتۇرۇش.

7 ـ ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولۇپلا كېچىكمەستىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇش.

8 - نامازدىكى پائالىيەتلەرنىڭ تەرتىبلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ھەر بىر پائالىيەتنى ئالدىرىماستىن قىلىش.

9 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ۋە نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش.

10 - ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت تەكبىرىنى ئېيتىش ۋە قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇش.

11 - نامازنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا، ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش.

12 - جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن: بامدات، جۈمە، ھېيت، تەراۋىھ، ۋە ۋىتىر نامازلىرىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە؛ شام، خۇپتەن نامازلىرىنىڭ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئىتىدە، مەيلى ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن ئىمامنىڭ قىرائەتنى(فاتىھە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈرىنى) ئاشكارا، ئاۋازلىق ئوقۇشى.

13 - جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن پىشىن بىلەن ئەسىر نامازلىرىدا ئىمامنىڭ قىرائەتنى مەخپى ئوقۇشى.

14 - قىرائەتتە فاتىھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن ئاۋۋال ئوقۇش.

15 - ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ قىرائىتى مەخپى ئوقۇلىدىغان پىشىن، ئەسىر، ۋىتىر، بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى ۋە نەپلە نامازلاردا قىرائەتنى مەخپى ئوقۇشى، ئەمما بامداتنىڭ پەرزى، شام ۋە خۇپتەننىڭ پەرزلىرىگە ئوخشاش قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا — مەيلى ئۇ ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن — قىرائەتنى مەخپى ئوقۇش ياكى ئاشكارا ئوقۇش ئىختىيارى بويىچە ئىش كۆرۈشى. (ئەمما ئاشكارا ئوقۇش ئەۋزەلدۇر).

16 - ئېھتىياج تېپىلغاندا سەجدە سەھۋى قىلىش.

17 - جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدىغانلار(جامائەتلەر)نىڭ ئىمام قىرائەت قىلغاندا جىم تۇرۇشى.

18 - ھېيت نامازلىرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت]

نامازنىڭ سۈننەتلىرى

نامازنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - نامازغا باشلىغاندا، ۋىتىر نامىزىنىڭ قۇنۇتىنى ئوقۇشقا باشلىغاندا ۋە ھېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنى ئېيتقاندا، ئەرلەرنىڭ قوللىرىنى قۇلاقلىرىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر، ئاياللارنىڭ قوللىرىنى ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرۈشى.

2 - ھەر نامازنىڭ بىرىنچى رەكئىتىنىڭ باشلىنىشىدا مەخپى ھالدا، سانا (**سُبْحَانَكَ اللّٰهُم** - سۇبھانەكەللاھۇممە ...)نى ئوقۇش.

3 - فاتىھە سۈرىسىدىن ئاۋۋال «ئەئۇزۇ» بىلەن «بىسمىللاھ»نى تولۇق ئوقۇش.

4 – فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، مەخپى ياكى ئاشكارا «ئامىين» دېيىش.

5 - قىيامدا(ئۆرە) تۇرغاندا ئەرلەرنىڭ ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىدە قويۇپ كىندىكىنىڭ ئاستىدا تۇتۇشى، ئاياللار قوللىرىنى كۆكسىدە تۇتۇشى.

6 - نامازدا ئۆرە تۇرغاندا، ئىككى پۇتىنىڭ ئارىلىقىنى ئەڭ ئاز دېگەندە تۆت بارماق ئارادە سىغقۇدەك ئوچۇق تۇتۇش.

7 - رۇكۇدىن تۇرغاندا، «**سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ** (سەمىئەللاھۇلىمەن ھەمىدەھ)» ۋە « **رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ** (رەببەنا ۋەلەكەلھەمدۇ)» دېيىش.

8 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە بېرىش، بىرىنچى سەجدىدىن تۇرۇش، ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش، يەنە سەجدىدىن تۇرۇش قاتارلىق يۆتكىلىشلەرنىڭ ھەممىسىدە، «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)» دەپ تەكبىر ئېيتىش.

9 - رۇكۇدا«**سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيم** (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم)»نى، سەجدىدە «**سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلىَ**(سۇبھانە رەببىيەل ئەلا)»نى ئەڭ ئاز ئۈچ قېتىمدىن دېيىش.

10 - رۇكۇدا قوللارنىڭ بارماقلىرىنى ئاچقان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ،(ئەرلەر بىلىنى تۈز قىلىپ)تۇرۇش.

11 - سەجدىگە بېرىشتا ئاۋۋال قوللارنى، ئاندىن تىزلارنى، ئاندىن پېشانىنى يەرگە قويۇش، سەجدىدىن تۇرۇشتا بۇ تەرتىپنىڭ ئەكسىچە ئىش كۆرۈش.

12 - نامازدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەرنىڭ سول پۇتلىرىنى ياتقۇزۇپ ئۈستىگە ئولتۇرغان ۋە ئوڭ پۇتلىرىنى قىبلىگە قارىتىپ تىكلىگەن، ئاياللارنىڭ سول ۋە ئوڭ پۇتلىرىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ ئۈستىگە ئولتۇرغان ھالدا، قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە قويۇپ ئولتۇرۇشى.

13 - نامازنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا، «ئەتتەھىياتۇ» دىن كېيىن «ئاللاھۇممەسەللى ئەلا، ئاللاھۇممە بارىك ئەلا» دۇرۇدلىرىنى ۋە «رەببەنا»دۇئاسىنى ئوقۇش.

14 - سالام بېرىشتە ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە، ئاندىن سول تەرەپكە باشنى سىلىق چۆرگەن ھالدا: «**اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ** (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ)»دېيىش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت]

15 ـ تەشەھھۇد ئوقۇغاندا، ئوڭ قولنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلىپ ئولتۇرۇش.» [صفة صلاة النبي 158-بەت]

نامازنىڭ ئەدەپلىرى

نامازنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 ـ تەكبىر تەھرىمىدە(نامازغا باشلاش تەكبىرىدە)ئىككى قولنى يەڭلەردىن چىقارغان ھالدا، ئەرلەرنىڭ ئىككى قولىقىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر، ئاياللارنىڭ ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرۈشى.

2 ـ نامازدا ئۆرە تۇرغاندا كۆزنى سەجدە قىلىدىغا جايغا، رۇكۇدا پۇتلارنىڭ ئۇچلىرىغا، سەجدىدە بۇرۇننىڭ ئۇچىغا، ئولتۇرغاندا ئىككى تىزنىڭ ئارىسىغا، سالام بەرگەندە مۈرىسىگە قارىتىش. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت]

3 ـ نامازدا، قەلب ئاللاھقىلا يۈزلىنىپ تۇرۇشى.

4 ـ نامازدا ئاللاھقا بولغان ئىخلاس ۋە مۇھەببەتنىڭ ئەڭ چېكىگە يېتىشى.

5 ـ نامازدا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىد كۈتكەن، ئازابىدىن قورققان ھالدا تۇرۇش.

6 ـ نامازدا دۇنيالىق ئوي ـ پىكىر ۋە خىياللاردىن قەتئىي ئايرىلغان ھالدا، ئاللاھ تۇيغۇسى بىلەنلا مەشغۇل بولۇش.

ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە ـ تەرتىبلىرى

بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

نامازنىڭ شەرتلىرىنى ھازىرلاپ بولغاندىن كېيىن، تاھارەت بىلەن پاكىز يەرگە بارىمىز. ئەگەر يەرنىڭ پاكىز بولماسلىق ئېھتىمالى بولسا، جاينامازنى ئىشلىتىمىز. جاينامازنىڭ يۆنىلىشىنى قىبلىگە قارىتىپ سېلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېلىپ، قىبلىگە يۈزلەنگەن ھالدا تۈپتۈز ئۆرە تۇرۇپ ئىچىمىزدە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىمىز ۋە «اَللّٰهُ اَكْبَرْ (ئاللاھۇ ئەكبەر)» دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قولىمىزنى ئىككى قۇلاقنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرىمىز. ئالقانلارنى قىبلىگە قارىتىمىز، ئاياللار تەكبىردە ئىككى قولىنى ئىككى مۈرىسىگىچە كۆتۈرىدۇ. ئالقانلىرىنى ئەرلەرگە ئوخشاش قىبلىگە قارىتىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن قوللىرىمىزنى چۈشۈرۈپ كىندىكىمىزنىڭ ئاستىغا قويۇپ قول باغلاپ تۇرىمىز، يەنى ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالقىنىنى سول قولىمىزنىڭ ئالقىنىنىڭ دۈمبىسى ئۈستىگە ئېلىپ، ئوڭ قولىمىزنىڭ باش ۋە چىمىلداق بارماقلىرى بىلەن سول

قولمىزنىڭ بېغىشىنى تۇتىمىز، كۆزلەر سەجدىگاھقا قاراپ تۇرىدۇ، ئوڭ ـ سولغا ياكى يوقىرى ـ تۆۋەنگە قاراشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا كۆزلەرنى يۇمۇۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئىككى پۇتنىڭ ئارىلىقى تۆت بارماق سىغقۇدەك كەڭلىكتە ئوچۇق قالدۇرىلىدۇ. تىزلارنى ئەگمەستىن تىك تۇتىمىز، باش گەۋدە ئوڭ ـ سولغا تەۋرەنمەستىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاياللار قول باغلاشتا، قوللىرىنى كۆكرەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرىدۇ. ئوڭ قوللىرى سول قوللىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدۇ. كۆزلىرىنى سەجدىگاھقا قارىتىپ، پۇتلىرىنى ھەم جۈپلەشتۈرىدۇ، تىزلىرى تىك تۇرىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ قول باغلىغاندىن كېيىن، مۇنۇ سانانى ئوقۇيمىز: {**سُبْحَانَكَ اللهُم وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدكَ وَلاَ اِلَهَ غَيْرُكَ** (سۇبھانەكەللاھۇممە ۋەبىھەمدىكە ۋە تەبارەكەسمۇكە ۋەتەئەلا جەددۇكە ۋەلا ئىلاھە غەيرۇك}، ئاندىن «**أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَيْطَانِ الرجِيْمِ** (ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم) «**بِسْمِ اللهِ الرحْمَنِ الرَّحِيْمِ** (بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم)دەيمىز.

ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇيمىز.

فاتىھە سۈرىسى: {**الْحَمْدُ للّهِ رَب الْعَالَمِينَ • الرحْمـنِ الرحِيمِ • مَالِكِ يَوْمِ الدينِ • إِياكَ نَعْبُدُ وإِياكَ نَسْتَعِينُ • اهدِنَــــا الصرَاطَ المُستَقِيمَ • صِرَاطَ الذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضالِينَ}** ئوقۇلۇشى: «ئەلھەمدۇ لىللاھى رەببىل ئالەمىين. ئەررەھمانىر رەھىيم. مالىكى يەۋمىددىين. ئىيياكە نەئبۇدۇ ۋە ئىيياكە نەستەئىين. ئىھدىنەس ـ سىراتەل مۇستەقىيم، سىراتەللەزىينە ئەنئەمتە ئەلەيھىم غەيرىل مەغزۇبى ئەلەيھىم ۋەلەززاللىين»ئامىين!

فاتىھە سۈرىسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر سۈرە ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز، مەسىلەن: مائۇن سۈرىسى: {**أَرَأَيْتَ الذِي يُكَذبُ بِالدينِ • فَذَلِكَ الذِي يَدُع الْيَتِيمَ • وَلَا يَحُض عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ • فَوَيْلٌ للْمُصَلينَ • الذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ • الذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ • وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ}** ئوقۇلۇشى: «ئەرە ئەيتەللەزى يۇكەززىبۇ بىددىين. فەزالىكەللەزى يەدۇئئۇل يەتىيم. ۋەلا يەھۇززۇ ئەلا تەئامىل مىسكىين. فەۋەيلۇن لىلمۇسەللىين. ئەللەزىينە ھۇم ئەن سالاتىھىم ساھۇۋن. ئەللەزىينە ھۇم يۇرائۇۋن. ۋە يەمنەئۇنەل مائۇۋن».

ئۇنىڭدىن كېيىن «**اَللهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)»دەپ تەكبىر ئېيتىپ رۇكۇ قىلىمىز. رۇكۇدا ئىككى قولىمىز بىلەن ئىككى تىزىمىزنى تۇتۇپ باش بىلەن بەل قىسمىنى ئوخشاش تەكشىلىكتە تۈز ئىگىمىز. ئاياللار يېرىم ئىگىلىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە تۈز تۇتىدۇ. رۇكۇدا ئۈچ قېتىم «**سُبْحَانَ رَبيَ الْعَظِيْم** (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىيم)» دەيمىز.

رۇكۇدىن تۇرۇشتا «**سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ** (سەمىئەللاھۇلىمەن ھەمىدەھ)» دەپ تۇرىمىز. رۇكۇدىن تۇرۇپ ئۆرە تۈپتۈز بولغاندىن كېيىن «**رَبنَا وَلَكَ الحَمْدُ** (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ)» دەيمىز ۋە بىر ئاز تۇرىمىز.

ئاندىن «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)»دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارىمىز. سەجدە قىلىشتا ئاۋۋال تىزلىرىمىزنى، ئاندىن قوللىرىمىزنى، ئاندىن پېشانىمىزنى، ئەڭ ئاخىرىدا بۇرنىمىزنى يەرگە تەككۈزىمىز. پېشانە ئىككى قولنىڭ ئوتتۇرىسىغا توغرىلىنىدۇ. جەينەكلەر يەرگە تەگمەيدۇ، يوتىلار قۇرسىقىمىزغا تەككۈزۈلمەيدۇ. ئىككى پۇتىمىزنى بىر - بىرىگە جۈپلەشتۈرۈپ تۇرىمىز. قول ۋە پۇت بارماقلىرىمىز قىبلىگە قارىتىلىدۇ. ئاياللار پۇتلىرىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ قىلىپ ياتقۇزىدۇ. جەينەكلىرى يەرگە تەككۈزۈلىدۇ. تىزلىرىنى قۇرساقلىرىغا چاپلاپ تۇرىدۇ.

سەجدە ئەسناسىدا، ئۈچ قېتىم «**سُبْحَانَ رَبِيَ الاَعْلٰى**(سۇبھانە رەببىيەل ئەلا)» دەيمىز ۋە «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)»دەپ باشنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرىمىز. سەجدىدىن تۇرۇشتا ئاۋۋال يۈز، ئاندىن قوللار، ئاندىن تىزلار كۆتۈرۈلىدۇ. ئىككى سەجدە ئوتتۇرىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ئەڭ ئاز دېگەندە «سۇبھانەللاھ» دېگۈچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىمىز(پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئارىدا{**رَب اغْفِرْلِــي، رَب اغْفِرْلِــي** - رەببىغفىرلىي، رەببىغفىرلىي} دەپ ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيتتى). ئاندىن قايتا «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)»دەپ تەكبىر بىلەن يەنە سەجدىگە بارىمىز. سەجدىدە يەنە ئۈچ قېتىم «**سُبْحَانَ رَبِيَ الاَعْلٰى** (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا)»دەيمىز.

ئىككىنچى سەجدىدىن كېيىن يەنە «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)» دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئۆرە تۇرىمىز ۋە ئىككىنچى رەكئەتكە باشلايمىز. ئىككىنچى رەكئەتتە «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم»نى ئوقۇيمىز. ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولۇپ، «ئامىين»دەيمىز. ئاندىن قۇرئاندىن خالىغان سۈرىدىن بىرىنى ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز. مەسىلەن: كەۋسەر سۈرىسى {**إِنا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ. فَصَل لِرَبكَ وَانْحَرْ. إِن شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ**} ئوقۇلىشى: «ئىننا ئەئتەينا كەلكەۋسەر. فەسەللى لىرەببىكە ۋەنھەر. ئىننە شانىئەكە ھۇۋەل ئەبتەر.»

ئاندىن خۇددى بىرىنچى رەكئەتتە قىلغىنىمىزغا ئوخشاش رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ بولۇپ، «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)»دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئولتۇرىمىز.

ئەرلەرنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

نامازدا ئولتۇرغاندا، ئەرلەر ئوڭ پۇتنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەرلەر ئوڭ پۇتنى تىك تۇتىدۇ، سول پۇتنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى قولنى بارماقلىرىنى ئەركىن ئاچقان ھالدا ئىككى تىزنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ ۋە كۆزىنى قۇچىقىغا قارىتىدۇ.

ئايالLارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

ئاياللار ئىككى پۇتىنى ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كۆزلىرىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قارىتىدۇ.

ئولتۇرغاندا ئاۋۋال تەھىيات«ئەتتەھىياتۇ»دۇئاسى ئوقۇلىدۇ.

تەھىيات دۇئاسى

«**اَلتحِيّاتُ لِلّهِ وَالصَلَوَاتُ والطيباتُ، السلاَمُ عَلَيْكَ أيها النبِي وَرَحْمَةُ اللهِ وَبرَكَاتهُ، السلاَمَ عَلَيْنَا وَعَلى عِبَادِ اللهِ الصَالِحِين أَشْهَدُ أنْ لاَ إلَهَ إلاّ اللهُ، وأشهَدُ أن مُحَمَدا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ** (ئەتتەھىياتۇ لىللاھى ۋەسسەلەۋاتۇ ۋەتتەييباتۇ ئەسسالامۇ ئەلەيكە، ئەييۇھەننەبىييۇ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ، ئەسسالامۇئەلەينا ۋەئەلا ئىبادىللاھىس ـ سالىھىين. ئەشھەدۇ ئەن لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋە ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋە رەسۇلۇھۇ)» ئاندىن كېيىن، «ئاللاھۇممە سەللى ۋە بارىك رەببەنا»لار ئوقۇلىدۇ.

ئاللاھۇممە سەللى ئەلا دۇرۇتى

«**اَللهُم صَل عَلىَ مُحَمدٍ وَعَلى آل مُحَمدٍ، كمَا صَليْتَ عَلىَ إبرَاهِيمَ وَعَلى آل إبرَاهِيْمَ إنكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ** (ئەللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىيمە ۋەئەلا ئالى ئىبراھىيمە ئىننەكە ھەمىيدۇن مەجىيد).

ئاللاھۇممە بارىك ئەلا دۇرۇتى

«**اَللهُم بَارِكَ عَلى مُحَمدٍ وَعَلى آل مُحَمدٍ، كمَا بَارَكْتَ عَلى إبرَاهِيمَ وَعَلى آل إبرَاهِيْمَ إنكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** (ئاللاھۇممە بارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىيمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىيمە ئىننەكە ھەمىيدۇن مەجىيد)».

رەببەنا دۇئاسى

«**رَبنَا آتِنَا فِي الدنْيا حَسَنةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النارِ** (رەببەنا ئاتىنا فىددۇنيا ھەسەنەتەن ۋەفىل ئاخىرەتى ھەسەنەتەن ۋەقىنا ئەزابەننار)».

يوقىرىقىلار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، باشنى ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ «**اَلسلاَمُ عَلَيكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ**(ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ)»دەيمىز، ئاندىن باشنى سول تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ {**اَلسلاَمُ عَلَيكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ** (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمە تۇللاھ)» دەپ سالام بېرىمىز.

بۇنىڭ بىلەن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇپ بولغان بولىمىز.

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشىمۇ، خۇددى ئۇنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشىغا ئوخشاشتۇر. پەقەت نىيەت پەرقلىق بولىدۇ. چۈنكى سۈننەتكە سۈننەت، پەرزگە پەرز دەپ نىيەت قىلىش كېرەك. يەنە بىر پەرقى شۇكى، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئالدىدا ئەرلەر ئۈچۈن تەكبىر ئېيتىش سۈننەتتۇر. (ئاياللارغا كېرەك ئەمەس). بامدات نامىزىنىڭ پەرزگە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

پېشىن نامىزى

پېشىننىڭ ئاۋۋالقى سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال پېشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇش ئۈچۈن نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇپ ئولتۇرىمىز. ئولتۇرغاندا، «تەھىيات»دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەرنىمۇ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئەتكە ئوخشاش شەكىلدە ئوقۇپ بولۇپ، ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات، سەللى، بارىك ۋە رەببەنا»لارنى تولۇق ئوقۇيمىز. ئاندىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىمىز.

پېشىننىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ھەر قانداق پەرز نامازغا باشلاشتىن بۇرۇن، ئەرلەرنىڭ تەكبىر ئېيتىشى سۈننەتتۇر. تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن پېشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز ۋە «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ** (ئاللاھۇ ئەكبەر)» دەپ نامازغا باشلايمىز. دەسلەپكى ئىككى رەكئەت خۇددى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئوقۇلىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن ئولتۇرىمىز. ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز ۋە ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەردە پاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن سۈرە ئوقۇمايمىز. تۆتىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرۇپ «تەھىيات، سەللى، بارىك ۋە رەببەنا»لارنى ئوقۇيمىز ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىمىز.

پېشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال پېشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

ئەسر نامىزى

ئەسر نامىزىنىڭ تەكتىسىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال ئەسىر نامىزىنىڭ تەكتىسىز سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بۇ سۈننەتنى خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ئەسر نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن، ئۇنى خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

شام نامىزى

شام نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، شام نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. شام نامىزىنىڭ پەرزى ئۈچ رەكئەت بولۇپ، ئۇ، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرىلىدۇ. بۇ ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات»دۇئاسىنىلا ئوقۇپ ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرۇپ«تەھىيات، سەللى، بارىك ۋە رەببەنا»لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىمىز.

شام نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلىمىز، ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزى

خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى، خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ۋىتىر نامىزى

ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ئۇ، خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر ئۈچ رەكئەتتۇر. ئادەتتە ۋىتىر نامىزى يالغۇز ئوقۇلىدۇ. رامىزاندا تەراۋىھ نامىزىدىن كېيىن جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە بىسمىللاھنى تولۇق ئوقۇپ، سۈرە فاتىھە ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ بولۇپ، قوللارنى تۆۋەنكى ئىككى يانغا قويۇپ بەرگەن ھالدا، «**اَللّٰهُ اَكْبَرْ**» (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ قولىمىزنى قۇلاق ئىگىزلىكىدە يوقىرى كۆتۈرىمىز. ئاندىن قوللارنى قايتىدىن كىندىك ئاستىغا قويۇپ تۇرۇپ، «قۇنۇت» دۇئاسىنى ئوقۇيمىز.

قۇنۇت دۇئاسى

اَللّٰهُمَّ اِنّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَ نَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ نَشْكُرُكَ وَلاَ نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ مَنْ يَفْجُرُكَ. اَللّٰهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفّارِ مُلْحِـقٌ (ئاللاھۇممە ئىننا نەستەئىينۇكە ۋە نەستەغفىرۇكە ۋە نۇئمىنۇ بىكە ۋە نەتەۋەككەلۇ ئەلەيكە ۋە نۇسنى ئەلەيكەل خەيرە، نەشكۇرۇكە ۋەلا نەكفۇرۇكە ۋە نەخلەئۇ مەن يەفجۇرۇكە. ئاللاھۇممە ئىيياكە نەئبۇدۇ ۋە لەكە نۇسەللى ۋە نەسجۇدۇ ۋە ئىلەيكە نەسئا ۋە نەھفىدۇ نەرجۇ رەھمەتەكە ۋە نەخشا ئەزابەكە، ئىننا ئەزابەكە بىل كۇففارى مۇلھىق).

نامازدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئالار

1 ـ **{أَسْتَغْفِرُاللهَ اَسْتَغْفِرُاللهَ اَسْتَغْفِرُاللهَ، اَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ، وَمِنْكَ السَّلاَمُ، تَبَارَكْتَ يَـا ذَا الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ}.**

تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالادىن مەغفىرەت تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەن تىنچلىق بەرگۈچىسەن، تىنچلىق زادى سېنىڭدىن. ئى ئۇلۇغلۇق ۋە پەزلى ـ كەرەم ئىگىسى بولغان ئاللاھ سەن ھەقىقەتەن كاتتىلارنىڭ كاتتىسىسەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

2 - **{لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ، اَللّٰهُمَّ لاَمَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَمُعْطِـيَ لِمَـا مَنَعْـتَ، وَلاَيَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ}** تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ

يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن ئاتا قىلغاننى توسىۋالغۇچى يوق ۋە سەن توسقاننى بەرگۈچى يوق، سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

3 ـ {لا إلهَ إلا اللّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لاحولَ ولا قوةَ إلا بالله، لا نَعْبُدُ إلا إيّاهُ، لَهُ المَن، وَلَهُ النعْمَة، وَلَهُ الفَضْلُ وَالثَنَاءُ الحَسَنُ، لَا إلَهَ إلا اللّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدينَ، وَلَو كَرِهَ الكَافِرُونَ} تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. كۈچ ـ قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھ تائالادىندۇر. بىز پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىمىز، ئۇ نېمەت ۋە پەزلى ـ كەرەم ئىگىسىدۇر، ئۇ ئەڭ ئېسىل ھەمدۇ سانالارغا لايىقتۇر. ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر. كاپىرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ بىز ئىبادەتنى ئاللاھقا خاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلىمىز.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە، «بۇنى ھەر نامازدىن كېيىن ئوقۇغان كىشىنىڭ دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. [مۇسلىم رىۋايىتى]

4 ـ ـ ـ {سُبْحَانَ اللهِ ، الحَمْدُ لِلّهِ ، اللّهُ أكْبَرُ} ئوقۇلىشى: «سۇبھانەللاھ،ئەلھەمدۇلىللاھ، ئاللاھۇ ئەكبەر (33قېتىمدىن)» [مۇسلىم رىۋايىتى]

تەرجىمىسى: «ئاللاھ پاكتۇر، ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ ئەڭ بۈيۈكتۇر.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

5 ـ {بِسْمِ اللهِ الرحْمَـٰنِ الرحِيمِ، قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ . اللّهُ الصمَدُ . لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ . وَلَمْ يَكُن لَهُ كُفُواً أَحَدٌ}.

تەرجىمىسى: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، ئېيتقىنكى، ئۇ ـ ئاللاھ بىردۇر. ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ.» [ئىخلاس سۈرىسى]

6 ـ {بِسْمِ اللهِ الرحْمَـٰنِ الرحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ . مِن شَرِّ مَا خَلَقَ . وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ . وَمِن شَرِّ النفاثَاتِ فِي العُقَدِ. وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ}.

تەرجىمىسى: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، "مەخلۇقاتنىڭ شەررىدىن، قاراڭغۇلۇقى بىلەن كىرگەن كېچىنىڭ

شەررىدىن، تۈگۈنلەرگە دەم سالغۇچى سېھىرگەرلەرنىڭ شەررىدىن ۋە ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۈبھىنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن‘‘دېگىن.» [فەلەق سۈرىسى]

7 ـ {بِسْمِ اللهِ لرحْمـٰنِ لرحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَب الناسِ . مَلِكِ الناسِ . إِلَهِ الناسِ . مِـن شَر الْوَسْوَاسِ الْخَناسِ . الذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ الناسِ . مِنَ الْجِنةِ وَ الناسِ }.

تەرجىمىسى: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، ’’ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى، ئىنسانلارنىڭ پادىشاھى، ئىنسانلارنىڭ ئىلاھى ئاللاھقا سېغىنىپ، كىشىلەرنىڭ دىللىرىدا ۋەسۋەسە قىلغۇچى جىنلاردىن ۋە ئىنسانلاردىن بولغان يوشۇرۇن شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىسىنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن‘‘دېگىن.» [ناس سۈرىسى]

8 ـ {اللهُ لاَ إِلَـهَ إِلا هُوَ الْحَي الْقَيومُ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ لهُ مَا فِي السمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مَن ذَا الذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَـيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلا بِمَا شَاء وَسِعَ كُرْسِيهُ السمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَـا وَهُـوَ الْعَلِـي الْعَظِيمُ}.

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر؛ ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر، ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر؛ ئۇ مۈگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئۇيقۇ باسمايدۇ؛ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە ئاللاھ تائالانىڭ مۈلكىدۇر؛ ئاللاھ تائالانىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن؛ ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى (دۇنيادىكى)، كەينىدىكى (ئاخىرەت ئۈچۈن تەييارلىغا) ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدۇ؛ ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ مەلۇماتىدىن ئاللاھ ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمەيدۇ، ئاللاھ تائالانىڭ مەلۇماتى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاسمان - زېمىننى ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ. ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىكتۇر، ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر.» [ئايەتۇلكۇرسى]. (يوقىرقى سۈرىلەر ھەر نامازدىن كېيىن بىر قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ).

9 - {لاَ إِلَهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْـرَ وَهُوَ عَلَىٰ كُل شَيْءٍ قَدِيرٌ}.

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر. ئاللاھ ئۆلتۈرىدۇ، تىرىلدۈرىدۇ، ياخشىلىق ئۇنىڭ قولىدىدۇر. ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر.» [تىرمىزىي رىۋايىتى] (بامدات ۋە شام نامازلىرىدىن كېيىن 10 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ).

10 - {اللّهُم إِنّي أَسْأَلُكَ عِلْماً نافِعاً، وَرِزْقاً طَيباً، وَعَمَلاً مُتَقَبلاً}.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن مەنپەئەتلىك ئىلىم، ھالال رىزىق ۋە دەرگاھىڭدا قوبۇل بولىدىغان ئەمەلگە مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

يوقىرىقى دۇئالارنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. بىراق بۇلارنى ئوقۇش نامازنىڭ شەرتلىرىدىن ئەمەس. بەلكى مۇستەھەبتۇر. دۇئالار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ئۆزىمىزنىڭ تىلەكلىرىنى ئاللاھ تائالادىن سورايمىز. [ئىمام نەۋەۋىينىڭ «الأذكار» ناملىق ئەسىرىدىن]

نامازنىڭ مەكرۇھلىرى

ناماز ئوقۇۋاتقاندا تۆۋەندىكى ئىشلاردىن بىرەرسى سادىر بولسا ناماز مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپقان بولىدۇ.

1 - ۋاجىب دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى قەستەن تەرك ئېتىش. مەسىلەن: فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش ياكى ئۇنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش ياكى مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلارنى ئۈنلۈك ئوقۇغانغا ئوخشاش.

2 - سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى ھەممىسىنى تەرك ئېتىش. مەسىلەن: سانا ئوقۇشنى ياكى رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى تەسبىھلەرنى تەرك ئەتكەنگە ئوخشاش.

3 - نامازدا ئۆرە تۇرغاندا بىر يەرگە يۆلىنىۋېلىش، ئوڭ - سولغا تەۋرىنىش ۋە قەستەن بىر نەرسىنى پۇراش.

4 - سەجدىگە بارغاندا تىزدىن ئاۋۋال قوللارنى يەرگە قويۇش ياكى قولدىن ئاۋۋال تىزنى يەردىن كۆتۈرۈش.

5 - نامازدا ئۆزۈرسىز بەدەشقان قورۇپ ئولتۇرۇش ۋە ئىنسان ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش.

6 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك ئالدىراپ قىلىش.

7 - نامازدا ئۆزۈرسىز كېرىلىش.

8 - بىراۋ سالام قىلسا، قول ياكى باش ئىشارىتى بىلەن قايتۇرۇش (ئەگەر سۆز بىلەن قايتۇرسا ناماز بۇزۇلىدۇ). ئەمما جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا ئىمام قىرائەتتە خاتالاشسا لوقما سېلىش جائىزدۇر.

9 - نامازدا كۆزنى يۇمۇۋېلىش ياكى ئوڭ — سولغا ياكى ئاسمانغا قاراش ۋە سالامدىن بۇرۇن باش - كۆزنى سۈرتۈش.

10 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى تەسبىھلەرنى تەرك ئېتىش.

11 - باشقىلارنىڭ يېنىغا كىيىپ چىققىلى بولمايدىغان ناچار كىيىملەرنى كىيىپ نامازغا تۇرۇش.

12 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئۆتۈشتە تەكبىرلەرنى ئۆز ۋاقتىدا تەرتىپ بويىچە ئېيتماسلىق.

13 - نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان يەردىكى شېغىل ياكى باشقا نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش بىلەن بىر قېتىمدىن ئارتۇق مەشغۇل بولۇش.

14 - پاكىزىلىقى شۈبھىلىك جايلاردا، چىركاۋلاردا، بۇتخانىلاردا، مۇنچىلاردا، يوللاردا ناماز ئوقۇش.

15 - پەرز نامازلاردا (باشقا سۈرىلەرنىمۇ بىلىدىغان كىشىنىڭ) بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغان سۈرىسىنى ئىككىنچى رەكئەتتىمۇ قايتا ئوقۇشى ياكى قۇرئان كەرىمنىڭ تەرتىبىگە خىلاپلىق قىلىشى. مەسىلەن: بىرىنچى رەكئەتكە «ئىخلاس» سۈرىسىنى، ئىككىنچى رەكئەتكە «لەھەب» سۈرىسىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش. تەرتىپ بۇنىڭ ئەكسىدۇر.

16 - جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازلاردا، ئالدىنقى سەپتە بوش ئورۇن بولسىمۇ، ئارقا سەپتە تۇرۇش.

17 - يېنىۋاتقان ئوتقا ياكى جانلىقلارنىڭ رەسىمگە ياكى قەبرىگە قاراپ ناماز ئوقۇش.

18 - ئۆزۈرسىز ھالدا بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغان سۈرىنىڭ ئالدىدىكى سۈرىنى ئىككىنچى رەكئەتتە ئوقۇش.

19 - تەرەتنى قىستاپ قالغان ۋاقىتتا ناماز ئوقۇش.

20 - نامازدا تۇرۇپ بارماقلارنى قىرسىلىتىش، چۈشەنلەرنى ئۈركۈتۈش بىلەن مەشغۇل بولۇش. ئەمما يىلان – چايان ۋە ھەر قانداق زىيانلىق ھاشارەتلەرنى نامازدا تۇرۇپ ئۆلتۈرۈش جائىزدۇر.

21 - ئىككىنچى رەكئەتتە بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغىنىدىن ئۇزۇن سۈرە ئوقۇش.

22 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەرنى قول بىلەن ساناش ۋە ھازىر بولغان تائامنى قويۇپ نامازغا تۇرۇش. چۈنكى مۇنداق قىلىش «خۇشۇئ»غا توسالغۇ بولىدۇ.

23 ـ سەجدىدە پىشانىنى يەرگە تەككۈزمەستىن سەللىنىڭ ياكى دوپپا، قولاقچىلارنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلىش.

24 ـ نامازدا «خۇشۇئ» هاسىل قىلىشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلاردىن قايسىبىرىنى سادىر قىلىش مەكرۇهتۇر. [الدر المختار1 ـ توم 597 – 613 ـ بەتلەر، بدائع الصنائع 1 ـ توم 215 ـ 220 – بەتلەر، نور الإيضاح ونجـاة الأرواح 23 – 24 ـ بەتلەر]

نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار

1 ـ نامازدا قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن سۆزلەش (يەنى باشقىلارغا سۆز قىلىش ياكى نامازغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان سۆزلەرنى سۆزلەش ياكى باشقىلارغا سالام قىلىش ياكى باشقىلارنىڭ سالىمىنى سۆز بىلەن قايتۇرۇش ياكى قول ئېلىپ كۆرۈشۈش ياكى بىراۋنى چاقىرىش، ياكى ناماز سىرتىدىكى بىراۋنىڭ قىرائىتىگە لوقما سېلىش).

2 ـ نامازدا ئۆزگە ئاڭلانغىدەك ئاۋازدا كۈلۈش. ئەمما نامازدا باشقىلار ئاڭلىغىدەك قاهقاهلاپ كۈلۈش بىلەن ناماز ۋە تاهارەت هەر ئىككىلىسى بۇزۇلىدۇ.

3 ـ نامازدا ئاھ ـ ئۇھ، ۋاي ـ ۋوي دېيىش.

4 ـ نامازدا دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئاۋازلىق هالدا يىغلاش.

5 ـ نامازدا تۇرۇپ هەرقانداق بىر سوئالغا ياكى چاقىرغۇچىغا سۆز بىلەن جاۋاب بېرىش.

6 ـ نامازدا كۆكسىنى قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە چۆرۈش.

7 ـ نامازدا باشقىلارنىڭ قولىدىن بىر نەرسە ئېلىش.

8 ـ نامازدا قەستە ياكى سەۋەنلىكتىن بىر نەرسە يېيىش ۋە ئىچىش، سېغىز(پوپۇرتاك)چايناش. ئەمما چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا قالغان تاماق قالدۇقلىرىدىن نوقۇت مىقدارىدىن كىچىك نەرسىنى يۇتۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

9 ـ ئۆزۈرسىز هالدا گالنى قىرىش. ئەمما ئىختىيارسىز ياكى ئېهتىياج (ئىمامنىڭ خاتالىقىنى ئەسكەرتىش ياكى ئۆزىنىڭ نامازدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش) يۈزىسىدىن گالنى قىرىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

10 ـ نامازدا ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق بىر يەرلىرىنى قاشلاش ياكى سىلاش.

11 ـ هەر قانداق بىر ئاغرىق ئۈچۈن ئاۋاز بىلەن ئاھ تارتىش.

12 ـ نامازدا قايسىبىر سەۋەب بىلەن تاهارەتنىڭ بوزۇلىشى.

13 - نامازدا كىچىك ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش. ئەمما بىر قول بىلەن كىيىمنى تۈزەش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

14 - سەجدىدە ئىككى پۇتىنىڭ بىراقلا يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى.

15 - ئاربىدا توساق بولمىغان ھالدا، ئەر - ئاياللارنىڭ بىر جايدا ناماز ئوقۇشى.

16 - ئەرلەرنىڭ ئاياللارنىڭ كەينىدە ناماز ئوقۇشى.

17 - قەستەن ھالدا بىرەر پائالىيەتنى ئىمامدىن بۇرۇن قىلىش. مەسىلەن: ئىمامدىن بۇرۇن رۇكۇ ياكى سەجدىگە ئۆتكەنگە ئوخشاش. ئەمما سەھۋەنلىكتىن قىلىپ سىلىپ دەرھال قايتىپ ئىمامغا ئەگەشسە ناماز بۇزۇلمايدۇ.

18 - نامازدا كىشىلەر بىلەن سۆزلەشكەندەك دۇئا قىلىش.

19 - جاۋاب مەقستى بىلەن قۇرئاندىن بىرەر ئايەت ئوقۇش.

20 - نامازدا ئەۋرەت جايلارنىڭ مەنئى قىلىنىدىغان دەرىجىدە ئېچىلىپ قېلىشى.

21 - نامازدا ئايەتلەرنى مەنىسى بۇزۇلىدىغان دەرىجىدە خاتا ئوقۇش.

22 - نامازدا ھوشىنى يوقىتىپ قويۇش.

23 - ئاياللارنىڭ ناماز ئۈستىدە ئايلىق قېنىنى كۆرۈشى.

24 - تەيەممۇم بىلەن نامازغا تۇرغان كىشىنىڭ، نامازدا تۇرۇپ سۇنى كۆرۈشى، ئاياقلىرىغا مەسھى قىلغان كىشىنىڭ مەسھى مۇددىتى تۈگىشى، نامازدىكى كىشىنىڭ ناماز سىرتىدىكى بىرىدىن بىرەر ئايەت ئۆگىنىشى، بامدات نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا كۈن چىقىپ قېلىشى، جۈمە نامىزىدا ئەسىر ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشى، ھېيت نامىزىدا پېشىن ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشى، ئىشارەت بىلەن نامازغا تۇرغان كىشىنىڭ ساقلىق ھالىغا كېلىپ قېلىشى، گەردىنىدە ئالتە ۋاخقا يەتمىگەن قازا ناماز بار كىشىنىڭ نامازدا بۇنى ئەسكە ئېلىشى، تېڭىق ئۈستىگە مەسھى قىلىپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ يارىسى ساقىيىپ تېڭىقنىڭ چۈشۈپ كېتىشى، ئۆزرۈلۈك كىشىنىڭ ئۆزرىسى تۈگىشى قاتارلىق 12مەسىلىدە ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى بويىچە ناماز بۇزۇلىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئىمام مۇھەممەد ۋە ئىمام ئەبۇ يۈسۈپلەرنىڭ رەيى بويىچە ناماز بۇزۇلمايدۇ. [**الدر المختار** 1 - توم 584 – 593 - بەتلەر، **رد المختار** 1 - توم 588 - بەت، **بدائع الصنائع** 1 – توم 220 - 223 – بەتلەر، **نور الإيضاح ونجاة الأرواح** 22 – 23 - بەتلەر]

نامازغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەر

نامازنى توختىتىش ياكى قالدۇرۇشنى ۋاجىب ياكى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر

1 - بىرەر زالىمنىڭ ياكى يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراش، سۇغا چۆكۈپ كېتىش، بوغۇلۇپ قېلىش، ئوت ئىچىدە قېلىش تۈپەيلى ھالاكەتلىك ئەھۋالدا قېلىپ ياردەم سورىغانلارغا ياردەم بېرىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلسا نامازنى دەرھال توختىتىش ۋاجىبتۇر.

2 - ئاتا - ئانىسىنىڭ بىرەرسى جىددىي ياردەمگە ئېھتىياج بولۇپ چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدا تۇرغان بولسىمۇ ئۇنى توختىتىش ۋاجىبتۇر.

ئەمما ئادەتتىكى ئىشلار ئۈچۈن چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدىن باشقا نامازلارنى توختىتىشقا بولىدۇ.

3 - بالىسىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى ياكى بېشىغا بىرەر ھادىسە كېلىشىدىن قورققان ئاتا - ئانىنىڭمۇ نامازنى توختىتىشى ياكى كەينىگە سۈرۈشى ۋاجىبتۇر.

4 - يىرتقۇچلارنىڭ ماللارغا ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى ياكى بىرەر ئەمانەتنىڭ قۇدۇققا ياكى تامدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئېنىق تەخمىن قىلغان كىشىنىڭ ئۇنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىشى ۋاجىبتۇر.

ئەمما ھالاكەت ئېھتىمالى كۈچلۈك بولمىسا، نامازنى توختىتىش ۋاجىب ئەمەس، بەلكى جائىز بولىدۇ، يەنى خالىسا توختىتىدۇ، خالىسا توختاتمايدۇ.

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر

1 - مال - مۈلكىنىڭ ئوغۇرلىنىشىدىن ئەنسىرىگەن كىشىنىڭ (گەرچە مال باشقىلارنىڭ بولسىمۇ) نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

2 - ئوغرىدىن، قاراقچىدىن، كەلكۈندىن قورققان يولوچىنىڭ ناماز ۋاقتىنى كەينىگە سۈرىشى جائىزدۇر.

3 - قازىنى قايناپ تېشىپ كېتىشىدىن ياكى تاماقنىڭ كۆيۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايال كىشىنىڭ نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

4 - قېچىپ كېتىۋاتقان ھايۋاننى تۇتىۋېلىپ ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىش جائىزدۇر.

5 ـ نامازدا تەرتى قىستاپ قالغان كىشىنىڭ، يىڭىدىن تاھارەت ئېلىپ نامازنى قايتىدىن ئوقۇش ئۈچۈن ئۇنى توختىتىشى جائىزدۇر.

6 – نەپلى نامازلارنى ئاتا – ئانىسىدىن بىرەرسىنىڭ قانداقلا بىر ئىش ئۈچۈن چاقىرىشى بىلەن توختىتىش جائىزدۇر.

7 ـ ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ شەپىسىنى ھېس قىلغان مۇساپىرنىڭ نامىزىنى توختىتىشى جائىزدۇر. [**مراقي الفلاح** 60 ـ بەت]

نامازدا شۈبھە

نامازنى قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمەي، ئىككىلىنىپ قالغان كىشى، ئەگەر بۇ ھالەت ئۇنىڭدا تۇنجى قېتىم ياكى قىسمەن يۈز بەرگەن بولسا، نامازنى قايتىدىن ئوقۇشى كېرەك. مۇبادا، بۇ ھالەت ئۇ كىشى ئۈچۈن كۆپ قېتىم يۈز بەرگەن ياكى ئۇ ھەمىشە شۇنداق نامaz رەكئەتلىرىدە خاتالىشىدىغان كىشى بولسا، ئۇ ۋاقىتتا كۆڭلىدە قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىغا ھۆكۈم قىلسا شۇ رەكئەت ھېسابقا ئېلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: {**وَإذَا شَكَ أحَدُكُمْ فِي صَلاَتِهِ فَلْيَتَحَر الصوَابَ. فَلْيتم عَلَيْهِ. ثُم لُيَسْجُدْ سَجْدَتَيْن**} يەنى «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزىدا(قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقى توغرۇلۇق) شەك قىلىپ قالسا، توغرىسىنى ئېنىقلاپ شۇنىڭغا كۆرە نامىزىنى تاماملىسۇن، ئاندىن سەجدە سەھۋى قىلسۇن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەگەر قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى كۆڭلىدىمۇ بەلگىلىيەلمىسە، ئازنى ھېسابقا ئالىدۇ. مەسىلەن: تۆت رەكئەتلىك نامازدا، بىر رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ، بۇنى بىلەلمىسە، ئوقۇغىنىنى بىر رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئۈچ رەكئەت ئوقۇشى لازىم. ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئۈچ رەكئەتمۇ بىلەلمىسە، ئوقۇغىنىنى ئىككى رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئىككى رەكئەت ئوقۇيدۇ. بۇ ھالەتتىكى كىشى پەرز ياكى ۋاجىب بولغان ئولتۇرۇشنى(نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش پەرز. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇش ۋاجىبتۇر) تاشلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ھەر رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرىدۇ ۋە ناماز ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: {**إذَا شَكَ أحَدُكُمْ فِي صَلاَتِهِ فَلَمْ يَدْرِ كَمْ صَلى؟ ثَلاَثاً أمْ أرْبعاً؟ فَلْيَطْرَح الشك وَلْيَبْن عَلى الأقَل، ثُم يَسْجُدُ سَجْدَتَيْن قَبْلَ أنْ يُسَلم**} يەنى «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزىدا ئۈچ رەكئەت ئوقۇدۇمۇ ياكى تۆت رەكئەتمۇ؟ دەپ شەكلىنىپ قالسا، شەكنى تاشلاپ ئازنى ھېسابقا ئالسۇن، ئاندىن سالامدىن ئاۋۋال سەجدە سەھۋى قىلسۇن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

شۈبھە ناماز ئارىلىقىدا ئەمەس، سالامغا ئولتۇرغاندىن ياكى سالامدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ قالسا، بۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. نامىزى دۇرۇستۇر. سالام بېرىپ بولغاندىن

كېيىن سىرتتىن بىرسى ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقنى ئېسىگە سالسا، ئۆزى تولۇق ئوقۇغانلىقىدا قانائەتلىك بولسا، ئۇ كىشىنىڭ سۆزىگە ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقنى ئېسىگە سالغان كىشىلەر ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇلارنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

نامازنى كەم ئوقۇغانلىق ھەققىدە ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ چىقىپ، ئىمام تولۇق ئوقۇغانلىقىغا ئىشەنچىسى كامىل بولسا، جامائەتنىڭ سۆزى نەزەرگە ئېلىنمايدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭمۇ ئىشەنچىسى كامىل بولمىسا جامائەتنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ. جامائەت ئىچىدە ئىختىلاپ چىقسا ئىمام قوشۇلغان تەرەپنىڭ سۆزى ھېساب بولىدۇ. [**تحفة الفقهاء** 68 - بەت]

سەجدە سەھۋىنىڭ بايانى

سەجدە سەھۋىنىڭ تەرىپى

سەجدە سەھۋى — نامازدا سەھۋەنلىكتىن سادىر بولغان نۇقسانلارنى تولۇقلاش ئۈچۈن نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغان ئىككى سەجدە، بىر ئولتۇرۇش ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.

سەجدە سەھۋى نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىرەرسىنى ئۆز ئورنىدىن كېچىكتۈرۈپ قويۇش ياكى ۋاجىبلاردىن بىرەرسىنى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش ياكى كېچىكتۈرۈپ قويۇش تۈپەيلى قىلىنىدۇ. بۇنداق ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىبتۇر.

سەجدە سەھۋى پەقەت سەھۋەنلىكتىن نامازدا كەمچىلىك سادىر قىلغانلىق ئۈچۈنلا قىلىنىدۇ. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا ئۇنى قىلىش ۋاجىبتۇر. ئەگەر كىشى سەجدە سەھۋىدە خاتالىق سادىر قىلسا ئۇنىڭغا قايتا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك ئەمەس. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا بۇ سەجدىنى — ئۆزۈرسىز تۇرۇپ — قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئۇنىڭ نامىزى باتىل بولمايدۇ. بەلكى نامىزى دۇرۇستۇ. خۇددى ھەجدە ئېھرام باغلىغان كىشىگە ئېھرامدا مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى سادىر قىلىش بىلەن ھەج پائالىيىتىگە خىلاپلىق قىلغانلىق گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولغاندەك، نامازدا ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىقلارنى يۇيۇش ئۈچۈنمۇ سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. سەجدە سەھۋى بىلەن ناماز كەمچىلىكلەردىن تولۇقلىنىپ كامىل بولغان بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: {**لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ**} يەنى «ھەرقانداق نۇقسان سالامدىن كېيىن ئىككى سەجدە قىلىش بىلەن تولۇقلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

ئەمما نامازدا قەستەن نۇقسانلىق سادىر قىلغان كىشىگە سەجدە سەھۋىسى قىلىش ۋاجىب ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلغان بولىدۇ. ئۇنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ. يەقەت تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنىلا قەستەن نۇقسانلىق بىلەن ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ ۋە سەجدە سەھۋى قىلىش بىلەن ئۇنى تولۇقلىيالايدۇ: بىرىنچىسى، ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى تەرك ئېتىش، ئىككىنچىسى، بىرىنچى رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى كېچىكتۈرۈپ نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىش، ئۈچىنچىسى، نامازدا نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەرسىنى قىلىپ بولغىچىلىك ۋاقىت قەستەن ئويغا چۆكۈش. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 – توم 92 - بەت]

پەرزنىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىگە مىسال

1 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ بولغان پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت نامازلىرىنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسىدىن كېيىن، «سەللى ۋە بارىك» دۇرۇدلىرىدىن بىرەر جۈملە(مەسىلەن: ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن) ئوقۇلسا، ئۈچىنچى رەكئەتنىڭ پەرزى بولغان قىيام كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2 - نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتكەن كىشى فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرسا، پەرز بولغان بۇ ئولتۇرۇشنى كېچىكتۈرگەن بولىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. ئەگەر تۇرغان رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېسىگە كەلگەن بولسا، يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئوقۇيدۇ. ئارتۇق بولغان بۇ ئىككى رەكئەت نەپلە نامىزى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتىمۇ سەجدە سەھۋى كېرەك بولىدۇ.

ۋاجىبنىڭ سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنغىنىغا مىسال

1 - فاتىھە سۈرىسى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.

2 - فاتىھەدىن كېيىن بىر سۈرە ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.

3 - ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇشنى ياكى ئۇنىڭ تەكبىرىنى تەرك ئېتىش.

4 - قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى(قۇرئان سۈرىلىرىنى)مەخپى ئوقۇش ياكى مەخپى ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئاشكارا ئوقۇش.

5 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى تەرك ئېتىش.

6 - نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ» ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.

7 ـ ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى رەكئەتلىرىدە فاتىھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش.

8 ـ نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەرسىنى ئارتۇق قىلىش. مەسىلەن: بىر رەكئەتتە بىر قېتىم رۇكۇ قىلىشنىڭ ئورنىغا ئىككى قېتىم رۇكۇ قىلغانغا ئوخشاش.

9 ـ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ بولغان هامان تىلاۋەت سەجدىسى قىلماسلىق.

10 ـ هېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ياكى بەزىسىنى تەرك ئېتىش.

يوقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىنى سادىر قىلغان كىشى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىبتۇر.

ۋاجىبنىڭ سەھۋەنلىكتىن كېچىكتۈرۈلگىنىگە مسال

1 ـ فاتىھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش. بۇ ۋاقىتتا فاتىھەنى سۈرىدىن بۇرۇن ئوقۇشتىن ئىبارەت ۋاجىب كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2 ـ ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇش نامازنىڭ ۋاجىبلىرىدىندۇر. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشنى ئولتۇرماستىن، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن ياكى رۇكۇدىن بۇرۇن ئولتۇرسا، بۇ ئولتۇرۇش يەنى (ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنلا ئولتۇرۇش) كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ. بۇ سەۋەبتىن، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەگەر تۇرغان هامان بىر نەرسە ئوقۇماستىنلا ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرىۋالغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا سەجدە سەھۋىگە كېرەك قالمايدۇ. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 92 – 94 - بەتلەر]

سەجدە ئايىتىنىڭ تەكرارلىنىشى

بىر نامازدا بىر قانچە قېتىم سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلار يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ھەممىسى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە سەھۋى قىلىش يېتەرلىكتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 – توم 105 - بەت]

سەجدە سەھۋىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى

نامازنىڭ ئاخىرىقى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات»دۇئاسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىنلا ئوڭ تەرەپكە سالام بېرىپ بولۇپ، ئادەتتىكىدەك ئىككى قېتىم سەجدە قىلىنىدۇ، ئاندىن ئولتۇرۇپ، «تەھىيات، سەللى، بارىك، رەببەنا»لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ. [تحفة الفقهاء 71 - بەت]

سەجدە سەھۋى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ھاللار

1 ـ بامدات نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋىنى قىلىشتىن بۇرۇن قۇياشنىڭ چىقىشى.

2 ـ ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋى قىلىشتىن بۇرۇن كۈننىڭ قىزىرىشى. چۈنكى كۈن چىقىۋاتقان ۋە قىزارغان ۋاقىتلاردا ناماز ئوقۇلمايدۇ. شۇڭا سەجدىمۇ نامازنىڭ مۇھىم بىر ئاساسى بولغاچقا بۇ ۋاقىتلاردا سەجدە سەھۋىمۇ قىلىنمايدۇ. نامازدىكى خاتالىقلارمۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. قىلالمىغان سەجدە سەھۋىنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ.

3 ـ سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازغا داۋام قىلىشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشى. مەسىلەن: تاھارەت سۇنغانغا ئوخشاش.

نامازدا تاھارەتنىڭ بۇزۇلۇشى

نامازدا تاھارەت بۇزۇلسا — سۆزلەشمەستىن، يەپ ـ ئىچمەستىن ۋە باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولماستىن، تاھارەت ئېلىپ نامازنىڭ بۇزۇلغان يېرىدىن قالغان قىسمىنى تولۇقلىسا بولىدۇ. بۇ ھالەتتە ئەڭ ياخشىسى نامازنى قايتىدىن ئوقۇشتۇر.

سۇترە ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەسىلىسى

سۇترە — ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرگە قارشى توساق دېمەكتۇر. سۇترە ئەڭ كەم دېگەندە 63 سانتىمېتىر ئېگىزلىكتە بولىشى شەرت. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئادەم ئۆتۈش ئېھتىمالى بولغان يەرلەردە دەرەخنىڭ، موممىنىڭ ئارقىسىدا ئوقۇش ياكى ئالدىغا خادا تىكلەش ياكى ئورۇندۇق قويۇش لازىم. ئەگەر يەر قاتتىق بولۇپ خادىنى قاداش مۇمكىن بولمىسا، خادىنى ياتقۇزۇپ قويۇش، تىكلىگىدەك خادا تېپىلمىسا ئالدىغا بىر سىزىق سىزىپ قويۇش كېرەك. بۇنىڭدىن مەقسەت نامازنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ سۇترەنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى نەرسىلەرگە قاراپ كۆڭلىنى بۆلۈۋەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا، پەقەت ئىمامنىڭ ئالدىغىلا سۇترە قاداش يېتەرلىكتۇر. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈلمەيدۇ. ئۆتۈلگەن تەقدىردە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ نامىزىغا زىيان بولمايدۇ. قەستەن ئۆتكۈچىلەر گۇناھكار بولىدۇ. ئۆتكۈچىلەرنى توسۇش ئۈچۈن ئەرلەرنىڭ قىرائەتنى ئاۋازلىقراق ئوقۇشى، ئاياللار بولسا، ئوڭ قولى بىلەن سول قولىغا ئۇرۇشى جائىز كۆرۈلگەن. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 24 ـ بەت]

قىرائەت خاتالىقلىرى

نامازدا ئوقۇلىدىغان سۈرىلەر مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتكىدەك دەرىجىدە خاتا ئوقۇلسا ناماز بۇزۇلىدۇ. ئەمما ئىككى ھەرپ ئارىسىدا مەخرەج بىرلىكى ۋە يېقىنلىق بولمىسىمۇ، ئومۇمەن كىشىلەر ئۇچۇن بۇلارنى بىر ـ بىرىدىن ئايرىش قىيىن بولسا، بىرىنىڭ ئورنىغا يەنە بىرىنى ئوقۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ. مەسىلەن: { وَلاالضـ ـآلِّينَ }نى {ۋەلەززاللىين}ياكى {ۋەلەددااللىين} دەپ ئوقۇغانغا ئوخشاش ياكى ھەرپلەرنىڭ تەلەپپۇزىنى ئالماشتۇرۇپ قويۇپ، «ض»ھەرپىنى«ذ» دەپ، «ظ» ھەرپىنى«ز»دەپ ئوقۇپ سالغانغا ئوخشاش. بۇنداق ئۆزرۇلەر يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ئاۋام خەلقتىنلا قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەمما ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر ئۆگىنىپ توغرىسىنى ئوقۇشى لازىم.

تىلاۋەت سەجدىسى

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ تەرىپى

تىلاۋەت سەجدىسى ـــ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان ياكى ئاڭلاش نىيىتى بىلەن بولمىسىمۇ ئىشتىپ قالغان سەۋەبتىن قىلىنىدىغان سەجدە دېمەكتۇر. بۇ ھاللاردا تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىبتۇر. [بدائع الصنائع 1 - توم 179 – 195 -بەتلەر]

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بۇيرۇلىشى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە قۇرئان ئوقۇلغاندا سەجدە قىلمىغۇچىلارنى سۆكۈپ مۇنداق دېگەن: {وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ} يەنى «ئۇلارنىڭ يېنىدا قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا نېمىشقا سەجدە قىلمايدۇ؟» [ئىنشىقاق سۈرىسى 21 - ئايەت]

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: {كان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ علينا السورةَ فيها السـجدةُ فيسجُدُ ونسجدُ حتى ما يَجِدُ أحدُنا مَوضِعَ جَبهتـهِ} يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە سەجدە ئايىتى بار سۈرىنى ئوقۇپ بەرگىنىدە سەجدە قىلاتتى ۋە بىزمۇ بىرگە دەرھال سەجدە قىلاتتۇق، ھەتتا سەجدە قىلىش ئۈچۈن پىشانىمىزنى قويغىلى يەر تاپالمايدىغان چاغلارمۇ بولاتتى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى خۇددى نامازنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر، يەنى مۇسۇلمان، بالىغ، ئاقىل بولۇش، تاھارەتسىزلىك، جۇنۇپلۇق ۋە پاسكىنىلىقلاردىن خالىي بولۇش، ئەۋرەت جايلارنى يۆرگەش، قىبلىگە قاراش، نىيەت قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش كاپىرغا، بالاغەتكە يەتمىگەن

باللارغا، ساراڭلارغا ۋە ھەيزدار ياكى نىفاسدار ئاياللارغا ۋاجىب ئەمەستۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 34 - بەت]

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر

تىلاۋەت سەجدىسىنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇش. مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، مەيلى ئۆزى پاك بولۇپ، ئوقۇغانلىرىنى ئۆزى ئاڭلىمىغان بولسۇن، ھەر ھالەتتە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىگە تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.

2 - سەجدە ئايىتىنى ئاڭلاش ياكى ئىختىيارسىز ئىشتىپ قېلىش. قانداقلا سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، سەجدە ئايىتىنى ئىشتكەن كىشى ئۈچۈن سەجدە قىلىش ۋاجىبتۇر.

3 - جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇشى. گەرچە جامائەت ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى تولۇق ئاڭقىرالمىغان بولسىمۇ، ئىمام سەجدە قىلغان ھامان جامائەتنىڭ بىرگە سەجدە قىلىشى ۋاجىبتۇر. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 117 - بەت]

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى

نامازدىكى سەجدىگە ئوخشاش باشنى يەرگە قويۇش ئۈچۈن {اَللّٰهُ اَكْبَرْ (ئاللاھۇ ئەكبەر)} دەپ تەكبىر ئېيتىلىدۇ. ئەمما قوللار كۆتۈرۈلمەيدۇ. سەجدىدە ئادەتتە نامازنىڭ سەجدىسىدە ئوقۇلىدىغان {سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى (سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا)} ئۈچ قېتىم ئوقۇلىدۇ. سەجدىدىن تۇرۇش ئۈچۈن يەنە تەكبىر ئېيتىلىدۇ. سەجدىگە بېرىش ۋە تۇرۇش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان ھەر ئىككى تەكبىر سۈننەتتۇر. تىلاۋەت سەجدىسىدە تەشەھھۇتتا ئولتۇرۇش (ئەتتەھىياتۇ ئوقۇش)، بىر نەرسە ئوقۇش ۋە سالام بېرىش يوقتۇر. تىلاۋەت سەجدىسى بىرلا سەجدىدۇر.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ۋاقتى

سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان كىشى نامازدا بولسا دەرھال تەكبىر ئېيتقان ھالدا، بىر قېتىملا سەجدە قىلىدۇ، يەنە تەكبىر بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، نامازنىڭ كەلگەن يېرىدىن داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەگەر نامازنىڭ سىرتىدا بولسا ئۇنى دەرھال قىلىش زۆرۈر ئەمەس. بەلكى ئالدىرىماستىن، تاھارىتى بولمىسا تاھارەت ئالغاندا قىلىۋاتسا بولىدۇ. ئەگەر بۇ سەجدىنى ئۇنتۇپ قالسا قازاسى كەلمەيدۇ.

تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان شەرتلەر

سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان كىشىنىڭ سەجدە قىلىشىنىڭ ۋاجىب بولىشى ئۈچۈن سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغۇچىنىڭ ئىنسان بولۇشى، ئويغاق ۋە ئەقىل - ھوشى جايىدا بولغان بىرى بولىشى شەرتتۇر. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى غۇسلى قىلىشى كېرەك بولۇپ قالغان جۇنۇپ كىشىدىن ياكى ھەيزدار(ئايلىق ئادىتى كەلگەن) ياكى نىفاسدار (تۇغۇتلۇق)ئايالدىن ياكى كاپىردىن ياكى ئەقلى جايىدا بولغان كىچىك بالىدىن ياكى مەستتىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىبتۇر.

ئەگەر كىشى سەجدە ئايىتىنى سىنئالغۇ، ئۈن ئالغۇ پلاستىنكىلىرىدىن ۋە سۆزلەيدىغان پاپۇگاي قۇشىدىن ئاڭلىسا تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى ئۇيقۇدا جۆيلۈپ ئوقۇغان بىرىدىن ياكى ھوشىنى يوقاتقان كىشىدىن ياكى تېخى ئەقىل تاپمىغان نارىسىدە بالىدىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش كېرەك بولمايدۇ. چۈنكى، بۇلاردا ئىدراك بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئوقۇش توغرا ئوقۇش قاتارىغا كىرمەيدۇ. [اللباب شرح الكتاب 1 - توم 59 -بەت، الفقـه الإسـلامي 2 - توم 111 - بەت]

سەجدە ئايىتىنىڭ تەكرارلىنىشى كۆپ قېتىم سەجدە قىلىشنى لازىم قىلامدۇ؟

سەجدە ئايىتىدىن بىرىنى بىر ئورۇندا تۇرۇپ كۆپ قېتىم تەكرار ئوقۇغان كىشى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە قىلىش كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر شۇ سەجدە ئايىتىنى بىرقانچە ئورۇندا ئوقۇغان كىشىگە قانچە قېتىم ئوقۇغان بولسا شۇنچە قېتىم تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىبتۇر.

ئەمما بىر ئورۇندا ياكى بىرقانچە ئورۇندا بىرقانچە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىنىڭ قانچە سەجدە ئايىتى ئوقۇغان بولسا شۇنچىلىك سەجدە قىلىشى ۋاجىبتۇر. ئوقۇغۇچى ۋە ئاڭلىغۇچى بۇ ھۆكۈمدە ئوخشاشتۇر. [مراقي الفلاح 84 - بەت]

قۇرئان ئوقۇغاندا سەجدە ئايىتىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. چۈنكى بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ تەرتىپىنى بۇزغانلىق بولىدۇ. [الـدر المختـار 1 - توم 729 – 732 - بەتلەر]

سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرىلەر ۋە ئايەتلەر

سۈرە ئىسمى	ئايەت نومىرى:
1 - ئەئراف	206 - ئايەت.
2 - رەئد	15 – ئايەت.

3 - نەھل	49 - ئايەت.
4 - ئىسرا	107 - ئايەت.
5 - مەريەم	58 - ئايەت.
6 - ھەج	18 - ئايەت.
7 - فۇقان	60 - ئايەت.
8 - نەمل	24 - ئايەت.
9 – سەجدە	16 - ئايەت.
10 - ساد	24 - ئايەت.
11 - فۇسسلەت	37 - ئايەت.
12 - نەجم	62 - ئايەت.
13 - ئىنشقاق	13 - ئايەت.
14 - ئەلەق	19 - ئايەت.

قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

قۇرئان كەرىم — ئاللاھ تائالانىڭ مۇبارەك سۆزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق مۆجىزىسى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس دەستۇرى، ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بويىچە ئەمەل قىلىش بىلەن ئىككى ئالەملىك سائادەتلەرگە، ئۇنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن ئىبادەتنىڭ ساۋابىغا ئېرىشكىلى بولىدىغان بىر ئۇلۇغ كىتابتۇر. قۇرئان كەرىم ئىنسانلارنى كۇپرى ۋە زالالەتنىڭ زۇلمەتلىرىدىن ئىمان ۋە ھىدايەتنىڭ نۇرىغا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ھىدايەت مەشئىلى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: »ئى مۇھەممەد! قۇرئاننى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن كۇپرىنىڭ زۇلمەتلىرىدىن ئىماننىڭ نۇرىغا چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، ھەممە تىللاردا مەدھىيىلەنگەن ئاللاھ تائالاھنىڭ يولىغا باشلىشىڭ ئۈچۈن چۈشۈردۇق«. [ئىبراھىم سۈرىسى 1 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ مۇشۇ كىتاب (قۇرئان) بىلەن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ مەرتىبىسىنى يۇقىرى قىلسا، يەنە بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ مەرتىبىسىنى تۆۋەن قىلىدۇ» [مۇسلىم رىۋايىتى]

قۇرئان كەرىمنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن ئۇنىڭ مەنىسىنى بىلسۇن - بىلمىسۇن، ئۇنىڭ لەۋزىنى تىلاۋەت قىلغان ئادەم چوقۇم ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «شۈبھىسىزكى، ئاللاھنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىپ تۇرىدىغانلار، نامازنى ئادا

قىلىدىغانلار ۋە بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى (ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سەرپ قىلىدىغانلار ھەرگىز كاسات بولمايدىغان تىجارەتنى ئۈمىد قىلسا بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۇلارنىڭ مۇكاپاتىنى تولۇق بېرىدۇ ۋە مەرھەمىتىدىن ئۇلارغا ئاشۇرۇپ بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئاز ياخشىلىققا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر» [فاتىر سۈرىسى 29 - 30 - ئايەتلەر]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇڭلار، قۇرئان كەرىم ئۆزىنى ئوقۇغانلارغا قىيامەت كۈنى شاپائەت قىلغان ھالدا كېلىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇپ تۇرىدىغان مۆمىن خۇددى ئۇتروججە دېگەن مېۋىگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى خۇشبۇي، تەمى تاتلىق كېلىدۇ. قۇرئان ئوقۇپ تۇرمايدىغان مۆمىن خورمىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى يوق، ئەمما تەمى تاتلىقتۇر. قۇرئان ئوقۇپ تۇرىدىغان مۇناپىق رەيھانغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى خۇشبۇي، ئەمما تەمى ئاچچىقتۇر. قۇرئان ئوقۇپ تۇرمايدىغان مۇناپىق (ياۋا) خەمەككە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقمۇ يوق، تەممۇ ئاچچىقتۇر.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئۇ يەنە بىر ھەدىسىدە: »ئاللاھ تائالانىڭ كىتابىدىن بىر ھەرپ ئوقۇغان كىشى بىر ساۋابقا ئېرىشىدۇ، بۇ بىر ساۋاب ئون ھەسسىگە كۆپەيتىپ بېرىلىدۇ. »ئەلىف، لام،مىم» نى بىر ھەرپ دەپ ھېسابلىمايمەن، بەلكى »ئەلىف» بىر ھەرپ، »لام» بىر ھەرپ، «مىم» بىر ھەرپتۇر» دەپ كۆرسەتكەن. [تىرمىزىي رىۋايىتى]

شۈبھىسىزكى، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش تەكبىر، تەھلىل، تەسبىھ ۋە دۇئادىنمۇ ئەۋزەل ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا ”قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ۋە ماڭا زىكىر ئېيتىش بىلەن مەشغۇل بولغانلىقتىن مەندىن ھاجىتىنى سورالمىغان بەندەمگە، سورىغانلارغا بەرگىنىمدىنمۇ ياخشىراقىنى بېرىمەن“ دېدى. ئاللاھنىڭ كالامى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ باشقا سۆزلەردىن ئۈلۈغلىقى، خۇددى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىدىن ئۇلۇغلىقىغا ئوخشاشتۇر.» [تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

ئەمما نامازدىن كېيىن ۋە باشقىمۇ جاي ۋە چاغلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان ۋە شۇنداق ئۆگەتكەن زىكىرلەر ئۆز ئورنىدا قۇرئان تىلاۋەت قىلىشتىن ئەۋزەلدۇر. قۇرئان كەرىم ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. قۇرئان ئايەتلىرى ۋە سۈرىلىرىنىڭ بەزىسى بەزىسىدىن ئەۋزەلدۇر. مەسىلەن: فاتىھە سۈرىسى، ئىخلاس سۈرىسى ۋە ئايەتۇلكۇرسىلارغا ئوخشاش. [المغني 2 - توم 172 - بەت، الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 81 - بەت]

قۇرئان كەرىمنى ئاڭلاشمۇ كاتتا ئىبادەتلەر قاتارىدىن سانىلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان

چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە (سۆز قىلماستىن) جىم تۇرۇڭلار.» [ئەئراف سۈرىسى 204 - ئايەت]

قۇرئان كەرىم بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىش ياخشى ئەمەللەرگە ياتىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشۇمدىن قورقىدىغانلارغا قۇرئان بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلغىن.» [قاف سۈرىسى 45 - ئايەت]

قۇرئاننى ئوقۇش، يادلاش، مەنىسىنى چۈشىنىش، ئۇنى باشقىلارغا ئۆگىتىش ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىش ھەم ئەمەل قىلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سائادەتمەنلىرى ۋە ئەڭ سەرخىللىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: »سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئاننى ئۆگەنگەن ۋە ئۆگەتكەنلەردۇر.» دەپ كۆرسەتكەن [بۇخارىي رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىشكە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: »قۇرئاننى ماھىرلىق بىلەن ئوقۇيدىغان ئادەم ھۆرمەتلىك پەرىشتىلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ. كۆڭۈل قويىسمۇ ئۇنى تەسلىكتە قىينىلىپ ئوقۇغان كىشىگە ئىككى ھەسسە ئارتۇق ساۋاب بېرىلىدۇ.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

قۇرئان ئوقۇغاندا كۆز يېشى قىلىشنىڭ پەزىلىتى چوڭدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن بۇ قۇرئان غەمكىنلىك بىلەن چۈشتى، ئۇنى ئوقۇغىنىڭلاردا يىغلاپ تۇرۇپ ئوقۇڭلار، ئەگەر يىغا كەلمىسە، ئۆزئارا يىغلىشىڭلار. ئۇنى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇڭلار. كىمكى قۇرئاننى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇمايدىكەن، ئۇ بىزدىن ئەمەس.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

ئاللاھ تائالا پەرزەنتلىرىگە قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشنى ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرىغا ئەمەل قىلىشنى ئۆگەتكەن ئاتا - ئانىلارنىڭمۇ مۇكاپاتلىرىنى تولۇق بەرگۈچىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى قۇرئان ئوقۇيدىكەن ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بويىچە ئىش كۆرىدىكەن، ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىدە ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ بېشىغا قۇياشنىڭ نۇرىدىنمۇ نۇرلۇق تاجنى كىيگۈزىدۇ.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەپلىرى

1 ـ قۇرئاننى تاھارەت بىلەن ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: «شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇ ئۇلۇغ قۇرئاندۇر. لەۋھۇلمەھپۇزدا ساقلانغاندۇر. ئۇنى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ.» [ۋاقىئە سۈرىسى 77 - 79 - ئايەتلەر]

2 - قۇرئان ئوقۇشتىن بۇرۇن {**أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**} دەپ شەيتاننىڭ ۋەسۋەسە قىلىشىدىن ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلەش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

«سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن.» [نەھل سۈرىسى 98 - ئايەت]

3 - قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇڭلار.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا بىرەر نەرسىگە قۇرئاننى يوقىرى ئاۋازدا چىرايلىق ئاھاڭ بىلەن ئوقۇغان پەيغەمبەرگە قۇلاق سالغىنىدەك قۇلاق سالغان ئەمەس.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

4 - قۇرئاننىڭ مەنىسىنى بىلمىسىمۇ، ئاللاھ ماڭا سۆزلەۋاتىدۇ دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇنى ئىخلاس قىلىپ ئوقۇش. ئاللاھ تائالا ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن قىلىش تەلەپ قىلىنىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى.» [بەييىنە سۈرىسى 5 - ئايەت]

5 - قۇرئان ئوقۇشنى مەئىشەتنىڭ كەسپىگە ئايلاندۇرىۋالماسلىق. پەقەت ئاخىرەتلىك ساۋابنى كۆزلەپ ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز، كىمكى (ئەمەلى بىلەن) دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، (ئۇنىڭ تىلىگەن) مەنپەئىتىنىڭ بەزىسىنى بېرىمىز، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ساۋابتىن) ھېچ نېسىۋە يوق.» [شۇرا سۈرىسى 20 - ئايەت]

6 - قۇرئاننى قۇرئان ئوقۇش قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىپ، ئوچۇق ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئاننى تەرتىل بىلەن (يەنى دانە - دانە، ئوچۇق) ئوقۇغىن.» [مۇززەممىل سۈرىسى 4 - ئايەت]

قۇرئان يادلاشنىڭ پەزىلىتى

قارىيلار ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئەڭ شەرەپلىك كىشىلىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئارىسىدا يېقىن كىشىلىرى بار، قارىيلار ئاللاھنىڭ يېقىنلىرى ۋە ئالاھىدە بەندىلىرىدۇر.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمانلاردىن ياشانغانلارنى، قارىيلارنى ۋە ئادالەتلىك ئىش باشقۇرغۇچىلارنى ھۆرمەتلەش ئاللاھنى ئۇلۇغلىغانلىقنىڭ جۈملىسىدىندۇر.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قارىي جەننەتكە كىرسە، ئۇنىڭغا قۇرئاننى دۇنيادىكى چېغىڭدا ئوقۇغىنىڭدەك ئوقۇغىن ۋە يوقىرى ئۆرلە، سېنىڭ قارارگاھىڭ ئەڭ

ئاخىرقى ئايەتنى ئوقۇپ تۈگەتكەن جايىڭدۇر، دېيىلىدۇ.» [ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسائى رىۋايىتى]

بۇ ھەدىس، قۇرئان يادلىغان كىشىنىڭ يادلىغان ھەر بىر ئايىتىگە ئاخىرەتتە بىر دەرىجە قازىنىپ، ئۇنىڭ دەرىجىسى يادلىغان ئايەتلىرىنىڭ سانىغا قاراپ بەلگىلىنىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

قارىيلار ئاللاھ تائالانىڭ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ نەزەرىدە ھۆرمەتلىك كىشىلەردۇر. ئىسلام ئۈممىتى قارىيلارنى تارىختىن بويان شۇنداق ھۆرمەتلەپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازدا قۇرئاننى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغان كىشى ئىمام بولسۇن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئىچىدە قۇرئاندىن ھېچنەرسە بولمىغان ئادەم خۇددى خاراب بولغان ئۆيگە ئوخشايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. [تىرمىزى رىۋايىتى]

قۇرئاننى خەتمە قىلىش

قۇرئان كەرىمنى 40 كۈندىن كۆپ ۋە ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تامام قىلىش مەكرۇھ كۆرۈلگەن. چۈنكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ”قۇرئان كەرىمنىيە تتە كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن“ دەپ بۇيرىغان.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «قۇرئان كەرىمنى ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تامام قىلغان ئادەم ئۇنىڭدىن مەرىپەت ھاسىل قىلالمايدۇ» دېگەن. [ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس]

قۇرئان كەرىمنى تەرتىل بىلەن ئوقۇش

قۇرئان كەرىمنى ئوقۇلۇش قائىدىلىرىگە رىئايە قىلغان ھالدا، تەپەككۇر بىلەن ئاز ئوقۇش ئالدىراپ كۆپ ئوقۇغاندىن ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىم ئۇنىڭ مەنىسىنى تەپەككۇر قىلىپ، ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئېلىش ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەن كىتاب. **{كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ}** تەرجىمىسى: «(بۇ) ئۇلارنىڭ ئايەتلىرىنى تەپەككۇر قىلىشلىرى ئۈچۈن، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن بىز ساڭا نازىل قىلغان مۇبارەك كىتابتۇر» دەيدۇ. [ساد سۈرىسى 29 - ئايەت]

قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش

قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋاز بىلەن ئوقۇش ساۋابلىق ئىشتۇر ۋە قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەبلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە تەلىم بېرىپ: «قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋازىڭلار بىلەن بېزەڭلار»دەپ كۆرسەتكەن. [ئەھمەد، نەسائىي، ئىبنى ماجە رىۋايىتى «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇمىغان ئادەم بىزدىن ئەمەس.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

قازا — بەلگىلەنگەن ۋاقتى چىقىپ كەتكەن ئىبادەتلەرنى كېيىن ئورۇنلاش دېمەكتۇر.

مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامازلارنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشى ناھايىتى مۇھىم بولغان بىر دىنىي مەجبۇرىيەتتۇر. ئۆزۈرسىز تۇرۇپ نامازلارنى ۋاقتىدىن كەينىگە سۈرۈش گۇناھتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا: «ھەقىقەتەن ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى.» (سۈرە نىسا 103 – ئايەت) دېگەن سۆزىدە، بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىش بىلەن بىرگە، نامازلارنى كېچىكتۈرمەستىن، بەلگىلەنگەن شۇ مەلۇم ۋاقىتلار ئىچىدە ئادا قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى جاكارلىغان. ناماز ۋاقىتلىرىغا رىئايە قىلماسلىق ئاللاھ تائالانىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقتۇر.

نامازلارنى كېچىكتۈرۈشنىڭ ئۆزۈرلىرى

ئۇيقۇ ياكى ئۇنتۇپ قالغانلىق سەۋەبىدىن ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى ئويغانغان ياكى ئېسىگە ئالغان ھامان ئوقۇسا قازا قىلغانلىقىنىڭ (كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ) گۇناھى ئەپۇ قىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇيقۇ ۋە ئۇنتۇش ئۆزۈرلىرى شەرىئەتتە ئېتىراپ قىلىنغان ئۆزۈرلەردۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: {**مَن نسيَ صـلاةً فلْيصـلِ إذا ذكرَها، لا كفارةَ لها إلاّ ذلك**} تەرجىمىسى: «نامازنى ئۇنۇتقان كىشى ئېسىگە كەلگەن ھامان ئوقۇسۇن. بۇنىڭغا ئۇنىڭدىن باشقا كاپارەت يوقتۇر.» [بۇخارىي رىۋايىتى] يەنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولسىمۇ، ئېسىگە كەلگەن ۋاقتتا ئوقۇسا، ئۇ، ۋاقتىدا ئوقۇلغان نامازغا ئوخشاش قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ گۇناھىمۇ ئۇنىڭ بىلەن يوققا چىقىدۇ دېيگەنلىكتۇر.

ئەمما نامازنى قەستەن (يەنى، ھورۇنلۇق، دۇنيا ھەلەكچىلىكى، ناماز ۋاقتىغا ئەھمىيەت بەرمەسلىك سەۋەبىدىن) قازا قىلىپ ئوقۇغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ.

نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان ئۆزۈرلەر

ھەيز ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىدىغانلىقىدا، بارچە ئىسلام مەزھەپلىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ سەۋەبتىن، ھەيز ۋە نىفاسلىق ھاللىرىدا بولغان ئاياللارنىڭ بۇ ئەسنادا ئوقۇمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ.

شۇنداقلا، ئەمدىلا مۇسۇلمان بولغان كىشى ئۇچۇنمۇ بۇرۇن كاپىرلىق ھالىتىدە ئوقۇمىغان نامازلارنىڭ قازاسى يۈكلەنمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بۇرۇن ناماز ئوقۇشتىن جاۋابكار سانالمايدۇ. ئەمما ھوشىنى يوقاتقان ياكى ساراڭ بولغان كىشىنىڭ ھوشسىزلىقى ياكى ساراڭلىقى ئالتە ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتىغىچىلىك داۋام قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا قازا كەلمەيدۇ. بەلكى ئەپۇ قىلىنىدۇ. ئەگەر بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئويغانغان بولسا، ساراڭلىقىدا ياكى ھوشسىزلىقىدا ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇرتەد (ئەسلىدە مۇسۇلمان كېيىن دىنىدىن يېنىپ كاپىر بولغان كىشى) ئىمانغا قايتقاندىن كېيىن، بۇرۇنقى مۇرتەدلىك ۋاقتلىرىدىكى نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. چۈنكى مۇرتەد بولغان كىشى بارلىق ئەمەللىرى بىكار بولۇپ، خۇددى ئەسلىدىن كاپىر بولغان كىشىگە ئوخشاشتۇر. كاپىرغا ناماز پەرز ئەمەس. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: **{وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ}** يەنى «سىلەردىن كىمكى ئۆز دىنىدىن قايتىپ كاپىر پېتى ئۆلسە، ئۇنىڭ ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ. بۇنداق ئادەملەر ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۇ قالغۇچىلاردۇر.» [بەقەرە سۈرىسى 217 - ئايەت]

شۇنداقلا، ئۇ مۇرتەد بولۇشتىن ئىلگىرى ھەج قىلغان بولسا، بۇ ھەجنى قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ. چۈنكى بۇرۇن قىلغان ھەججىسى مۇرتەد بولۇش سەۋەبى بىلەن بىكار بولۇپ كەتكەن بولىدۇ. [رد المختار1 – توم 688 - بەت، الدر المختار 1 - توم 330 - بەت]

ناماز مەيلى ئۆزۈر تۈپەيلى قازا بولغان بولسۇن، مەيلى ئۆزۈرسىز قازا بولغان بولسۇن، ئۇنى كېچىكتۈرمەستىن دەرھال ئادا قىلىش پۈتۈن فىقھشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن پەرزدۇر. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 137 - بەت]

قازا نامازلارنى ئوقۇش ئۇسۇلى

قازا نامازلار مەيلى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى مۇقىم (ئۆز يۇرتىدا) بولسۇن، قازاغا قالدۇرۇلغان ۋاقىتتىكى ئۇسۇلى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: سەپەر ئۈستىدە ئوقۇماي قازا قىلغان نامازلارنى مۇقىم ھالىتىدە ئوقۇماقچى بولغان كىشى بۇ نامازلارنى سەپەردىكى ئۇسۇلى بويىچە قەسىر قىلىپ(قىسقارتىپ)، تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ

ئوقۇيدۇ. ئەگەر مۇقىم ھالەتتە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئوقۇماقچى بولغاندا تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ.

قازا قىلىنغان نامازلار ئەسلىدىكى قائىدىسى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان ناماز پېشىن نامىزىغا ئوخشاش قىرائەتتە مەخپىي ئوقۇلىدىغان ناماز بولسا قىرائەت مەخپىي ئوقۇلىدۇ. ئەگەر خۇپتەن نامىزىغا ئوخشاش قىرائەتتە ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن بولۇپ، ئۆزى ئىمام بولسا قىرائەت ئاشكارا ئوقۇلىدۇ. ئەگەر بۇ نامازنى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇماقچى بولسا قىرائەتنى ئىچىدە ئوقۇش ياكى ئاۋازلىق ئوقۇش ئىختىيارىدۇر. [اللباب شرح الكتاب 1 - توم 110 - بەت]

قازا نامازلارنى ئوقۇشنىڭ تەرتىبى

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا، قازانىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ناماز ئارىسىدىكى تەرتىبكە رىئايە قىلىنىدۇ. يەنى، ئاۋۋال ئۆتكۈزۈۋەتكەن قازا نامازلارنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشىمىز كېرەك. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولۇپ، ئۇنىڭ قازاسىنى پېشىن ۋاقتىدا ئوقۇماقچى بولسا، ئاۋۋال ئۇنىڭ قازاسىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن كېيىن، پېشىن نامىزىنى ئوقۇشى كېرەك (يەنى ۋاجىبتۇر).

ئەگەر كىشى قازا قىلغان نامازنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئوقۇماستىن ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇسا، ئۇنىڭ بۇ ئوقۇغان نامىزى قوبۇل بىلەن رەددىنىڭ ئارىسىدا تۇرىدۇ. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى قازا قىلغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئاۋۋال ئۇنى ئوقۇماستىن پېشىن نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، پېشىن نامىزى قوبۇل بىلەن رەددىنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ قالىدۇ. ئەگەر ئۇ، ئۈستىدىكى بامداتنىڭ قازاسىنى ئوقۇماستىن، يەنە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، ئەسىر نامىزىمۇ قوبۇل بىلەن رەددىنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ قالىدۇ. ئەتىسى بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققۇچىلىك بۇ ھۆكۈم مۇشۇنداق داۋام قىلىدۇ. يەنى ئوقۇغان نامازلىرى يوقىرىقىدەك ئىككى ئارىدا قالىدۇ. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ كۆرىشىچە: يوقىرىقى مۇئەللەقتە قالغان نامازلار نەپلە نامىزىغا ھېساب بولىدۇ. پەرز ئادا تاپمايدۇ. ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ كۆرىشىچە: يوقىرىقى نامازلار باتىلدۇر.

ھەر ئىككى قاراشنىڭ خۇلاسىسى يوقىرىقى نامازلارنى قايتىدىن ئوقۇشنى لازىم قىلىدۇ. [بدائع الصنائع 1 - توم 131- بەت، الدر المختار 1 - توم 679 – 685 - بەتلەر، مراقي الفلاح 75 - بەت]

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا تەرتىپنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى

تەرتىپ تۆۋەندىكى ئۈچ ھالدا ئەمەلدىن قالىدۇ:

1 - قازا قىلىنغان نامازلارنىڭ سانى(ۋىتىردىن باشقا) ئالتە ۋاختقا يېتىپ قالغان بولسا، يەنى بىر كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەممىسى يەنە ئەتىنىڭ بىر ۋاخ نامىزى بولۇپ، جەمى ئالتە ۋاخ ناماز ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ناماز قازا بولغان بولسا، تەرتىپ ئەمەلدىن قالىدۇ. بۇ نامازلارنى قاچان خالىسا شۇ ۋاقىتتا ئوقۇپ ئادا قىلسا بولۇۋېرىدۇ. بۇ ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كىشىلەرنى قىيىن ئىشقا تەكلىپ قىلماسلىقتىن ئىبارەت كەڭچىلىكلىرىدىن بىرى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە بولغان شەپقىتىنىڭ ئىپادىسىدۇر. چۈنكى قازا قىلىنغان نۇرغۇن نامازلارنى تەرتىپ بىلەن ئوقۇش تەلەب قىلىنغان بولسا ئىدى، بۇ ناماز كىشىلەرگە ئەلۋەتتە ئېغىر كەلگەن بولاتتى.

2 - ۋاقىتنىڭ تارلىقى يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنىڭ ۋاقتى قازا نامازلار بىلەن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشقا تار كەلسە، مەسىلەن: پېشىن نامىزىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ قېلىپ پېشىندىن ئاۋۋال قازا نامازلارنى ئوقۇپ ئاندىن پېشىن نامىزىنى ئوقۇشقا ۋاقىت يېتىشمىگەنلىكتىن، نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىپ ئوقۇماقچى بولغان پېشىن نامىزىنىمۇ قازا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن تەرتىپكە رىئايە قىلماستىن، ئاۋۋال پېشىن ئاندىن قازا نامازلىرى ئوقۇلىدۇ.

3 - ئۇنتۇش يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنى ئوقۇيدىغان چاغدا ئۈستىمىزدە قازا ناماز بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن، ئاۋۋال قازانى ئادا قىلماستىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان بولساق ناماز دۇرۇستۇر. تەرتىپ ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇنتۇپ قالغاننىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلىدۇ. قازا نامازلارنى كېيىن ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: {إن الله تعالى تجاوز عن أمتي الخطأ والنسيان وما استكرهوا عليه} تەرجىمىسى: «ئاللاھ ئۈممىتىمنىڭ خاتالىقتىن، ئۇنۇتقانلىقتىن ياكى زورلانغانلىقتىن ئىشلىگەن گۇناھلىرىنى كەچۈرىۋەتتى.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

يۇقىرىقى ئۈچ ھالەتتە، قازا نامازلارنى ئوقۇشتىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىنمايدۇ. چۈنكى تەرتىپ بۇ ئۈچ ھالەتتە ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. تەرتىپ بۇزۇلغان ئىكەن، قازا نامازلارنى، ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا ئادا تاپىدۇ. [**بدائع الصنائع** 1 - توم 131 - بەت، **مراقي الفلاح** 75 - بەت]

قازاسى ئوقۇلىدىغان نامازلار

بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى، ۋىتىر نامىزى ۋە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ قازاسى(ئەگەر پەرزى بىلەن بىرگە قازا بولغان بولسا ۋە پېشىن ۋاقتىغىچە ئوقۇماقچى بولسا) ئوقۇلىدۇ. ئەمما، جۈمە، ھېيت، جىنازە نامازلىرى ۋە بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ قازاسى ئوقۇلمايدۇ. قازا بولغان نامازلارنى ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلاردىن باشقا

كېچە ـ كۈندۈزنىڭ قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ. [نور الإيضاح ونجـاة الأرواح 32 - بەت]

مېيىتتىن ناماز ۋە روزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى

كېسەل كىشى ياتقان يېرىدە بېشى بىلەن ئىما ـ ئىشارەت قىلىپ بولسىمۇ ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز قالغانلىق تۈپەيلى ناماز ئوقۇيالماستىن ۋاپات ئەتكەن بولسا، بۇ كىشىنىڭ ناماز ئوقۇشقا قادىر بولالمىغان شۇ ھالەتتىكى نامازلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، مۇساپىر بىلەن كېسەل كىشى رامىزاندا روزا تۇتمىغان بولۇپ، مۇساپىر يۇرتىغا قايتىشتىن، كېسەل ساقىيىشتىن بۇرۇن ئۆلگەن بولسا، بۇلاردىن روزا ۋە ناماز كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. [الدر المختا 1 - توم 675 - بەت]

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە: {لاَيُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً إلا وُسْـعَها} تەرجىمىسى: «ئاللاھ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ.» [بەقەرە سۈرىسى ئاخىرقى ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاشقا قادىر بولالمىغان كىشىلەرنىڭ ئۆزرۈلىرىنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ تولىمۇ ھەقلىقتۇر.»

ئەگەر بىراۋ ئىشارەت بىلەن بولسىمۇ ناماز ئوقۇشقا كۈچى يېتىدىغان تۇرۇپ، ناماز ئوقۇماي ۋاپات بولغان بولسا، بۇ نامازلارنى تەرك ئەتكەننىڭ گۇناھىغا كاپارەت(ماددىي تۆلەم) بېرىش ئۈچۈن، ئۇ كىشىنىڭ ۋاپات بولۇشتىن بۇرۇن كاپارەت بېرىشنى ۋەسىيەت قىلغان بولىشى شەرتتۇر. شۇنىڭدەك، رامىزان روزىسىنى ئۆزرۈسىز تۇتماستىن ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ئۆزرۈسىز روزا تۇتمىغانلىقىنىڭ گۇناھىغا كاپارەت بېرىش ئۈچۈن، ئۇ كىشىنىڭ بۇرۇن شۇنى ۋەسىيەت قىلغان بولىشى شەرتتۇر.

كاپارەت ۋاپات بولغان كىشىنىڭ قالدۇرغان مال ـ دۇنياسىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئايرىپ، شۇنىڭدىن بېرىلىدۇ. ئەگەر ۋاپات بولغان كىشى كاپارەت ھەققىدە ۋەسىيەت قىلمىغان ياكى مال ـ دۇنيا قالدۇرمىغان بولسىمۇ، مېيىتنىڭ ئىگىلىرى ئىئانە قىلىپ كاپارەت بەرسە جائىزدۇر. [الدر المختار 5 - توم 458 - بەت]

كاپارەتنىڭ مىقدارى

ئوقۇيالمىغان ھەر بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن رامىزاندا بېرىلىدىغان فىتىر سەدىقىسىنىڭ مىقدارى بويىچە ھېسابلاپ كاپارەت بېرىلىدۇ. تۇتالمىغان رامىزان روزىسىنىڭ كاپارىتى ئۈچۈنمۇ، ھەر بىر كۈنگە، فىتىر سەدىقىسىنىڭ مىقدارى بويىچە ھېسابلاپ كاپارەت بېرىلىدۇ. فىتىر سەدىقىسىنىڭ كىشى بېشىغا كېلىدىغان مىقدارى يېرىم سا(1كىلو 900گرام) بۇغداينىڭ ئۆزى ياكى خەلق پۇلىدىكى قىممىتىدۇر. [مراقي الفلاح 74 - بەت]

ئەمما شۇنى ئېنىق چۈشىنىش كېرەككى، بىزدە ۋاپات بولغان كىشىنىڭ ئوقۇيالمىغان نامازلىرى ۋە تۇتالمىغان روزىلىرى ئۈچۈن فىدىيە (كاپارەت) بېرىمىز دەپ، ئۆمرى ئىچىدە ناماز ئوقۇمىغان ياكى ئۆزۈرسىز تۇرۇپ بەزى نامازلانى زايا قىلغان ياكى قازاسىنىمۇ قىلمىغان كىشىلەر ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ناماز ۋە روزىسى ئۈچۈن فىدىيە بەردۇق دەپ پۇل - مال سەرپ قىلىدىغان يامان ئادەتلەر، دىنىمىزدا كۆرسىتىلمىگەن خاتالىقلار - بار. كاپارەت — يوقىرىدا بايان قىلىنغاندەك - ناماز، روزا ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى جان — دىلى بىلەن ئادا قىلىدىغان ئىتائەتچان كىشىلەرنىڭ كېسەللىك، سەپەر ۋە باشقا سەۋەبلەر بىلەن قېپقالغان ناماز ۋە روزىلىرى ئۈچۈنلا خاستۇر. باشقىلارغا بۇ يول يوق. مال - دۇنيا بىلەن كاپارەت بېرىپ ناماز، روزىغا ئوخشاش ئىبادەتلەرنىڭ مەسئۇللىقىدىن قۇتۇلغىلى بولىدىغان بولسا ئىدى، مال - دۇنيا ھەممىدىن ئەزىز ۋە جەننەتنىڭ ئاچقۇچى سانالغان بولار ئىدى. ئەمما ياق!

ناماز ۋە روزىنىڭ كاپارىتى زاكات ۋە فىتىر سەدىقىسىنى بېرىش دۇرۇس بولغانلارغا يەنى مىسكىن، پېقىر، يوقسۇل، يېتىم - يېسىرلارغا ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بېرىلىدۇ.

نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش

شاپىئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سەپەردە، يامغۇرلۇق ياكى قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە، ھاجىلار ئۈچۈن ئەرەفات كۈنىدە پېشىن نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىنى پېشىن ياكى ئەسىر ۋاقتىدا، شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى شام ياكى خۇپتەن ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ (ئىككىسىنى ئارقا —ئارقىدىن بىر ۋاقىتتا)ئوقۇش جائىزدۇر. ھەنەپىي مەزھەبىدىن باشقا پۈتۈن ئىسلام مەزھەپلىرى بۇ مەسىلىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

ئىككى نامازنى ئالدىنقىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش «جەمئى تەقدىم»، ئىككى نامازنى كېيىنكىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش «جەمئى تەخىر»دەپ ئاتىلىدۇ.

ئەمما ھەنەپى مەزھىبىگە كۆرە، ھاجىلارنىڭ «ئەرەفات»تا ئەسىر بىلەن پېشىن نامازلىرىنى پېشىن ۋاقتىدا، «مۇزدەلىفە»دە شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى خۇپتەن ۋاقتىدا ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سۈننەتتۇر. بۇنىڭدىن باشقا ۋاقىتلاردا نامازلارنى جەمئى قىلىشقا بولمايدۇ. [اللباب شرح الكتاب1 - توم 185 -187 - بەتلەر]

ھەنەپىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ «ھەج ئۈچۈن «ئەرەفات» ۋە «مۇزدەلىفە»دە تۇرغاندىن باشقا ۋاقىتتا ئىككى نامازنى توپلاپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشقا بولمايدۇ»دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى، بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقىتلىرى شەك قوبۇل قىلمايدىغان كەسكىن، ئېنىق دەلىللەر بىلەن بېكىتىلگەن پەرز. شۇڭا ھەدىسلەرگىلا تايىنىپ تۇرۇپ ۋاقتىدا ئوقۇشتىن ئىبارەت پەرزنى تەرك ئېتىشكە بولمايدۇ. ئىمام بۇخارىي ۋە مۇسلىم ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ

مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان{**وَالذِي لاَإِلَهَ غَيْرُهُ، مَا صَلى رَسُوْلُ اللهِ صَلاَةً قَطْ إِلا لِوَقْتِهَا، إِلا صَلاَتَيْنِ، جَمَعَ بَيْنَ الظهْرِ وَالْعَصْرِ بِعَرَفَةَ وَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمُزْدَلِفَةِ**} تەرجىمىسى: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتا پېشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى، مۇزدەلىفىدە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغاندىن باشقا ھېچبىر نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقىتلاردا ئوقۇغان ئەمەس.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەمما ئەرەفات ۋە مۇزدەلىفەدىن باشقا ۋاقىتلاردىمۇ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ مەزھىبى بۇ مەسىلىدە كۈچلۈك ۋە ئەمەل قىلىشقا ئەڭ لايىقتۇر.

«**الفقه الإسلامي وأدلته** - ئىسلام فىقھى ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى» ناملىق ئەسەرنىڭ ئاپتورى دوكتور ۋەھبە زۇھەيلىي مەزكۇر ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەت شۇكى، نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش ھەدىسلەر بىلەن سابىت بولغانلىقى ئۈچۈن جائىزدۇر. چۈنكى ھەدىس قۇرئان كەرىمگە ئوخشاش ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ مەنبەلىرىدىن بىرىدۇر» [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 351 - بەت]

ئەرەفات ۋە مۇزدەلىفەدىن باشقا ۋاقىتلاردىمۇ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى ۋە بەلگىلىگەن شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 - يولۇچىلار نامازلارنىڭ قازا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە بىرىنچى نامازنىڭ ۋاقتىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ، ئاۋۋال بىرىنچىسىنى ئاندىن ئىككىنچىسىنى بىر ۋاقىتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەردە نامازنى جەمئى قىلغانلىقى ھەققىدە كەلگەن كۈچلۈك ھەدىسلەر كۆپتۇر. ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: {**أن رَسُولَ اللّهِ جَمَعَ بَيْنَ الصلاَةِ فِي سَفْرَةٍ سَافَرَهَا، فِي غَزْوَةِ تُبوكَ. جَمَعَ بَيْنَ الظهْرِ وَالْعَصْرِ. وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ** } تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىققىنىدا نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغان. تەبۇك غازىتى بولغان كۈنىدە، پېشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇدى.» [«سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 176 - بەت]

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: {**كَانَ رَسُولُ اللّهِ إِذَا عَجِلَ بِهِ السيْرُ، جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ**} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، ئالدىرىغاندا شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇيتتى» [«سەھىھ مۇسلىم»5- توم 174- بەت، «فەتھۇلبارىي» 2 - توم 872 - بەت]

يەنە ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: **{رأيتُ رَسُولَ اللّهِ جَمَعَ بَيْنَ الظهر وَالعَصْر، وَالمَغْرِبِ وَالعِشَاءِ. قَالَ عَبْدُ اللّهِ بْـنُ شَـقِيق: فَحَاكَ فِي صَدْرِي مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ. فَأتيتُ أبا هُرَيْرَةَ، فَسَألتُه، فَصَدقَ مَقَالَتَـهُ}** تەرجىمىسى: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغىنىنى كۆردۈم. ئابدۇللاھ ئىبنى شەقىق دەيدۇكى، ”مەن ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ سۆزىدىن بىرئاز شەكلىنىپ قېلىپ، ئەبۇ ھۇرەيرەدىن سورىۋىدىم، ئۇ ئىبنى ئابباسنىڭ ئېيتقانلىرىنى تەستىقلىدى“» [«سەھىھ مۇسلىم»5 - توم 88 - بەت]

ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملاردىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: **{أن رَسُولَ اللِّهِ صَلىَ اللهُ عَليْهِ وَسَلمَ جَمَعَ بَـيْنَ الصلاتَيْنِ فِي السفَرِ}** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇيتتى.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

2 - كېسەل سەۋەبى بىلەن نامازلارنى جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت تارتىپ قېلىشى ئېنىق بولغان كىشىلەر ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن، ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: **{جَمَعَ رَسُولُ اللّهِ بَيْنَ الظهر وَالعَصْر، وَالمَغْرِبِ وَالعِشَاءِ، بِالمَدِينَةِ، فِـي غَيْـرِ خَـوْفٍ وَلاَ مَطَرٍ}** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە پېشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى خەۋپسىز ۋە يامغۇرسىز ۋاقىتلاردىمۇ جەمئى قىلىپ ئوقۇغان.» [«سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 178 - بەت]

نەۋەۋىينىڭ شەرھىدە «ئىبنى ئابباستىن رەسۇلۇللاھ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلدى؟ دەپ سورالغىنىدا، ئۇ، ”پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممىتىگە ئۇڭايلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان“ دەپ جاۋاپ بەرگەن» دەپ قەيت قىلىنغان. [ئىمام نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ مۇسلىم شەرھى» 5 - توم 215 - بەت]

3 - ئۆزۈرلۈك (ھەمىشە قېنى ئېقىپ تۇرىدىغان) ئاياللار ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: **{أن النبِي صَلى اللهُ عَليْهِ وَسَلمَ أمَرَ سَهْلةَ بِنْتِ سُهَيْلٍ وَحَمْصَةَ بِنْتِ جَحْشٍ لَما كَانَتَا مُسْتَحَاضَتَيْنِ بِتَأخِيرِ الظهر وَتَعَجِيْل العَصْـرِ وَالجَمْـعِ بَيْنَهُمَـا بِغَسْـل وَاحِـدٍ}** تەرجىمىسى: «سۇھەيل قىزى سەھلە بىلەن جەھش قىزى ھەمسە ئىككىسىنىڭ ئۆزۈرلۈك ۋاقىتلىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى پېشىننىڭ ۋاقتىنى كەينىگە، ئەسىرنىڭ ۋاقتىنى ئالدىغا سۈرۈپ، ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا، بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشقا ئەمر قىلغان.» نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ مۇسلىم شەرھى» [5 - توم 214 - بەت]

4 ـ بالا ئېمتىدىغان ئايال ئۇچۇن بوۋىقىنىڭ تەرەتلىرىدىن كىيىمنى ھەمىشە يويۇپ بولۇش قىيىن بولغانلىقتىن، نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشنى ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى دۇرۇس سانايدۇ.

5 ـ سۈيدۈكى توختىمايدىغان ئۆزۈرلۈك كىشى ھەر نامازغا ئايرىم تاھارەت ئېلىشقا ئاجىز كەلسە، ئۇنىڭ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشى جائىز سانالغان. مۇندىن باشقا قاتتىق سوغۇق ياكى قاتتىق يامغۇرلۇق كۈنلەردە نامازلارنى جەمئى قىلىش جائىز كۆرۈلگەن. بىراق بۇنىڭ شەرتى: جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت ياكى تەن ساقلىقىغا زىيان يېتىدىغان شارائىتتا بولسا جەمئى قىلىشقا بولىدۇ. ئۇنداق بولمىسا جائىز ئەمەس. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 ـ توم 359 ـ بەت]

ئىمام شەۋكانىي مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يامغۇرلۇق كېچىدە شام بىلەن خۇپتەننى جەمئى قىلغانلىقى سابىت بولغان. ھەتتا ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمان قاتارلىق كاتتا ساھابىلارمۇ شۇنداق قىلغان.» [«نەيلۇل ئەۋتار» 3 ـ توم 216 ـ بەت]

نامازلارنى جەمئى قىلىشنىڭ شەرتلىرى

ئىككى نامازنى جەمئى قىلغان ھالدا، ئۇلارنى بىرلا ۋاقىتتا ئارقا ـ ئارقىدىن ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 ـ نامازنى جەمئى قىلىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىش.

2 ـ ئاۋۋال ئالدىنقىسىنى، ئاندىن كېيىنكىسىنى ئوقۇشتىن ئىبارەت تەرتىپكە رىئايە قىلىش.

3 ـ ئىككى ناماز ئارىلىقىدا ۋاقىت ئۆتكۈزمەستىن، ئارقا ـ ئارقىدىن ئوقۇش.

كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىنىدا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ كۆرۈشىچە: پاراخوت، كېمە، ئايرۇپىلان، پويىز، ئاپتوموبىل قاتارلىق قاتناش قوراللىرى ئۈستىدە سەپەر قىلغاندا، ئۆزۈرسىز تۇرۇپمۇ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىپ ۋە ھەر قانداق نامازلارنى شۇنداق ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق رۇكۇ ۋە سەجدىلەر بىلەن ئوقۇش شەرتتۇر.

ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ كۆرۈشىچە: يۇقىرىقى قاتناش قوراللىرىدا ئۆزۈرسىز ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىز ئەمەس. بۇ كۆرۈش كۈچلۈكتۇر. بۇ ئورۇندىكى ئۆزۈر ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يىقىلىپ كېتىش خەۋپى بولغانلىقىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن كەسكىن ئېيتالايمىزكى:

1 - پاراخوتتا يۈرگەندە، نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئادەتتىكىدەك ئوقۇش كېرەك. چۈنكى پاراخوتتا باش قېيىش ياكى يېقىلىپ كېتىش خەۋپى بولمايدۇ. چۈنكى پاراخوت ئۆيگە ئوخشاشتۇر.

2 - كېمىدە يۈرگەندە كېمە كىچىك بولۇپ، ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يېقىلىش ئېھتىمالى بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت ۋە ھەر قانداق نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ.

3 - ئايروپىلاندا يۈرگەندە، ئورۇندۇقتىن چىقىپ بوش جايلاردا ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا (بوش ئورۇن تېپىلمىغانلىقتىن)ئىمكانىيەت بولمىغان ياكى ئۆرە تۇرسا بېشى قايىدىغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش جائىزدۇر.

4 - ماشىنىدا يۈرگەندە، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ھەقىقەتەن ئىمكانسىز بولغانلىقتىن، ئەگەر نامازنى كېچىكتۈرسە ئۇنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىش ئېھتىمالى بولغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ماشىنىنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئوقۇش جائىزدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {**فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ**} تەرجىمىسى: «تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىڭلار، يەنى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاڭلار» دەپ بۇيرىغان. بۇنداق شارائىتتا كۈچىمىزنىڭ يەتكىنى ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش بولغاچقا، بۇ ناماز دۇرۇستۇر.

5 - پەرز، ۋاجىپ، تەكىتلىك سۈننەت بولغان نامازلاردىن باشقا نەپلىگە ئوخشاش نامازلارنى ئۆزۈرسىز ھالدىمۇ، قايسىبىر ۋاقىتتا ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ئوقۇش جائىزدۇر. بىراق ساۋاب جەھەتتە پەرقلىق بولىدۇ. نەپلە نامازلار توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:{**مَنْ صَلَّى قَائِماً فَهُوَ أَفْضَلُ وَمَنْ صَلَّى قَاعِداً فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ**} تەرجىمىسى: «نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. ئولتۇرۇپ ئوقۇغان كىشىگە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان كىشى ئېرىشكەن ساۋابنىڭ يېرىمى بېرىلىدۇ» [بۇخاري رىۋايىتى]. [الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 54 - بەت]

تۆتىنچى بــۆلۈم
نامازلارنىڭ تۈرلىرى

- جامائەت نامىزى
- جۈمە نامىزى
- يولۇچى نامىزى
- ھېيت نامازلىرى
- تەراۋىھ نامىزى
- كېسەل نامىزى
- سۇ تىلەش نامىزى
- كۇسۇف نامىزى
- خەۋپ نامىزى
- نەپلە نامازلىرى:

1-تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى

2-چاشگاھ نامىزى

3-تەھەججۇد نامىزى

4-تاۋاپ نامىزى

5-تەۋبە نامىزى

6-ئىستىخارە نامىزى

7-ھاجەت نامىزى

8-ئەۋۋابىين نامىزى

9- جىنازە نامىزى

10- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىدىن ئۆرنەكلەر

جامائەت نامىزى

جامائەت ۋە جامائەت نامىزىنىڭ تەرىپى

جامائەت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى — بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە جەم بولىشى دېمەكتۇر. ئەمما ئىسلام فىقھى ئىستىلاھىدا جامائەت، مەسجىدتە ياكى ئۆيدە ياكى ھەرقانداق بىر جايدا توپلىنىپ ناماز ئوقۇغان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ.

ئەمما جامائەت نامىزى – پەرز، ۋاجىب ۋە تەراۋىھ نامازلىرىنى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئادا قىلىش دېمەكتۇر.

جامائەت نامىزىنىڭ ھۆكمى

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئەرلەر ئۈچۈن تەكىتلىك سۈننەتتۇر. جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق بولىدىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {**صَلاةُ الجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلاةِ الفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً**} تەرجىمىسى: «جامائەت بىلەن ئوقۇغان ناماز يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگىدۇر». [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئاياللارنىڭمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى تولىمۇ ياخشىدۇ. ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئەرلەرنىڭ ئېرىشكەن ساۋابىغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدۇ. پەقەت مەزھەپ ئالىملىرى ئاياللارنى پىتنە ـ پاساتقا يېقىن دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇلارنىڭ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشىنى ئانچە تەشەببۇس قىلىپ كەتمىگەن. بۇ سەۋەبتىن، بىزنىڭ ئۇيغۇر دىيارىمىزدا، ئاياللارنى مەسجىدلەردىن مەنئى قىلىدىغان، ئىسلام تەلىماتىغا يات، غەلىتە ئەھۋاللار تا ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلگەن. ھەتتا ئاياللارنىڭ مەسجىدكە كىرىشىنى كىشىلەرگە شۇنداق سەت كۆرسىتىۋەتكەنكى، ئاياللار كىنو، تىياتىرلارغا بارسا، بازارلاردا دۇكان ئېچىپ سودا قىلسا ئەيىبلىمەيدىغان، ئەگەر بىرەر مۇسۇلمان ئايال، ھەتتا ياشانغان موماي بولسىمۇ مەسجىدكە كىرىپ قالسا، ئۇنىڭغا سەسكىنىش بىلەن قارايدىغان ۋە ئەيىبلەيدىغان كەيپىياتلارمۇ بار. بۇ خاتادۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: {**لا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمُ المَسَاجِدَ إِذَا اسْتَأْذَنَّكُمْ إِلَيْهَا**} تەرجىمىسى: «ئاياللىرىڭلار سىلەردىن مەسجىدلەرگە بېرىش توغرۇلۇق رۇخسەت سورىسا، ئۇلارنى مەسجىدلەرگە بېرىشتىن مەنئى قىلماڭلار.» [ئىمام مۇسلىم ۋە ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]. يەنە مۇنداق دېگەن: {**لا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمُ المَسَاجِدَ، وبُيُوتُهن خيرٌ لَهُن**} تەرجىمىسى: «ئاياللىرىڭلارنى مەسجىدلەرگە بېرىشتىن مەنئى قىلماڭلار، ئۆيلىرىدە ئوقۇغىنىمۇ ئۇلار ئۈچۈن ياخشى.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

ئەۋلادلارنىڭ تۇنجى ئۇستازلىرى بولغان ئانىلارنىڭ مەسجىدلەردە ناماز ئوقۇشى چەكلىنىدىغان بۇ غەلىتە ئادەت تۆپەيلى ئانىلار دىنىي تەلىم ـ تەربىيىلەرنى ۋە قۇرئان، ھەدىسلەرنىڭ تەلىماتلىرىنى ئاڭلاش پۇرسىتىدىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، ئۇلار ئىسلام دىنىنىڭ ئائىلە، بالا تەربىيىلەش ۋە ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە ـ تەرتىبلىرى توغرىسىدىكى پرىنسىپلىرى ۋە ۋە كۆرسەتمىلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز قالدى. ئىسلام تەلىماتلىرىدىن خەۋەرسىز قالغان بۇ ئاڭسىز ئانىلارنىڭ تەربىيىسىدە ئۆسكەن بالىلارمۇ ئاڭسىز ئۆسۈپ يېتىلدى. ئەگەر مەسجىدلىرىمىزدە ئاياللار ئۈچۈن ئايرىم جايلار ئايرىلسا، ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇپ ئەرلەرنىڭ تاپقان ئارتۇق ساۋابلىرىنى تاپسا، ئەمر ـ مەرۇپ، ۋەز ـ نەسىھەتلەرنى ئاڭلاپ ئۆزلىرىنى، ئاندىن پەرزەنتلىرىنى ئىسلام تەربىيىسى بويىچە تەربىيىلەپ يېتىشتۈرسە، بۇنىڭ نېمە زىيىنى بار؟ ئەكسىچە ئاياللارنى مەسجىدلەردىن توسقىنىمىز ئۈچۈن زىيان تارتتۇق. ئاياللارنىڭمۇ جامائەتتە بولىشى ئەۋلادلارنىڭ تەربىيىسى ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان بىر مۇھىم ئىشتۇر.

پىتنە ـ پاسات ھەر قانداق جايدا بار. ئۇنىڭدىن ساقلىنىش ھەركىمنىڭ ئۆزىگە باغلىق ئىش. ئاياللار ئىسلام دىنىدا كۆستىلگەن دىنىي قىياپەتتە كىيىنىپ، باشلىرىغا رومال (ھىجاب) ئارتىپ مەسجىدلەرگە بارسا، ئۇنىڭ ھېچكىمگە پىتنىسى ياكى زىيىنى بولمايدۇ. بەلكى پايدىسى بولىدۇ.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: {**مَنْ سَرهُ أنْ يَلْقَى الله غَداً مُسْلِماً فَلْيُحَافِظْ عَلى هٰؤُلاءِ الصلَوَاتِ حَيْثُ يُنَادَى بِهِن. فَإِن الله شَرَعَ لِنَبِيكُمْ سُنَنَ الْهُدَىٰ وَإِنهُن مِنْ سُنَنِ الْهُدَىٰ. وَلَوْ أنكُمْ صَلَيْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ كَمَا يُصَلي هٰذَا الْمُتَخَلفُ فِي بَيْتِهِ لَتَرَكْتُمْ سُنةَ نَبِيكُمْ. وَلَوْ تَرَكْتُمْ سُنةَ نَبِيكُمْ لَضَلَلْتُمْ. وَمَا مِنْ رَجُلٍ يَتَطَهرُ فَيُحْسِنُ الطهُورَ ثُم يَعْمِدُ إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ هٰذِهِ الْمَسَاجِدِ إِلا كَتَبَ الله لَهُ بِكُل خَطْوَةٍ يَخْطُوهَا حَسَنَةً. وَيَرْفَعُهُ بِهَا دَرَجَةً. وَيَحُط عَنْهُ بِهَا سَيئَةً. وَلَقَدْ رَأيْتُنَا وَمَا يَتَخَلفُ عَنْهَا إِلا مُنَافِقٌ، مَعْلُومُ النفَاقِ. وَلَقَدْ كَانَ الرجُلُ يُؤْتَىٰ بِهِ يُهَادَىٰ بَيْنَ الرجُلَيْنِ حَتىٰ يُقَامَ فِي الصف.**} تەرجىمىسى: «كىمكى ئاللاھ تائالاغا مۇسۇلمان پېتى ئۇچرىشىشنى ئارزۇ قىلىدىكەن، ئاشۇ نامازلارغا چاقىرىلغان ھامان ھازىر بولۇپ ئادا قىلسۇن. ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلارغا ھىدايەتنىڭ يوللىرىنى كۆرسەتكەن. مەزكۇر نامازلار ئەنە ئەشۇ ھىدايەتنىڭ يوللىرىدىندۇر. ئەگەر سىلەر بۇ نامازلارنى جامائەتتىن ئايرىلغان كىشى ئۆيىدە ئوقۇغاندەك ئۆيۈڭلەردىلا ئوقۇساڭلار پەيغەمبىرىڭلارنىڭ سۈننىتىنى تەرك ئەتكەن بولىسىلەر. پەيغەمبىرىڭلارنىڭ سۈننىتىنى تەرك ئەتسەڭلەر ئېزىپ كېتىسىلەر. كىمكى كامىل تاھارەت ئېلىپ بۇ مەسجىدلەرنىڭ بىرەرسىگە يول ئالىدىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ھەر بىر قەدىمىگە بىردىن ساۋاب يېزىلىدۇ، ھەر بىر قەدىمى ئۈچۈن بىر مەرتىۋە قازىنىدۇ ۋە ھەر بىر قەدىمى ئۈچۈن بىردىن گۇناھى ئۆچۈرۈلىدۇ. بىزنىڭ جامائىتىمىزنى كۆرۈۋاتىمەنكى، جامائەتتىن

پەقەت مۇناپىقلارلا ئىرىلىپ قالماقتا. ئۇلار تونۇلغان مۇناپىقلاردۇر. بىزدە مەسجىدكە بارالمايدىغان ئاجىز كىشلەرمۇ يۆلەپ كەلتۈرۈلەتتى، ئىككى كىشى ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىن يۆلەپ جامائەت سېپىگە تۇرغۇزاتتى.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مۇنداق دېگەن: **{مَنْ شَهِدَ الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ لَهُ قِيَامُ نِصْفِ لَيْلَةٍ، وَمَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ لَهُ كَقِيَامِ لَيْلَةٍ}** تەرجىمىسى: «كىمكى خۇپتەن نامىزىنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن، ئۇ كېچىنىڭ يېرىمىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. كىمكى خۇپتەن بىلەن بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن، ئۇ كېچىنىڭ ھەممىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **{بَشِّرِ الْمَشَّائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ}** تەرجىمىسى: قاراڭغۇلاردا مەسجىدلەرگە يۈرگۈچىلەرگە قىيامەت كۈنىدىكى تولۇق نۇردىن خۇشخەۋەر بەرگىن.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **{لو يعلمُ الناسُ ما في النداءِ والصف الأول ثم لم يجدوا إلا أن يستهموا عليه لاستهموا، ولو يعلمونَ ما في التهجيرِ لاستبقوا إليه، ولو يعلمونَ ما في العَتَمَةِ والصبحِ لأتوهما ولو حبواً}** تەرجىمىسى: «كىشىلەر ئەزان ئوقۇلغان ھامان مەسجىدكە بېرىش ۋە بىرىنچى سەپتىن ئورۇن ئېلىشتىكى كاتتا ساۋابنى بىلسە ئىدى، بىرىنچى سەپتىن ئورۇن تەگمىسە ئۆزئارا چەك تاشلىشىپ بولسىمۇ بىرىنچى سەپتىن ئورۇن ئېلىشقا تىرىشقان بولاتتى. ئۇلار كۈننىڭ ئىسسىقىدا مەسجىدكە بېرىشتىكى كاتتا ئەجرنى بىلسە ئىدى، مەسجىدكە بېرىشتا مۇسابىقىلاشقان بولاتتى. ئۇلار قاراڭغۇلاردا ۋە تاڭ سەھەرلەردە مەسجىدكە بېرىشتىكى كاتتا ساۋابنى بىلسە ئىدى، ئۆمىلەپ بولسىمۇ بارغان بولاتتى.» [بۇخاري رىۋايىتى]

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ ناماز ئىجتىمائىي تەربىيە ۋە ئىنسانلارنى يېتىشتۈرىدىغان ئالاھىدە بىر مەكتەپتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ نامازلارنى ئۆزلىرى ياشاۋاتقان جەمئىيەت ئەھلىنىڭ ئىشتىراكىسىز ھالدا ئادا قىلىشىغا كۇپايە قىلماستىن، ئۇنى جامائەت بىلەن (مەسجىدتە) ئوقۇشقا قاتتىق تەشەببۇس قىلغان. چۈنكى ھەر قانداق بىر جەمئىيەت بىرلىككە ئېھتىياجلىقتۇر. بىرلىك ئەڭ يىمىرىلمەس قۇۋۋەتتۇر. جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش بىرلىك ۋە ئىناقلىقنىڭ ۋاستىسىدۇر. مۇسۇلمانلار ئەزان چاقىرىلغاندىن كېيىن، ھەممىسى ئۆز مەھەللىرىدىكى مەسجىدلەرگە بېرىپ بىركۈندە بەش قېتىم توپلىنىدۇ. ئاندىن، ئۇنىڭدىن كەڭرەك دائىرىدە، ھەپتىدە بىر كۈن جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن توپلىنىدۇ. مانا بۇ،

مۇسۇلمانلارنىڭ ھەيتىلىك قۇرۇلتىيى بولۇپ، بۇنىڭدا مۇسۇلمانلار ۋىز - نەسەھەتلەرنى، تەلىم - تەربىيەلەرنى ئاڭلاش ئارقىلىق دىنىي بىلىملەرگە ئىگە بولغانلىقى سىرتىدا، ئۆزلىرىنىڭ يالغۇز، كۈچسىز ئەمەسلىكىنى، بەلكى پۈتۈن جامائەت دىنىي جەھەتتىن ئۆزئارا قېرىنداشلىق سۆيگۈسىدە يىمىرىلمەس بىر كۈچ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ. ئاندىن تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە ئىككى ھېيت نامىزىغا توپلىنىدۇ. مانا بۇ، مۇسۇلمانلاردىكى يىللىق ئىككى چوڭ قۇرۇلتايدۇر. بۇنىڭغا پۈتۈن مەھەللە، يېزا ۋە شەھەر ئەھلى، ھەتتا ئادەتتە باشقا كۈنلەردە مەسجىدلەرگە كەلمەيدىغان كىشىلەرمۇ ئىشتىراك قىلىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشەلمىگەنلەر، ئارىدا رەنجىش يۈز بېرىپ كۆرۈشمىگەنلەر ھەممىسى بۇ مۇبارەك قۇرۇلتايدىن كېيىن، ئۆز ئارا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشىدۇ ۋە بىرگە خوشاللىقنى تەنتەنە قىلىشىدۇ. جەمئىيەت ئەھلى مۇشۇنداق ئىناق، ئىتتىپاق بولغان ئىكەن، ئۇلار چوقۇم بەختكە ئېرىشىدۇ. جەمئىيەتمۇ بۇ بىرلىكنىڭ بەرىكىتى بىلەن گۈللىنىدۇ.

جامائەت نامىزى ئەسكىرىي تەربىيەدۇر

جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا ئىتائەتچانلىق بىلەن ئىنتىزامچانلىقتىن ئىبارەت ئەسكىرىي تەربىيە باردۇر. ھازىرقى مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۆزىنىڭ يولباشچىلىرىغا ئىتائەت قىلىش، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش ۋە بىرلىشىش ئارقىلىق قەد كۆتۈرۈشكە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىكى ئەرەبلەردىنمۇ زور ئېھتىياجلىقتۇر. دۇنيادا قانداق بىر ئەسكىرىي ئىنتىزام ۋە ئىتائەتچانلىق نامازدىكى ئىنتىزامغا ئوخشىسۇن! نامازدا مۇسۇلمانلار باراۋەر، تۈز سەپكە تىزىلىدۇ. پۈت پۈتقا، مۈرە مۈرىگە تېگىپ تۈز تۇرىدۇ. ئىمام رۇكۇ قىلسا جامائەت بىرلىكتە رۇكۇ قىلىدۇ، سەجدە قىلسا بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئىمام قىرائەت قىلسا ئۇلار قۇلاق سېلىپ تۇرىدۇ. ئىمام سالام بەرسە ھەممىسى سالام بېرىدۇ. نامازدىكى بۇ ئىنتىزامغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ.

مەسجىد ئومۇمنىڭ مەكتىپىدۇر

دۇنيادا قانداق بىر مەكتەپ مەسجىدلەرگە ئوخشاش ئومۇم خەلق ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز ئوچۇق تۇرىدۇ ۋە رەسمىيەتسىز ھالدا چوڭ - كىچىك ھەر كىمگە ئېھتىياجلىق بىلىملەرنى بېرىدۇ؟ قانداق بىر مەكتەپ مەسجىدكە ئوخشاش كىشىلەرگە ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، مۇئامىلە مەسىلىلىرىنى چەكلىمىسىز ھالدا، ئەركىن، ئازادە بىلىم بېرەلەيدۇ؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مەسجىدلەر ئەنە شۇنداق رولنى جارى قىلدۇرۇپ كەلگەن ۋە كۆپىنچە ئىسلام ئەللىرىدىمۇ ھازىرغىچە شۇنداق بولىۋاتىدۇ.» [دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ **«العبادة في الإسلام»** ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى].

مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى

مەسجىد ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىبادەتگاھى، تەلىم ـ تەربىيە ئۆگىنىش ئورنى. مۇندىن باشقا مەسجىد مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مۇقەددەس ئورنى ۋە ھۆرمىتى بولغان بىر جاي. شۇڭا مەسجىدلەرگە تاھارەتسىز كىرىلمەيدۇ. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كېلىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 ـ كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيىگە كېرىش.

2 ـ مەسجىدكە كىرگەن ھامان ئولتۇرماستىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش. (قايسىبىر مەقسەت بىلەن كىرگەن كىشىمۇ ئوقۇيدۇ).

3 ـ ساۋابنىڭ كۆپرەك بولىشى ئۈچۈن مەسجىدكە سالماق قەدەم بىلەن بېرىش. چۈنكى مەسجىدكە بېرىش ئۈچۈن ئالغان ھەر بىر قەدەمگە ئايرىم ساۋاب يېزىلىدۇ.

4 ـ جامائەت بىلەن ناماز باشلانغىچىلىك قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ زىكرى بىلەن مەشغۇل بولۇش.

5 ـ ھەر قانداق چوڭ ـ كىچىك گۇناھلار ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلاش.

6 ـ نامازدا تۇرغاندا سەپنى تۈزەش، بوش ئورۇنلارنى تولدۇرۇش. نامازدا سەپنى تۈزەش ناھايىتى مۇھىمدۇر. بۇ مەسىلە نامازنىڭ دۇرۇس بولىشىغا ئالاقىدار بولۇپ، بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: {**سَووا صُوفُوفَكُمْ فَإِن تَسْوِيَةِ الصفُوفِ مِـنْ تَمَـامِ الصـلاَةِ**} تەرجىمىسى: «سەپلىرىڭلارنى تۈزەڭلار. ھەقىقەتەن سەپنىڭ تۈز بولىشى نامازنىڭ تولۇق ئادا بولىشى دېگەنلىكتۇر.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

7 ـ نامازغا چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش. ئىسلام دىنى گۈزەللىك ۋە پاكىزلىق دىنى بولغانلىقتىن، ئۇ كىشلەرنى ھەمىشە مەدەنىيەتلىك ۋە پاكىز بولۇشقا چاقىرىدۇ. خۇسۇسەن، مەسجىدكە بارغاندا كىيىملەرنى تۈزەپ، ئالاھىدە گۈزەل يارىشىملىق ھالدا بېرىش ساۋابتۇر. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {**يا بَني آدَمَ خُذُوا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُل مَسْجِدٍ**} تەرجىمىسى: «ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر ناماز ۋاقتىدا (ئەۋرىتىڭلارنى يېپىپ تۇرىدىغان، گۈزەل) كىيىمڭلارنى كىيىڭلار.» [ئەئراف سۈرىسى 31 ـ ئايەت]

ئىماملىق

ئىمام — جامائەتنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ ئۇلارغا نامازنى باشلاپ ئوقۇپ بېرىدىغان كىشى دېمەكتۇر.

ئىماملىقنىڭ شەرتلىرى

1 ـ ئىمام بولغان كىشىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى.

2 - بالىغ (15 ياشتىن يوقىرى) بولىشى.

3 - ئاقىل (ئەقلى - ھوشى جايىدا) بولىشى.

4 - ئەر بولىشى.

5 - قۇرئان سۈرىلىرىنى يادا ۋە توغرا ئوقۇشنى بىلىدىغان بولىشى.

6 - ئۆزرۈلۈك(كۆپ بۇرنى قانايدىغان ياكى سۈيدۈكنى تۇتالمايدىغان) بولماسلىقى شەرتتۇر. [الدر المختار 1 - توم 513 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 156 - بەت]

ئىماملىققا ھەقلىق بولغۇچىلار

جامائەتنىڭ ھەممىسى ياكى كۆپ قىسمى يوقىرىقى شەرتلەرگە لاياقەتلىك بولۇپ، ھەممىسى ئوخشاش سەۋىيەدە بولۇپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئىمام بولىدىغان كىشى مۇنۇ تەرتىپ بويىچە تاللىنىدۇ: ئەڭ ئاۋۋال دىنىي مەسىلىلەرنى، خۇسۇسەن ناماز ئەھكاملىرىنى باشقىلاردىن ياخشى بىلىدىغان بولغىنى، ئاندىن قۇرئاندىن كۆپرەك يادا بىلىدىغان ۋە ئەڭ چىرايلىق ھەم توغرا قىرائەت قىلالايدىغىنى، ئاندىن ئەڭ تەقۋادار بولغىنى، ئاندىن يېشى چوڭراق بولغىنى، ئاندىن ئەخلاقى گۈزەل بولغىنى ئىماملىققا تاللىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {يَؤُم الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكِتَابِ الله. فَإِنْ كَانُوا فِي الْقِرَاءَةِ سَوَاءً. فَأَعْلَمُهُمْ بِالسنة } تەرجىمىسى: «جامائەتكە قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغان كىشى ئىمام بولسۇن، ئەگەر ئۇلار قۇرئان ئوقۇشتا ھەممىسى ئوخشاش سەۋىيەدە بولغاندا، سۈننەتنى ئەڭ ياخشى بىلىدىغىنى ئىمام بولسۇن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: {إنْ سَرَكُمْ أنْ تُقْبَلَ مِنْكُمْ صَلاتُكُمْ فَلْيَؤُمكُمْ عُلَمَاؤُكُمْ فَإِنهُمْ وَفْدُكُمْ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبكُمْ} تەرجىمىسى: «نامىزىڭلارنىڭ قوبۇل بولىشىدىن خوشلانساڭلار، سىلەرگە ئۆلىمالىرىڭلار ئىمام بولسۇن، چۈنكى ئۇلار ئاللاھ بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەلچىڭلاردۇر.» [تەبەرانىي رىۋايىتى]

جامائەتنىڭ ھەممىسى يوقىرىقى سۈپەتلەردە ئوخشاش بولۇپ قالغاندا، ئۇلار ئۆز ئارا چەك تاشلىشىش ياكى جامائەتنىڭ تاللىشى ئارقىلىق بىرسى ئىماملىققا تەيىنلىنىدۇ. ئىمام تاللاشتا جامائەت ئىختىلاپلىشىپ قالسا، كۆپ سانلىقنىڭ رەيى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. ئۆيدە جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئۆي ئىگىسى ئىماملىققا سالاھىيەتلىك بولسا ئۆزى ئىمام بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {إِذَا زَارَ رَجُلٌ قَوْماً فَلاَ يَؤُمهُمْ، يَومهُم رَجُلٌ مِنْهُمْ} تەرجىمىسى: «بىراۋلارنىڭ ئۆيىگە بارغان كىشى ئۇلارغا ئىمام بولمىسۇن، بەلكى شۇ ئۆينىڭ ئىگىسىدىن بىرسى ئىمام بولسۇن.» [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى]

دۆلەت مۇپتىسى بار يەردە ئۇنىڭدىن باشقىلار ئىمام بولمايدۇ. مۇپتى ياكى قازىدىن باشقا قايسىبىر مۇسۇلمان دىنىي ئەمەلدار مەسجىدنىڭ رەسمىي ئىمامىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ناماز

ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى رەسمىي ئىمام ئۆز مەسجىدىدە ئىماملىقتا ئۇلاردىن ئەۋزەلدۇر. [**الـدر المختا** 1 - توم 520 – 522 - بەتلەر، **فتح القدير** 1 - توم 245 – 247 - بەتلەر]

ئىماملىقى مەكرۇھ بولىدىغانلار

نامازلاردا جامائەتكە ئىمام بولۇشى مەكرۇھ سانالغانلار تۆۋەندىكىچە:

1- شەرىئەتنىڭ چەكلىمىلىرىگە ئانچە رىئايە قىلىپ كەتمەيدىغان پاسىق ئالىم. ئەمما مۇنداق كىشىنىڭ ئىمام بولۇپ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستۇر. ئەگەر ئىماملىقتا ئۇنىڭدىن ھەقلىقرەك بىرى بولمىغان شارائىتتا، ئۇنىڭ ئىماملىقى ئەلۋەتتە مەكرۇھسىز دۇرۇستۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام {**صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بِرٍّ وَ فَـاجِرٍ**} يەنى «ھەر قانداق ياخشى ۋە گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېرىڭلار»دەپ كۆرسەتكەن.[دار قۇتنىي رىۋايىتى]

2 - ئەما — ئەما كىشىنىڭ ئىماملىقىنىڭ مەكرۇھ سانىلىشىنىڭ سەۋەبى، ئۇنىڭ كۆرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن بەدىنى ۋە كىيىمنى پاسكىنىلىقلاردىن ھەمىشە پاك تۇتالىشىنىڭ قىيىنلىقىدىن ئىدى. ئەمما جامائەتتە ئۇنىڭدىن ئالىمراق بىرەرسى بولمىسا، ئۇنىڭ ئىماملىقى ئەۋزەلدۇر. شاپىئىي مەزھىبىگە كۆرە، ئەما كىشىنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھسىز دۇرۇستۇر. چۈنكى ئەما كىشى نامازدىكى خۇشۇئ(ئاللاھ بىلەنلا بولۇش) ئىشىدا باشقىلاردىن ھوشيار كېلىدۇ.

3 - ئىماملىقى جامائەت تەرەپتىن ياقتۇرۇلمىغان كىشى. بۇنداق كىشىنىڭ ئىماملىقى ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، مەكرۇھ تەھرىمى سانىلىدۇ، ئەمما باشقا مەزھەپلەردە مەكرۇھ تەنزىھى دەرىجىسىدىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**لاَ يَقْبَلُ الله صَلاَةً مَنْ تَقَدَّمَ قَوْماً وَهُـمْ لَـهُ كَـارِهُونَ**} تەرجىمىسى: «جامائەت ياقتۇرمىسمۇ ئۆزىچە ئىمام بولىۋالغان ئادەمنىڭ نامىزىنى ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ.» [ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە ۋە تىرمىزىيلار رىۋايىتى]

4 - ئۆزى مۇسۇلمان بولسىمۇ، پىكىر ئېقىمى ئومۇمىي مۇسۇلمانلاردا تونۇلغان قائىدە - يوسۇندىن باشقىچە بولغان كىشى. مەسىلەن: شىئەلەرنىڭ پۇتلارنى يۇيۇش ئورنىغا مەسھى قىلىشى ۋە ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنى ئىنكار قىلغىنىغا ئوخشاش. ئۇلارنىڭ بۇ قىلغانلىرى شەرىئەتتە بەلگىلەنگەنلەرنى ئىنكار قىلغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى دەلىللەرنى تەۋىل قىلىش ئارقىلىق شۇ چۈشەنچىگە قانائەت قىلغانلىقىدىن ئىدى. [**الدر المختار** 1 - توم 522 – 531 - بەتلەر، **بدائع الصنائع** 1 - توم 156 - بەت، **فتح القدير** 1 -توم 247 – 249 - بەتلەر]

ھەنبەلىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەپلەردە، زىنادىن بولغان كىشىنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھتۇر، ئەمما ئۇنى جامائەت ئۆزلىرى تاللاپ ئىمام قىلىۋالسا ھېچ ۋەقەسى يوق، دېيىلگەن. بۇلارنىڭ مۇنداق دېيىشىدە قۇرئان كەرىم ياكى ھەدىسلەردىن دەلىل – ئىسپات

يـوق. بـۇ مەزھەپـلەرنىڭ بەزىسـى ”زىنـادىن بولغـان ئـادەم ئادەتتـە كىشـىلەر تەرىپـىدىن ياقتۇرۇلمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھتۇر“ دېسە، بەزىسى ”زىنادىن بولغان ئادەم ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، ئۇ ئەدەپ ـ ئەخلاق ۋە ئىلمىي جەھەتتە ياخشى تەربىيىلىنەلمەيدۇ“ دەيدۇ. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، بۇلارنىڭ «زىنا بالىسىنىڭ ئىمام بولۇشى مەكرۇھتۇر» دېگەن بۇ قارىشى سەرگە ئۇلتۇرمايدىغان پۇچەك قاراشتۇر. چۈنكى ئالالاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ تەرجىمىسى: «بىراۋ باشقا بىراۋنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلمايدۇ» دېگەن تۇرسا، ئاتا ـ ئانىسى زىنا قىلغان بولسا بالىسىنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ زىنادىن بولغان بولسىمۇ ئىماملىققا سالاھىيەتلىك بولۇپ يېتىشكەن بىرى بولسا، ئۇنىڭ ئىماملىقى نېمىشكە مەكرۇھ بولىدىكەن؟

ئىسلام ئۇممىتىنى چەتكە قېقىشنىڭ خاتالىقى

ئىسلام ئۇممىتىدىن بولغان ھەر خىل مەزھەپ، ھەرخىل جامائەت ۋە ھەرخىل تائىپە كىشىلىرىنى ئۇلارنىڭ ئىسلام شەرىئىتى رەت قىلىدىغان بىدئەت(دىندىن سانالمايدىغان ئىشلار) نى سادىر قىلغانلىقى ياكى كۇپۇرلۇق دائىرىسىگە كىرمەيدىغان دەرىجىدىكى پىكىر ئېقىمى سەۋەبلىك كاپىرلاردىن ساناشقا ياكى ئۇلارنى چەتكە قېقىشقا بولمايدۇ. «ھەتتا مۇسۇلمانلارنىڭ قېنىنى ۋە مال ـ مۈلكىنى ئۆزلىرى ئۈچۈن ھالال سانايدىغان، ئالالاھ تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىگە ئىنكار قىلىدىغان خاۋارىجلارنىمۇ كاپىرلار دەپ قاراشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۇلارنىڭ كۇففارلاردىن ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغانلىرى شەرىئەتنى رەت قىلغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى شەرىئەت دەلىللىرىنى تەۋىل قىلىشتا خاتالاشقانلىقتىن ئىدى.» [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 187 - بەت]

بۇنىڭغا بىنائەن، بىدئەت سادىر قىلىدىغان بىرەر جامائەت ياكى مەزھەپكە مەنسۇپ بولغان ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا بىزنىڭ ئۇيغۇر دىيارىمىزدا، بەزى مۇسۇلمانلاردىكى بىر قىسىم بىدئەت ياكى شەرىئەت دەلىللىرىنى چۈشىنىش جەھەتتە شۇنداق قوبۇل قىلىنغان خاتا پىكىرلەرنى باھانە قىلىپ، ئۇلارنى مۇسۇلمانلىقتىن چىقىرىپ تاشلايدىغان، ھەتتا بىر جامائەت يەنە بىر جامائەتنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشنى راۋا كۆرمەيدىغان يېڭى رادىكالىزىم ئېقىملىرى ئوتتۇرىغا چىقىشقا باشلىدى. بۇ مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن خەتەرلىك ئېقىمدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتتىپاقى ۋە بىرلىكى قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن ئەمرى بىلەن پەرزدۇر. مەكرۇھ سانالغان ئىشلار يۈزىسىدىن ھەتتا بىرەر سۈننەتنى بەرپا قىلىش ئۈچۈنمۇ پەرزنى تەرك ئېتىشكە قەتئىي بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: ﴿صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَ فَاجِرٍ﴾يەنى «ھەر قانداق ياخشى ۋە گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېرىڭلار» دېگەن كۆرسەتمىسىمۇ بۇنى مەقسەت قىلغان بولۇشى مۇمكىن. بۇھەدىس گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشنى تەشەببۇس

قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى جامائەتنىڭ بىرلىكىنى ساقلاپ قېلىشنىڭ مۇھىملىقى سەۋەبتىن ئىيتىلغان بولىشى ئېهتىمال.

ئىماغا ئەگىششىنىڭ شەرتلىرى

1 - ئىماغا ئىقتىدا قىلىشنى نىيەت قىلىش. ئىماغا ئىقتىدا قىلماقچى بولغان كىشى نامازنى باشلاشتا تەكبىر ئېيتىشتىن بۇرۇن ھەم ئۆز نامىزىغا ھەم ئىماغا ئىقتىدا قىلىشقا (ئۇيغۇنلىششقا) نىيەت قىلىشى لازىم. مەسىلەن: «نىيەت قىلدىم ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزىنى ئادا قىلىشقا، ئىقتىدا قىلدىم بۇ ئىماغا) دەپ نىيەت قىلىش.

2 - ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ئايال جامائەتلەرمۇ بولسا، ئىمامنىڭ ئاياللارغا ئىمام بولۇشىنىمۇ نىيەت قىلىشى كېرەك. ھەتتا ئاياللارنىڭ مەۋجۇد بولۇش ئېهتىماللىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ھەر نامازدا ئېهتىيات يۈزىسىدىن (ماڭا ئەگەشكەن جامائەتنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىماملىقىغا) دەپ نىيەت قىلىشى لازىم.

3 - ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا ئاياللار سېپى بولماسلىقى.

4 - جامائەت ئىمامنىڭ ئارقىسىدا بولىشى، ئارىلىقتا بوشلۇق قالدۇرلىشى كېرەك.

5 - ئىمام بىلەن جامائەت ئەينى نامازنىڭ پەرزىنى ئوقۇشى.

6 - جامائەت ئىمامنى كۆرەلىشى ياكى ھېچبولمىغاندا ئاۋازىنى ئاڭلىيالىشى.

7 - ئىمام بىر بىنادا، جامائەت باشقا بىر بىنادا بولماسلىقى لازىم.

8 - ئىمام بىلەن جامائەتنىڭ ئارىسىدا قېيىق ئۆتەلىگىدەك ئۆستەڭ ياكى ھارۋا ماڭالىغىدەك يول بولماسلىقى.

9 - جامائەت بىر كىشىدىن كۆپ بولغاندا، ئىمامنىڭ جامائەتتىن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر پۇت مىقدارى ئالدىدا تۇرۇشى، ئەگەر ئىمامدىن باشقا جامائەت بىرلا كىشى بولسا، ئۇنىڭ ئوشۇقى ئىمامنىڭ ئوشۇقىدىن ئارقىدا تۇرۇشى شەرتتۇر. [**الدر المختار** 1 - توم 522 – 531 - بەتلەر، **بدائع الصنائع** 1- توم 138 – 146 - بەتلەر، **اللباب شرح الكتـاب** 1 **- تـوم** 84 - بەت]

جامائەت توغرىسىدىكى مەسىلىلەر

ئەرنىڭ ئايالغا ياكى كىچىك بالىغا، ئۆزۈرسىز كىشىنىڭ ئۆزۈرلۈك كىشىگە، ئالىم ياكى قارىينىڭ ناماز ئەھكاملىرىنى بىلمەيدىغان بىرىگە ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس. ئەمما تاھارەت ئالغان كىشىنىڭ تەيەممۇم قىلغان كىشىگە، ئۆرە تۇرغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇيدىغان كىشىگە — ئەگەر ئۆزىدىن ھەقلىق بولسا — ئىقتىدا قىلىشى جائىزدۇر. شۇنداقلا، پەرز ئوقۇۋاتقان ئادەمگە نەپلە ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىقتىدا قىلىشى

جائىزدۇر. ئەمما باشقا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمگە يەنە باشقا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس. [قدوري 7 - بەت]

بىراۋ بىر ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇپ بولۇپ، كېيىن ئىمامنىڭ تاھارەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلسە، نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ.

ئاياللار ئۆزلىرى ئايرىم جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئىمام بولغان ئايال سەپنىڭ ئالدىغا چىقمايدۇ، بەلكى سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ. ئۈزۈرسىز ئايالنىڭ ئۈزۈرلۈك ئايالغا ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس. **[اللباب شرح الكتاب** 40 - بەت**]**

جامائەت سېپىنىڭ تەرتىپى

ئىمامدىن كېيىن ئاۋۋالقى سەپتە ئەرلەر، ئاندىن كېيىنكى سەپتە باللار، ئاندىن خۇنسالار(ئىككى جىنسلىقلار)، ئەڭ ئاخىرىدا ئاياللار سەپ تۈزىدۇ. ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى قەتئىي جائىز ئەمەس. ئاياللار ئەرلەرنىڭ ئارقىسىدا ئايرىم سەپ تۈزىشى ۋە ئەرلەر سېپى بىلەن ئاياللار سېپى ئارىلىقىدا توساق بولىشى لازىم. **[اللبـاب شرح الكتاب1 - توم** 41 - بەت]

ئايال بىلەن ئەر بىر سەپتە تۇرۇپ نامازغا تۇرغان بولسا، گەرچە بۇ ئەر شۇ ئايالنىڭ مەھرىمى (ئاتىسى ياكى ئېرى ياكى قېرىندىشى) بولسىمۇ، ئايالنىڭ يېنىدا تۇرغان مەزكۇر ئەرنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. شۇنداقلا، ئايال كىشى ئەرلەر سېپىنىڭ ئوتتۇرىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇسا، ئۈچ كىشىنىڭ - ئايال كىشىنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە تۇرغان ئىككى كىشى بىلەن ئارقىسىدا تۇرغان كىشىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. [**ردالمختار** 535 – 537 - بەتلەر]

ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتى

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشقا تىرىشىش مۇستەھەب ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**لَوْ تَعْلَمُونَ (أَوْ يَعْلَمُونَ) مَا فِي الصف الْمُقَدِمِ، لَكَانَـتْ قُرْعَـةً**} تەرجىمىسى: «ئەگەر ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتىنى بىلسەڭلەر(ياكى كىشىلەر بىلسە) ئىدى، ئالدىنقى سەپكە ئېرىشىش ئۈچۈن چەك تاشلاشقان بولاتتىڭلار» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: {**خَيْرُ صُفُوفِ الرجَال أولُهَا، وَشَرهَا آخِرُهَـا، وَخَيْرُ صُفُوفِ النسَاءِ آخِرُهَا، وَشَـرهَا أولُهَـا**} تەرجىمىسى: «ئەرلەر سېپىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئالدىنقىسى ۋە ئەڭ يامىنى ئاخىرقىسىدۇر. ئاياللار سېپىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئاخىرقىسى ۋە ئەڭ يامىنى ئالدىنقىسى دۇر.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەرلەرنىڭ ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشىنىڭ ياخشىلىقى ئالدىنقى سەپنىڭ پەزىلىتىنىڭ يوقىرىلىقىدىن؛ ئاياللارنىڭ ئاخىرقى سەپتە تۇرۇشىنىڭ ياخشىلىقى ئۇلارنىڭ ئەرلەرگە ئارىلىشىپ ناماز ئوقۇشتىن يىراق بولىشىنىڭ ئەۋزەللىكىدىن ئىدى. [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 248 - بەت]

ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان كىشىنىڭ مەسىلىسى

ئىسلام فىقھشۇناسلىرى جامائەت نامىزىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولامدۇ ياكى قوبۇل بولمامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ھەنبەلىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەپلەرگە كۆرە، مۇنداق كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر، قوبۇل بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى ئەبۇ بەكرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەدىسى بولۇپ، ئۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلىۋاتقان ۋاقىتتا نامازغا ئۈلگۈردۇم ۋە ئالدىنقى سەپكە بارماستىنلا ئارقىدا تۇرۇپ رۇكۇغا باردىم. كېيىن بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتىپ بەرگەنىدىم ئۇ ماڭا "ئاللاھ ساڭا ساناپ بولالمىغۇچىلىك كۆپ تىرىشچانلىق ئاتا قىلسۇن" دېدى» [بۇخارىي، ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسائىي رىۋايىتى]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «كېچىنىڭ ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ۋە ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولۇمدىن تۇتۇپ مېنى سۆرەپ يېنىغا ئەكىلىپ تۇرغۇزدى» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

يوقىرىقى ئىككى ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەزكۇر ئىككى ساھابىنىڭ قىلغانلىرىنى ئەيىبلىمىگەن، بەلكى بىرىگە دۇئا قىلسا، يەنە بىرىنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتىپ قويغان. لېكىن ئۇلارنىڭ ھېچبىرىگە «نامىزىڭ دۇرۇس ئەمەس» دېمىگەن.

بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەپلىرى سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ نامىزىنى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ، دەپ قارايدۇ.

شافىئىي مەزھىبىگە كۆرە، جامائەت سېپىدىن ئورۇن تاپالماي سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان ئادەم ئالدىنقى سەپتىكىلەردىن بىرىنى تارتىپ ئەكىلىپ بىللە تۇرۇشى لازىم.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان كىشى سەپكە كىرىش ئۈچۈن نامازدا تۇرۇپ بىر سەپ مىقدارى ماڭسىمۇ نامىزى بۇزۇلمايدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ ماڭسا نامىزى بۇزۇلىدۇ.

ئەمما شافىئىي ۋە مالىكى مەزھەپلىرىگە كۆرە، جامائەت سېپىدىن ئورۇن تاپالماي سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان ئادەم تۇرغان يېرىدە ناماز ئوقۇيدۇ، ئالدىنقى سەپتىكىلەردىن بىرىنى تارتىپ ئەكەلمەيدۇ.

ئەمما ھەنبەلىي مەزھىبىگە كۆرە، سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز تۇرغان ئادەمنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. ئۇنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ. [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 249 – 250 - بەتلەر]

جامائەت سانى

جامائەتنىڭ ئەڭ ئاز سانى ئىككى بولۇپ، بىرى ئىمام يەنە بىرى ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىدۇر. يەنى ئىككى ئادەمنىڭ بىرى يەنە بىرىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇسا، ئۇلار جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلىقنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**إِثْنَانِ فَمَا فَوْقَهُمَا جَمَاعَةٌ**}تەرجىمىسى: «ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ كىشى جامائەتتۇر.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ھەتتا ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچى ئەقلىگە كەلگەن كىچىك بالا بولسىمۇ، ئىمام بىلەن ئىككىسى جامائەت ھېسابلىنىدۇ. ئەمما جۈمە نامىزى ئۈچۈن ئىمامدىن باشقا ئاز دېگەندە ئۈچ كىشى بولۇشى شەرتتۇر. [**الدر المختار** 1 - توم 517 - بەت]

سانى كۆپ جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى، سانى ئاز جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابىدىن كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىراۋنىڭ ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغىنىدىن يەنە بىر ئادەم بىلەن بىرگە ئوقۇغىنى ئەۋزەل، ئۇنىڭ بىر ئادەم بىلەن ناماز ئوقۇغىنىدىن ئىككى ئادەم بىلەن ئوقۇغىنى ئەۋزەل، جامائەت قانچىلىك كۆپ بولسا، ئاللاھقا شۇنچىلىك يېقىملىقتۇر.» [ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ئىبنى ھىببان «سەھىھ»دېگەن]

يىراقتىكى مەسجىدتە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى يېقىندىكى مەسجىدتە ئوقۇلغان نامازنىڭكىدىن كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**أعظمُ الناس أجـراً في الصلاةِ أبعَـدُهم فأبعـدُهم مَمشـىً**} تەرجىمىسى: «نامازدا كىشىلەرنىڭ ئەڭ كۆپ ساۋاب تاپىدىغىنى مەسجىدكە ئۆيى يىراق بولغىنى ۋە كۆپ يول يۈرۈپ بارغىنىدۇر.» [ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى]

جامائەتنىڭ تۈرى

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان جامائەت تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

«مۇدرىك»، «لاھىق» ۋە «مەسبۇق»تۇر. بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە تەپسىلىي بايانى تۆۋەندىكىچە:

مۇدرىك ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مۇدرىك — نامازنىڭ باشلىنىشىدىن ئاخىرىغىچە نامازنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىنى ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئوقۇغان كىشى دېمەكتۇر. بۇنداق كىشىنىڭ نامىزىنىڭ تولۇق ئادا تېپىشىدا شەك يوق.

سوئال: ئۆز ئالدىغا پەرز ناماز ئوقۇۋاتقان بىر كىشى بار جايدا، شۇ پەرز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش باشلانسا، ئۇ كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

جاۋاپ: ئۆزى يالغۇز نامازغا باشلاپ تېخى سەجدە قىلمىغان بولسا، نامازنى بۇزۇپ (يەنى ئىككى تەرىپىگە ئۆرە تۇرغان پېتى سالام بېرىۋېتىپ)، جامائەتكە قوشۇلىدۇ. ئەگەر بىر قېتىم سەجدە قىلىنغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا قاراش كېرەك، ئوقۇۋاتقان نامىزى بامدات ياكى شام نامىزى بولسا قالدۇرۇلىدۇ ـ دە، ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر بۇ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتى ئۈچۈن سەجدىگە باش قويغان بولسا، ناماز توختىتىلمايدۇ، تاماملىنىدۇ. چۈنكى بامدات نامىزىدىن كېيىن نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمىغىنىدەك، ئۈچ رەكئەتلىك ناماز نەپلە قىلىپ ئوقۇلمايدۇ. ئەگەر ئوقوۋاتقان ناماز پېشىن ياكى ئەسىر نامىزىغا ئوخشاش تۆت رەكئەتلىك پەرز ناماز بولسا، ئوقۇلغان بىر رەكئەتكە يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئىككى رەكئەتنى تاماملاپ«تەھىييات»نىلا ئوقۇپ سالام بېرىدۇ ۋە ھامان ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئۆزى يالغۇز ئوقۇغان ئىككى رەكئەت نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇنداق نامازنىڭ ئۈچىنچى رەكئىتىنى ئوقۇۋاتقان كىشى تېخى سەجدە قىلمىغان بولسا، قىيامدا تۇرغان پېتى ياكى ئولتۇرۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ ۋە نامىزنى توختىتىپ ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان بۇ ئىككى رەكئەت نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

ئەگەر ئوقۇۋاتقان شۇ رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بارغان بولسا، بۇ نامازنى تاماملايدۇ ۋە پەرزنى ئادا قىلغان بولىدۇ. مۇبادا ئوقۇۋاتقان نامىزى پېشىن ياكى خۇپتەن نامىزى بولسا، نامىزى تۈگىگەندىن كېيىن ئىمامغا ئىقتىدا قىلسا بولىدۇ. ئىمام بىلەن ئوقۇغان نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. لېكىن ئەسىر نامىزىدا ئىمامغا ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

سوئال: بامدات نامىزنى جامائەت بىلەن كۆرگەن كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

جاۋاپ: جامائەتكە ئۈلگۈرەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتسە دەرھال بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيدۇ. سۈننەتنى ئوقۇشتا خالىسا ۋاقتىنى تېجەش ئۈچۈن «سانا »، «ئەئۈزۇ» ۋە «بىسمىللاھ»لارنى ئوقۇمايلا يالغۇز فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇيدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەر(سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم ۋە سۇبھانە رەببىيەل ئەلا)نى بىر قېتىمدىنلا ئېيتىدۇ. سالامدىن كېيىنلا دەرھال ئىمامغا ماسلىشىدۇ.

ئەگەر جامائەتكە ئۈلگۈرىدىغانلىقىغا زادى كۆزى يەتمىسە سۈننەتنى باشلىماستىنلا ئىمامغا ئەگىشىدۇ. چۈنكى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى سۈننەت ئوقۇشتىن چوڭ، ئەلۋەتتە. ئوقۇيالمىغان بۇ سۈننەتنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ. (چۈنكى بامداتنىڭ سۈننىتى پەرز بىلەن بىرگە قازا بولۇپ پېشىننىڭ ۋاقتى كىرگىچە ئوقۇماقچى بولغان كىشىگە، پەرز، سۈننەت ھەر ئىككىسىنىڭ قازاسىنى قىلىشى لازىم كېلىدۇ.) ئەگەر سۈننەتنى باشلاپ بولغان بولسا، ئۇنى تاماملايدۇ. ئاندىن پەرزگە ئىقتىدا قىلىدۇ.

ئەمما پېشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرى بۇنداق ئەمەس. بۇ نامازلارنىڭ پەرزىنى جامائەتنىڭ ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى بۇ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇماستىنلا جامائەتكە قوشۇلىدۇ. پەرز ئادا بولغاندىن كېيىن، پېشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى خالىسا ئۆتەيدۇ. خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىدىن ئاۋۋالقى تەكتىسىز تۆت رەكئەت سۈننىتى بىلەن ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت تەكتىسىز سۈننىتىنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈلىشى بىلەن نەپلە ناماز قاتارىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ. شۇڭا سۈننەت نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. نەپلە نامازلارنى ئوقۇش ياكى ئوقۇماسلىق ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش. نەپلە ناماز ئوقۇمىغان ئادەم جاۋابكارلىق ياكى كايىشقا ئۇچرىمايدۇ.

ئەمما مەسجىدتە يوقىرىقى نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشقا باشلاپ تېخى تۈگىتىپ بولماستىن شۇ نامازلارنىڭ پەرزى جامائەت بىلەن باشلىنىپ كەتسە، ئوقۇۋاتقان شۇ نامازدىن ئىككى رەكئەتلا ئوقۇپ دەرھال پەرزگە ئىقتىدا قىلىش لازىم. ئەگەر پەرزنىڭ بىرىنچى رەكئىتىگە ئۈلگۈرەلمەيدىغاندەك بولسا، نامازدا تۇرۇپلا ئىككى تەرەپكە سالام بېرىۋېتىپ نامازدىن چىقىپ پەرزگە ئىقتىدا قىلىش لازىم.

بىراۋ بامداتنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇپ بولغاندا جامائەت شۇ پەرزگە باشلىسا، نامازنى توختىتىپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىش لازىم. ئەگەر بامداتنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە تۇرغىنىدا، جامائەت شۇ پەرزگە باشلىسا، بۇ نامازنى تاماملىشى كېرەك ۋە جامائەتكە ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى بامداتتىن كېيىن نەپلە ئوقۇلمايدۇ.

شۇنداقلا، ۋاقىت بىلەن جامائەت ئىككىسىنىڭ ھەممىسىنى قاچۇرۇپ قويۇشتىن قورققان كىشى سۈننەتلەرنى ئوقۇمىغىنىدەك، ئۆزرىدە بولغان(كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارىدىكى) يېنىك پاسكىنىلىقلارنى يوقىتىش بىلەنمۇ مەشغۇل بولماستىن نامازغا تۇرسا بولىدۇ. باشقا جامائەت تېپىشقا ياكى ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچ قىلالىغان كىشىنىڭ ئازغىنە پاسكىنىلىق بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن پاكلىنىپ بولۇپ، ئاندىن نامازغا تۇرۇشى كېرەك. [تحفة الفقهاء 67 - بەت، مراقي الفلاح 77 - بەت، **فتح القدير** 1 - توم 335 - 342 - بەتلەر]

لاھىق ھەققىدىكى مەسىلىلەر

لاھىق — نامازنى ئىمام بىلەن تەڭ باشلىغان بولسىمۇ، ئۇخلاپ قالغان ياكى تاھارىتى بۇزۇلغان ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن نامازنىڭ ھەممە ياكى بەزى رەكئەتلىرىنى ئاخىرىغىچە ئىمام بىلەن ئوقۇيالماي كېيىن ئۆزى يالغۇز تولۇقلىغان كىشى دېمەكتۇر.

1 - لاھىق ھەقىقەتتە ئىمامغا باشتىن - ئاخىرىغىچە ئەگەشكۈچىلەرگە ئوخشاشتۇر. ئىمامغا ئەگەشكۈچىلەر ئىمامنىڭ قىرائىتىگە كۇپايە قىلىپ سۈرە ئوقۇمىغاچقا، لاھىقمۇ ئارىدا ئوقۇيالمىغان رەكئەتلىرىنى ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئۆز ئالدىغا ئوقۇشقا باشلىغاندا سۈرە ئوقۇمايدۇ. ئۇ خۇددى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋاتقاندەك پائالىيەتلەرنى قىلىدۇ ۋە ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان رەكئەتلەردىكى خاتالىقلىرى سەۋەبلىك سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئىمامغا ئەگەشكەننىڭ ھۆكمىدە ھېسابلىنىدۇ.

مەسىلەن: ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان بىر كىشى، بىرىنچى رەكئەتتە قىيامدا ئۇخلاپ قېلىپ، ئىمام سەجدىگە بارغان ۋاقىتتا ئويغانسا، دەرھال رۇكۇ، ئاندىن سەجدە قىلىپ ئىمامغا ماسلىشىدۇ.

2 - لاھىق ئىمامغا يېتىشەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن تەقدىردە دەرھال ئىمامغا ئەگىشىدۇ، ناماز تۈگىگەندىن كېيىن ئۆزى ئوقۇمىغان رەكئەتلەرنى تولۇقلايدۇ.

مەسىلەن: ئىمامغا ئەگەشكەن بىركىشىنىڭ تۆتىنچى رەكئەتتە بۇرنى قانىسا، سەپتىن چىقىدۇ، نامازغا زىت كېلىدىغان بىرەر ئىشنى سادىر قىلماستىن، دەرھال تاھارەت ئېلىپ، يېتىشكەن يېرىدىنلا ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر بۇ ۋاقىتتا ئىمام سالام بەرگەن بولسا، ئۆز ئالدىغا شۇ تۆتىنچى رەكئەتنى ھېچ نەرسە ئوقۇماستىن ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرىۋاتقاندەك تاماملايدۇ. چۈنكى لاھىق ھۆكۈم تەرەپتىن ئىمامنىڭ ئارقىسىدا نامىزىنى تولۇق ئوقۇغان «مۇدرىك»كە ئوخشاشتۇر. مۇنداق ۋەقە ئۈچىنچى رەكئەتتە يۈز بېرىپ، ئىمام تۆتىنچى رەكئەتنى باشلىغان بولسا، لاھىق تاھارەت ئېلىپ ئاۋۋال ئۈچىنچى رەكئەتنى بىر نەرسە ئوقۇماستىن ئوقۇيدۇ، كېيىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ ۋە تۆتىنچى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇپ بىرگە سالام بېرىدۇ.

ئەمدى ئىمامغا بۇنداقمۇ يېتىشەلمەسلىككە (يەنى ئۈچىنچى رەكئەتنى ئۆزى ئوقۇپ ئاندىن تۆتىنجى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇشقا يېتىشەلمەسلىككە) كۆزى يەتسە، دەرھال ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۆزى تۇرۇپ ئۈچىنچى رەكئەتنى ھېچنەرسە ئوقۇماستىن ئوقۇپ سالام بېرىدۇ. ئىمام سەجدە سەھۋى قىلىدىغان بولۇپ، لاھىق تېخى نامىزىنى تۈگەتمىگەن بولسا، بۇ سەجدىنى لاھىق قىلمايدۇ. نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بۇ سەجدىلەرنى قىلىدۇ.

3 - ھەر قانداق لاھىقنىڭ يوقىرىدا كۆرسىتىلگەن شەكىلدە ھەرىكەت قىلىشى ئۇنىڭاي ئەمەس، شۇنىڭا لاھىقلارنىڭ كەم قالغان نامازلىرىنى يېگىدىن باشلاپ ئوقۇشى ئەۋزەلدۇر. [الدرالمختار 1 - توم 555 – 560 - بەتلەر]

مەسبۇق ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مەسبۇق ــــ ئىمامغا نامازنىڭ بېشىدا ئەمەس، بەلكى كېيىن ھەرقانداق بىر يېرىدىن ئەگەشكەن كىشى دېمەكتۇر. مەسبۇق ئۆز ئالدىغا يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىگە ئوخشاشتۇر. ئەمما ساۋاب تەرەپتىن جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلاردىن پەرقلەنمەيدۇ.

1 - ئىمامغا كېيىن ئەگەشكەن كىشى(مەسبۇق) ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئىمام بىلەن ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇشتا خۇددى يالغۇز ئۆز ئالدىغا ناماز ئوقۇۋاتقاندەك ئوقۇيدۇ.

مەسىلەن: بىراۋ ئىمامغا بامدات نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئەگەشكەن بولسا، تەكبىر ئېيتىپ ئىمامغا ئەگەشكەندىن كېيىن، بىر نەرسە ئوقۇشتىن جىم بولىدۇ. ئىمام بىلەن بىرگە ئولتۇرغاندا يالغۇز «تەھىيات»دۇئاسىنىلا ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ ئوقۇيالمىغان دەسلەپكى رەكئەتنى (سانا، ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ، فاتىھە سۈرىسى، يەنە بىر سۈرە) ئوقۇپ رۇكۇ، سەجدە قىلىدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ«تەھىيات»، «سەللى ۋە بارىك»دۇرۇدلىرى ۋە «رەببەنا»دۇئاسىنى ئوقۇپ سالام بېرىدۇ.

شام نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئىمامغا ئەگەشكەن كىشمۇ، بىرىنچى رەكئەتنى تولۇقلاشتا يوقىرىدا بايان قىلغان شەكىلدە ھەرىكەت قىلىدۇ.

2 - مەسبۇق شام نامىزىنىڭ ئاخىرىقى رەكئىتىدە ئىمامغا يېتىشكەن بولسا، «سانا»ئوقۇيدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە شۇ رەكئەتنى تاماملايدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرىدۇ، «سانا، ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ»، فاتىھە بىلەن يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ، رۇكۇ ۋە سەجدىدىن كېيىن ئولتۇرىدۇ ۋە «تەھىييات» دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ ئورنىدىن تۇرىدۇ. يالغۇز بىسمىللاھ، فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ، رۇكۇ ۋە سەجدە قىلىدۇ. ئاخىرىقى ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات»، «سەللى ۋە بارىك»دۇرۇدلىرى ۋە «رەببەنا»دۇئاسىنى تولۇق ئوقۇپ سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. بۇ ھالەتتە ئۇ، ئۈچ قېتىم ئولتۇرۇپ«تەھىيات» ئوقۇغان بولىدۇ. ئەگەر مەسبۇق ئىككىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدىكى «تەھىيات»نى ئوقۇشنى ئۇنۇتقان بولسا سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ.

3 - مەسبۇق تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ تۆتىنچى رەكئىتىدە ئىمامغا يېتىشكەن بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئولتۇرۇپ «تەھىيات» دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن

كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، «سانا، ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ»لارنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ رۇكۇ، سەجدىلەردىن كېيىن ئولتۇرۇپ« تەھىيات» ئوقۇيدۇ. ئاندىن يەنە تۇرۇپ «بىسمىللاھ، فاتىھە سۈرىسى ۋە يەنە بىر سۈرە» ئوقۇپ رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى قىلىدۇ ۋە ئولتۇرماستىن تۇرۇپ ئەينى شەكىلدە يەنە بىر رەكئەت ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات، سەللى، بارىك ۋە رەببەنا»لارنى تولۇق ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ.

4 - تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئۈچىنچى رەكئەتتىدىن باشلاپ ئىمامغا يېتىشكەن مەسبۇق ئىمام بىلەن بىرلىكتە تۆتىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرغىنىدا، يالغۇز«تەھىيات»دۇئاسىنىلا ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، خۇددى بامدات نامىزىغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ. ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا «تەھىيات، سەللى، بارىك ۋە رەببەنا»لارنى تولۇق ئوقۇپ سالام بېرىدۇ.

5 - مەسبۇق ئىمام رۇكۇ قىلىۋاتقان چاغدا ئىقتىدا قىلغان بولسا، نامازغا كىرىش تەكبىرىنى ئېيتىدۇ ۋە دەرھال رۇكۇ قىلىدۇ. ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغىچىلىك رۇكۇ قىلىۋالالىغان كىشى شۇ رەكئەتكە ئۈلگۈرگەن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

6 - مەسبۇق ئىمامغا ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇغىنىدا، ئۇنىڭ باشقىلارغا ئىقتىدا قىلىشى ۋە باشقىلارنىڭمۇ ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىشىغا بولمايدۇ.

شۇنداقلا، مەسبۇقنىڭ ئىمام سالام بېرىشتىن ئىلگىرى ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇشقا تۇرۇپ كېتىشكە بولمايدۇ، پەقەت تۆۋەندىكى سەۋەبلەر تۈپەيلى ئىمام تەشەھھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، مەسبۇق سالامدىن ئىلگىرى تۇرۇپ كەتسە بولىدۇ:

1 - مەسبۇق ئىمام سالام بەرگىچىلىك كۈتسە ئايىغدا قىلغان مەسھى مۇددىتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قورقسا.

2 - ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قورقسا ياكى ئۆزۈرلۈك بولۇپ، تاھارىتى سۇنۇپ كېتىشىدىن قورقسا.

3 - جۈمەنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ، ئەسىر ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن قورقسا.

4 - بامدات نامىزىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ، كۈن چىقىپ قېلىشىدىن قورقسا. [**الـدر المختار** 1 – توم 560 - بەت]

ئوقۇپ بولغان نامازنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇش

پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار ۋە مەزھەپلەر ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئوقۇپ بولغان شۇ نامىزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇشىنىڭ جائىزلىقىدا ۋە قايتا ئوقۇلغان نامازنىڭ نەپلە نامازغا ھېساب بولىدىغانلىقىدا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. يەزىد ئىبنى ئەسۋەد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: {**شَهِدْتُ مَعَ النبِي حجتَهُ، فَصَلَيتُ مَعَهُ صَلاةَ الصبْحِ فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ، (قَالَ): فَلَما قَضَى صَلاَتَهُ وَانحَرَفَ إِذَا هُوَ بِرَجُلَيْنِ فِي أُخْرَى الْقَوْمِ لَمْ يُصَلِيَا مَعَهُ، فَقَالَ: «عَلَي بِهِمَا» ، فَجِيءَ بِهِمَا تُرْعَدُ فَرَائِصُهُمَا، فَقَالَ: «مَا مَنَعَكُمَا أَنْ تُصَلِيَا مَعَنَا» ؟ فَقَالاَ: يَا رَسُولَ الله إنا كُنا قَدْ صَلَيْنَا فِي رِحَالِنَا، قَالَ: «فَلاَ تَفْعَلاَ». إِذَا صَلَيْتُمَا فِي رِحَالِكُمَا ثُمّ أَتَيْتُمَا مَسْجِدَ جَمَاعَةٍ فَصَلِيا مَعَهُمْ، فَإِنهَا لَكُمَا نَافِلَةٌ**} تەرجىمىسى: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە ھەج قىلغىنىمدا، ناماز بامداتنى مەسجىدى خەيف(مىنادىكى مەسجىد)تە بىرگە ئوقۇدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىن پارىغ بولۇپ، يان تەرەپكە قارىۋىدى، بىز بىلەن بىللە ناماز ئوقۇمىغان ئىككى كىشىنى كۆردى ۋە ئۇلارنى چاقىرىڭلار دېدى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلتۈرۈلۈۋىدى، ئۇلاردىن "سىلەرنىڭ بىز بىلەن بىللە ناماز ئوقۇشۇڭلارغا نېمە توسقۇنلۇق قىلدى؟" دەپ سورىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. ئۇلار "يا رەسۇلەللاھ! بىز بۇ نامازنى سەپىرىمىز ئۈستىدە ئوقۇپ بولغان ئىدۇق" دەپ جاۋاب بېرىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: "ئۇنداق قىلماڭلار، سىلەر سەپەر ئۈستىدە نامازنى ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن مەسجىدكە كەلگىنىڭلاردا جامائەتنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭلار ئۇلار بىلەن بىللە قايتا ئوقۇڭلار، قايتا ئوقۇغان نامىزىڭلار سىلەر ئۈچۈن نەپلە ھېسابلىنىدۇ.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

ئەمما ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئوقۇپ بولغان شۇ نامىزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇشى توغرۇلۇق ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرىشى مۇنداق: پېشىن ۋە خۇپتەنگە ئوخشاش كەينىدىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولمايدىغان نامازلارنىڭ ۋە شامغا ئوخشاش نەپلىگە ھېسابلاشقا بولمايدىغان نامازنىڭ(چۈنكى ئۈچ رەكئەتلىك نەپلە ناماز يوق) پەرزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ شۇ پەرزنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى بۇ پەرزنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇيدۇ ۋە بۇ ئوقۇغىنى نەپلە نامازغا ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان نامىزى بىلەن پەرز ئادا بولغان بولىدۇ.

ئەمما ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ بولۇپ، جامائەتنىڭ شۇ پەرزنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى جامائەتكە قوشۇلمايدۇ. چۈنكى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلە ئوقۇشقا بولمايدۇ. بامدات نامىزىمۇ شۇنداق.

جامائەتنىڭ ساۋابىنى تېپىش

ئىمام بىرىنچى سالامنى بېرىشتىن بۇرۇن جامائەتكە يېتىشىپ نامازغا قوشۇلغان كىشى — گەرچە باشتىن ئىمام بىلەن بىرگە بولالمىغان بولسىمۇ — جامائەتكە ئۈلگۈرگەن ۋە جامائەت بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. چۈنكى بۇ كىشى جامائەت نامىزىنىڭ بىر پارچىسىغا يېتىشكەن بولۇپ، بىر رەكئەتكە ئۈلگۈرگەنگە ھېسابلىنىدۇ. نامازنىڭ بىر رەكئىتىگە ئۈلگۈرگەن كىشى ھەممە رەكئەتنى جامائەت بىلەن ئوقۇغانغا ئوخشاشتۇر. [المغني 2 - توم 540 – 546 - بەتلەر]

بىرىنچى رەكئەتكە يېتىشىش

ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈشتىن بۇرۇن نامازغا باشلىغان ئادەم شۇ رەكئەتكە (يەنى بىرىنچى رەكئەتكە) يېتىشكەن بولىدۇ. بۇ كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ قىرائىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغىچە رۇكۇغا يېتىشەلمىسە ياكى يېتىشەلىگىنىگە شۈبھىلەنسە بۇ رەكئەتنى ھېسابقا ئالمايدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتنى تاماملايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {مَنْ أدْرَكَ ركعةً منَ الصلاةِ فقد أدركَ الصلاةَ} تەرجىمىسى: «نامازنىڭ بىر رەكئىتىگە ئۈلگۈرەلىگەن كىشى نامازنىڭ ھەممىسىگە ئۈلگۈرگەن بولىدۇ.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

چۈنكى بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا ئۈلگۈرگەن كىشى نامازنىڭ بىر رەكئىتىگە ئۈلگۈرگەن بولىدۇ. بىر رەكئەتكە ئۈلگۈرگەن كىشى نامازنىڭ ھەممە رەكئىتىگە ئۈلگۈرگەنگە ئوخشاشتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھشۇناسلار ئىتتىپاقتۇر. [فتح القدير 1 - توم 344 - بەت]

قايسى ھالەتتە ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ؟

ئىمام تاھارەتسىز ياكى جۇنۇپ ھالدا نامازغا باشلىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئىمام ۋە جامائەت ھەممىسىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى جامائەتنىڭ نامىزى ئىمامنىڭ نامىزىغا باغلىق بولۇپ، ئىمامنىڭ نامىزى دۇرۇس بولسا جامائەتنىڭ نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلسا جامائەتنىڭمۇ نامىزى بۇزۇلىدۇ. شۇڭا جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمامنىڭ تاھارەتسىز ناماز

ئوقۇغانلىقى ئېنىقلانسا، جامائەت نامازنى قايتا ئوقۇيدۇ. بۇنىڭدا پۈتۈن مەزھەپ پېشىۋالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

ئەمما ئىمام تاھارەت بىلەن نامازنى باشلىغاندىن كېيىن، ئىمامنىڭ نامازنىڭ شەرتلىرى ياكى پەرزلىرىگە خىلاپ ئىش قىلغانلىقى ياكى تاھارىتى بۇزۇلغانلىقى سەۋەبلىك ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلسىمۇ جامائەتنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر. جامائەتنىڭ بۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم ئەمەس. شۇنىڭدەك ئىمام نامازدا تۇرۇپ مۇرتەد بولۇپ كەتسە(كاپىر بولسا) ياكى پىشىنىنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ بولۇپ، يەنە جۈمە نامىزىغا ئىمام بولغان بولسا ئىمامنىڭلا نامىزى بۇزۇلىدۇ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ. [الدر المختار ورد المختار 1 - توم 553 - بەت]

جامائەتنىڭ ئىمامدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى

ئىمام سالام بېرىپ نامازدىن چىققاندىن كېيىن جامائەتنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - جامائەت «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولماستىن ئىمام سالام بەرگەن بولسا، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن «ئەتتەھىياتۇ»نى تولۇق ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن سالام بېرىدۇ. چۈنكى «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇش ھەركىم ئۈچۈن مۇستەقىل ۋاجىبتۇر.

2 – جامائەت «ئاللاھۇممە سەللى ۋە بارىك»دۇرۇدلىرىنى ئوقۇپ بولغىچە ئىمام سالام بەرسە، جامائەت دۇرۇدنى تەرك قىلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. چۈنكى «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئولتۇرۇش بىلەن نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىنىڭ پەرزى ئادا بولىدۇ.

3 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئىمام جامائەت «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولۇشتىن بۇرۇن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە، جامائەت «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ.

4 - جامائەت رۇكۇدا ياكى سەجدىدە ئۈچ قېتىم تەسبىھ ئېتىپ بولغىچىلىك ئىمام تۇرۇپ كەتسە، جاماتمۇ ئىمام بىلەن بىرگە تۇرىدۇ.

5 - ئىمام ئىككى سەجدىدىن كېيىن يەنە بىر سەجدە قىلماقچى بولسا، جامائەت ئۇنىڭغا ئەگەشمەيدۇ.

6 - ئىمام نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماستىن تۇرۇپ كەتسە، جامائەت تۇرمايدۇ، بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر تۇرۇپ كەتسە ئۇلارنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ.

7 - جامائەت «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولۇپ، ئىمامدىن بۇرۇن سالام بېرىپ نامازدىن چىقسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر. بىراق مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. [الدر المختار 1 - توم 560 - بەت، مراقي الفلاح 50 - بەت]

تۆۋەندىكىلەرنى ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ

1 - تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئاخىرقى رەكئىتىدە ئىمام قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇشنى ئۇنتۇپ رۇكۇ قىلسا جامائەتمۇ ئوقۇماستىن رۇكۇ قىلىدۇ. ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلىشگە ئىشەنچ قىلالىسا ئوقۇغىنى ئەۋزەل.

2 - ئىمام سەجدە سەھۋى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

3 - ئىمام تىلاۋەت سەجدىسى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

4 - ئىمام ھېيت نامازلىرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتمىسا جامائەتمۇ ئېيتمايدۇ.

5 - ئىمام تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئولتۇرمىسا، جامائەتمۇ ئولتۇرمايدۇ.

يوقىرىقى بەش ئىشنى ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

تۆۋەندىكىلەرنى ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدۇ

1 - ئىمام جىنازا نامازلىرىدا تۆتتىن ئارتۇق تەكبىر ئېيتسا جامائەت ئېيتمايدۇ.

2 - ئىمام ھېيت نامازلىرىدا بىر رەكئەتتە ئۈچتىن ئارتۇق تەكبىر ئېيتسا جامائەت ئېيتمايدۇ. (بۇيەردە، نامازغا باشلاش، رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى تەكبىرلەرنىڭ سىرتىدىكى ئارتۇق ئۈچ تەكبىر كۆزدە تۇتۇلىدۇ).

3 - ئىمام خاتالاشقانلىقتىن، بەشىنچى ياكى ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرسا، يەنى تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىنى ئولتۇرماستىن بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە ياكى ئىككى رەكئەتلىك نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا ئولتۇرماستىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە جامائەت تۇرمايدۇ. بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر ئىمام جامائەتنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىنى بىلىپ ئولتۇرسا بۇ ناماز دۇرۇستۇر. ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. ئەگەر ئىمام شۇ تۇرغىنىچە قايتماستىن، بۇ ئارتۇق رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن ئۆز

ئالدىغا سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. ئەگەر ئىمام خاتالاشقاندا جامائەتمۇ ئىمام بىلەن بىرگە تۇرۇپ ئارتۇق رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئىمام بىلەن جامائەت ھەممىسىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ.

4 - ئىمام ئىككىدىن ئارتۇق سەجدە قىلسا جامائەت قىلمايدۇ.

يوقىرىقى تۆت ئىشنى ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدۇ.

تۆۋەندىكىلەرنى ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدۇ

1 - نامازغا باشلاش تەكبىرلىرىدە قوللارنى كۆتۈرۈش.

2 - «سانا»ئوقۇش.

3 - رۇكۇغا ئېگىلىشتە تەكبىر ئېيتىش.

4 - سەجدىلەرگە بارغاندا ۋە ئۇنىڭدىن تۇرغاندا تەكبىر ئېيتىش.

5 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە تەسبىھ ئېيتىش.

6 - ئىمام (سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدە) دېمىسىمۇ، جامائەت (رەببەنا ۋە لەكەلھەمدۇ) دېيىش.

7 - «تەھىيات»دۇئاسىنى باشقا دۇرۇد ۋە دۇئالار بىلەن تولۇق ئوقۇش.

8 - نامازدىن كېيىن سالام بېرىش.

9 - قۇربان ھېيتىنىڭ تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشى (جامائەت) يوقىرىقى توققۇز ئىشنى ئۆز ئالدىغا قىلىدۇ.

سەجدە سەھۋى توغرۇلۇق بەزى مەسىلىلەر

مۇدرىك بىلەن مەسبۇق ئىمامنىڭ خاتاسى ئۈچۈن ئىمام بىلەن بىرلىكتە سەجدە سەھۋى قىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئىمامغا ئەگەشكەن ئىكەن، بۇ سەجدىنى ئۆز سەھۋەنلىكىدىن بولمىسىمۇ قىلىشقا مەجبۇردۇر. شۇنىڭدەك مەسبۇق ئىمامغا يېتىشەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئادا قىلغاندا، سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا يەنە سەجدە سەھۋى قىلىدۇ. چۈنكى ئىمام بىلەن قىلغان بۇرۇنقى سەجدە كېيىنكى خاتالىقلارنى يۇيالمايدۇ. ئەمما لاھىق كېيىنكى ئۆز خاتالىقلىرى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ نامازنى ئىمام بىلەن بىرلىكتە باشلىغان بولسىمۇ، كېيىن بىرەر ئۆزرە تۈپەيلى جامائەتتىن ئايرىلىپ

قىلىپ كېيىن يەنە يېتىشكەن ياكى ئۆزى تاماملىغان كىشى بولغاچقا، ئۇ ئىمامغا مۇتلەق ئەگىشىدۇ، ئىمام سەجدە سەھۋى قىلسا قىلىدۇ، قىلمىسا قىلمايدۇ.

ئىمام جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىدا سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. جامائەتمۇ شۇنداق. [نورالإيضاح ونجاة الأرواح 33 - بەت]

جۈمە نامىزى

جۈمە نامىزى ـــ ھەپتىنىڭ جۈمە كۈنىدە پېشىن ۋاقتىدا جامائەت بولۇپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولۇپ، كىشىلەر بىر يەرگە توپلىنىپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن «جۈمە ئەسلىسى ـ جۇمۇئە»يەنى (توپلىنىش، جەم بولۇش) دەپ ئاتالغان.

جۈمە نامىزىنىڭ ھۆكمى

جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش پەرز ئەيندۇر. جۈمە نامىزىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر بولىدۇ. ئۇنى كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكتىن ئادا قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. جۈمە نامىزى جۈمە كۈنلۈكتىكى پېشىننىڭ ئورنىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئەمەس، بەلكى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پەرزدۇر. ئەمما جۈمە ئوقۇغان كىشىدىن شۇ كۈننىڭ پېشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. جۈمە نامىزى پېشىن نامىزىدىن ئەھمىيەتلىك ۋە ساۋابى كۆپتۇر. جۈمە نامىزى ھەر قانداق نامازلاردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. جۈمە كۈنىمۇ باشقا كۈنلەردىن ئەلۋەتتە ئۇلۇغ كۈندۇر. جۈمە نامىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن ئىلگىرى مەككىدە پەرز قىلىنغان. [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 – توم 260 - بەت]

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى جۈمە نامىزى ئوقۇشقا ئەمر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **{ياأيها الذِيْنَ آمَنُوا إذاَ نُوْدِيَ مِنْ يَوْمِ الجُمُعَةِ فاسْعَوا إِلىَ ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذاَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إنْ كُنْتُم تَعْلَمُونَ. فَـإذاَ قُضِيَتْ الصلاةُ فاْنتَشِرُوا فيِ الأرْضِ وَاْبتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ}** تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلسا، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشكە (يەنى جۈمە خۇتبىسىنى ئاڭلاشقا ۋە جۈمە نامىزىنى ئوقۇشقا) ئالدىراپ بېرىڭلار. ئېلىم ـ سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار. ئەگەر بىلسەڭلار بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن زېمىنغا تارىلىپ (ئۆز مەشغۇلىيىتىڭلار بىلەن بولۇپ) ئاللاھ تائالانىڭ پەزلىدىن(رىزىقىڭلارنى) تەلەپ قىلىڭلار.» [جۇمۇئە سۈرىسى 9 – 10 ـ ئايەتلەر]

بۇ ئايەتتىن بىلىمىزكى، جۈمە نامىزى پەرزدۇر. چۈنكى بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن بەلگىلىمىسىدۇر. جۈمەگە ئەزان چىققان ۋاقىتتا دەرھال نامازغا كېلىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. بۇ ۋاقىتتا سودا ـ سېتىق ۋە باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش ھەنەپى مەزھىبىگە كۆرە، مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. ئەمما باشقا پۈتۈن مەزھەپلەردە ھارام دەپ قەيت قىلىنغان. جۈمە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، تارقىلىپ ئۆز مەشغۇلىيەتلىرىمىز بىلەن

بولۇش مۇباھتۇر. بەزى كىشىلەر جۈمە كۈنى ئىشلەشكە بولمايدۇ، دەپ خاتا تەشۋىقاتلارنى تارقىتىپ كەلگەن. ئايەتتە كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، جۈمە كۈنى ناماز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقىتلاردا ئادەتتىكى كۈنلەردىكىدەك ئۆز مەشغۇلىيەتلىرىمىز بىلەن بولۇش دۇرۇستۇر. جۈمە كۈنىنى باھانە قىلىپ، باشقا دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلارنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: ﴿**الْجُمُعَةُ حَق وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَـةٍ إلا أَرْبَعَةً: عَبْدٌ مَمْلُوكٌ أَوْ امْرَأَةٌ أَوْ صَبِي أَوْ مَـرِيضٌ**﴾ تەرجىمىسى: «جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرزدۇر. پەقەت تۆت خىل كىشىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا: بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى قۇل، ئايال كىشى، بالاغەتكە يەتمىگەن بالا ۋە كېسەل كىشى.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، نەيلۇل ئەۋتار 3 – توم 226 - بەت]

جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: ﴿**وَمَا طَلَعَتِ الشمْسُ وَلاَ غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ، فِيهِ سَـاعَةٌ لا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللهَ بِخَيْرٍ إلا اسْتَجَابَ الله لَهُ وَلاَ يَسْـتَعِيذُ مِـنْ شَـيْءٍ إلاَّ أَعَـاذَهُ الله مِنْـهُ**﴾ تەرجىمىسى: «قۇياش چىقىپ، پاتقان كۈنلەرنىڭ ئىچىدە جۈمە كۈنىدىن ئەۋزەل كۈن يوقتۇر. جۈمە كۈنىدە بىر ۋاقىت باركى، مۆمىن بەندە شۇ ۋاقىتنى تېپىپ ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلسا ئاللاھ ئۇنىڭ تىلىكىنى چوقۇم بېرىدۇ، بىرەر نەرسىدىن ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلىسە ئاللاھ ئۇنى چوقۇم ھىمايە قىلىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشمْسُ، يَوْمُ الْجُمُعَةِ. فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنةَ. وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا. وَلاَ تَقُومُ الساعَةُ إلا فِي يَـوْمِ الْجُمُعَـةِ**﴾ تەرجىمىسى: «جۈمە كۈنى كۈنلەر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى كۈندۇر. بۇ كۈندە ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان، بۇ كۈندە ئۇ جەننەتكە كىرگۈزۈلگەن ۋە بۇ كۈندە ئۇ جەننەتتىن چىقىرىلغان. قىيامەت چوقۇم جۈمە كۈنلۈكتە بولىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىمام سۇيۇتىي «جۈمە كۈنىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى»ناملىق ئەسىرىدە، جۈمە كۈنىنىڭ ئۇلۇغلىقىنى قەدىرلىگەن ھالدا، جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىشنىڭ 100خاسىيىتىنى تەپسىلىي بايان قىلغان بولۇپ، مۇھىملىرى مۇنۇلار: جۈمە كۈنلۈكتە روھلار جەم بولىدۇ، قەبرىلەر زىيارەت قىلىنىدۇ، مېيىت قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىدۇ، جۈمە كۈندۈزى ياكى كېچىسى ئۆلگەن ئادەم قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىدۇ، جۈمە كۈنىدە جەھەننەم قىزىتىلمايدۇ، جۈمە كۈندە جەننەت ئەھلى ئاللاھ تائالانى زىيارەت قىلىدۇ. [**الدر المختار** 1 - توم 772 - بەت]

جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**مَن اغْتَسَلَ، ثُم أَتى الْجُمُعَةَ، فَصَلى مَا قُدرَ لَهُ. ثُم أَنْصَتَ حَتى يَفْرُغَ مِنْ خُطْبَتِهِ. ثُم يُصَلي مَعَهُ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الأُخْرَى، وَفَضْلُ ثَلاَثَةِ أَيامٍ**} تەرجىمىسى: «كىمكى يۇيۇنۇپ پاكىز بولغان ھالدا جۈمە نامىزىغا كېلىپ، كۆچى يەتكەنچە سۈننەتلەرنى ئوقۇسا، ئاندىن ئىمامنىڭ خۇتبىسىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىسا، ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە جۈمەنىڭ پەرزىنى ئوقۇسا، ئۇ كىشىنىڭ ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىلىقىدىكى، يەنە كېيىنكى ئۈچ كۈندىكى گۇناھلىرى ھەم خاتالىقلىرى يوققا چىقىرىلىدۇ» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **{إِن فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً. لا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ قَائِمٌ يُصَلي، يَسْأَلُ اللهَ خَيْراً، إِلا أَعْطَاهُ إِياهُ}** تەرجىمىسى: «جۈمە كۈندە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان بىر سائەت باركى، مۇسۇلمان كىشى ناماز ئوقۇغان ھالىتىدە شۇ سائەتنى ئۇچرىتىپ ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق سوراپ دۇئا قىلسىلا ئاللاھ چوقۇم ئۇنىڭغا سورىغىنىنى بېرىدۇ.» [بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

جۈمە كۈندىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت توغرۇلۇق كۆپلىگەن رىۋايەتلەر بار. ئۆلىمالارنىڭ نەزەرىدە بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ئەڭ كۈچلۈكرەكى، جۈمە كۈندە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان ۋاقتتىن باشلاپ ناماز ئاخىرلاشقانغا قەدەردۇر. [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 263 - بەت]

جۈمە نامىزىنىڭ بۇيرۇلۇشىنىڭ ھېكمىتى

جۈمە كۈنى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بىر بايرام ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى بۇ مۇبارەك كۈندە مۇسۇلمانلار بىر جايغا جەم بولۇپ، بىر - بىرىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولىدۇ. ھەممىسى بىرلىكتە خۇتبىلارنى تىڭشايدۇ ۋە نامازلارنى ئادا قىلىدۇ ھەمدە باشقا ئىبادەتلەرنىمۇ بىرگە ئورۇنلاپ ساۋاب تاپىدۇ، بۇ توپلىشىشتىن مەنىۋى كۈچ – قۇۋۋەت ھاسىل قىلىدۇ، دىنىي ۋەز - نەسىھەتلەرنى ئاڭلاپ ئۆزلىرىنى ئىسلاھ قىلىدۇ، گۇناھلىرىغا ۋە خاتالىقلىرىغا تەۋبە قىلىپ پاكلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن جامائەتلەردىن كېسەللەر بولسا ئۇلارنى يوقلايدۇ، ھال سورايدۇ، بىر - بىرىنىڭ قىيىنچىلىقلىرى بولسا بىرگە ھەل قىلىشقا تىرىشىدۇ ۋە مۇندىن باشقا كۆپلىگەن ئىجتىمائىي ياخشى ئىشلارنى بۇ مۇبارەك كۈننىڭ شارائىتى بىلەن قىلىشقا مۇۋەپپەق بولىدۇ.

جۈمە نامىزى پەرز بولىدىغان كىشىلەر

جۈمە نامىزى تۆۋەندىكى يەتتە شەرت ھازىر بولغان كىشىگە پەرزدۇر:

1 - ئەر بولۇش. ئاياللارغا جۈمە نامىزى پەرز ئەمەس. ئەمما ئوقۇسا ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

2 - ھۆر بولۇش. ئەسىر ياكى سولاقتا بولغانلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

3 - سەپەر ئۈستىدە بولماسلىق. يولۇچىلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

4 - ئەما (كۆزى كور) بولماسلىق. كورلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

5 - مېيىپ بولماسلىق. جىسمانىي مېيىپ كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.

6 - كېسەل بولماسلىق. ماڭالمايدىغان ئېغىر بىمارلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

7 - كۆڭلىدە دۈشمەن ۋەھىمىسى بولماسلىق. جۈمەگە بارسا ھاياتى تەھدىدكە ئۇچراش ئېھتىمالى بار كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.

جۈمە ئوقۇشى پەرز بولمىغان يۇقىرىقى كىشىلەر ئەگەر جۈمە ئوقۇسا، ئۇلاردىن شۈكۈننىڭ پېشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ.

جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

1 - مۇسۇلمان دۆلەت باشلىقىنىڭ ياكى ھازىرقى كۈندە دىنىي ئىشلارنى باشقۇرىدىغان دىنىي ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ جۈمە ئوقۇشقا رۇخسەت قىلغان بولىشى.

2 - جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان جاينىڭ جۈمە نامىزىنى ئوقۇشقا يېتەرلىك ساندا، بەلگىلىك جامائەتكە ئىگە بولغان شەھەر، يېزا ياكى مەھەللە بولىشى. بۇ جۈمەنىڭ پەرز بولىشى ۋە دۇرۇس بولىشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ھەنەپىي مەزھىبى(بىزنىڭ مەزھىبىمىز) ئاھالە سانى ئاز، كىچىك يېزىلاردا جۈمە ئوقۇشنى دۇرۇس كۆرمەيدۇ. ئاھالىسىدىن جۈمە ئوقۇش سالاھىيىتىگە توشقان كىشىلىرى ئەڭ چوڭ مەسجىدىگە سىغمايدىغان يېزىدىلا جۈمە نامىزى ئوقۇشقا بولىدۇ، دەپ قارايدۇ.

3 - پېشىن ۋاقتىدا ئوقۇلىشى. جۈمە نامىزى پېشىن ۋاقتىدىلا ئوقۇلىدۇ. پېشىن ۋاقتىنىڭ چىقىپ كېتىشى بىلەن جۈمەنىڭمۇ ۋاقتى چىقىپ كەتكەن بولىدۇ. جۈمە ۋاقتىدا ئوقۇلمىسا، ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. جۈمەنى پېشىن ۋاقتىدىن بۇرۇن ئوقۇشقىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ھەمىشە پېشىن ۋاقتىدىلا ئوقۇيتتى. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: {**أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يُصلي الجمعةَ حينَ تميلُ الشمسُ**}تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە نامىزىنى كۈن ئېگىلگەن ۋاقىتتا(پېشىن ۋاقتىدا) ئوقۇيتتى.» [ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى]

جۈمە نامىزىنىڭ ئازلا بىر قىسمىغا ئۈلگۈرەلىگەن، ھەتتا ئىمام «ئەتتەھىياتۇ»ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا نامازغا ئۇلىشىپ قىلغان كىشىمۇ، جۈمە نامىزىنى ئادا قىلغان ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**فما أدْركْتُمْ فَصَلوا وما فاتكُم فأتموا**} تەرجىمىسى: «نامازدا

ئۆلگۈرەلىگەنلىگىنىڭلارنى (ئىمام بىلەن) ئوقۇڭلار، سىلەر ئۆلگۈرەلمەي قالغانلىرىنى ئۆزۈڭلار تولۇقلاڭلار.» [ئىمام بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

4 - خۇتبە ئوقۇلىشى. خۇتبە جۈمەنىڭ پەرزىدىن ئىلگىرى ئوقۇلىدۇ. خوتبە ئوقۇلمىغان جۈمە ئادا تاپمايدۇ. ئىمام بەيهەقىي پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ بىرەر جۈمەنىمۇ خوتبىسىز ئوقۇمىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

5 - جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان جاينىڭ ھەممە كىشىگە كىرىش رۇخسەت قىلىنغان ئوچۇق جاي بولىشى. چۈنكى جۈمە ئوقۇلىدىغان جاي خالىغان ئادەم كىرەلەيدىغان، ھەممىگە ئوچۇق جاي بولمىسا، بۇ يەردىكى توپلىنىش ئاشكارا ۋە ئەركىن توپلىنىش بولالمايدۇ. ئاشكارا ۋە ئەركىن توپلىنالمايدىغان جايدا جۈمە ئوقۇشقا بولمايدۇ. ئوقۇغاندىمۇ ئادا تاپمايدۇ.

6 - جامائەت. جۈمە نامىزىنىڭ ئادا تېپىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ جامائەت بولۇپ ئوقۇلۇشى شەرتتۇر. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە جۈمەنىڭ دۇرۇس بولىشى ئۈچۈن ئىمامدىن باشقا ئۈچ كىشىنىڭ جامائەت بولۇپ ھازىر بولىشىنى شەرت قىلىدۇ. بۇ ئۈچ كىشى (جۈمە ئوقۇشى پەرز بولمىغان)مۇساپىر ياكى كېسەللەردىن بولسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. ناۋادا جامائەت نامازغا باشلىغاندىن كېيىن، ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بېرىشتىن بۇرۇن، ئۇلار ئىمامنى يالغۇز قويۇپ نامازدىن ئايرىلسا، جۈمە نامىزى بۇزۇلغان بولىدۇ. چۈنكى ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بارغىچىلىك ئاز دېگەندە ئۈچ جامائەتنىڭ ئىمام بىلەن بىرگە نامازدا بولىشى شەرتتۇر. بىرىنچى رەكئەتنىڭ بىرىنچى سەجدىسىدىن كېيىن جامائەتنىڭ ھەممىسى كېتىپ قالغان تەقدىردىمۇ ئىمامنىڭ يالغۇز ئوقۇغان جۈمە نامىزى ئادا تاپىدۇ. **[الدر المختار**1 - توم 747 – 761 -بەتلەر، **فتح القدير** 1 - توم 408 - 416 - بەتلەر، **اللباب شرح الكتاب** 62 - بەت**]**

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ: بىرى، جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش، ئىككىنچىسى، نامازدىن بۇرۇن خۇتبە(ئىككى خۇتبە) ئوقۇلۇشىدىن ئىبارەتتۇر. خۇتبىنى ئاڭلاش(جامائەتلەر ئۈچۈن) جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتىدۇر.

خۇتبە

خۇتبە ـــ ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ سانا ئېيتىش دېمەكتۇر. چۈنكى قۇرئاننىڭ «ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشكە ئالدىراڭلار» دېگەن ئايىتىدىكى«ياد ئېتىش»تىن مەقسەت پۈتۈن تەپسىرشۇناس ئالىملارنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن خۇتبىدۇر.

خۇتبىنىڭ شەرتلىرى

خۇتبىنىڭ ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - خۇتبە نامازدىن(جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىدىن) بۇرۇن ئوقۇلۇشى.

2 - خۇتبە خۇتبىنى نىيەت قىلغان هالدا ئوقۇلۇشى.

3 - خۇتبىنىڭ پېشىن ۋاقتىدا ئوقۇلۇشى.

4 - خۇتبىنى ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كىشىنىڭ ئىڭشىشى.

5 - خۇتبە بىلەن جۈمە نامىزىنىڭ ئارىسىدا يېقىش. ئىچىش ۋە يويۇنۇشقا ئوخشاش، نامازنىڭ سىرتىدىكى ئىشلارنىڭ يۈز بەرمەسلىكى شەرتتۇر.

خۇتبىنى ئەرەبچە ئوقۇشقا بولغىنىدەك، ھەر مىللەت ئۆز تىلىدا ئوقۇشمۇ جائىزدۇر. خۇتبىنى ئەرەب تىلىدا ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەمدۇ سانا بىلەن دۇرۇدلارنى ئەرەب تىلىدا ئېيتسىمۇ، خۇتبىدىكى ئەمر - مەرۇپ، ۋەز - نەسىھەتلەرنى جامائەتنىڭ چۈشىنىشى ئۈچۈن ھەر مىللەتنىڭ ئۆز تىلىدا سۆزلىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر. [**فتح القـدير** 1 – توم 757 – 760 - بەتلەر **مراقي الفلاح** 87 - بەت]

خۇتبىنىڭ كەيپىيتى

ئىمام ئۇزۇن سۈرىدىن بىرىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئىككى خۇتبە ئوقۇيدۇ. ئىككى خۇتبە ئارىسىدا ئۈچ ئايەت ئوقۇغۇچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىدۇ. ئىككىنچى خۇتبىنى بىرىنچى خۇتبىدىن بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋاز بىلەن ئوقۇيدۇ. ئىمام خۇتبىنى جامائەتكە قاراپ ئۆرە تۇرۇپ ئىگىزرەك بىر جايدا ئوقۇيدۇ. خاتىب(خۇتبە ئوقۇغۇچى)نىڭ تاھارەتلىك بولۇشى، كىيىمى پاكىز بولۇشى ۋە ئەۋرەت جايلىرى يېپىق بولۇشى تەلەب قىلىنىدۇ. خاتىب بىرىنچى خۇتبىدە ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ۋە سالام ئېيتىپ بولۇپ، قۇرئاندىن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر - ئىككى ئايەت ئوقۇيدۇ ۋە كىشىلەرگە ۋەز - نەسىھەت قىلىدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ يەنە ئىككىنچى خۇتبىنى باشلايدۇ. ئىككىنچى خۇتبىدە، يەنە ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، سالام ئېيتىپ بولۇپ، مۆمىنلەرگە دۇئا قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن خۇتبە تامام بولىدۇ. ئاندىن نامازغا باشلايدۇ. ئىمام ئەزەمنىڭ نەزەرىدە، خۇتبىنىڭ ئەڭ قىسقا مىقدارى «ئەلھەمدۇ لىللاھ» ياكى«لا ئىلاھە ئىللەللاھ»دېيىش بىلەنمۇ ئادا تاپىدۇ. بىراق مەكرۇھ سانىلىدۇ. ئەمما ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرە، خۇتبىنى بەك قىسقا ئوقۇشقا بولمايدۇ. خۇتبىنىڭ ئەڭ قىسقا مىقدارى تەشەھھۇد(ئەتتەھىياتۇ)ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتۇر. شۇنىڭدەك، خۇتبىنى بەك ئۇزۇن ئوقۇپ جامائەتنى زېرىكتۈرۈشمۇ مەكرۇھتۇر. [**بدائع الصنائع** 1 - توم 262 - بەت]

جۈمەنىڭ سۈننەتلىرى

جۈمە كۈنىدە ياكى جۈمە ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن قىلىش سۈننەت بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - جۈمە نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىش، ئۆزىگە ھەم كىيىملىرىگە خۇشبۇيلارنى چېچىش ۋە چىرايلىق كىيىنىش. غۇسلى قىلىش ۋاقتى جۈمە كۈنى سەھەردىن جۈمە ۋاقتىغىچە بولۇپ، غۇسلىنى كېچىكتۈرۈپ، جۈمە نامىزىغا بېرىش ئالدىدا قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش يېقىمسىز ھىدلار بىلەن جامائەتنى راھەتسىز قىلماسلىقتىن ئىبارەت غۇسلىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: {**إذا جـاء أحـدُكُم الجمعـةَ فلْيغتَسِلْ**}تەرجىمىسى: «جۈمە نامىزىغا كەلگەن كىشى يۇيۇنۇپ كەلسۇن.» [ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى]

ئەمما خۇشبۇي قوللىنىش ۋە چىرايلىق كىيىنىش توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **{من اغتَسلَ يومَ الجُمعةِ وَ مس من طِيبٍ، وَلبِسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيابِهِ ثُم خَـرَجَ وَعَلَيْـهِ السكِينَةِ، حَتى يأتِي الْمَسْجِدَ، فَرَكَعَ إِنْ بَدا لَهُ، وَلَمْ يُؤخَذْ أَحَداً، ثُم أَنصتَ إذا خَـرَجَ إمامُـهُ، حَـتى يُصَلي، كانَتْ لَهُ كَفارَةٌ لِما بَيْنَهُما وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الأُخْرى}** تەرجىمىسى: «كىمكى جۈمە كۈنلۈكتە يۇيۇنۇپ، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئۆزىگە چاچقان ۋە ئەڭ چىرايلىق كىيىمىنى كىيگەن ھالدا، تەمكىنلىك بىلەن مەسجىدكە كەلسە، ئاندىن سۈننەت نامىزىدىن خالىغانچە ئوقۇسا ۋە ھېچكىمگە ئازار بەرمىسە، ئاندىن ئىمام خۇتبىگە باشلىغاندىن نامازغا تۇرغىچە سۆز قىلماي جىم ئولتۇرسا، ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىسىدىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

2- جۈمە كۈنلۈكتە خۇتبىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، جۈمەنىڭ پەرزىدىن كېيىن تۆت رەكئەت، جەمئى 8 رەكئەت سۈننەت ئوقۇش. بۇ پۈتۈن فىقھشۇناسلارنىڭ ئورتاق ئىتتىپاقى بىلەن سۈننەتتۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: **«كانَ النبِي يَرْكَـعُ قَبْـلَ الجُمُعَـةِ أَرْبعـاً}** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمەدىن ئىلگىرى تۆت رەكئەت سۈننەت ئوقۇيتتى» دېيىلگەن. [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **«اِذَا صَـلَّيْتُم بَعْـدَ الجُمُعَـةِ فَصَـلوا أَرْبعـاً }** تەرجىمىسى: «سىلەر جۈمەدىن كېيىن سۈننەت ئوقۇماقچى بولساڭلار، تۆت رەكئەت ئوقۇڭلار.» [مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزىيلار رىۋايىتى]

جۈمەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈننەتنىڭ ئېزى ئىككى رەكئەت، كۆپى ئالتە رەكئەتتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

3 ـ جۈمە كۈنلۈكتە كەھف سۈرىسىنى ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {مَنْ قرأ سورةَ الكهفِ ليلةَ الجمعةِ، أضاءَ لَهُ مِنَ النورِ فيمَا بينَهُ وبينَ البيتِ العتيقِ} تەرجىمىسى: «جۈمە كېچىسىدە(ياكى كۈندۈزىدە) كەھف سۈرىسىنى ئوقۇغان كىشىگە ئۆزى بىلەن ھەرەم ئارىسىدا بىر نۇر بېرىلىدۇ.» [دارىمىي ۋە بەيھەقىي رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

4 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {إِن مِنْ أَفْضَل أيامِكُم يَوْمُ الْجُمُعَةِ فأَكْثِرُوا عَلَي مِنَ الصلاةِ فِيهِ، فإن صَلاَتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَي} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزەل كۈنۈڭلار جۈمە كۈنىدۇر. بۇ كۈندە ماڭا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىڭلار، ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئېيتقان دۇرۇدلىرىڭلار ماڭا كۆرسىتىلىپ تۇرىدۇ.» [ئەبۇداۋۇد ۋە باشقىلار رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

جۈمە كۈنىدە مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار

جۈمە كۈنىدە قىلىش مەكرۇھ بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 ـ جۈمە نامىزى ئوقۇش شەرتىگە توشقان شەھەر، يېزا ۋە مەھەللىدە پېشىن نامىزىنى جامائەت بولۇپ ئوقۇش. بۇ جۈمە كۈنىدىكى جۈمە ئوقۇش ئۈچۈن توپلىنىشتىن ئىبارەت ئىسلامىي ئەنئەنىگە قارشى ھەرىكەت سۈپىتىدە كۆرۈنۈپ قالغانلىقتىن ئىدى. ھەتتا تۈرمىدىكىلەرنىڭمۇ جۈمە كۈنىدە پېشىننى جامائەت بولۇپ ئوقۇشى مەكرۇھتۇر. ئەمما ئوقۇغان ناماز ئادا بولىدۇ.

2 ـ جۈمە كۈنىدە ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان ۋاقىتدا سودا ـ سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىش. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {يَا أَيهَا الذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصلاَةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ} تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر!جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلسا، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشكە ئالدىراپ بېرىڭلار، ئېلىم ـ سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار، ئەگەر بىلسەڭلەر بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر.» [جۇمۇئە سۈرىسى 9 ـ ئايەت]

3 ـ مەسجىدتە بىراۋنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇۋېتىپ ئۆزى ئولتۇرۇش. چۈنكى مەسجىدلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيلىرى بولۇپ، ئۇنىڭغا كىرگەنلەر بىر ـ بىرىدىن ئىلىم، مەنسەپ، مەرتىۋە، بايلىق ۋە باشقا تەرەپلەردىن قانچىلىك پەرقلىق بولۇپ كەتسۇن، ھەممىسى ئوخشاشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {لا يُقِيمُ أَحَدُكُمْ أخاهُ يَوْمَ الجُمُعَةِ ثم يُخالِفُهُ إلى مَقْعَدِهِ فَيَقْعُدُ فِيهِ، وَلَكِنْ لِيَقُولَن تَفَسحُوا} تەرجىمىسى: «جۈمە كۈنلۈكتە سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆزىنىڭ دىنىي قېرىندىشىنى گەرچە ئۆزىنىڭ ئورنىدا ئولتۇرغۇزغان بولسىمۇ، كېيىن ئورۇن تالىشىپ ئۇنى ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرغۇزىۋەتمىسۇن، بەلكى جامائەتكە «ئورۇن بېرىڭلار» دېسۇن.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

4 - مەسجىدتە ئىمامدىن باشقىلارنىڭ جامائەتنىڭ بويىنىدىن ياكى مۈرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتۈشى. خۇسۇسەن ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا باشقىلارنىڭ مۈرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتۈش قەتئىي خاتادۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش ئولتۇرغان جامائەتكە ئازار بەرگەنلىكتۇر. ياخشىلىق قازىنىمەن دەپ مەسجىدكە كىرگەن كىشىنىڭ باشقىلارغا ئازار بېرىپ گۇناھ ئىشلىشى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىق ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقىلارنىڭ بويىنىدىن ئاتلاپ ئالدىنقى سەپكە ئۆتمەكچى بولغان بىراۋنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا: «ئولتۇر! جامائەتكە ئازار قىلدىڭ»دېگەن. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

ئەمما زادى ئالدىنقى سەپكە ئۆتمىسە مەسجىدتىن ئورۇن تاپالمايدىغان ۋە ئالدىنقى سەپلەردە بوش ئورۇنلار بولغان شارائىتتا، باشقىلارغا ئازار بەرمەستىن ئۆتۈش جائىزدۇر. بىراق ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا قايسىبىر سەۋەب بىلەن جامائەتتىن ئاتلاپ ئۆتۈش جائىز ئەمەس.

بۇ ماۋزۇدىكى «مەكرۇھ»ھارامغا ئېھتىمالى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان مەكرۇھنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، يۇقىرىقى مەكرۇھ ئىشلارنىڭ قايسىبىرىنى سادىر قىلغۇچىلار قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. [**بدائع الصنائع** 1 – توم 270 - بەت، **كشاف القناع** 2 - توم 49 - بەت]

جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى

جۈمە نامىزىنى ئوقۇغانلارنىڭ ھەممىسىدىن شۇ كۈننىڭ پېشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. تېخمۇ ساۋابلىق بىر پەرز ئۈچۈن يەنە بىر پەرزنى قالدۇرۇپ قويۇش پرىنسىپى بويىچە، جۈمەنىڭ پەرزى پېشىن نامىزىنىڭ پەرزىدىن مۇھىم ۋە ئۇلۇغ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن، جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھىنىڭ باشقا پەرز نامازلاردىن بىرەرسىنى تەرك ئەتكەنلىكنىڭ گۇناھىدىن ئېغىر ۋە قاتتىق بولىدىغانلىقى تەبىئىيدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: {**لَيَنْتَهِيَن أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمْ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيَخْتِمَن الله عَلىٰ قُلُوبِهِمْ ثُم لَيَكُونُن مِنَ الْغَافِلِينَ**} تەرجىمىسى: «جۈمە نامىزىنى تەرك ئەتكۈچىلەر بۇ قىلىقىنى تاشلىسۇن! بولمىسا ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ قەلبىنى پېچەتلىۋېتىدۇ، ئاندىن ئۇلار غاپىللاردىن بولۇپ كېتىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

يولۇچى نامىزى

شەرىئەتتە يولۇچىلىق بەلگىلىك بىر مۇساپىگە بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. 15 كۈندىن ئاز تۇرۇش نىيىتى بىلەن 90 كىلومېتىرلىق بىر مۇساپىنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان كىشى يۇرتىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. 90 كىلومېتىرلىق بۇ مۇساپىنى مەيلى ئايروپىلان بىلەن، مەيلى پويىز بىلەن، مەيلى باشقا

قاتناش قۇراللىرى بىلەن، مەيلى پىيادە باسسۇن، ھەرھالەتتە بۇ سەپەر يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ.

فىقھشۇناسلار بۇ مۇساپىنى پىيادە نورمال يۈرۈشتە ئەڭ ئاز ئۈچ كۈنلۈك يول بولۇپ، 18سائەتلىك مۇساپە دەپ بېكىتكەن. سەپەردە كېچە ـ كۈندۈز داۋاملىق يول مېڭىلمايدۇ. دەم ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر كۈنلۈك نورمال يۈرۈشنى ئالتە سائەت (پىيادە ياكى تۆگىنىڭ نورمال يۈرۈشى) دەپ بېكىتكەن.

سەپەردە يولۇچىلار بەزى قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرايدۇ. شۇڭا دىنىمىز يولۇچىلار ھەققىدە بەزى ئۇڭايلىقلارنى كۆرسەتكەن. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان بولسا، ئۇ، پەقەت يول ئۈستىدىلا يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. بارغان يېرىدە مۇقىم (يولۇچىنىڭ ئەكسى) ھېسابلىنىدۇ. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈندىن ئاز تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ بارغان بولسا، ئۇ يول ئۈستىدە ۋە بارغان يېرىدىمۇ مۇساپىر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، بەلكى ئىشىم تۈگىگەندىن كېيىن قايتىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىپ، بارغان يېرىدىمۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، 15 كۈندىن ئارتۇق، ھەتتا ئايلار، يىللارچە تۇرۇپ قالسىمۇ ئۇ، يەنىلا يولۇچىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەت شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئۇڭايلىقلىرىدىن پايدىلىنالايدۇ. [نورالإيضـاح ونجـاة الأرواح 28 ـ بەت]

يولۇچىلارغا ئائىت ھۆكۈملەر ياكى شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئۇڭايلىقلىرى

1 ـ يولۇچىلار تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسىر قىلىپ (ئىككى رەكئەتكە قىسقارتىپ) ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتلىك، ئۈچ رەكئەتلىك پەرزلەر ۋە تۆت رەكئەتلىك سۈننەتلەر قىسقارتىلمايدۇ، بەلكى تولۇق ئوقۇلىدۇ.

2 ـ ۋاقىت تار كەلسە، يولۇچىلارنىڭ سۈننەت نامازلارنى ئوقۇماسلىقىمۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن ئۇڭايلىقلاردىندۇر.

3 ـ يولۇچىلار ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. («نامازلارنى جەمئى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلى سۆزلەندى).

4 ـ يولۇچىلار تاھارەت بىلەن كىيىلگەن(مەسھى قىلىشقا سالاھىيەتلىك) ئاياقلارنىڭ ئۈستىگە ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز مەسھى قىلسا بولىدۇ. («ئاياقلارغا مەسھى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلي سۆزلەندى).

5 ـ يولۇچىلار رامىزاندا خالىسا روزا تۇتىدۇ، خالىسا تۇتمايدۇ. يولۇچىلىقى تاماملانغاندىن كېيىن قازاسىنى تۇتىدۇ. ئەمما رامىزاندا قىينىلىپ قالمىسا تۇتقىنى ئەۋزەلدۇر.

6 - يولۇچىلىق مۇددىتى — كىشى ئۆز مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ تاكى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەنگە قەدەردۇر. ئۆز يۇرتىغا ياكى تۇغۇلغان يۇرتى بولمىسىمۇ، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يەردىكى ئائىلىسىگە قايتىپ كېلىشى بىلەن، ئۇنىڭ يولۇچىلىق مۇددىتى تۈگىگەن بولىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇشقا باشلايدۇ.

7 - سەپەردە نامازنى قازا قىلغان كىشى يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، ئۇنى سەپەردىكى بويىچە قەسر قىلىپ(تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ)ئوقۇيدۇ. مۇقىملىق ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئادا قىلماقچى بولسا، تۆت رەكئەتنى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. شۇنىڭدەك، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتتىن تۇغۇلغان يۇرتىدىكى ئائىلىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى، مۇنداق كىشى ئۈچۈن ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتى بىلەن تۇغۇلغان يۇرتى (ئەگەر ئۇنىڭدا ئائىلى ياكى بالىلىرى قالغان بولسا) ئۆز يۇرتى سانىلىدۇ. ئەگەر بىراۋ تۇغۇلغان يۇرتىدىن ئائىلىسىنى ئېلىپ پۈتۈنلەي كۆچۈپ باشقا يۇرتقا كەتكەن بولۇپ، كېيىن ئۆز يۇرتىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارسا، بارغان يېرىدە يولۇچى ھېسابلىنىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ.

8 - يولۇچى مۇقىم(يولۇچى بولمىغان) ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇسا، تۆت رەكئەتنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئارتۇق ئوقۇغان كېيىنكى ئىككى رەكئەت ناماز نەپلە نامىزى بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

يولۇچى مۇقىمغا پەقەت شۇ نامازنىڭ ۋاقتىدىلا ئىقتىدا قىلالايدۇ. ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان نامازدا مۇقىمغا ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا، يولۇچىنىڭ قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەتلا ئوقۇشى زىممىسىگە تەيىنلىنىپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئوقۇمايدۇ.

9 - يولۇچى مۇقىملارغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولسا، نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال جامائەتلەرگە ئۆزىنىڭ يولۇچى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇشى ياكى سالامدىن كېيىن«مەن يولۇچىمەن، نامىزىڭلارنى تولۇقلاڭلار»دەپ قويۇشى ياخشىدۇر. يولۇچى ئىمام ئىككى رەكئەتتىن كېيىن سالام بەرگەندە، جامائەت سالام بەرمەستىن ئورنىدىن تۇرۇپ، قالغان ئىككى رەكئەتنى ئۆز ـ ئالدىغا تاماملاپ ئاندىن سالام بېرىدۇ.

10 - يولۇچى بىرەر ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ بولغاندىن كېيىن، سەپەرگە ئاتلىنىپ، بۇ نامازنى يول ئۈستىدە ئوقۇماقچى بولسا، قەسر قىلماستىن، تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ ناماز ئۇنىڭ مۇقىملىق ھالىتىدە ئۇنىڭ زىممىسىگە تۆت رەكئەت بولۇپ تەيىنلىنىپ بولغان ئىدى. گەردەنگە بەلگىلىنىپ بولغان ئىبادەت ئۆزگەرمەيدۇ. [تحفة الفقهاء

53 - بەت، **مراقي الفلاح** 72 - بەت، **الدر المختار** 1 - توم 740 - بەت، **فتح القـدير** 1- توم 399 - بەت]

سەپەردە نامازنى قەسر قىلىشنىڭ دەلىلى

سەپەردە تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قىسقارتىپ(قەسر قىلىپ) ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇش قۇرئان كەرىم، ھەدىس ۋە ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن جائىزدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: {**وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَـيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُواْ مِنَ الصلاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الذِينَ كَفَـرُواْ**} تەرجىمىسى: «سەپەرگە چىققان ۋاقتىڭلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسر قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.» [نىسا سۈرىسى 101 - ئايەت]

سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش مەيلى قورقۇنچلۇق، مەيلى قورقۇنچسىز ھەر قانداق ھالەتتە مۇتلەق جائىزدۇر. ئايەتتە قەسرى قىلىشنى قورقۇنچلۇق ھالەتكە باغلاپ كۆرستىشتىن مەقسەت كۆپ ئۇچرايدىغان ھالەتلەرنى كۆزدە تۇتقانلىق ئىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەرلىرىنىڭ تولىسى ئۇنىڭدىن خالى بولالمىغان. [**المغـني** 2 - توم 254 - بەت، **الفقه الإسلامي وادلته** 2 - توم 315 - بەت]

ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «بىز ئەمدى كۇففارلارنىڭ زىيان ـ زەخمىتىدىن خاتىرجەم بولدۇق، يەنە نېمە ئۈچۈن نامازلىرىمىزنى قەسر قىلىمىز؟» دېگەن مەنىدە سوراشقىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: **{صَدَقَةٌ تَصدقَ اللهِ بِهَا عَلَـيْكُمْ. فَاقْبَلُوا صَـدَقَتَهُ}** تەرجىمىسى: «بۇ ئاللاھ تائالانىڭ سىلەرگە قىلغان سەدىقىسىدۇر، ئاللاھ تائالانىڭ سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىڭلار» دېگەن. [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەج، ئۆمرە، غازات ۋە باشقا سەپەرلىرىنىڭ ھەممىسىدە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇغانلىقى توغرۇلۇق كەلگەن سەھىھ ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: {**صَحِبْتُ رَسُولَ اللهِ صَلىَ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلمَ، فَكَـانَ لاَ يَزِيدُ فِي السفَرِ عَلىَ رَكعَتَينِ، وَأَبَا بَكرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ كَـذَلِكَ، رَضِـيَ اللهِ عَـنْهُمْ**} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمىشە ھەمراھ بولدۇم، سەپەرلەردە(پەرز نامازلارنى) ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ئىككى رەكئەتتىن ئارتۇق ئوقۇمايتتى. ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلارمۇ شۇنداق قىلاتتى. ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن.» [ئىمام بۇخارى رىۋايىتى]

پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار سەپەر مەيلى ھەج، ئۆمرە ياكى غازات ياكى ھىجرەت سەپەرلىرىگە ئوخشاش ئىبادەت مەقسەت قىلىنغان سەپەر بولسۇن، مەيلى سودىگەرلىك قىلىش ياكى ساياھەت قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەپەرلەر بولسۇن، ھەر قانداق سەپەردە تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇشنىڭ جائىزلىقىغا

ئىتتىپاقتۇر. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، گۇناھ – مەسىيەت ئىشلەش ئۈچۈن سەپەر قىلغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيدۇ. [الفقه الإسلامي وادلته 2 - توم 316 - بەت]

مۇقىمنىڭ يولۇچى ھۆكمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشقا سالاھىيەتلىك بولۇشىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - سەپەرنى نىيەت قىلىش. سەپەر مەيلى ئىبادەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى ساياھەت ياكى تىجارەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى گۇناھ ئىشلەش ئۈچۈن بولسۇن پەرقى يوقتۇر.

2 - يولغا چىقىپ مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلىشى. يولغا چىقماستىن، سەپەرنى نىيەت قىلغان كىشى يولغا چىقمىغىچە شەرىئەتنىڭ كەڭچىلىكلىرىدىن بەھرىمەن بولالايدىغان يولۇچى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ.

3 - سەپەر مۇساپىسىنىڭ نورمال پىيادە يۈرۈش ياكى تۆگىنىڭ يۈرۈشى بويىچە، يىلنىڭ قىسقا كۈنلىرىدىكى ئۈچ كېچە – كۈندۈزلۈك مۇساپىدىن كەم بولماسلىقى (زامانىمىزدا 90 كىلومېتىرلىك مۇساپە) شەرتتۇر. [الدر المختار1 – 723 - بەت، مراقي الفلاح 71 - بەت]

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇشىنىڭ شەرتلىرى مۇنۇلار:

1 - بارغان يېرىدە تۇرۇشنى نىيەت قىلىشى.

2 - بارغان يېرىدە تۇرۇش مۇددىتىنى (يەنى 15 كۈندىن كۆپرەك تۇرۇشنى) نىيەت قىلىشى. يولۇچى مۇقىملىقنى نىيەت قىلىش(تۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈتۈش)بىلەنلا مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىدۇ، شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ نامازلارنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئەمما 15 كۈن تۇرۇش بىرلا شەھەرگە مەخسۇس بولماستىن ئىككى ياكى ئۈنىڭدىن كۆپ شەھەرلەردە تۇرىدىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا مۇقىم ھېسابلانمايدۇ. مەسىلەن: ئۈرۈمچىدىن 15 كۈنلۈك سەپەرنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان يولۇچى تۇرپانچى بولۇپ نىيەت قىلغان 15 كۈننىڭ يېرىمىنى خوتەندە، قالغان يېرىمىنى قەشقەردە ئۆتكۈزمەكچى بولسا، ئۇ، مۇقىم ئەمەس، بەلكى يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى يولۇچىنىڭ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ۋاقىت تۇرۇشى بىر شەھەرگىلا مەخسۇس بولغاندا، ئاندىن مۇقىم ھۆكمىنى ئالالايدۇ.

3 - تۇرماقچى بولغان يېرىنىڭ مۇقىم بولۇپ، تۇرۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولۇشى شەرتتۇر. مەسىلەن: بىراۋ سەپەرگە ئاتلىنىپ ئۆيىدىن چىقىپ، مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى قاتناش بېكەتلىرىنىڭ بىرىدە ياكى يول ئۈستىدىكى بېكەتلەردە قاتناش كۈتۈپ ياكى باشقا

ئىھتىياجلىرى سەۋەبلىك ۋاقتلىق تۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ تۇرۇشى يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، كۆتۈش جەريانىدا ۋاقتى كىرگەن نامازلارنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيدۇ. **[تحفة الفقهاء** 52 - بەت]

قەسر توغرۇلۇق مەزھەپ قاراشلىرى

سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، «بۇيرۇق»، ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، «رۇخسەت»سۈپىتىدە قوبۇل قىلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي مەزھەپىتىكى بىركىشى تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇسا، ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. چۈنكى قەسر قىلىپ ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ۋاجىبنى ئورۇنلاش زۆرۈردۇر. ئەگەر ئىبىسدە يوق تولۇق ئوقۇپ سالغان بولسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش شەرتى بىلەن ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ. ئەمما شافىئىي ياكى ھەنبەلىي مەزھەپتىكى كىشىنىڭ تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازنى قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ئىختىيارى بولغاچقا، ئەگەر ئۇ، قەسرى قىلماي تولۇق ئوقۇسىمۇ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ «سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش «بۇيرۇق»تۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنى ئورۇنلاش ۋاجىبتۇر» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى ئىمام بۇخارىي بىلەن ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىستۇر: {**الصلاةُ أولُ مـا فُرضَتْ رَكعتين، فأُقِرتْ صلاةُ السفَر، وأُتِمتْ صلاةُ الحَضَـر**} تەرجىمىسى: «ناماز دەسلەپ پەرز قىلىنغاندا ئىككى رەكئە ئىدى، يولۇچى نامىزى ئىككى رەكئەت ھالىتىدە قالدى، مۇقىملار نامىزى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇقلاندى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: {**فَرَضَ اللّهُ الصلاةَ عَلى لِسَانِ نَبِيكُمْ فِي الحَضَرِ أرْبَعاً، وَفي السفَرِ رَكْعَتَيْن، وَفِـي الخَـوْفِ رَكْعَـةً**} تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالا نامازنى پەيغەمبىرىڭلارنىڭ تىلى ئارقىلىق، مۇقىملىقتا تۆت رەكئەت، سەپەردە ئىككى رەكئەت ۋە قورقۇنچلۇق ھاللاردا بىر رەكئەت قىلىپ پەرز قىلغان.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىنىڭ «سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش«رۇخسەت»تۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، نامازنى قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى قۇرئان كەرىمدىكى(باشتا بايان قىلىنغان) مۇنۇ ئايەتتۇر: «سەپەرگە چىققان ۋاقتىڭلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسر قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.» [نىسا سۈرىسى 101 - ئايەت]

مەزكۇر ئىككى مەزھەپتىكىلەرگە كۆرە، بۇ ئايەت سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشنىڭ رۇخسەت ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر.

ھېيت نامازلىرى

ھېيت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى: قايتىش ۋە قايتىلىنىش دېگەنلىك بولۇپ، شەرئەت ئىستىلاھىدا ـ ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە ھەر يىلى خۇشاللىقنى قايتىلاپ بېرىشى دېمەكتۇر.

بىر يىل ئىچىدە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئىككى ھېيت بولۇپ، بىرى روزا ھېيتى، يەنە بىرى قۇربان ھېيتىدۇر. ھەر ئىككى ھېيتتا ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇش ۋاجىبتۇر.

ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيرۇلىشىنىڭ دەلىلى

ئىككى ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم، ھەدىس ۋە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن سابىتتۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى{**فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ**} تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىڭ ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن ۋە قۇربانلىق قىلغىن»دېگەن ئايەت مەشھۇر تەپسىرلەردە، قۇربان ھېيتى ۋە قۇربانلىق دەپ تەپسىر قىلىنغان. [المغني 2 - توم 367 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇغانلىقى توغرۇلۇق كەلگەن «سەھىھ»ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇنجى ئوقۇغان ھېيت نامىزى روزا ھېيت نامىزى بولۇپ، ھىجرىيەنىڭ 2 ـ يىلى مەدىنىدە ئوقۇغان. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلغان: {**شَهِدتُ الصلاةَ يومَ الفِطرِ معَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم وأبي بكرٍ وعُمَرَ وعثمان رضي الله عنهم، فكلهم يُصليها قبلَ الخطبة ثم يَخطُبُ**} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلار بىلەن روزا ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇدۇم. ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇتبىدىن ئاۋۋال ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇيتتى، ئاندىن خۇتبە ئوقۇيتتى.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

جۇندەب ئىبنى سۇفيان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: {**شَهِدْتُ الأَضْحَىٰ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ. فَلَما قَضَىٰ صَلاَتَهُ بِالناسِ، نَظَرَ إِلَىٰ غَنَمٍ قَدْ ذُبِحَتْ. فَقَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصلاَةِ، فَلْيَذْبَحْ شَاةً مَكَانَهَا. وَمَنْ لَمْ يَكُنْ ذَبَحَ، فَلْيَذْبَحْ عَلَىٰ اسْمِ اللّٰهِ**} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قۇربان ھېيت نامىزىنى ئوقۇغان ئىدىم. ئۇ جامائەت بىلەن نامازنى تۈگىتىپ بولۇپ، بوغۇزلانغان بىر قوينى كۆردى ۋە مۇنداق دېدى: ”كىمكى نامازدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىر قوي قۇربانلىق قىلسۇن، قۇربانلىق قىلمىغانلار ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمىنى ئاتاپ قۇربانلىق قىلسۇن“.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ھېيت نامازلىرى كىملەرگە ۋاجىب بولىدۇ؟

ئىككى ھېيت نامازلىرى جۈمە نامىزى پەرز بولغان كىشىلەرگە ۋاجىبتۇر، يەنى ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلۇشنىڭ شەرتلىرى، — خۇددى جۈمە نامىزىغا ئوخشاش — ئەر بولۇش، ئەركىن بولۇش، مۇقىم بولۇش، ئەما بولماسلىق، مېيىپ بولماسلىق، كېسەل بولماسلىق، دۈشمەن ۋەھىمىسىدىن ئەمىن بولۇش قاتارلىقلاردۇر. [**فتح القـدير** 1 – توم 422 - بەت، **الدر المختار** 1 - توم 774 - بەت]

ھېيت نامازلىرىنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتلىرى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاجىب بولىشى ۋە دۇرۇس ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرى جۈمە نامىزىنىڭ پەرز بولىشىنىڭ ۋە ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇ، يەنى مۇسۇلمان دۆلەت باشلىقىنىڭ(ياكى ھازىرقى زامانىدىكى دىنىي ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ) ھېيت نامىزىنى ئوقۇشقا رۇخسەت قىلىشى، ھېيت نامىزى ئوقۇيدىغان جاينىڭ چوڭ جامى بولۇشى، ئىمامدىن باشقا ئۈچ نەپەر جامائەتنىڭ ھازىر بولىشى، ھېيت ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ ھەركىمگە ئوچۇق جاي بولىشى ۋە باشقىلار. بىراق جۈمە نامىزىدا خۇتبە ئوقۇش پەرز، ئىككى ھېيت نامازلىرىدا خۇتبە ئوقۇش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرىنىڭ خۇتبىلىرىنى تەرك ئەتسىمۇ ناماز دۇرۇستۇر. [**بدائع الصنائع** 1 - توم 275 - بەت]

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى قۇياش تولۇق چىقىپ بولۇپ تەخمىنەن 30 مىنۇتتىن كېيىن باشلىنىپ، پېشىن ۋاقتى كىرىشتىن ئالدىنقى ۋاقىتلارغىچە داۋام قىلىدۇ.

ھېيت نامازلىرى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى قۇياش چىقىپ تەخمىنەت 30 مىنۇتتىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. كۈن تولۇق چىقىپ بولۇشتىن بۇرۇن ئوقۇغان ھېيت نامىزى ئادا تاپمايدۇ، بەلكى ئۇ نەپلە نامىزى ھېسابلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن خۇتبە ئوقۇلىدۇ. خۇتبىنى ئاڭلاش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرى جامىلاردا ياكى چوڭ مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. كىچىك مەسجىدلەردە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. [**مرافي الفلاح** 90 - بەت، **الـدر المختـار** 1- توم 779 - بەت]

روزا ھېيت نامىزنى ئۆزرۆ سەۋەبلىك بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئىككىنچى كۈنى ئوقۇسا بولىدۇ. ئەگەر ئۆزرۆ سەۋەبلىك تەرك ئەتكەن بولسا، بۇ ناماز ئۇنىڭدىن ساقىتتۇر. ئەمما قۇربان ھېيت نامىزنى بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغانلار ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كۈنلىرىمۇ ئوقۇسا بولىدۇ. قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنىدىن كېيىن، مەيلى ئۆزرۆ داۋام قىلسۇن ياكى تۈگىگەن بولسۇن، ھېيت نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى قۇربان ھېيت نامىزى

قۇربانلىق كۈنلىرىدىلا ئوقۇلىدۇ. قۇربانلىق كۈنلىرى قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن ئۈچىنچى كۈنى ئەسىر ۋاقتىغىچىدۇر. [**تحفة الفقهاء** 57 - بەت]

ھېيت نامازلىرىدا سۈننەت بولغان ئىشلار

1- روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېيىش.

2 - قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن يېمەسلىك.

3 - ھەر ئىككى ھېيت نامىزىغا يۇيۇنۇپ، ئېسىل كېيىنىپ بېرىش.

4 - ھەر ئىككى ھېيتتا سەدىقىنى كۆپ بېرىش.

5 - ھەر ئىككى ھېيت نامىزىغا بېرىشتا، يولدا تەكبىر ئېيتىپ بېرىش. [**فتح القـدير** 1 - توم 423 - بەت]

ئىككى ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىدتە نەپلە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ھېيت نامىزىدىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ بېرىپ نەپلە ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر. [**الدر المختار** 1 - 777 - بەت، **مراقي الفلاح** 90 - بەت]

ھېيت نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

ئىككى رەكئەتتىن ئىبارەت ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە سانا (**سُبْحَانَكَ اللـهُم** - سۇبھانەكەللاھۇممە)دىن كېيىن، ئىمام جاراڭلىق ئاۋازدا ئۈچ قېتىم «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ھەر بىر تەكبىردە قوللىرىنى قۇلاقلىرىغا كۆتۈرۈپ تەكبىر ئېيتىدۇ ۋە تەكبىردىن كېيىن قوللىرىنى ئىككى يان تەرىپىگە چۈشۈرىدۇ. پەقەت ئۈچىنچى تەكبىردىن كېيىن قوللار يان تەرەپكە چۈشۈرۈلمەستىن، كىندىكنىڭ ئۈستىگە قويىلىدۇ. ئاندىن ئىمام فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ تەكبىر بىلەن رۇكۇئغا ئېگىلگەندە، جامائەتمۇ بىرگە رۇكۇ قىلىدۇ ۋە بىرگە سەجدىلەرنى قىلىپ بولۇپ، ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتە ئىمام قىرائەت(فاتىھە بىلەن يەنە بىر سۈرە)نى ئوقۇپ بولۇپ، رۇكۇئغا ئېگىلىشتىن ئاۋۋال يەنە ئۈچ قېتىم «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ئۈچ تەكبىرنى خۇددى ئالدىنقى رەكئەتتىكىدەك ئېيتىدۇ. ھەر قېتىمدا قوللار قۇلاقلارغا كۆتۈرۈلىدۇ، ئاندىن ئىككى يان تەرەپكە چۈشۈرۈلىدۇ. ئاندىن ئىمام يەنە بىر تەكبىر بىلەن رۇكۇئغا ئېگىلىدۇ. جامائەتمۇ بىرلىكتە رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ ئولتۇرىدۇ. ئاندىن «تەھىيات، سەللى، بارىك ۋە رەببەنا»لارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ. جامائەتمۇ بىرگە سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. نامازدىن كېيىن ئىمام خۇتبە ئوقۇيدۇ. خۇتبە ئىككى قېتىم ئوقۇلىدۇ. بىرىنچى خۇتبىدىن ئىككىنچى خۇتبىنى بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋازدا ئوقۇيدۇ.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە، نامازنىڭ ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق ئېيتىلىدىغان ئالتە تەكبىر «تەكبىرى زەۋائىد ــ ئارتۇق تەكبىرلەر»دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئالتە تەكبىر نامازنىڭ تەكبىر تەھرىمى، رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە بېرىش ھەم تۇرۇش تەكبىرلىرىدىن ئىبارەت ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق تەكبىرلەردۇر. [**تحفة الفقهاء** 58 - بەت]

ھېيت نامازلىرىدىكى ئارتۇق تەكبىرلەر توغرۇلۇق مەسىلىلەر

1 - ھېيت نامىزى باشلىنىپ بولغاندىن كېيىن، نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشتىن بۇرۇن ئىقتىدا قىلغان بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە نامازغا داۋام قىلىدۇ.

2 - ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىپ بولۇپ، قىرائەتنى باشلىغاندىن كېيىن، نامازغا كىرمەكچى بولغان كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلىشىگە ئىشەنچىسى بولسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپلا ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىدۇ، ئاندىن ئىمامنىڭ قىرائىتىگە قۇلاق سالىدۇ.

3 - ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا بارغان ۋاقىتتا نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلمەسلىكتىن قورقسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپ، رۇكۇ قىلىدۇ ۋە ئارتۇق تەكبىرلەرنى رۇكۇدا ئۆز ئالدىغا ئېيتىدۇ. رۇكۇدا تەسبىھلەر بىلەن ئارتۇق تەكبىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولالماسلىقتىن قورققان كىشى تەسبىھلەرنى ئېيتماستىن، ئارتۇق تەكبىرلەرنىلا ئېيتىدۇ. چۈنكى ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش ۋاجىب، تەسبىھلەرنى ئېيتىش سۈننەتتۇر. چۈنكى ۋاجىبنى ئادا قىلىش سۈننەتنى ئورۇنلاشتىن زۆرۈردۇر.

4 - ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن نامازغا كىرگەن كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرى ساقىت بولىدۇ.

5 - ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشنى ئۇنۇتسا، جامائەت ئېيتىۋېرىدۇ. چۈنكى بۇ ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن ئەمەس، بەلكى مۇستەقىل ئىبادەتتۇر. [**تحفة الفقهاء** 58 - 60 - بەت]

تەشرىق تەكبىرلىرى

تەشرىق تەكبىرلىرى ـــ قۇربان ھېيتنىڭ ئەرەفە(ھاجىلار ئەرەفاتتا بولغان، ئەتە ھېيت دېگەن) كۈنى بامدات نامىزىدىن باشلاپ ھېيتنىڭ 4 - كۈنى ئەسىر نامىزىغىچىلىك جەمى 23 ۋاخ نامازنىڭ پەرزىدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان تەكبىرلەردۇر. بۇ تەكبىرلەرنى ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان، ئاقىل، بالىغ ئەرلەر ئۈچۈن ۋاجىبتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنى ھەر پەرز نامازدىن كېيىن، مەيلى يالغۇز بولسۇن، مەيلى جامائەت بىلەن بولسۇن، مەيلى يولۇچى بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، ھەر قانداق كىشىنىڭ ئوقۇشى ۋاجىبتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ ۋاجىبلىقىنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: {**وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ**} يەنى «ساناقلىق كۈنلەردە ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 203 - ئايەت]

پۈتۈن مۇپەسسىرلەر بۇ ئايەتتىن تەشرىق تەكبىرلىرى مەقسەت قىلىنغان، دەپ تەپسىر قىلىدۇ. [**تحفة الفقهاء** 59 - بەت]

قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتا يولدا، ئاۋازلىق ھالدا تەكبىر ئېيتىپ مېڭىش سۈننەتتۇر. ئەمما روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتا ئاۋازلىق ئېيتىشنى ئىمام ئەزەم جائىز كۆرمەيدۇ. بىراق شاگىرتلىرىدىن ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد ئاۋازلىق ئوقۇشنى جائىز سانىغان. توغرىسى ئىمام ئەزەمنىڭ قارىشى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتا تەكبىرنى ئاۋازلىق ئېيتقانلىقى سابىت بولغان. بىراق روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتا شۇنداق قىلغانلىقى سابىت ئەمەس. [**تحفة الفقهاء** 58 - بەت]

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ لەپزى

{**اللّٰهُ أَكْبَرُ، اللّٰهُ أَكْبَرُ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَاللّٰهُ أَكْبَرُ، اللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ**} ئوقۇلىشى «ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر، لائىلاھە ئىلللاھۇ ۋەللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر ۋە لىللاھىل ھەمدۇ.»

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرۇلۇق مەسىلىلەر

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرۇلۇق تۆت مەسىلە بار، ئۇلار:

1 - ئەتە ھېيت دېگەن كۈنى بامدات نامىزىدىن ھېيتنىڭ 4 - كۈنى ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچىلىك بولغان تەشرىق كۈنلىرىدە قازا بولغان پەرز(بەش ۋاقىت)نامازلارنىڭ قازاسىنى شۇ تەشرىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، نامازنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار تەشرىق تەكبىرلىرى بىلەن بىرگە قازا بولغانلىقتىن، ئۇلارنى ئادا قىلىشتا تەكبىرلىرى بىلەن بىرگە ئادا قىلىنىدۇ.

2 - تەشرىق كۈنلىرىدىن بۇرۇن قازا بولغان نامازلارنى تەشرىق كۈنلىرىدە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، نامازدىن كېيىن، تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇمايدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار تەشرىق تەكبىرلىرىسىز قازا بولغانلىقتىن، ئۇلارنى تەشرىق تەكبىرلىرىسىز ئادا قىلىدۇ.

3 ـ تەشرىق كۈنلىرىدە قازا بولغان نامازلارنى تەشرىق كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، بۇنامازلاردىن كېيىن تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇمايدۇ. چۈنكى مەزكۇر قازا نامازلارنى ئادا قىلغان ۋاقىت تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇش ۋاقىتلىرى ئەمەس.

4 ـ تەشرىق كۈنلىرىدىكى تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىشنى تەرك قىلغان كىشى كېلىدىغان يىلى يەنە مۇشۇ تەشرىق كۈنلىرىدە ئۇنىڭ قازاسىنى ئېيتامدۇ ياكى ئېيتامدۇ دېگەن مەسىلىدە فىقھشۇناسلار ئىختىلاپ قىلىشقان. بىر كۆرۈشكە كۆرە، قازاسى ئېيتىلىدۇ. يەنە بىر كۆرۈشكە كۆرە، قازاسى ئېيتىلمايدۇ ۋە ساقىت بولىدۇ. ئىككىنچى كۆرۈش كۈچكە ئىگىدۇر. [**تحفة الفقهاء** 60 ـ بەت]

تەراۋىھ نامىزى

تەراۋىھ نامىزى — رامىزان ئېيىدا ئوقۇلىدىغان 20 رەكئەتلىك نامازدۇر.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھۆكمى

رامىزان ئېيىدا بىر ئاي تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش سۈننەتتۇر.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەراۋىھ نامىزى رامىزان ئاخشاملىرى خۇپتەن بىلەن ۋىتىر نامىزى ئارىلىقىدا ئوقۇلىدۇ.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

تەراۋىھ نامىزى جامائەت بىلەن ئوقۇلغىنىدەك، ئۆز ئالدىغا ئايرىممۇ ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ، تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى تۆت رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ.

بىر ئايلىق تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىش سۈننەتتۇر. تەراۋىھ نامىزىنى جامائەتنى زېرىكتۈرمەيدىغان يېنىكرەك ئوقۇش ياخشىدۇر. تەراۋىھ نامىزىنى رامىزاندا ئوقۇيالمىغان كىشىگە ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى كېچىنىڭ يېرىمىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھ نامىزىدىن بۇرۇن ئوقۇشمۇ جائىزدۇر. [**اللباب شرح الكتاب** 1 ـ توم 68 ـ بەت]

كېسەللەر نامىزى

كېسەللىك ـــ مجەزنىڭ نورماللىقىنى يوقىتىپ قويۇشتىن مەيدانغا كېلىدىغان بىر خىل ئاجىزلىق ھالىتى دېمەكتۇر. ئىسلام دىنى ئەقلىنى يوقاتمىغان كېسەللەرگە ئەمەل - ئىبادەتلەرنى توختاتماسلىقنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، ئۇلار ئۈچۈن بەزى ئۆڭايلىقلارنىمۇ كۆرسەتكەن. ناماز ھەققىدە كېسەللەر ئۈچۈن كۆرستىلگەن ئۆڭايلىقلارمۇ بۇ مەنبەنى مەقسەت قىلغان.

كېسەل كىشى كۈچىنىڭ يېتىشىچە ناماز ئوقۇشى كېرەك. ئۆرە تۇرالمايدىغان ياكى ئۆرە تۇرسا، كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىگە ياكى شىپا تېپىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدىغانلىقى ئېنىق بولغان بىمار ئولتۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى نورمال كەيپىيتى بويىچە قىلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالىغان بولسىمۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇسا بولىدۇ. ئولتۇرۇپ ئوقۇلغان نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى ئىما - ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ. ئىما – ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا، باش رۇكۇغا قىلغان ئىشارەتتىن سەجدىگە قىلغان ئىشارەتتە بەكرەك ئېگىلىدۇ. ئەمما سەجدە قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا ئورۇندۇق ياكى ياستۇق قويۇپ بېرىلمەيدۇ. چۈنكى سەجدە پەقەت يەرگە قىلىنىدۇ. يەرگە سەجدە قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار سەجدىنى ئىما – ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ ۋە باشقا نەرسىگە سەجدە قىلمايدۇ. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر بىمارنى زىيارەت قىلىپ بارغىنىدا، ئۇنىڭ ياستۇق ئۈستىگە سەجدە قىلىپ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ، باستۇقنى ئېلىپ تاشلىۋەتتى، بىمار بىر تاياقنى قويۇپ ئۇنى ئۈستىگە سەجدە قىلماقچى بولغىنىدا تاياقنىمۇ ئېلىپ تاشلىۋەتتى ۋە مۇنداق دېگدى: ”كۈچۈڭ يەتسە سەجدىنى يەرگە قىلغىن، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچۈڭ يەتمىسە ئىما – ئىشارەت بىلەن قىلغىن. سەجدىگە قىلغان ئىشارىتىڭنى رۇكۇغا قىلغىنىڭدىن تۆۋەنرەك قىلغىن“دېدى.» [بەيھەقي، بەززاز، تەبەراني رىۋايىتى]

ئولتۇرۇشقىمۇ ماجالى بولمىغان بىمار ئوڭدىسىغا ياكى يېنىچە يېتىپ ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ. ئىمران ئىبنى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: {**كانتْ بي بَواسيرُ، فسألتُ النبي صلى الله عليه وسلم عن الصلاةِ فقال: صل قائمـاً، فإن لم تَستَطِعْ فقاعداً، فإن لم تَستَطِعْ فعلى جَنـبٍ**} تەرجىمىسى: «مېنىڭ بوۋاسىر كېسىلىم بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قانداق ناماز ئوقۇشۇم توغرۇلۇق سورىۋىدىم، ئۇ مۇنداق دېدى: ”نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغىن، ئۇنىڭغا كۈچۈڭ يەتمىسە ئولتۇرۇپ ئوقۇغىن، ئۇنىڭغىمۇ كۈچۈڭ يەتمىسە يېنىچە يېتىپ ئوقۇغىن“.» [بۇخاري رىۋايىتى، فەتھۇلباري 2 - جىلد 588 - بەت]

ئوڭدىسىغا يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ ياتىدۇ، مۇمكىنچىلىك بولسا ئىككى پۇتىنى قىبلىگە ئۇزارتماسلىقى ئۈچۈن ئىككى تىزى ئازراق كۆتۈرۈلىدۇ ۋە بىمارنىڭ ئاسمانغا قارىماستىن قىبلىگە قارىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ بېشىغا ئىگىزرەك ياستۇق قويۇلىدۇ.

ئەمما يېنىچە يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ، قىبلىگە قاراپ ياتىدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرگە بېشى بىلەن ئىما ـ ئىشارەت قىلىدۇ. ئەمما يېنىچە يېتىپ ئوقۇغاندىن ئوڭدىسىغا يېتىپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. [فتح القدير 1 - توم 375 - بەت، **اللباب شرح الكتاب** 1 - توم 100 - بەت]

ئىما ـ ئىشارەت دېگەن نېمە؟

ئىما ـ ئىشارەت — نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئىشارەت ئۈچۈن كۈچىنىڭ يېتىشىچە باشنى ئېگىش دېمەكتۇر. ئەگەر بىمار بېشى بىلەن ئىما ـ ئىشارەت قىلىشتىنمۇ ئاجىز كەلسە، ناماز ۋاقتىلىق توختىتىلىدۇ. كۆز ياكى قەلب ياكى ئىككى قاش بىلەن ئىما ـ ئىشارەت قىلىشقا بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {**فاتقوا الله ما استطعتم**}تەرجىمىسى: «تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار(يەنى ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى ئورۇنلاڭلار)» دەيدۇ. [تەغابۇن سۈرىسى 16 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام مۇنداق دېگەن: {**إذا أمرتكم بشيء فأتوا منه ما استطعتم**} تەرجىمىسى: «سىلەرنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇسام، ئۇنى تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئورۇنلاڭلار.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

يوقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسقا ئاساسلىنىپ ئېيتالايمىزكى، ھەرقانداق ھالەتتە، نامازنى ئاللاھ پەرز قىلىنغان كەيپىيىتى بويىچە ئادا قىلىش كېرەك. ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىگەن ئۆزرىلىك ھاللاردا تاقىتىنىڭ يېتىشىچە ئادا قىلىشى كېرەك. كېسەللىك ھالىتىدە ئىشارەت بىلەن تاقىتىنىڭ يېتىشىچە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى ۋە ئەجرى ساق ۋاقتىدا ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابىدىن ھەرگىز كەم بولمايدۇ. بەلكى قىيىنلىپ ئوقۇغىنى ۋە مۇشۇنداق ھالسىز ۋاقىتلاردىمۇ ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇنلىغىنى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام مۇنداق دېگەن: {**إذا مرض العبد أو سافر كتب له مثل ما كان يعمل مقيما صحيحا**} تەرجىمىسى: «بەندە كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولغانلىق سەۋەبلىك، ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى بەلگىلەنگەن كەيپىيىتى بويىچە قىلالمىسىمۇ، ئۇنىڭغا مۇقىم ۋە ساق ھالىتىدە قىلغان ئەمەل- ئىبادەتلىرىگە ئوخشاش ساۋاب يېزىلىدۇ.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئىما ـ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تاقىتى يەتمىگەن كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

ئىما ـ ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇشقا قادىر بولالمىغان ياكى ئەقلى ـ ھوشى يوقالغان بىمار، نامازنى ۋاقتىلىق قويۇپ قويىدۇ. بۇ ھالەت بىر كېچە – كۈندۈزگە يەتمىگەن ۋاقىت داۋام قىلغان بولسا، يەنى بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىچە ساقىيىپ قالسا، ئوقۇيالمىغان مەزكۇر نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسەلى ئېغىرلاشقان ياكى ئەقلى – ھوشى يوقالغان سەۋەبلىك ئىما ـ ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇيالمىغان ۋاقتى بىر كېچە – كۈندۈزدىن كۆپرەك ۋاقىت داۋام قىلغان بولسا، بۇ نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. بۇ خۇددى ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن ناماز كەچۈرۈم قىلىنغانغا ئوخشاش. شۇنداقلا، ئەگەر بىمار شۇ كېسەلى بىلەن ئۆلۈپ كەتسە، ئىما ـ ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز كەلگەن ھالەتتە ئوقۇيالمىغان نامازلىرى ئۈچۈن ساقىت بولىدۇ. ئۇنىڭغا فىدىيە بېرىش لازىم كەلمەيدۇ. [**نور الايضاح ونجاة الارواح** 30 - بەت، **بدائع الصنائع** 1 - توم 105 - بەت]

ئىما ـ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغرۇلۇق مەسىلىلەر

پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا كۈچى يېتىدىغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز ئەمەس. ئەمما نەپلە نامازلارنى ساق كىشىلەرنىڭمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز. بىراق ساۋابى كەمرەك بولىدۇ.

كېسەل بولغىنى ئۈچۈن ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش ۋەزىيىتىگە چۈشۈپ قالغان بىمار كېسەللىك ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى، ساقايغاندىن كېيىن ئوقۇماقچى بولغاندا، ئولتۇرۇپ ياكى ئىما ـ ئىشارەت بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆرە تۇرۇپ نامازنىڭ ئەسلىدىكى كەيپىيىتى بويىچە ئوقۇيدۇ. چۈنكى، ساقايغاندىن كېيىن ئۆرە قوپالىغان بولىدۇ. ئەمما ساق ۋاقتىدا قازا بولغان نامازلىرىنى كېسەللىكىدە ئوقۇماقچى بولسا، ئولتۇرۇپ ئىما ـ ئىشارەت بىلەن ئوقۇسا بولىدۇ.

نامازنى ساق ھالەتتە باشلىغان بولسىمۇ ناماز ئەسناسىدا مېجەزى ئۆزگىرىپ قېلىپ ئورنىدىن تۇرالمايدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالغان بىمار نامىزىنىڭ قالغىنىنى ئولتۇرۇپ تاماملايدۇ. ئەگەر ئولتۇرۇشتىنمۇ ئاجىز كەلسە يېتىپ ئىما ـ ئىشارەت بىلەن تاماملايدۇ. ئەمما كېسەل ھالەتتە نامازنى ئولتۇرۇپ باشلىغان بىمار ناماز ئەسناسىدا ساقىيىپ قېلىپ ئۆرە تۇرالايدىغان ھالغا كەلسە نامىزىنىڭ قالغىنىنى ئۆرە تۇرۇپ تاماملايدۇ. [**تحفة الفقهاء** 57 - بەت **اللباب شرح الكتاب** 1 - توم 63 - بەت]

ئىستىسقا (سۇ تىلەش) نامىزى

ئىستىسقا — لۇغەت ئېتىبارى بىلەن سۇ تىلەش دېمەكتۇر. شەرئەت ئىستىلاھىدا ئىستىسقا — ئېھتىياج تۇيۇلغاندا مەخسۇس ناماز، خۇتبە ۋە دۇئالار ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت ۋە يامغۇر تىلەش دېمەكتۇر.

قۇرغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەن چاغدا، شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ، ئىككى رەكئەت ئىستىسقا نامىزى ئوقۇش ۋە ئاللاھتىن گۇناھلارغا مەغپىرەت تىلەش بىلەن بىرگە، يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى سوراش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. سۇ تىلەشكە ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ كۈن چىقىش ياخشىدۇر. سۇ تىلەشكە چىقىشتىن بۇرۇن يوقسۇل، يېتىم - يېسىرلارغا سەدىقە بېرىش ۋە چىقىش جەريانىدا، كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھقا مۇناجات قىلغان ھالدا چىقىش ياخشى كۆرۈلگەن. بۇ شافىئىي، ھەنبەلىي، مالىكىي مەزھەپلىرى ۋە ھەنەفىي مەزھىبىدىن ئىمام ئەبۇ يۈسۈف بىلەن ئىمام مۇھەممەدلەرنىڭ ئورتاق قارىشىدۇر. [**بداية التهد** 1 - توم 207 - بەت، **القوانين الفقهية** 78 - بەت]

ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىستىسقا — ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت ۋە يامغۇر سوراپ دۇئا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر، ئىستىسقا ئۈچۈن جامائەت بىلەن ئوقۇش سۈننەت بولۇپ، ئەگەر كىشىلەر ئايرىم - ئايرىم ئۆز ئالدىغا ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر. [**اللباب شرح الكتاب** 1 - توم 67 - بەت، **الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 413 - بەت]

ئىستىسقا نامىزى بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىدىمۇ بار ئىدى. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {**وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ**} تەرجىمىسى: «ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئەلەيھىسسالام قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەب قىلغان ئىدى.» [بەقەر سۈرىسى 60 - ئايەت]

ئاللاھ تائالا ئىستىسقا نامىزىنىڭ جائىز ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىدە مۇنداق دەيدۇ: {**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا**} تەرجىمىسى: «(ئۇلارغا) ئېيتتىم: "پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئۇ سىلەرگە مول يامغۇرلارنى ياغدۇرۇپ بېرىدۇ.» [نوھ سۈرىسى 10 - 11 - ئايەتلەر]

ئىستىسقا نامىزى توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق قەيت قىلىنغان: {**خَرَجَ النبي صلى الله عليه وسلم يستسقي، فتوجهَ إلى القبلةِ يدعو، وَحولَ رداءَهُ، ثم صلى رَكعتين جَهرَ فيهما بالقِراءةِ**} تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئىستىسقا ئۈچۈن چىقتى

ۋە بىرگە ئىمام بولۇپ ئەزان ۋە تەكبىرسىز هالدا، ئۈنلۈك قىلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئىستىسقا نامىزىنىڭ كەيپىيتى

ئىمام ئەزەمدىن باشقىلارغا كۆرە، ئىستىسقادا ئەزاننىڭ ئورنىغا: {**الصلاة جامعة ـ** ئەسسەلاتۇ جامىئەتۇن} يەنى: «توپلىنىپ ناماز ئوقۇلىدۇر» دەپ، كىشىلەر نامازغا چاقىرىلىدۇ. ئاندىن ناماز ئوقۇلىدۇ. ئىستىسقا نامىزى ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتماستىن خۇددى هېيت نامىزىغا ئوخشاش قىرائىتى ئۈنلۈك ئوقۇلىدىغان ئىككى رەكئەت نامازدۇر. نامازدىن كېيىن ئىمام هېيت نامىزىغا ئوخشاش ئىككى خۇتبە ئوقۇيدۇ. ئىمام ئەبۇ يۇسۇفكە كۆرە، بىرلا خۇتبە كۇپايىدۇر. خۇتبىدە ئاللاھ تائالادىن يامغۇر سوراپ دۇئا قىلىنىدۇ.

هەر كىشى ئىستىغفار ئېيتىپ ئاللاهتىن مەغپىرەت، ئاندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى سورايدۇ. ئىمام قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ئىككى قولىنى كۆتۈرگەن هالدا، دۇئاغا باشلايدۇ. جامائەت ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ دۇئاغا «ئامىين» دەيدۇ. دۇئادا ئاللاه تائالانىڭ مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشىنى ۋە هالاكەتتىن ساقلىشىنى تىلىسە بولىدۇ. [**نور الايضاح ونجاة الارواح** 38 - بەت، **القوانين الفقهية** 87 - بەت، **مغني المحتاج** 1 - توم 323 - بەت]

كۇسۇف ۋە خۇسۇف نامىزى

كۇسۇف ــــ كۈننىڭ تۇتۇلۇشى، خۇسۇف ــــ ئاينىڭ تۇتۇلۇشى دېگەنلىكتۇر.

كۈن تۇتۇلغاندا، ئاللاهتىن گۇناهلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى سوراپ خۇددى جۈمە ياكى هېيت نامازلىرىغا ئوخشاش جامائەت بىلەن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش پۈتۈن فىقهشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن سۈننەتتۇر. بۇلارنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ فۇسسىلەت سۈرىسى 37 - ئايىتىدىكى مۇنۇ سۆزىدۇر: {**وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ**} تەرجىمىسى: «كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي ئاللاهنىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان ئاللاهقا سەجدە قىلىڭلار، ئەگەر پەقەت ئاللاهقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار.» [**الدرالمختار**1 – توم 789 - بەت، **بدائع الصنائع** 1 - توم 280 -بەت]

كۈن تۇتۇلغاندا كۇسۇف نامىزى ئوقۇش مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشى پەرز بولغان هەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ كۈن تۇتۇلغاندا

كۇسۇف نامىزى ئوقۇغانلىقى ئىمام بۇخارىي ۋە مۇسلىملار رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىسلەر بىلەن سابىتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىم ۋاپات بولغان كۈندە كۈن تۇتۇلغان بولۇپ، بەزى كىشىلەر «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ۋاپات بولغانلىقى سەۋەبلىك كۈن تۇتۇلدى» دېيىشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇپ مۇنداق دېگەن: {**إن الشمسَ والقمرَ آيتان من آياتِ الله، لا ينكسِفان لموتِ أحدٍ ولا لحياته، فإذا رأيتموهما فادعوا الله وصلوا حتى ينجليَ**} تەرجىمىسى: «كۈن ۋە ئاي ئىنسانلاردىن بىرەرسىنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن تۇتۇلمايدۇ. لېكىن ئۇ ئىككىسى(نىڭ تۇتۇلۇشى)، ئاللاھنىڭ(ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرىدىغان) ئالامەتلىرىدىن بولغان ئالامەتلەردۇر. ئاي ۋە كۈننىڭ تۇتۇلغىنىنى كۆرگىنىڭلاردا، ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇشقا تۇرۇڭلار.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

كۇسۇپ نامىزى ئوقۇشنىڭ كەيپىيتى

كۇسۇف نامىزىدا ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتىلمايدۇ، خۇتبىمۇ ئوقۇلمايدۇ. ئەزاننىڭ ئورنىغا: {**الصلاة جامعة**- ئەسسەلاتۇ جامىئەتۇن} يەنى: «توپلىنىپ ناماز ئوقۇلىدۇ» دەپ، كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىدۇ. كۇسۇف نامىزىدا قىرائەت ئۇزۇنراق ئوقۇلىدۇ. ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەدلەرگە كۆرە، قىرائەت ئۈنلۈك ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە مەخپىي ئوقۇلىدۇ. ھەر ئىككى رەكئەتنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىنى ئۇزارتىش سۈننەتتۇر. نامازدىن كېيىن، ئىمام قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ياكى ئۆرە تۇرۇپ، تاكى كۈن ئېچىلغۇچە ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەپ دۇئا قىلىدۇ، جامائەت دۇئاغا «ئامىين» دەيدۇ.

ئەمما ئاي تۇتۇلغان ۋاقىتتا، جامائەت بولۇپ توپلانماستىن، ھەركىم ئۆز ئۆيىدە، ئۆز ئالدىغا خۇددى نەپلە نامازلارغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت خۇسۇف نامىزى ئوقۇش سۈننەتتۇر. [فتح القدير 1 - توم 433 – 436 - بەتلەر، الدرالمختار1 – توم 789 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 66 - بەت]

قورقۇنچ (خەۋف) نامىزى

قورقۇنچ نامىزى — دۈشمەن ياكى يىرتقۇچلارنىڭ تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش ۋەھىمىسى ئېنىق بولغان شارائىتلاردا، پەرز نامازلارنى، ئايرىم كەيپىيات بىلەن ئوقۇش دېمەكتۇر. قورقۇنچ نامىزىنىڭ كەيپىيتىنى بايان قىلىپ ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: {**وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصلاةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّواْ فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَاحِدَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَى أَن تَضَعُواْ أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ إِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا**} تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد!) سەن مۆمىنلەر بىلەن (جىھادتا) بىللە بولۇپ، ئۇلار بىلەن

ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى سەن بىلەن بىرلىكتە نامازغا تۇرسۇن، قوراللىرىنى (ئېھتىيات يۈزىسىدىن) يېنىدا تۇتسۇن، سەجدىگە بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئارقاڭلارغا ئۆتۈپ تۇرسۇن (يەنى ناماز ئوقۇپ بولغان پىرقە ئارقاڭلاردا كۆزەتچىلىك قىلىپ تۇرسۇن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا) ناماز ئوقۇمىغان ئىككىنچى بىر پىرقە كېلىپ سەن بىلەن بىرلىكتە (يەنى ئارقاڭدا) ناماز ئوقۇسۇن، (دۈشمەنلىرىدىن) ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھوشيار تۇرسۇن. (دۈشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا تەييار تۇرۇش يۈزىسىدىن) قوراللىرىنى يېنىدا تۇتسۇن، كاپىرلار سىلەرنىڭ قوراللىرىڭلاردىن، ئەشيالىرىڭلاردىن غەپلەتتە قېلىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە بىردىنلا (تۇيۇقسىزدىن) ھۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ (يەنى دۈشمەنلەرنىڭ سىلەرگە ھۇجۇم قىلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالماسلىقى ئۈچۈن، ھەممىڭلار بىرلا ۋاقىتتا يىغىلىپ ناماز ئوقۇماي، يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە ئوقۇڭلار). ئەگەر سىلەرگە يامغۇر سەۋەبلىك ھەرەج بولىدىغان بولسا ياكى كېسەل بولساڭلار، (بۇ چاغدا) قوراللىرىڭلارنى قويۇپ قويساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، ئېھتىياتچان ۋە ھوشيار بولۇڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن خورلىغۇچى ئازاب تەييارلىدى.» [نىسا سۈرىسى 102 - ئايەت]

قورقۇنچ نامىزىنىڭ كەيپىيتى

قورقۇنچ نامىزىدا، ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن تۆۋەندىكى ئىككى ئىش جائىزدۇر:

1 - ئۇرۇش ئەسناسىدا مۇجاھىدلارنىڭ، پەرز نامازلارنى يۇقىرىقى ئايەتتە كۆرسىتىلگەن شەكىلدە ئوقۇشى جائىزدۇر.

2 - شىددەتلىك قورقۇنچ تۈپەيلى، مۇجاھىدلارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ، جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇشى مۇمكىن بولمىغان شارائىتتا، ئۇلارنىڭ نامازلارنى ئۆزلىرى تۇرغان يېرىدە، يالغۇز ئۆز ئالدىغا ئوقۇشى جائىزدۇر. شۇنداقلا قاتناش قۇراللىرى ئۈستىدە بولۇپ، نامازنى تولۇق كەيپىيتى بىلەن ئوقۇش قىيىن بولغاندا، قاتناش ئۈستىدە تۇرغان پېتى ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇشى جائىزدۇر. ئۇلارنىڭ يۈزلەنگەن تەرىپى قىبلىگە توغرا كەلسۇن ياكى كەلمىسۇن پەرق يوقتۇر. يەنى قاتناش قايسى تەرەپكە يۈزلەنگەن بولسا شۇ تەرەپ ئۇلارنىڭ قىبلىسى بولۇپ بەلگىلەنگەن بولىدۇ.

3 - قورقۇنچ نامىزى ئوقۇماقچى بولغاندا، ئىمام جامائەتنى ئىككى پىرقىغا بۆلىدۇ. ئوقۇماقچى بولغانلار يولۇچى بولسا ياكى ئوقۇماقچى بولغان ناماز بامدات نامىزى بولسا، بىرىنچى پىرقە بىر رەكئەت ئوقۇپ بولۇپ كېتىدۇ. ئاندىن ئوقۇمىغان يەنە بىر پىرقە كېلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن نامازنىڭ قالغىنىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندە بۇ پىرقە سالام بەرمەيدۇ ۋە دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن دەسلەپتىكى پىرقە كېلىپ قالغان نامازلىرىنى قىرائەتسىز

هالدا تاماملايدۇ. ئاندىن دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى پىرقە يەنە كېلىپ قالغان نامازلىرىنى قىرائەت بىلەن تامالايدۇ.

ئەگەر ئوقۇماقچى بولغان ناماز تۆت رەكئەتلىك ناماز بولۇپ ئوقۇماقچى بولغانلار مۇقىم بولسا، بىرىنچى پىرقە ئىككى رەكئەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن كېتىدۇ. ئاندىن ئوقۇمىغان يەنە بىر پىرقە كېلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن نامازنىڭ قالغىنىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندە بۇ پىرقە سالام بەرمەيدۇ ۋە دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن دەسلەپتىكى پىرقە كېلىپ قالغان نامازلىرىنى قىرائەتسىز هالدا تاماملايدۇ. ئاندىن دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى پىرقە يەنە كېلىپ قالغان نامازلىرىنى قىرائەت بىلەن تامالايدۇ.

يوقىرىقىلار ئىككى ياكى تۆت رەكئەتلىك نامازلارنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتىدۇر. ئەمما شام نامىزىنى ئوقۇشتا، ئىمام بىرىنچى پىرقە بىلەن ئىككى رەكئەتنى ئوقۇيدۇ، ئىككىنچى پىرقە بىلەن بىر رەكئەتنى ئوقۇپ نامازنى تاماملايدۇ.

قورقۇنچ هالىتىدىكى نامازلارنى يېنىك ئوقۇش سۈننەتتۇر. چۈنكى بۇ ۋاقىت نامازدا قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇش ۋە نامازنى يېنىكلىتىش ۋاقتىدۇر. [**تحفة الفقهاء** 60 - بەت، **فتح القدير** 1 - توم 445 -بەت، **الدرالمختار**1 – توم 794 - بەت، **اللباب شرح الكتاب** 1 - توم 70 - بەت]

نەپلە نامازلىرى

نەپلە لۇغەتتە ـــ زىيادە دېمەكتۇر. شەرئەت ئىستىلاھىدا پەرز، ۋاجىب ياكى سۈننەت بولمىغان، ئەمما دىنىمىزدا يولغا قويۇلغان، ئىختىيارىي ئەمەل ـ ئىبادەت دېمەكتۇر. نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. نەپلە ئىبادەتلەر بەندىنىڭ ئاللاهقا تېخىمۇ يېقىنلىشىشىغا ۋە پەرز، ۋاجىب ئەمەللەرنى ئادا قىلىشتىكى بەزى كەمچىلىك، نۇقسانلارنىڭ پۈتۈنلىنىشىگە ۋاستە بولىدۇ. [**مراقي الفلاح** 80 - بەت، **اللباب شرح الكتاب** 1 - توم 52 - بەت]

ئاللاھ نەپلە ئەمەللەرنىڭ مۇكاپاتلىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: **{مَنْ تَطَوَّعَ خَيْـراً فَـإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِـيمٌ}** تەرجىمىسى: «كىمكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلىدىكەن (ئاللاھ ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ). ئاللاھ ئەلۋەتتە شۈكۈرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر. ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر.» [بەقەرە سۈرىسى 158 - ئايەت]

نەپلە نامىزى ھەققىدىكى مەسىلىلەر

1- نەپلە نامىزىنى كېچە ـ كۈندۈزنىڭ (ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا) قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ. نەپلە نامازلىرىنىڭ بەلگىلىك مەلۇم ۋاقتى بولمايدۇ.

2 ـ نەپلە نامىزىنى ئىككى رەكئەت ياكى تۆت رەكئەت ئوقۇشقا بولىدۇ. بۇندىن كۆپرەك ئوقۇماقچى بولسا، ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە سالام بېرىپ ئوقۇيدۇ.

3 - نەپلە ئىبادەتلىرى مەيلى ناماز بولسۇن، مەيلى روزا بولسۇن، مەيلى باشقا ئىبادەتلەر بولسۇن، ئۇنى باشلاش بىلەن كىشىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن بولىدۇ. يەنى ئۇنى ئادا قىلىشى ۋاجىب بولىدۇ. ئەگەر نەپلە ناماز ياكى نەپلە روزىنى باشلاپ بولۇپ، ئۇنى ئاخىرىغىچە داۋام قىلماستىن بۇزىۋەتسە ياكى بۇزۇلسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.

4 - نەپلە نامازلارنى پاراخوت، ئايروپىلان، ماشىنا قاتارلىق قاتناش قۇراللىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئوقۇشىمۇ جائىزدۇر. قاتناشنىڭ يۆنىلىشى قىبلىگە ئۇدۇل كەلمىگەن بولسىمۇ، قاتناش يۈزلەنگەن تەرەپكە قاراپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا قىبلىگە قاراش شەرت قىلىنمايدۇ. چۈنكى دىنىمىزدا قىيىنچىلىق يوقتۇر. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ تەرجىمىسى: «مەشرىقمۇ ۋە مەغرىبمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنمەڭلار ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر.» [بەقەر سۈرىسى 115- ئايەت]

5 - نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا قۇدرىتى يېتىدىغان ھاللاردىمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. لېكىن ئۆزرىسىز ئولتۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابى، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىدىن كەمرەك بولىدۇ. نەپلە نامازنى ئۆرە تۇرۇپ باشلاپ، كېيىن ئولتۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك نەپلە نامازلارنى بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ جائىزدۇر.

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار تۆۋەندىكىچە:

1 - بامدات نامىزىدىن كېيىن.

2 - ئەسىر نامىزىدىن كېيىن.

3 - شام نامىزىدىن بۇرۇن.

4 - پەرز نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىلى ئاز قالغاندا ياكى جامائەت نامىزى باشلانغاندا.

5 - جۈمە كۈنلۈكتە خاتىب مۇنبەرگە چىققاندىن جۈمەنىڭ پەرزى ئوقۇلۇپ بولغىچىلىك.

6 - نامازغا تەكبىر ئېيتىلغاندىن كېيىن. ئەمما بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا بولىدۇ.

7 - ھېيت نامىزى ئوقۇشتىن ئاۋۋال مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىدتە نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما نامازدىن كېيىن مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ، ئۆيدە ئوقۇش جائىزدۇر.

8 - تەرەت قىستاپ قالغاندا.

9 - تائام ھازىرلىنىپ قالغاندا.

10 - «ئەرەفات»تىكى پېشىن بىلەن ئەسىر ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ئىككى ناماز ئارىسىدا نەپلە ناماز ئوقۇش ۋە «مۇزدەلىفە»دىكى شام بىلەن خۇپتەن ئىككى

نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ئىككى ناماز ئارىسىدا نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 15 - بەت]

نەپلە نامازلارنىڭ تۈرلىرى

1- تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ـــ مەسجىدنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھقا كۆرسىتىلگەن ھۆرمەت ۋە سالام دېمەكتۇر. قانداقلا بىر ۋاقىتتا، قايسىبىر مەقسەت بىلەن مەسجىدكە كىرگەن مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيەتۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {إذا دَخَلَ أَحَدُكُم المسجدَ فَلا يَجلِسْ حتّى يُصليَ رَكعَتَين} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار مەسجىدكە كىرگىنىدە ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇماستىن ئولتۇرمىسۇن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى مەسجىدكە كىرىپ، ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدۇ. ئۇنى ئوقۇماستىن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ، يەنە تۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ. مەسجىدكە زىيارەت، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە باشقا قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن كىرگەن مۇسۇلمان كىشى بۇ نامازنى ئوقۇيدۇ. ئەمما مەسجىدكە قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن كىرىش تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ئورنىنى تولدۇرىدۇ. يەنى مەسجىدكە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن كىرگەن كىشى ۋاقىت تار كەلسە تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ.

مەسجىدتە ئەلىم ئېلىش ياكى مەسجىدنى رېمونت قىلىش ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن مەسجىدكە كۈندە بىر قانچە قېتىم كىرىشكە مەجبۇر بولىدىغان كىشى بىر قېتىملا تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسا يېتەرلىكتۇر. جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كىرگەن كىشىلەر ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ياكى ئولتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، تۇرۇپ ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىقىشى بىلەن ناماز ئوقۇشقا ۋە سۆز قىلىشقا بولمايدۇ. خۇتبىنى قولاق سېلىپ ئاڭلاش ۋاجىبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: {إذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ: أَنصِتْ، يَوْمَ الجُمُعَةِ، وَالإِمَامُ يَخْطُبُ، فَقَدْ لَغَيْتَ} تەرجىمىسى: « ئىمام جۈمەنىڭ خۇتبىسىنى ئوقۇۋاتقاندا، يېنىڭدىكى ھەمراھىڭغا ”جىم ئولتۇر، خۇتبىنى تىڭشا“ دېيىشىڭنىڭ ئۆزىمۇ خۇتبىنى تىڭشىمىغانلىق بولىدۇ.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇش بىلەن مەشغۇل بولۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، كىشىلەرنىڭ

مۆرىلىرىدىن ئاتلاپ يۈرگەن بىراۋنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا «ئولتۇر! (جامائەتكە) ئازار بەردىڭ» دەپ كايىغان. [ئەھمەد، نەسائىي، ئىبنى ماجە ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

چۈنكى خۇتبىنى تىڭشاش ۋاجىب، تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇش سۈننەتتۇر. مەلۇمكى ۋاجىبنى ئورۇنلاش سۈننەتنى ئورۇنلاشتىن مۇھىم ۋە ئەۋزەلدۇر. شۇڭا خۇتبىنى تىڭشاش تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىدىن زۆرۈردۇر.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى دەلىل قىلغان: {**إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَالإِمَامُ يَخْطُبُ، فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ**} تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار جۈمە نامىزىغا كەلگەندە، ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ، ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسۇن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

يەر يۈزىدىكى جىمى مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتى كىرگۈچىلەرنىڭ ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇشى بىلەن ئىپادىلەنگىنىدەك، مەسجىدى ھەرەمنىڭ ھۆرمىتى كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. [بداية التهد 1 - توم 158 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم115 - بەت، مراقي الفلاح 88 - بەت]

2 - چاشگاھ نامىزى

چاشگاھ — قۇياش تولۇق چىقىپ بولغاندىن باشلاپ پېشىن ۋاقتىغا 45 مىنۇت قالغىچىلىك بولغان ۋاقىتلار دېمەكتۇر. چاشگاھ ۋاقتىدا ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش تەكىتسىز سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**مَنْ حَافَظَ عَلَى شُفْعَةَ الضحَى غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلُ زَبَدِ الْبَحْرِ**} تەرجىمىسى: «كىمىكى ئىككى رەكئەت چاشگاھ نامىزى ئوقۇشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرى دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

چاشگاھ نامىزى ئىككى رەكئەت ئوقۇلغىنىدەك، تۆت ياكى سەككىز رەكئەتمۇ ئوقۇلىدۇ.

3 - تەھەججۇد (كېچە) نامىزى

تەھەججۇد — كېچىدە ئاللاھ تائالانىڭ تائەت - ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولۇش دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ: {**كَانُوا قَلِيلاً مِنَ الْلَيلِ مَا يَهْجَعُونَ**} تەرجىمىسى: «ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى.» [زارىيات سۈرىسى 17 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: {**عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَهُوَ قُرْبَةٌ إِلى رَبِكُمْ وَمَكْفَرَةٌ لِلسيئَاتِ وَمَنْهَاةٌ لِلإِثْمِ**} تەرجىمىسى: «تەھەججۇدنى تەرك قىلماڭلار. ئۇ سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ياخشى زاتلارنىڭ ئادىتىدۇر. ئۇ، سىلەرنىڭ ئاللاھقا

يېقىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋەسىلە، خاتالىقلارنى ۋە گۇناھلارنى يوققا چىقارغۇچى ھەم ئۇلاردىن يىراق قىلغۇچىدۇر.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

تەھەججۇدنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**أَفْضَلُ الصلاةِ، بَعْدَ الصلاةِ الْمَكْتُوبَةِ، الصلاةُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ**} تەرجىمىسى: «پەرز نامازلاردىن قالسا، ئەڭ ئەۋزەل ناماز كېچىنىڭ ئاخىرقى يېرىمىدا ئوقۇلغان (تەھەججۇد) نامىزىدۇر.» [مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلد 176 - بەت]

قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇش سەجدىدە ئۇزۇن تۇرغاندىن ياخشىدۇ. چۈنكى قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇش ئارقىلىق قىرائەت كۆپرەك ئوقۇلىدۇ، سەجدىدە ئۇزۇنراق تۇرۇش ئارقىلىق تەسبىھ كۆپرەك ئوقۇلىدۇ. شۈبھىسىزكى، قۇرئان ئوقۇش تەسبىھ ئېيتقاندىن ئەۋزەلدۇر. [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 48 - بەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قانداق ئوقۇلغان ناماز ئەڭ ئەۋزەل ناماز؟ دەپ سورالغىنىدا: {**طولُ القُنوتِ**} تەرجىمىسى: «قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇلغان ناماز – ئەڭ ئەۋزەل نامازدۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن. [مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

تەھەججۇد نامىزىدا مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

{**اللهُم لَكَ الحَمْدُ أنتَ قَيِّمُ السمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِن وَلَكَ الْحَمْدُ، لَكَ مُلْكُ السمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِن، وَلَكَ الْحَمْدُ أنتَ نُورُ السموَاتِ وَالأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أنتَ الحَق، وَوَعْدُكَ الْحَق ، وَلِقَاؤُكَ حَق، وَقَوْلُكَ حَق، وَالْجَنةُ حَق، وَالنارُ حَق، وَالنبِيونَ حَق، وَمُحَمدٌ - صَلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلمَ - حَق، وَالساعَةُ حَق، اللهُم لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِى مَا قَدمْتُ وَمَا أَخرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنتَ الْمُقَدمُ وَأَنتَ الْمُؤَخرُ، لاَ إِلَهَ إِلا أَنتَ**} .

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچىسەن. جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنىڭ پادىشاھىسەن. جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنىڭ نۇرىسەن. جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ھەقسەن، ۋەدىلىرىڭ ھەق، سۆزۈڭ ھەق، سەن بىلەن ئۇچرىشىشىمىز ھەق، جەننەت ھەق، دوزاخ ھەق، قىيامەت ھەق، پەيغەمبەرلەر ھەق، مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) ھەقتۇر. ئى ئاللاھ! ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا يۆلەندىم، ساڭا ئىمان كەلتۈردۈم، ساڭا قايتتىم، سېنىڭ ئۈچۈن دەۋالاشتىم ۋە ئىشلىرىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئىلگىرى قىلغان ۋە كېيىن قىلغان، ئاشكارا قىلغان ۋە يوشۇرۇن قىلغان جىمى گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سېنىڭ باشلىنىشىڭ يوق، سەن مەڭگۈلۈكسەن، سەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

سەھەرلەردە ئاللاھ تائالادىن كۆپلەپ مەغپىرەت تىلەش ۋە ئىستىغفارنى كۆپ ئېيتىش مۇستەھەب ئەمەللىرىدىن بولۇپ، ساۋابى كۆپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىستىغفارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سەييىدۇلئىستىغفار (ئىستىغفارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى)مۇنۇ ئىستىغفاردۇر: {**اَللهُم أنتَ رَبّي لاَ إِلَهَ إلا أنتَ، خَلَقْتَني وَأنا عَبْدُكَ وَأنا عَلى عَهْـدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أعُوذُ بِكَ مِنْ شَر مَاصَنَعْتُ، أبوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَي، وَأبوءُ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لي، فَإنـهُ لاَيَغْفِرُ الذُنوْبَ إلا أنتَ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىمسەن، سەندىن باشقا مەبۇد يوق، سەن مېنى ياراتتىڭ، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن، مەن (پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق مەندىن ئالغان) ئەھدەڭنى ۋە ۋەدەڭنى كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تىرىشىمەن. ساڭا سېغىنىپ ئىشلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. ماڭا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىڭنى تونۇيمەن ۋە گۇناھلىرىمنى ئېتىراپ قىلىمەن. ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ھەقىقەتەن گۇناھلارنى سەندىن بۆلەك مەغپىرەت قىلغۇچى يوقتۇر.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

تەھەججۇد نامىزىنىڭ كەيپىيىتى

تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە بىر سالام بىرىپمۇ ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇش ئەۋزەلرەكتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە نامىزى ئىككى، ئىككى قىلىنىپ ئوقۇلىدۇ»دەپ كۆرسەتكەن. [مۇسلىم رىۋايىتى]

بۇ ھەدىس، تەھەججۇد نامىزىنى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇشنىڭ ئەۋزەللىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما، ھەر بىر تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ.

تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەتتىن سەككىز رەكئەتكىچە ئوقۇلىدۇ. [نور الإيضاح ونجـاة الأرواح 26 - بەت]

تەھەججۇد نامىزىنىڭ ۋاقتى

بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرگە ئاساسلانغاندا، تەھەججۇد نامىزىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ۋاقتى كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ ئاخىرقىسىدۇر. بۇ ۋاقت دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولىشى ۋە گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن ئەڭ مۇناسىپ ۋاقتلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**يَنْزِلُ رَبنا تبارَكَ وتعالى كُل لَيْلَةٍ إلَى السمآءِ الدنيَا حِيْنَ يَبقى ثُلُثُ اللَيْـل الآخـرُ يقُولُ: مَن يَدعُوني فأسْتَجِيْبَ لَه، مَن يَسْألني فأعطِيَه، وَمَنْ يَسْتَغْفِرُني فأغْفِرَلَهُ**} تەرجىمىسى: «ئاللاھ كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى قالغاندا، دۇنيا ئاسمىنىغا (بىرىنچى قەۋەت ئاسمانغا) چۈشىدۇ ۋە ”كىمكى ماڭا دۇئا قىلىدىكەن، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، كىمكى مەندىن ھاجىتىنى سورايدىكەن، سورىغان نەرسىسىنى بېرىمەن، كىمكى مەندىن مەغپىرەت

تىلەيدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىمەن“ دەپ نىدا قىلىدۇ.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

تەھەججۇد نامىزىنىڭ ھۆكمى

تەھەججۇد نامىزىنى ئوقۇش تەكىتسىز سۈننەتتۇر.

ئىككى ھېيت كېچىلىرىدە، قەدىر كېچىسىنىڭ شەرىپىگە نائىل بولۇش ئۈچۈن رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىنىڭ كېچىلىرىدە، زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈنىنىڭ كېچىلىرىدە ۋە بارائەت(شەبان ئېيىنىڭ 15 – كېچىسى) ئويغاق ئىبادەت قىلىشنىڭ ساۋابى ناھايىتى كۆپتۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: {**كَانَ رَسُـولُ اللّٰهِ، إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ، أَحْيَا اللَّيْلَ وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ وَجَـدَّ وَشَـدَّ الْمِئْـزَرَ**} تەرجىمىسى: «رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنى كىرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى ئۇخلىمايتتى، ئائىلىسىدىكىلەرنى ئويغىتاتتى ۋە ئىبادەتكە بېلىنى باغلايتتى.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇلھەججىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈنىنىڭ پەزىلىتى توغرۇلۇق مۇنداق دېگەن: {**مَا مِنْ أَيَّامٍ أَحَبُّ إِلَى اللهِ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ، يَعْدِلُ صِيَامُ كُلِّ يَوْمٍ مِنْهَا صِيَامَ سَنَةٍ وَقِيَامُ كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْهَا بِقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ**} تەرجىمىسى: «ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالاغا زۇلھەججىنىڭ ئاۋۋالقى ئون كۈنىدىنمۇ يېقىملىق كۈن يوقتۇر، ئۇنىڭ ھەربىر كۈنىنىڭ روزىسى بىر يىللىق روزىغا، ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ھەربىر كېچىسى قەدىر كېچىسىگە تەڭ كېلىدۇ.» [تىرمىزى رىۋايىتى]

بارائەت كېچىسى توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**إِذَا كَانَـتْ لَيْلَـةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، فَقُومُوا لَيْلَهَا وَصُومُوا نَهَارَهَا. فَإِنَّ اللهَ يَنْزِلُ فِيهَا لِغُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى سَمَاءِ الـدُّنْيَا. فَيَقُولُ: أَلاَ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ لِي فَأَغْفِرَ لَهُ أَلاَ مُسْتَرْزِقٌ فَأَرْزُقَهُ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْـرُ**} تەرجىمىسى: «شەبان ئېيىنىڭ 15 - كۈنى كەلگەندە، ئۇنىڭ كېچىسىنى ئىبادەت بىلەن، كۈندۈزىنى روزا تۇتۇش بىلەن ئۆتكۈزۈڭلار. ئۇ ئاخشىمى كۈن پېتىش بىلەنلا ئاللاھ تائالا بىرىنچى ئاسمانغا چۈشىدۇ ۋە شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە ”مەندىن مەغپىرەت سورايدىغانلار بولسا، مەغپىرەت قىلىمەن، مەندىن رىزىق تىلەيدىغانلار بولسا رىزىق بېرىمەن“ دەپ جاكارلايدۇ.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

ئەمما بۇ نامازلارنىڭ قايسىبىرىنى مەسجىدلەردە جامائەت بىلەن ئوقۇش مەكرۇھ دېيىلگەن. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 27 - بەت]

بىراق مەسجىدلەردە ئوقۇلسىمۇ بۇ نامازلارنىڭ دۇرۇسلىقىدا شەك يوق.

خەلقىمىز ئارىسىدا بارئەت ئېيى، بارئەت كېچىسى ياكى شەئبان ئېيىنىڭ 15 - كۈنى تۇغرىسىدا ھەرخىل تالاش - تارتىشلار بار. تۆۋەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئايدىكى ئەمەللىرىنى بايان قىلىمىز:

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا ئايلاردا شەئبان ئېيىدىكىدەك كۆپ روزا تۇتمايتتى. شەئباندا تولۇق دېگۈدەك روزا تۇتاتتى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

دېمەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەئبان ئېيىنى ياخشى، سالىھ ئەمەللەر، بولۇپمۇ روزا بىلەن ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرەتتى. يۇقىرىدىكى روشەن ھەدىسلەر مەۋجۇد ئىكەن ئارتۇق ئىزاھنىڭ ئەھمىيىتى يوق.

ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاللاھ تائالا شەئبان ئېيى يېرىملاشقان كۈنى كېچىسى بەندىلىرىگە كۆزىتىپ، ئۇلارنىڭ مۇشرىك، ئاداۋەتخور، ھەسەتخورلىرىدىن باشقىلىرىنىڭ بارلىق گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.» [ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، «سەھىھ»ھەدىس]

بۇ ھەدىسنى ئۆلىمالار تۆۋەندىكىچە ئىزاھلايدۇ: يەنى بۇ كېچىدە ئاللاھ تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن، ئۇنىڭدىن ھاجىتىنى تىلەشنىڭ ئورنىغا مەخلۇقلاردىن ھاجىتىنى راۋا قىلىپ بېرىشنى ياكى ئاللاھ بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدا ۋاسىتىلىك رول ئويناپ بېرىشنى سورىغان، مەخلۇقلارنىڭ ھۆكمىنى ئاللاھنىڭ ھۆكمىدىن ئارتۇق كۆرگەن، قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن بەلگىلىمىلەرنى ئىنكار قىلغان ياكى ئۇنىڭغا مەسخىرە ئارىلاشتۇرغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىمات ۋە يوليورۇقلىرىغا ئېتىبارسىز قاراپ، ئۇنى نەزىرىدىن ساقىت قىلغان كىشىلەرنى ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا بۇ كېچىدە مەغپىرەت قىلمايدۇ. يەنە بۇ ھەدىستە قەلبىگە ھەسەت ۋە ئاداۋەت ئوتلىرى ھۆكۈمران بولۇۋالغان، ھاكاۋۇرلۇق ئازگاللىرىدىن ئۆزلىرىنى قۇتقۇزالمىغان كىشىلەرنىڭ بۇ كۈندىكى مەغپىرەتتىن نەسىۋە ئالالمايدىغانلىقىغا ئىشارەت بېرىلىدۇ.

شەئبان ئېيىنىڭ 15 - كۈنى كېچىسىنى نۇرغۇن كىشىلەر بارئەت كېچىسى دەپ ئاتىشىدۇ ۋە بۇ كېچىدە ئىبادەت نامى بىلەن نۇرغۇن بىدئەت ئەمەللەرنى قىلىشىدۇ. تۆۋەندە ئەمەللەرنى قىسقىچە ئەسكەرتىپ ئۆتىمىز:

— بارئەت كېچىسى — بارئەت نامىزى دەپ، مەخسۇس بۇ كېچىدە يۈز رەكئەت ناماز ئوقۇش.

— كىشىلەردىن بىھاجەت بولىدۇ، بالا - قازادىن يىراق تۇرىدۇ ۋە ئۆمۈر ئۇزۇن بولىدۇ، دەپ ئالتە رەكئەت ناماز ئوقۇش.

— بارئەت كېچىسى دۇئاسى دەپ، بۇ كېچىگە ئاتاپ دۇئا قىلىش.

— بۇ كېچىنى شىبى قەدىر كېچىسى دەپ ئېتىقاد قىلىش.

ئىسلام ھېچقاچان ۋە ھېچقانداق يەردە قەستەن گۇناھ سادىر قىلىش، جىنايەت ۋە ئاسىيلىققا يول قويمايدۇ ۋە قويمىغان. شۇڭا بۇ ئاينىڭ پەزىلىتىنى ئۆز خىيالى قاراشلىرىمىز بويىچە سۇيئىستېمال قىلماسلىقىمىز، ھالاكەت يولىغا مېڭىپ كەتمەسلىكىمىز لازىم.

بىزنىڭ بۇ ئايدا قىلىدىغان ئىبادەتلەر ھەققىدىكى تەۋسىيىمىز مۇنداق: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش كۆپ روزا تۇتۇش، قۇرئان ئوقۇش، كۆپلەپ ياخشى سالىھ ئەمەللەرنى قىلىش، ئەمما بارئەت كېچىسى ياكى باشقا كۈنلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ، شەرىئەت بەلگىلىمىلىرىدە ھېچ ئاساسى بولمىغان ئىبادەتلەر بىلەن شوغۇللانماي، بۇ ئاي ۋە باشقا ئايلارنىڭ ئىمكان يار بەرگەن كۈن ۋە ۋاقىتلىرىدا ئىبادەت ۋە ياخشى ئەمەللەر بىلەن كۆپرەك شۇغۇللىنىش ياخشى ئەمەلگە ياتىدۇ.

ئەمما رەجەب(قەمەرىيە 7 - ئاي)نىڭ ئاۋۋالقى جۈمە كۈنىدە ئوقۇلىدىغان رەغائىب نامىزى شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغان بىدئەت(دىندا بۇيرۇلمىغان)نامازدۇر. [الفقه الإسلامي وادلته2 - توم 49 -بەت]

4 - تاۋاپ نامىزى

كەبىنى تاۋاپ قىلغان كىشىنىڭ تاۋاپىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولۇپ، مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى تەكىتسىز سۈننەتتۇر. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەججىسىنى بايان قىلغان ھەدىسىدە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلغان: **{قَدِمَ النبي صلى الله عليه وسَلَمَ فَطَافَ بِالْبَيتِ سَبعاً وصلى خَلْفَ المقامِ رَكْعَتَيْنِ}** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىپ بولۇپ، مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئەمما مەسجىدى ھەرەمدە ئادەم كۆپ بولغان قىستىلاڭغۇ چاغلاردا باشقىلارنىڭ تاۋاپ قىلىشىغا توسالغۇ بولماسلىق ئۈچۈن بۇ نامازنى مەسجىدى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

ناماز بامداتتىن كېيىن قۇياش تولۇق چىقىپ بولمىغىچە، ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچە تاۋاپ نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر. [الدر المختار1 - توم 343 - بەت]

5 - تەۋبە نامىزى

گۇناھ سادىر قىلغان كىشى دەرھال تەۋبە قىلىشى لازىم. تەۋبىدىن كېيىن، تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى ۋە گۇناھى ئۈچۈن ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىشى،

گۇناھىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىغا ۋاستە بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: {**ما من عبد مذنب فقام فتوضأ فأحسن الوضوء ثم قام فصلى واستغفر من ذنبه الا كان على الله حقا ان يغفرله**} تەرجىمىسى: «قانداقلا بىر گۇناھكار بەندە(گۇناھ ئىشلىگىنىگە پۇشايمان قىلىپ) تاھارەتنى ئوبدان ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدىكەن ۋە گۇناھىغا مەغپىرەت سورايدىكەن، ئاللاھنىڭ ئۇنى — ئۆز پەزلى بىلەن — مەغپىرەت قىلىش ھەققىدۇر.» [ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلت 214 - بەت]

6 - ئىستىخارە نامىزى

ئىستىخارە — ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق سوراش دېمەكتۇر. بىرەر ئىشنىڭ خەيرلىك بولۇپ - بولماسلىقى توغرۇلۇق ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن مەنىۋي ئىشارەت ئېلىشنى خالىغان كىشى ياتىدىغان ۋاقىتىدا ئىككى رەكئەت ئىستىخارە نامىزى ئوقۇيدۇ. ئىستىخارە نامىزى خۇددى بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغانىدەك ئوقۇلىدۇ. ئۇنىڭ دەسلەپكى رەكئىتىدە «كافىرۇن»سۈرىسىنى، ئىككىنچى رەكئىتىدە« ئىخلاس»سۈرىسىنى ئوقۇش ئەۋزەل دېيىلگەن. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىستىخارە دۇئاسى ئوقۇلىدۇ ۋە تاھارەت بىلەن قىبلىگە قاراپ ياتىدۇ. ئىستىخارە قىلغان كىشىنىڭ چۈشىدە بىر نەرسە كۆرۈشى شەرت ئەمەس. پەقەت ئىستىخارە قىلغاندىن كېيىن، كۆڭۈلنىڭ مايىللىقى كۆچلۈكرەك بولغان ئىشقا تەۋەككۇل قىلىشتا زىيان يوقتۇر. ئىستىخارە ئېزى بىر قېتىم، كۆپى يەتتە قېتىمغىچە قىلىنىدۇ.

ئىستىخارە دۇئاسى

{اَللهُم إِني أَسْتَخِيْرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيْمِ فَإِنكَ تَقْدِرُ وَلاَ أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلاَ أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ اَللهُم فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرًا لِي فِي دِيِني وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي وَ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُم بَارِكْ لِي فِيهِ اَللهُمَ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ شَرٌّ لِي فِي دِيِنِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُم رَضِنِي بِهِ.}

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ چەكسىز ئىلمىڭگە سېغىنىپ سېنىڭدىن ياخشىلىق سورايمەن، سېنىڭ قۇدرىتىڭگە سېغىنىپ سېنىڭدىن كۈچ - قۇۋۋەت تىلەيمەن، سېنىڭ ئۇلۇغ پەزلىڭدىن سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن، مەن ئاجىزمەن. سەن ھەممىنى بىلىسەن، مەن بىلمەيمەن. سەن يوشۇرۇن غەيبلەرنى بىلگۈچىسەن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ بۇ ئىشىم (ھاجىتىنى ئېيتىدۇ) مېنىڭ دىنىم، دۇنيالىقىم ۋە ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھازىردا ۋە كېلىچەكتە ياخشى بولىدىغان بولسا، ئۇنى ماڭا تەقدىر قىلغىن ۋە ماڭا ئۇنى ئاسان قىلغىن، ئاندىن ئۇنىڭدا ماڭا بەرىكەت ئاتا قىلغىن. ئەگەر بۇ ئىشىم مېنىڭ دىنىم، دۇنيالىقىم ۋە ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھازىردا ۋە كېلىچەكتە زىيانلىق بولسا، ئۇنى مەندىن

يـراق قىلغىـن ۋە مېنىمۇ ئۇنىڭدىن يـىراق قىلغىـن، نەدىلا بولمىسۇن ماڭا ياخشـىلىقنى نەسىب قىلغىن. ئاندىن مېنى ئۇنىڭ بىلەن مەمنۇن قىلغىن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئاللاھ تائـالادىن ياخشـىلىق سورىغان ۋە كىشـىلەر بىلـەن كېڭىشـىپ ئىش كۆرگەن ئادەم كېيىنكـى پۇشـايماندىن خـالىي بولىـدۇ. ئـاللاھ تائـالا قـۇرئان كەرىمـدە مۇنـداق دەپ كۆرسەتكەن: {وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ} تەرجىمىسى: «ئىشتا ئۇلار بىلـەن كېڭەشكىن، ئانـدىن بىـر ئىشقا بەل باغلىساڭ ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلغىـن.» [ئال ئىمران سۈرىسى 159 ـ ئايەت]. بىرەر ئىشتا ئاللاھ تائالاغا ئىستىخارە قىلغاندىن كېيىن، كۆڭۈل تارتقان بويىچە ئىش كۆرۈشتە ياخشىلىق باردۇر. بەلكى بەزىدە خەيرلىك ئىش چۈشىدە ئايان بولۇشىمۇ مۇمكىن.

7 ـ هاجەت نامىزى

دۇنيـا ۋە ئاخىرەتكـە مۇناسـىۋەتلىك ئېھتىيـاجى بولغـان كىشـى تاھارەتنى كامىـل ئېلىـپ ئىككـى رەكئـەت نامـاز ئوقۇيـدۇ، نامـازدىن كېيىـن ئـاللا تائالاغـا ھەمـدۇ سانا ۋە پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىـدۇ. ئاندىن هاجەت دۇئاسىنى (ياكى ئۆزى بىلىـدىغان دۇئالارنى) ئوقۇپ بولۇپ، هاجىتىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئاللاھتىن سورايدۇ.

پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسـالام بىـر ھەدىسـىدە مۇنـداق دېگـەن: «ئاللاھقا ياكى ئىنسانلاردىن بىرەرسىگە هـاجىتى بولغان ئـادەم، كامىـل تاهـارەت ئېلىـپ ئىككى رەكئـەت ناماز ئوقۇسۇن، ئاندىن ئاللاھقا ھەمدۇ سانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن ۋە مۇنۇ دۇئانى ئوقۇسۇن: {لا إِلَـهَ إلاّ اللهُ الْحَلِيمُ الكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، وَالْحَمْدُ للهِ رَبِّ العَـالَمِينَ . أَسْـأَلُكَ مُوْجِبَـاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمِ مَغْفِرَتِكَ وَالْعِصْمَةَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلاَمَةَ مِنْ كُلِّ إِثْـمٍ ، اَللّهُـمَّ لاَتَدَعْ لَنَا ذَنْباً إِلاَّ غَفَرْتَهُ وَلاَ هَمّاً إِلاَّ فَرَجْتَهُ وَلاَ حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضاً إِلاَّ قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ}.

تەرجىمىسـى: «ئـاللاھتىن باشـقا ھـەقىقىي ئـىلاھ يوقتـۇر، ئـۇ تولىمـۇ ھەلىمـدۇر، ئۇلـۇغ ئەرشـنىڭ ئىگىسـى بولغـان ئـاللاھ بارچە نوقسانلاردىن پـاكتۇر. ھەمـدۇ سـانا ئالەملـەرنىڭ پەرۋەردىگـارى بولغـان ئاللاھقـا خاسـتۇر. ئـى ئـاللاھ! سـېنىڭدىن سـېنىڭ رەھمىتىڭگـە ئېرىشتۈرىدىغان ئەمەلنى، مەغپىرىتىڭگە مۇيەسسەر قىلىـدىغان تەۋبىنى، مېنـى ھـەر قانـداق گۇناھتىن ساقلىشىڭنى، پۈتۈن ياخشـىلىقلارغا ئېرىشتۈرىشىڭنى ۋە ھەرقانـداق يامانلىقتىن ئامان قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! مېنىـڭ پۈتۈن گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىـن، بارلىق قىيىنچىلىقلىرىمنى ھەل قىلىـپ بەرگىن ۋە سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىشىم ئۈچۈن تۈرتكە بولىدىغان ھەر قانداق هاجەتلىرىمنى راۋا قىلىپ بەرگىن. ئى رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ئەڭ شەپقەتلىكى بولغان ئاللاھ!».

ئانـدىن دۇنيـا ۋە ئاخىرەتلىـك ئىشـلىرىغا ئائىـت خالىغـان هاجـەتلىرىنى سـورايدۇ.» [تىرمىزىي، نەسائىي ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

8 - ئەۋۋابىين نامىزى

ئەۋۋابىين — ئاللاھ تائالا تەرەپكە تەۋبە بىلەن قايتقۇچىلار دېگەنلىكتۇر. ئەۋۋابىين نامىزى شام نامىزىدىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. سانى ئالتە رەكئەت بولۇپ، ئالتە رەكئەتتە بىرلا سالام بېرىپ ياكى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىردىن سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. قۇرئان كەرىمدە: {فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا} تەرجىمىسى: «ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلىپ تۇرغۇچىلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر» دەيدۇ. [ئىسرا سۈرىسى 25 - ئايەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى شام نامىزىدىن كېيىن ئالتە رەكئەت ناماز ئوقۇيدىكەن، ئۇنىڭ خۇددى دېڭىزنىڭ كۆپىكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ. [تىرمىزى، ئىبنى ماجە، تەبەرانىي رىۋايىتى]

جىنازە نامىزى

مۇلاھىزە:

ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان ئادەم، مەيلى ئۇ ھاياتىدا تائەت - ئىبادەت بىلەن ئۆتكەن تەقۋادار بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتتىن بىغەم، غەپلەت ئىچىدە ئۆتكەن ئاسىي — گۇناھكار بەندە بولسۇن، ئۇ ئۆلگەن ۋاقىتىدا، ئۆزىنىڭ چوقۇم ئىسلامى يوسۇندا دەپنە قىلىنىشىنى ياقتۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى ھەم ئۇرۇق — تۇغقانلىرىمۇ، ئۇنى مۇسۇلمانچە يەرلەشنى خالايدۇ.

مېيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش، جىنازە نامىزىنى ئوقۇش، قەبرىگە ئېلىپ بېرىش، دەپنە قىلىش قاتارلىق بىر قاتار ئىسلامىي قائىدە — يوسۇنلاردىن كۆپىنچە كىشىلەرنىڭ خەۋىرى يوق. جىنازە نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلارمۇ ھازىرقى ئۇيغۇر جەمئىيىتىمىزدە كۆندىن — كۈنگە ئازىيىپ بارماقتا. بۇ تولىمۇ ئېچىنىشلىق ئىش. چۈنكى كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىنىڭ قائىدە — تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىشكە بۇ نامازلارنى ئوقۇشنى خالىغانلار موھتاج. شۇڭا ناماز ئوقۇشنى خالىمىغانلار بۇ نامازلارنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى سۈرۈشتە قىلىپ كەتمەيدۇ، ئۆگىنىشكىمۇ ئىنتىلمەيدۇ. ئەمما جىنازە نامىزى باشقىچە، جەمئىيەتتىكى «مەن مۇسۇلمانمەن» دەپ يۈرگەن ھەر قانداق ئۇيغۇر ئۆزىنىڭ قەدىرلىك ئاتا — ئانىسىنى ۋە باشقا سۆيۈملۈك، ئەزىز تۇغقانلىرىنى مۇسۇلمانچە قائىدە — يوسۇندا يەرلەشنى خالايدۇ.

چۈنكى بىر نەرسىسى ئۆلگەن كىشىنىڭ كۆڭلى سۇنىدۇ، ئۆلگەن كىشىگە ئىچ ئاغرىتىدۇ، ئۇنىڭ ئاخىرەتكە ئاللاھ تائالا كۆرسەتكەن يوسۇندا بېرىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن مېيىتنى ئىسلامىي يوسۇندا يۇيۇپ كېپەنلەش، نامىزىنى ئوقۇش، قەبرىگە ئېلىپ بېرىش ۋە دەپنە قىلىش قائىدىلىرىنى ئۆگىنىشكە زور ئېھتىياجلىق بولىدۇ.

خۇسۇسەن، غەيرى ئىسلامىي مەملىكەتلەردە باشايدىغان ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىز، ئۇ مەملىكەتلەر ۋە جەمئىيەتلەردە مۇسۇلمانلار ئاز بولغانلىقتىن، ئۆلۈكلىرىنى ئىسلامىي يوسۇندا دەپنە قىلىش قائىدىلىرىنى ئۆگىنىشكە تېخىمۇ زور ئېھتىياجلىقتۇر. شۇ ۋەجىدىن مەن جىنازە نامىزىنى ئىمكان قەدەر كېڭەيتىپ، چۈشىنىشلىك ۋە تەپسىلىي يېزىشقا ئەھمىيەت بەردىم.

ئۆلۈمنىڭ ھەقىقىتى

ئۆلۈم — جاننىڭ بەدەندىن ئايرىلىشى بولۇپ، ئۇ پانىي ئالەم بىلەن باقىي ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆۋرۈك. بۇدۇنيا ئاخىرەتنىڭ ئېكىنزارلىقىدۇر. بۇ دۇنيادىكى ھاياتىدا ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ ۋە ھېساب بېرىشى ئاسان بولىدۇ. شۇنداقلا، جەننەتلەردە مەڭگۈ قالغۇچىلاردىن بولىدۇ. ئەمما ھاياتىنى كۇپرى، زالالەت ۋە گۇناھ ـ مەسىيەتلەر بىلەن ئۆتكۈزگەنلەر ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولغۇچىلاردۇر.

ئۆلۈم — بىر ئالەمدىن يەنە بىر ئالەمگە يۆتكىلىش بولۇپ، ئۇ ھەرگىز مەڭگۈلۈك يوقىلىش ئەمەس.

ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش

ھەر ۋاقىت ئۆلۈمنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈش يولىدا تىرىشىش كاتتا ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى ئۆلۈمنى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈشكە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: {**أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَـاذِمِ اللَّـذَاتِ**} يەنى «ئۆلۈمنى كۆپ ياد ئېتىڭلار.» [تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىش، گۇناھلارغا تەۋبە قىلىش ۋە تائەت ـ ئىبادەتكە يۈزلىنىش بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: {**فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْـرِكْ بِعِبَـادَةِ رَبِّـهِ أَحَـدًا**} تەرجىمىسى: «كىمكى، پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن (يەنى ساۋابىنى ئۈمىد قىلىپ ئازابىدىن قورقىدىكەن)، ياخشى ئىش قىلسۇن. پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن.» [كەھف سۈرىسى 110 - ئايەت]

كېسەل يوقلاش

كېسەل يوقلاش كاتتا ساۋابلىق ئىش بولۇپ، جەمئىيەت كىشىلىرى ئوتتۇرىسىدا مېھرى ـ مۇھەببەت ۋە ئىناقلىقنى كاپالەتلەندۈرىدىغان بىر ئېسىل پەزىلەت. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ: إِذَا لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ. وَإِذَا دَعَـاكَ فَأَجِبْهُ. وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ. وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَسَمِّتْهُ. وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ. وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ**}

تەرجىمىسى: «بىر مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلمان قېرىندىشى ئۈستىدىكى ھەققى ئالتە بولۇپ، ئۇلار: ئۇنىڭغا ئۇچراشقىنىڭدا سالام بېرىشىڭ، سېنى چاقىرسا ھازىر بولىشىڭ، سەندىن نەسىھەت قىلىشىڭنى سورىسا نەسىھەت قىلىشىڭ، تۈشكۈرسە «ئەلھەمدۇ لىللاھ» دېيىشىڭ، ئاغرىپ قالسا يوقلىشىڭ، ۋاپات بولسا جىنازىسىغا ھازىر بولىشىڭدۇر.» [بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېسەل يوقلىغاندا مۇنۇ دۇئانى يەتتە قېتىم ئوقۇيتتى: {أسْأَلُ اللهَ العَظِيمَ رَبَّ العَرْشِ العَظِيمِ أنْ يَشْفِيكَ} تەرجىمىسى: «ئۇلۇغ ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ ئاللاھتىن سىزگە شىپالىق تىلەيمەن.» [تىرمىزىي ۋە ھاكىم رىۋايىتى]

سەكراتتىكى كىشىنىڭ تەۋبىسى ۋە ئىمانى

پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىرلىككە كەلگەن ئىمان ئېيتىپ تىن سەكراتقا چۈشكەندە ياكى ئۆلىدىغانلىقى ئۆزىگە شەكسىز ئايان بولغان ۋاقىتتا ئېيتقان ئىماننىڭ قوبۇل بولمايدىغانلىقىدا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىگە ئاساسلانغان: {فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا} تەرجىمىسى: «بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا ئېيتقان ئىمانىنىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمىدى.» [غافىر سۈرىسى 85 - ئايەت]

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، سەكراتتىكى ياكى ئۆلىدىغانلىقى ئۆزىگە ئېنىق ئايان بولغان مۇسۇلمان كىشىنىڭ تەۋبىسى قوبۇلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {إِنَّ اللهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ} تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالا بەندىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ جېنى ھەلقۇمغا كېلىپلا قالمىغان بولسا.» [ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ھىببانلار رىۋايىتى]

بىراۋ سەكراتقا چۈشكەندە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

بىراۋنىڭ سەكراتقا چۈشكەنلىكى ئۇنىڭ پۇتلىرىنىڭ بوششىپ سوزۇلىشى، دىمىقىنىڭ قىسىلىپ گەپ – سۆزىنىڭ تىترىشى ۋە ئىككى چېكىسىنىڭ قورۇلۇپ قېلىشىدىن بىلىنىدۇ.

سەكەراتقا چۈشكەن كىشى ئۈچۈن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئۇنى ئوڭ يېنىغا ياتقۇزۇش ۋە قىبلىگە قارىتىش

بىراۋ سەكەراتقا چۈشكەندە، ئۇ ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلۇپ، يۈزى بىلەن كۆكسى قىبلە تەرەپكە قارىتىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدى ھەرەم توغرۇلۇق: {قِبْلَتِكُمْ أحْيَاءً وَأمْوَاتاً} يەنى «تىرىك ۋە ئۆلۈك ھەممە ھالەتلەردە ئۇ سىلەرنىڭ قىبلەڭلاردۇر» دېگەن. [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

يەرنىڭ تارلىقى ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلى ئۇنىڭ يۈزى بىلەن كۆكسىنى قىبلىگە يۈزلەندۈرۈشكە ئىمكانىيەت بولمىغاندا، ئۇنى ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ، يۈزى بىلەن ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش يېتەرلىكتۇر. بۇنداق قىلىشمۇ قىيىن بولغاندا، ياتقان پېتى تەرك ئېتىلىدۇ.

2 - شاھادەت كەلىمىسىنى تەلقىن قىلىش

سەكەراتتىكى كىشىگە شاھادەت كەلىمىسى تەلقىن قىلىنىدۇ (ئوقۇتىلىدۇ). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ: لاَ إِلَهَ إِلا اللَّـهُ**} تەرجىمىسى: «ئۆلۈكلىرىڭلارغا «**لاَ إِلَهَ إِلا اللّٰهُ** – ئاللاھتىن باشقا ئىلاھي مەبۇد يوق» دېگەن كەلىمىنى تەلقىن قىلىڭلار.» [مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى رىۋايىتى]

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئىككى شاھادەت (يەنى «**لاَ إِلَـهَ إِلا اللَّـهُ مُحَمَّـدٌ رَسُـولُ اللهِ** - ئاللاھتىن باشقا ئىلاھي مەبۇد يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق ئەلچىسىدۇر.») كەلىمىسى تولۇق تەلقىن قىلىنىدۇ. چۈنكى بىرىنچى شاھادەت ئىككىنچى شاھادەتسىز قوبۇل قىلىنمايدۇ. شاھادەت كەلىمىلىرىنى تەلقىن قىلىشتا، سىلىقلىق ۋە يۇمشاقلىق بىلەن قىلىنىدۇ، سەكەراتتىكى كىشىنى بىزار قىلماسلىق ئۈچۈن شاھائەتنى كۆپ تەكرارلاش ياكى ئۇنى ئېيتىشقا زورلاشقا بولمايدۇ. بىر قېتىملا ئوقۇتسا يېتەرلىكتۇر. [اللباب شرح الكتاب 69 - بەت]

3 - ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇش

سەكەراتتىكى كىشىنىڭ يېنىدا «ياسىن» سۈرىسىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ{**اِقْرَؤُوا عَلَـى مَوْتَـاكُمْ يـس**} يەنى «ئۆلۈكلىرىڭلارغا ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇڭلار» دېگەن ھەدىسىغا ئاساسەن پۈتۈن فىقھشۇناسلار ۋە مەزھەپ پېشۋالىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن مۇستەھەبتۇر. ھەنەفىي ۋە شافىئى مەزھەپلىرىنىڭ كېيىنكى پېشۋالىرى سەكەراتتىكى كىشىنىڭ يېنىدا، «رەئد» سۈرىسىنى ئوقۇشنىمۇ ئەۋزەل سانىغان.

سەكەراتتىكى كىشىگە «ياسىن» سۈرىسىنى ئوقۇشتىكى ھېكمەت: بۇ سۈرە قىيامەت ۋە ئۇنىڭدىكى تىرىلىش ئەھۋاللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقتىن، — ئۇنىڭ مەنىسى بىلەن ئوقۇسا - ئۇنىڭغا ئاخىرەتنى يادلاندۇرىدۇ. [**الفقه الإسلامي وأدلته** 2 - توم 404 -بەت]

4 - مېيىتنىڭ كۆزلىرىنى يۇمدۇرۇش

سەكەراتتىكى كىشى جان ئۈزگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمدۇرىلىدۇ ۋە زاڭقى تېڭىلىدۇ. بۇ ئەسنادا: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى بويىچە ئىش كۆرىمىز. ئى ئاللاھ! بۇ مەرھۇمنىڭ ئىشىنى ئاسان قىلغىن، كېيىنكى ئىشلىرىنىمۇ

ئوڭايلاشتۇرغىن، ئۇنى ساڭا ئۇچرىشىش بىلەن بەختلىك قىلغىن» دەپ دۇئا قىلىش تەۋسىيە قىلىنىدۇ. مېيىتنىڭ ئىككى قولى ئىككى تەرىپىگە قويۇپ بېرىلىدۇ. مېيىتنى دۈم ياتقۇزۇپ قويۇشقا بولمايدۇ.

مېيىتنى يۇيۇپ بولغىچىلىك ئۇنىڭ يېنىدا قۇرئان ئوقۇش ۋە ھەيزدار ياكى تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ تۇرۇشى مەكرۇھ سانىلىدۇ. [نور الايضاح ونجاة الارواح 39 - بەت]

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئالدىراپ قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار ئۈچ بولۇپ، مېيىتنى يۇيۇپ كېپەنلەش، ئۇنىڭ قەرزلىرى بولسا تۆلەش، ۋەسىيەتلىرى بولسا ئورۇنلاشتۇر. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1 - مېيىتنى يۇيۇپ كېپەنلەپ نامىزىنى ئوقۇشقا ھازىرلاش ئىشلىرىنى كېچىكتۈرمەستىن، ئالدىراپ ئورۇنلاش ياخشى ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. بۇ جەسەدنىڭ بۇزۇلۇپ ياكى ئۆزگىرىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئىمام مالىك «مېيىتنى قەدىرلىگەنلىك ئۇنى قارارگاھىغا تېزرەك ئۇزىتىپ قويۇشتۇر» دېگەن.

2 - مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئۇنىڭ قەرزلىرىنى تۆلەش مېيىتنىڭ مەسئۇلىيىتىنى يېنىكلەشتۈرۈش ئۈچۈندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ} تەرجىمىسى: «مۆمىن كىشىنىڭ جېنى ئۇنىڭ قەرزىسى ئادا قىلىنمىغىچە شۇ قەرزىگە باغلاقلىقتۇر.» [ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايىتى]

بۇ قەرزنى تۆلەشكە يېتەرلىك پۇل - مېلى بار تۇرۇپ، ئۇنى تۆلىمەستىن ئۆلگەن كىشى ھەققىدە كەلگەن ھەدىس بولۇپ، قەرزنى تۆلەشكە پۇلى يوقلىقىدىن ئۇنى تۆلىيەلمىگەن بولسىمۇ، قەرزنى تۆلەيمەن دېگەن نىيەتتە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە كەلسەك، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنىڭ قەرزىدىن ئۆتۈۋېتىدىغانلىقى توغرۇلۇق ھەدىسلەر كەلگەن. ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {مَنْ دَانَ بِدَيْنٍ فِي نَفْسِهِ وَفَاؤُهُ، وَمَاتَ تَجَاوَزَ اللهُ عَنْهُ وَأَرْضَى غَرِيمَهُ بِمَا شَاءَ. وَمَنْ دَانَ بِدَيْنٍ وَلَيْسَ فِي نَفْسِهِ وَفَاؤُهُ وَمَاتَ، اِقْتَصَّ اللهُ لِغَرِيمِهِ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} تەرجىمىسى: «كىمكى قەرزدار بولۇپ، ئۇنى تۆلەش نىيىتىدە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتسە، ئاللاھ تائالا ئۇنى كەچۈرىدۇ ۋە قەرز ئىگىسىنى ئۆزى خالىغان نەرسە بىلەن رازى قىلىدۇ. كىمكى قەرزدار بولۇپ، ئۇنى تۆلەشنى كۆڭلىدە ئويلىمىي قويماستىن ئۆلگەن بولسا، ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىدە، قەرز ئىگىسىنىڭ ھەققىنى ئۇنىڭ(ساۋابى)دىن ئېلىپ بېرىدۇ.» [تەبەرانىي رىۋايىتى]

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغان: «قەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: قەرزىنى تۆلەش نىيىتىدە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ قەرزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا مەن كېپىلمەن، ئەمما قەرزىنى تۆلەشنى نىيەت قىلماستىن ئۆلگەن كىشىگە كەلسەك، دىنار ياكى دىرھەم ئەسقاتمايدىغان قىيامەت كۈنىدە قەرز ئىگىسىگە ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىلىدۇ.» [تەبەرانىي رىۋايىتى]

3 - مېيىتنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى يۈرگۈزۈش، مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى قەرزدۇر. مېيىتنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى يۈرگۈزۈشكە ئالدىراشنىڭ ھېكمىتى، ۋەسىيەت قىلىنغۇچىنىڭ ۋەسىيەت قىلىنغان نەرسىدىن تېزرەك پايدىلىنىشى ۋە مېيىتنىڭمۇ ۋەسىيەت قىلغان نەرسىسىنىڭ ساۋابىغا تېزرەك ئېرىششى ئۈچۈندۇر. [**الدر المختار** 1 - توم 795 - بەت، **فتح القدير** 1 – توم 446 - بەت، **مراقي الفلاح** 94 - بەت، **بداية المجتهد** 1 - توم 218 - بەت]

مېيىتنىڭ ھەق – ھوقۇقلىرى

مېيىتنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە قېرىنداشلىرى، شۇنداقلا ئۇرۇق – تۇغقان، يېقىن - يورۇقلىرى ئۈستىدە تۆت ھەققى بولىدۇ. بۇ تۆت ھەقنى ئادا قىلىش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈچۈن پەرزدۇر. بۇ ھەقلەرنىڭ بىرىنچىسى، مېيىتنى يۇيۇپ، كېپەنلەپ نامىزىنى ئوقۇش، ئىككىنچىسى، مېيىتنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈش، ئۈچىنچىسى، جىنازىنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈش، تۆتىنچى مېيىتنى دەپنە قىلىشتۇر.

مېيىت ئەگەر يۇيۇلماستىن ياكى كېپەنلەنمەستىن دەپنە قىلىنغان بولسا، قەبرىنى ئېچىپ مېيىتنى چىقىرىپ كېرەكلىك ئىشلارنى تولۇقلاپ ئاندىن قايتا دەپنە قىلىش لازىم.

مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى ھەقلىرى، شۇنداقلا ۋارىسلار ئۈستىدىكى مېيىتقا مۇناسىۋەتلىك پەرزلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى پەرز مېيىتنى يۇيۇش

مېيىتنى يۇيۇش پەرز كىفايە ئەمەللىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام تۆگىسىدىن يىقىلىپ چۈشۈپ ئۆلگەن بىر ئادەم توغرۇلۇق: {**اغسلوه بماء وسدر، وكفنوه في ثوبين**} يەنى «ئۇنى سۇ ۋە سىدىر بىلەن يۇيۇڭلار، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئىككى كىيىمى بىلەن كېپەنلەڭلار» دەپ بۇيرىغان. [بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

سىدىر – ئەرەبچە «نەبەق»دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ ئىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى سوپۇنغا ئوخشاش كىر ئېلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغانلىقتىن، ئۆتمۈشلەردە سىدىر سوپۇن ئورنىدا قوللىنىلاتتى.

مېيتنى يۇغۇچىلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مېيتنى يۇيۇشتا، ھەر جىنس ئۆز جىنسىنى، يەنى ئەر مېيتنى ئەر كىشى، ئايال مېيتنى ئايال كىشى يۇيىدۇ. ھەتتا بىرەر ئەر مېيتنى يۇيۇش ئۈچۈن بىر مۇسۇلمان ئايال كىشى بىلەن بىر كاپىر ئەر كىشىدىن باشقا ھېچكىم بولمىغاندا، بۇ ئەر مېيتنى يۇيۇش ئۈچۈن كاپىر ئەركىشى مۇسۇلمان ئايال كىشىدىن ھەقلىقتۇر. چۈنكى ئۇ ئەر. شۇنداقلا، ئايال مېيتنى يۇيۇش ئۈچۈن ئاياللار شۇ مېيتنىڭ ئېرىدىن ھەقلىقتۇر. بۇ پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاقلا كەلگەن مەسىلىدۇر.

ئەمدى، ئەر كىشى ئۆزىنىڭ ئايالىنى يۇسا بولامدۇ؟ دېگەن مەسىلىگە كەلسەك، بۇ مەسىلىدە، فىقھشۇناسلار ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئەرنىڭ ئايالىنى يۇيۇشى ۋە تۇتىشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئايالنىڭ ئۆلۈشى بىلەن ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نىكاھ ئاجرىغان بولىدۇ. شۇندىن كېيىن، ئېرى ئايالى ئۈچۈن يات كىشىگە ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. مەلۇمكى، يات بىر ئەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرسىنىڭ بەدىنىنى تۇتۇشى جائىز بولمىغان يەردە، ئۇنى يۇيۇشى تېخىمۇ جائىز ئەمەس.

ئەمما ئايال كىشىنىڭ ئۆز ئېرىنى يۇيۇشى جائىزدۇر. چۈنكى بۇ ئايال گەرچە ئېرى ئۆلۈشى بىلەن ئۇنىڭ نىكاھىدىن ئاجرىغان بولسىمۇ، ئىددىتى توشمىغىچە شۇ ئەرنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ. شۇڭا ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال تۆت ئاي 10 كۈن توشمىغىچە تۇرمۇشقا چىقالمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن بۇ ئايالنىڭ ئېرىنى يۇيۇشى جائىز. ھەتتا تالاق رەجئى(ئايالنى قايتا نىكاھ ئوقۇماستىن قايتۇرۇپ ئالغىلى بولىدىغان تالاق) بىلەن تالاق قىلىنغان ئايالنىڭمۇ، ئېرىنى يۇيۇشى جائىز دېيىلگەن.

ئەمما بالاغەتكە يەتمىگەن باللارنى ئەر ـ ئايال قانداقلا كىشىنىڭ يۇيۇشى مۇتلەق جائىزدۇر. [الدر المختار1 - توم 800 - بەت، تحفة الفقهاء 81 - بەت]

ئەمما باشقا كۆپچىلىك مەزھەپلەرگە كۆرە، ئەر ـ ئاياللارنىڭ بىرى ئۆلگەندە، بىرىنىڭ يەنە بىرىنى يۇيۇشى جائىزدۇر. لېكىن مېيتنىڭ بەدىنىنى قول بىلەن بىۋاستە تۇتماستىن، لۈڭگە ياكى پەلەي بىلەن تۇتىشى لازىم. فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋاپات بولغاندا، ئۇنى ئېرى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يۇغانلىقى، ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، ئايالىغا ئۆزىنى يۇيۇشى ھەققىدە ۋەسىيەت قىلغانلىقى ۋە ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. [الفقه الإسلامي وادلته 2 - توم 408 – 409 - بەتلەر]

مېيتنى يۇيۇشنىڭ ئۇسۇلى

مېيتنى يۇيۇشتىن ئاۋۋال، مېيت تۆپتۆز ئۈستەل ئۈستىدە ئۆلگەن پېتى ياتقۇزۇلۇپ، ئەۋرەت ئەزالىرى يۆرگىلىدۇ ۋە كىيىمى چىقىرىلىدۇ، ئاندىن ئۇنى ئېغىز، بۇرنىنى چايقىماستىن تاھارەت ئالدۇرۇپ بولۇپ، بەدىنى سىدىر دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرىدىن

قايىنتىپ سوۋۇتۇلغان سۇ ياكى پاكىز تەبىئىي سۇ بىلەن سوپۇنلاپ يويۇلىدۇ. ئەمما بالاغەتكە يەتمىگەن باللار تاھارەت ئالدۇرۇلمايدۇ.

مېيىتنى يۇيۇش جۇنۇپ كىشىنىڭ غۇسلى قىلغىنىغا ئوخشاش بىر غۇسلى بولغانلىقى ئۈچۈن، مېيىتنىڭ ھەر بىر ئەزاسىنى بىر قېتىمدىن يۇيۇش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. ئەمما ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش مۇستەھەبتۇر. ئەگەر مېيىت ئۈچ قېتىم يۇيۇش بىلەنمۇ پاكىزلانمىسا، بەش قېتىم ياكى يەتتە قېتىم يۇيۇشقا بولىدۇ.

مېيىتنى يۇيۇشتا، ئالدى بىلەن بېشى يويۇلىدۇ. ئاندىن مېيىتنى ئاۋۋال سول تەرىپىگە ياتقۇزۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپى پاكىز يويۇلىدۇ، ئاندىن ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇپ تۇرۇپ سول تەرىپى پاكىز يويۇلىدۇ. مېيىتنىڭ سول ۋە ئوڭ تەرەپلىرىنىڭ ئۈستەلگە تىگىپ تۇرغان يەرلىرىگىمۇ سۇنى تولۇق يەتكۈزۈپ پاكىز يويۇلىدۇ. ئاندىن مېيىتنى ئولتۇرغۇزۇپ قورسىقىنى يۇمشاق سىلاپ يويۇلىدۇ. بۇ ئىچىدە چىقىدىغان نەرسىلەر بولسا چىقىپ كېتىشى ۋە يويۇپ بولغاندىن كېيىن كېپەننىڭ بۇلغانماسلىقى ئۈچۈن ئىدى.

يۇيۇش جەريانىدا، مېيىتنىڭ تەرەت جايىدىن بىر نەرسە چىقىپ كەتسە، شۇ جاينىلا يويۇپ پاكىزلەشكە توغرا كېلىدۇ، ئەمما يۇيۇشنى باشتىن قايتا باشلاش ھاجەتسىز. مېيىتنىڭ بەدىنىدە سۇ تەگمىگەن بىرمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر. مېيىت يويۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ جىمى بەدىنى پاكىز ماتېرىيال بىلەن سۈرتۈلىدۇ. ئاندىن كافۇر ياكى باشقا خۇشپۇراقلىق ئەترىلەردىن مېيىتنىڭ بېشىدىن باشلاپ پۇتىن بەدىنىگە، خۇسۇسەن پېشانىسى، ئىككى قولى، ئىككى تىزى ۋە ئىككى پۇتىنىڭ بارماقلىرىغا چېچىلىدۇ، ئاندىن كېپەنگە ئېلىنىدۇ. كېپەنگىمۇ خۇشپۇراق چېچىلىدۇ. بىراق مېيىتنىڭ چاچ ـ ساقىلى تارالمايدۇ ۋە قىسقارتىلمايدۇ، شۇنداقلا، تىرناقلىرىمۇ ئېلىنمايدۇ.

ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئۆلۈك تۇغۇلغان بوۋاقنى يۇيۇش ھاجەتسىز. ئەمما ئەبۇ يۇسۇفكە كۆرە، يويۇلىدۇ ۋە ئىسمى قويۇلىدۇ، ئاندىن دەپنە قىلىنىدۇ. ئەبۇ يۇسۇفنىڭ بۇ قارىشى كۆپچىلىككە ئىگە. ئەمما تىرىك تۇغۇلغاندىن كېيىنلا ئۆلۈپ كەتكەن بوۋاقنى يۇيۇشنىڭ لازىملىقىدا ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئىنسان باللىسىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھۆرمىتى ئۈچۈن ئىدى.[نور الۈيگاچ ونجاه الۆرواچ 39 ـ بەت، اللباب شرچ الكتاب 69 ـ بەت]

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 ـ مېيىتنىڭ مۇسۇلمان بولىشى. چۈنكى مۇسۇلمان بولمىغان بىراۋنى يۇيۇش لازىم ئەمەس.

2 - مېيتنىڭ جەسەدىنىڭ كۆپرەك قىسمى ياكى بېشى بىلەن يېرىمى ھازىر بولۇشى. ئەگەر مېيتنىڭ جەسەدىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەك قىسمى بولمىسا، ئۇنى يۇيۇش لازىم ئەمەس.

3 - مېيتنىڭ شېھىد بولماسلىقى شەرتتۇر. ئەگەر مېيت ئاللاھ يولىدا غازات قىلىپ شېھىد بولغانلاردىن بولسا، ئۇ يۇيۇلمايدۇ، كېپەنلەنمەيدۇ، نامىزى ئوقۇلۇپ ئۆز كىيىمى بىلەن دەپنە قىلىنىدۇ. ئەمما كۆپچىلىك مەزھەپلەرگە كۆرە، شېھىدنىڭ نامىزىمۇ ئوقۇلمايدۇ. [الدر المختار 1 - توم 800 - بەت]

ئىككىنچى پەرز مېيتنى كېپەنلەش

مېيتنى كېپەنلەش مېيتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى مېيت ھەققى ۋە مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۈچۈن پەرز كىفايىدۇر.

مېيتنى يۇيۇش، كېپەنلەش، قەبرىستانلىققا ئېلىپ بېرىش ۋە دەپنە قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ پۈتۈن چىقىمى مېيتنىڭ تەرىكىسى (قالدۇرغان مال - دۇنياسى)دىن تەمىن ئېتىلىدۇ. مېيتنىڭ بۇ چىقىملىرى ئۇنىڭ قەرزى ۋە ۋەسىيەتلىرىدىن ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ، يەنى ئالدى بىلەن مېيتنىڭ بۇ چىقىملىرىغا پۇل سەرپ قىلىنىدۇ.

ئەگەر مېيتنىڭ ھېچقانداق مال – دۇنياسى بولمىسا، بۇ چىقىملار ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدا چىقىملىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلارغا يۈكلىنىدۇ. ئەگەر مېيتنىڭ بۇ چىقىملىرىنى كۆتۈرىدىغان ھېچقانداق ۋارىسى بولمىغان شارائىتتا، ئۇنىڭ مەزكۇر چىقىملىرى مۇسۇلمانلار جامائەسىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئىسلام دۆلىتىدە بولسا، بەيتۇل مال(دۆلەت خەزىنىسى)دىن بېرىلىدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 40 - بەت، تحفة الفقهاء 81 - بەت]

كېپەننىڭ ئۆلچىمى

ئەر مېيتنىڭ كېپىنى «ئىزار»، «قەمىس» ۋە «لىفافە»دىن ئىبارەت ئۈچ پارچىدىن تەركىپ تاپىدۇ. تۆۋەندە بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە ئۆلچىمى:

1 - «ئىزار» مېيتنىڭ بېشىنىڭ ئۈچىدىن ئىككى پۇتىغا يەتكىچىلىك ئۇزۇنلۇقتىكى ئىشتان دېمەكتۇر.

2 - «قەمىس» مېيتنىڭ بوينىدىن ئىككى پۇتىغا يەتكىچىلىك ئۇزۇنلۇقتىكى كۆڭلەك دېمەكتۇر.

3 - «لىفافە» مېيتنىڭ بېشى بىلەن ئىككى پۇتىنى تولۇق يۆرگەپ تۈرگىچىلىك مىقداردا ئۇزۇن ۋە كەڭ يۆرگەنچە دېمەكتۇر.

«ئىزار» بىلەن«قەمىس»كە يانچۇق ياكى تۈگمە بېكىتىلمەيدۇ.

ئايال مېيتنىڭ كېپىنى پارپارچىدىن تەركىب يولىدۇ. ئۇلار: «ئىزار»، «قەمىس»، «ياغلىق»، «خىرقە» ۋە «لىفافە»دىن ئىبارەتتۇر. بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە ئۆلچىمى تۆۋەندىكىچە:

ئايال مېيتقا كىيگۈزۈلىدىغان «ئىزار» بىلەن «قەمىس» ۋە ئايال مېيتنى يۆگەيدىغان «لىفافە»نىڭ ئۆلچىمى ئەر مېيتنىڭ «ئىزار»ى بىلەن «قەمىس»ى ۋە «لىفافە»سىگە ئوخشاش بولىدۇ.

«ياغلىق» ئايال مېيتنىڭ يۈزى بىلەن بېشىنى يۆگەپ تۇرالايدىغان ئۆلچەمدىكى كەڭرەك ياغلىقتۇر.

«خىرقە» ئايال مېيتنىڭ ئىككى ئەمچىكىنىڭ يوقىرىسىدىن كىندىكىنىڭ ئاستىغىچە بولغان ئورگىنىغا كىيگۈزۈلىدىغان ئۇزۇن ۋە كەڭرەك خالتىدۇر.

يوقىرىدا كۆرگىنىمىزدەك، ئەر مېيتنىڭ كېپىنى ئۈچ پارچىدىن تەركىب بولغاندەك، «ئىزار»بىلەن«لىفافە»دىن ئىبارەت ئىككى پارچىدىنمۇ بولىدۇ. شۇنداقلا، ئايال مېيتنىڭ كېپىنىمۇ بەش پارچىدىن تەركىب بولغاندەك، «ئىزار»، «ياغلىق» ۋە «لىفافە»دىن ئىبارەت ئۈچ پارچىدىن تەركىب بولسىمۇ بولىدۇ.

بىزنىڭ مەزھىبىمىزدە، كېپەن ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلار:

1 - «كەفەنى سۈننە – سۈننەتكە ئۇيغۇن كېپەن»

2 - «كەفەنى كىفايە - كۇپايە قىلىدىغان كېپەن»

3 - «كەفەنى زەرۇرە - زۆرۈرىيەت كېپىنى»دىن ئىبارەت.

1 - «كەفەنى سۈننە» تولۇق كېپەن بولۇپ، ئەر مېيىت ئۈچۈن ئۈچ پارچىدىن، ئايال مېيىت ئۈچۈن بەش پارچىدىن تەركىب بولغان كېپەندۇر.

2 - «كەفەنى كىفايە» كىشىلەرنىڭ هايات ۋاقتىدا كىيىدىغان كىيىمىنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارى بولۇپ، ئەر مېيىت ئۈچۈن «ئىزار» بىلەن «لىفافە»دىن ئىبارەت ئىككى پارچە، ئايال مېيىت ئۈچۈن«ئىزار»، «لىفافە» ۋە «ياغلىق»دىن ئىبارەت ئۈچ پارچە بولىدۇ.

3 - «كەفەنى زەرۇرە» ئەر ۋە ئايال مېيىت ئۈچۈن زۆرۈرىيەت ياكى باشقىسىنى تاپالمىغان شارائىتتا جائىز، دەپ قارالغان مىقدار بولۇپ، ئۇ پۈتۈن بەدەننى تولۇق يۆگەپ تۇرىدىغان بىر تال ئۇزۇن كىيىمدۇر.

زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن بۇ بىر تال كىيىم بىلەن كېپەنلەش ئارقىلىق كېپەنلەش يەرزى ئادا بولىدۇ. چۈنكى مۇسئەب ئىبنى ئۇمەير رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ شېهىد بولغىنىدا، تولۇق كېپەنلىك تېپىلمىغانلىقتىن، ئۇ بىر تال كىيىم بىلەنلا كېپەنلەنگەن. بۇ ۋەقەلىكنى

كۆپچىلىك ھەدىسشۇناسلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان. [«نەيلۇل ئەۋتار» 4 - توم 36 - بەت]

كېپەنلىك ئۈچۈن پاختىدىن ئىشلەنگەن ئاق ماتېرىيال ئىشلىتىش ئەۋزەل سانالغان. ئەر مېيىت ئۈچۈن يىپەكتىن ئىشلەنگەن ياكى زەپەر ئۈچۈرۈلگەن ماتېرىياللارنى ئىشلىتىش جائىز ئەمەس. ئەمما ئايال مېيىت ئۈچۈن ھەر ئىككىسى جائىزدۇر. بىراق ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق بىر مېيىتنى ئالتۇن ياكى كۈمۈش يىپتا توقۇلغان ماتېرىياللاردا كېپەنلەشكە بولمايدۇ.

مېيىتنى كېپەنلەشتىن ئاۋۋال كېپەننى سەندەل ياكى باشقا خۇشپۇراقلىق نەرسىلەر بىلەن ئىسرىقلاش مۇستەھەبتۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش، پەيغەمبىرىمىز ھەدىسلەرنى يوق قىلىدۇ ۋە مېيىتنى قەدىرلىگەنلىك ھېسابلىنىدۇ. [اللباب شرح الكتاب 71 - بەت، رد المختار 1 - توم 806 – 810 - بەتلەر، بداية المتهد 224 - بەت]

كېپەنلەش ئۇسۇلى

ئەر مېيىتنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال «لىفافە» يېيىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئىزار» سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمىس» كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن ئاستىغا سېلىنغان «ئىزار» بىلەن يۆرگىلىدۇ. يۆرگەش مېيىتنىڭ سول يېنىدىن باشلىنىپ ئوڭ يېنىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئاندىن «لىفافە» بىلەن ئۇنىڭ بېشىنىڭ چوققىسىدىن باشلاپ ئىككى پۇتىنىڭ ئۇچلىرىغىچە تولۇق يۆرگىلىدۇ. «لىفافە»مېيىتنىڭ باش تەرىپى بىلەن ئاياق تەرىپىدىن ئېشىپ تۇرىدۇ. جەسەدنىڭ ئېچىلىپ قېلىشىدىن قورقۇلسا كېپەننىڭ ئۈستىدىن باغلاپ قويسا بولىدۇ. مېيىتنىڭ بېشىغا سەللە ئوراش مەكرۇھ سانىلىدۇ.

ئايال مېيىتنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال «لىفافە» يېيىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئىزار» سېلىنىدۇ، ئاندىن ئايال مېيىت بۇ ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزۇلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمىس» كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن بېشىغا «ياغلىق» تېڭىلىدۇ، ئاندىن «خىرقە» كۆكلىكىنىڭ ئۈستىدىن كۆكسىگە كىيگۈزۈلىدۇ، چېچى ئىككى بوغۇم قىلىپ ئۆرەلگەن ھالدا كۆكسىگە(كۆكلەك ئۈستىگە) قويۇلىدۇ، ئاندىن «ئىزار» بىلەن يۆرگىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىدىن «لىفافە» بىلەن يۆرگىلىدۇ. [اللباب شرح الكتاب 72 - بەت، تحفـة الفقهـاء 82 - بەت، رد المختار 1 - توم 806 – 810 - بەتلەر، بداية المتهد 224 - بەت]

ئۈچىنچى پەرز مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش

جىنازە نامىزىنىڭ تونۇشتۇرۇلىشى

جىنازە نامىزى — مېيىت ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئا دېمەكتۇر.

جىنازە نامىزىنىڭ ھۆكمى

شېھىد بولمىغان مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈچۈن مېيىتنىڭ ھەققى ۋە ئومۇمىي مۇسۇلمانلار ئۈچۈن پەرز كىفايىدۇر.

پەرز كىفايە — مۇسۇلمانلار جامائەسىدىن بەزىلەر ئادا قىلسا باشقىلاردىن ئۇنى ئادا قىلمىغانلىقنىڭ جاۋابكارلىقى ساقىت بولىدىغان پەرز دېمەكتۇر. بىرەر ئادەم ئادا قىلسىمۇ باشقىلاردىن ساقىت بولىدۇ. بىر مەھەللىدە بىرەر مۇسۇلماننىڭ جىنازە نامىزىنى بىرەر كىشىمۇ ئوقۇمىسا، شۇ مەھەللىدىكى مۇسۇلمانلار جامائەسى ۋە ئۇنى ئاڭلىغان پۈتۈن مۇسۇلمانلار گۇناھكار بولىدۇ. [**الدر المختار** 1 - توم 811 – 814 - بەتلەر، **مراقي الفلاح** 98 - بەت]

جىنازە نامىزىنىڭ ئىماملىقىغا ھەقلىق كىشىلەر

مېيىتنىڭ جىنازا نامىزىنى شۇ شەھەردىكى چوڭ جامىنىڭ ئىمامى (خاتىبى)ئوقۇيدۇ. ئۇ بولمىغاندا، شۇ مەھەللىدىكى مەسجىدنىڭ ئىمامى ئوقۇيدۇ. ئىمام كەلمىسە مېيىتنىڭ ئىگىلىرى يەنى ئاتىسى ياكى ئوغلى ياكى تاغىسىدىن بىرەرسى ئىمام بولۇپ جىنازە نامىزىنى ئوقۇيدۇ. ئىماملىققا ئەڭ لاياقەتلىك بولغان كىشىدىن بۆرۈن جىنازە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغان بولسا، بۇ نامازنى قايتا ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. ئىماملىققا ھەقلىق بولغان سالاھىيەتلىك ئىمام مېيىتنىڭ ئۆزىنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا ۋەسىيەت قىلغان ھەر قانداق كىشىسىدىن ئەۋزەلدۇر. مېيىت ئەگەر نامىزى ئوقۇلماستىن دەپنە قىلىنغان بولسا، مېيىت چىرىمىگەن ھالەتتىلا بولسا قەبرىسىنىڭ ئۈستىگە بېرىپ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. مېيىت يۇيۇلمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ قەبرىسىگە ئوقۇلغان ناماز دۇرۇستۇر. [**تحفة الفقهاء** 83 - بەت]

جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدىغان كىشىلەر

كاپىرلارنىڭ، مۇناپىقلارنىڭ، جىنايەت ئۈستىدە ئۆلگەن قاراقچىلارنىڭ، ئىسلام دۆلىتىنىڭ ئادالەتلىك ھاكىمىيىتىگە قارشى چىقىش يولىدا ئۆلگەنلەرنىڭ، ئاتا ـ ئانىسىدىن بىرەرسىنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنىڭ جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى جىنازە نامىزى مېيىتقا قىلىنىدىغان دۇئا بولغاچقا، يوقىرىقىلار دۇئاغا لايىق ئەمەس. ئەمما ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامىزى ئوقۇلىدۇ. چۈنكى ئۇ، بۇ قىلىقى سەۋەبلىك قاتتىق گۇناھكار بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى يۈزىسىدىن ئۇنىڭ نامىزى ئوقۇلىدۇ. [**الـدر المختار**1 - توم 814 - بەت، **تحفة الفقهاء** 83 - بەت]

جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى

جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەردۇر:

1 - مېيتنىڭ مۇسۇلمان بولىشى،

2 - مېيتنىڭ تىرىك تۇغۇلغان بىرى بولىشى. ئۆلۈك تۇغۇلغان ياكى ۋاقتى كۈنى توشۇشتىن بۇرۇن چۈشۈپ كەتكەن بالىنىڭ نامىزى ئوقۇلمايدۇ.

3 - مېيتنىڭ يويۇپ تازىلانغان ۋە كېپەنگە ئېلىنغان بولىشى،

4 - مېيتنىڭ قىبلىگە قارىتىلىپ جامائەت ئالدىدا ھازىر قىلىنىشى،

5 - مېيتنىڭ جەسىدىنىڭ تولۇق ھازىر قىلىنىشى ياكى جەسەدنىڭ كۆپرەك قىسمى، ھېچ بولمىغاندا بېشى بىلەن يېرىم بەدىنى ھازىر قىلىنىشى،

6 - مېيتنىڭ قاتناش قۇراللىرى ياكى كىشىلەرنىڭ مۈرىسىدە بولماسلىقى، بەلكى يەرگە قويۇلىشى شەرتتۇر. مېيتنى قاتناش ياكى كىشىلەرنىڭ مۈرىسىدە قويۇپ تۇرۇپ ئوقۇلغان ناماز ئادا بولمايدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 40 – بەت، الدر المختار 1 - توم 811 - بەت]

جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

1 - تەكبىرلەرنى ئېلىش(يەنى تۆت تەكبىر ئېيتىش). تۆت تەكبىرنىڭ ھەر بىرى بىر رەكئەت نامازنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.

2 - قىيام (ئۆرە تۇرۇش).

جىنازە نامىزىنىڭ سۈننەتلىرى

1 - ئىمامنىڭ مېيت مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، ئۇنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرىشى،

2 - بىرىنچى تەكبىردىن كېيىن سانا (**سُبْحَانَكَ اللهُم** - سۇبھانەكەللاھۇممە ...)ئوقۇش.

3 - ئىككىنچى تەكبىردىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا دۇرۇد (**اللهُم صَل عَلى ... اللهُم بَارِكْ عَلى...** - ئاللاھۇممە سەللى ئەلا .. ئاللاھۇممە ۋە بارىك ئەلا ...) ئوقۇش.

4 - ئۈچىنچى تەكبىردىن كېيىن، مېيتقا ۋە پۈتۈن مۆمىنلەرگە دۇئا قىلىش. [الدر المختار 1 - توم 814 – بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 41 - بەت]

ئەر جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

ئايال جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ مەرھۇمەنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

ئوغۇل بالا جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ سەبىنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

قىز بالا جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ سەبىيەنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

جىنازە نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىياتى

جىنازە نامىزى ئۆرە تۇرۇپ تۆۋەندىكىدەك ئوقۇلىدۇ: ئالدى بىلەن «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا، شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ (بۇ نىيەت ئەر مېيىت ئۈچۈندۇر). ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ بىرىنچى تەكبىر ئېيتىلىدۇ. قوللار خۇددى باشقا نامازلاردىكىدەك ئىككى قولاقنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرىلىدۇ. ئاندىن كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇتۇلىدۇ ۋە «سانا» ئوقۇلىدۇ. سانا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام بىلەن بىرلىكتە قوللارنى قۇلاقلارغا ئاپارماستىن، ئىككىنچى تەكبىر ئېيتىلىدۇ ۋە «ئاللاھۇممە سەللى ۋە بارىك»دۇرۇدلىرى ئوقۇلىدۇ. ئاندىن يەنە ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككىنچى تەكبىردىكىدەك ئۈچىنچى تەكبىر ئېيتىلىپ مېيىتقا دۇئا قىلىنىدۇ. ئاندىن تۆتىنچى تەكبىردىن كېيىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ناماز ئاخىرلىشىدۇ.

ئەگەر ئىمام خاتالىشىپ بەشىنچى تەكبىرنى ئېيتسا، جامائەت ئېيتمايدۇ، بەلكى ئىمامنىڭ سالام بېرىشىنى كۈتىدۇ.

جىنازە نامىزى ئۈچۈن مۇئەييەن بىر دۇئانى ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەركىم ئۆز تىلىدا، ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە دۇئا قىلسا بولىدۇ. جىنازە نامىزىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان تۆۋەندىكى دۇئالاردىن قايسىبىرىنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر:

1 - اَللّهم اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ. وَاعْفُ عَنْهُ. وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ. وَوَسِعْ مُدْخَلَهُ. وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثلج وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَنَسِ. وَأَبْدِلْهُ دَاراً خَيْراً مِنْ دَارِهِ. وَأَهْلاً خَيْراً مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجاً خَيْراً مِنْ زَوْجِهِ. وَأَدْخِلْهُ الْجَنةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النارِ.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغىن، ئۇنىڭغا ئامانلىق ئاتا قىلغىن، ئۇنى كەچۈرگىن، ئۇنىڭ قارارگاھىنى ياخشى قىلغىن، قەبرىسىنى كەڭ قىلغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك، ئۇنى سۇ، قار ۋە مۇز بىلەن يۇيۇپ، خاتالىقلىرىدىن پاكلىغىن. ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئۆيىدىن ياخشىراق قارار گاھ، ئائىلىسىدىن ياخشىراق ئائىلە ۋە جۈرىسىدىن ياخشىراق جۈرە ئاتا قىلغىن. ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگىن، ئۇنى قەبرە ۋە دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن». [مۇسلىم رىۋايىتى]

2 ـ اَللهُم اغْفِر لِحَيِنا وَمَيِتِنَا، وشَاهِدِنَا وغَائِبِنَا، وصَغِيْرِنَا وَكَبِيْرِنَا، وذَكَرِنَا وأُنْثَانَا، اَللهُم مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنا فَأَحْيِهِ عَلَى اْلإِسْلاَمِ ، وَمَنْ تَوَفَيْتَهُ مِنا فَتَوفه عَلَى اْلإِيمَانِ.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزنىڭ تىرىكلىرىمىزگە، ئۆلۈكلىرىمىزگە، بۇ نامازغا كەلگەن ۋە كەلمىگەن پۈتۈن دىنداشلىرىمىزغا، كىچىكلىرىمىزگە، چوڭلىرىمىزغا، ئەرلىرىمىزگە، ئاياللىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن. ئى ئاللاھ! بىزدىن كىمنىكى ھايات قالدۇرساڭ ئۇنى ئىسلام بىلەن ياشاتقىن، بىزدىن كىمنىكى ۋاپات قىلدۇرساڭ ئۇنى ئىمان بىلەن ۋاپات قىلدۇرغىن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

يوقىرىقى دۇئالارنىڭ ئەرەبچە تېكىستىنى بىلمىگەنلەر ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى ئوقۇسىمۇ كۇپايە قىلىدۇ.

ئەمما يوقىرىقى دۇئالارنى بىلمىگەنلەر مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇسىمۇ بولىدۇ: {**رَبنَا آَتِنَا فِي الدنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَـذَابَ النـارِ**} يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن» ياكى {**رَبنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَدُنكَ رَحْمَةً إِنكَ أَنتَ الْوَهـابُ**} يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن». ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ بەزى پېشىۋالىرى بۇ دۇئالارنى ئوقۇشنى ئەۋزەل سانايدۇ.

نارىسىدە باللار بىلەن ساراڭلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلەشكە ھاجەت يوقتۇر. چۈنكى بۇلار گۇناھسىزلاردۇر. ئۇلارنىڭ جىنازە نامازلىرىدا مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر: {**اَللهُم اجْعَلْهُ لَنَـا فَرْطاً وَذُخْراً وَشَفعْهُ فِيْنَا**} يەنى «ئى ئاللاھ! بۇ مەرھۇم يۈزىسىدىن بىزگە ساۋاب ئاتا قىلغىن، ئۇنى بىز ئۈچۈن شاپائەت قىلدۇرغىن.» [**الدر المختار** 1 - توم 814 - 816 - بەت، **نور الإيضاح ونجاة الأرواح** 41 - بەت، **فتح القدير** 1 - توم 459 - بەت، **عون المعبود** 8 - توم 496 - بەت]

جىنازىلەرنى بىرلەشتۈرۈش مەسىلىسى

بىردىن ئارتۇق جىنازە ھازىر بولغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىرلا قېتىم جىنازە ئوقۇشنىڭ دۇرۇسلىقىدا، ئەمما ھەر بىر جىنازىغا ئايرىم – ئايرىم ناماز ئوقۇشنىڭ، شۇنداقلا، ئەۋزەل كىشىنىڭ نامىزىنى ئاۋۋال ئوقۇش تەرتىپى بويىچە ئىش كۆرۈشنىڭ ئەۋزەللىكىدە پۈتۈن فىقھشۇناسلار ۋە مەزھەپ پېشىۋالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى كۆپ جىنازىلەرنىڭ نامازلىرىنى ئايرىم – ئايرىم ئوقۇش ساۋابىنىڭ كۆپ بولىشى ۋە نامازنىڭ قوبۇل بولىشى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

كۆپ جىنازە ھازىر بولغاندا، جىنازىلار توغرىسىغا تىزىلىدۇ، ئىمام ئەڭ ئەۋزەل جىنازىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ نامازنى باشلىسىمۇ ياكى جىنازىلەرنى قىبلىگە قارىتىپ ئۇزۇنىسىغا تىزىپ، ئىمام ھەر بىرىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئىمامنىڭ ئالدىغا، ئاۋۋال ئەرلەرنىڭ جىنازىسى، ئاندىن باللارنىڭ، ئاندىن ئاياللارنىڭ جىنازىسى تىزىلىدۇ. [الدر المختار 1 - توم 821 - 822 - بەت، مراقي الفلاح 99 - بەت]

جىنازە نامىزى قاچان ئوقۇلىدۇ؟

ناماز ئوقۇش مەكرۇھ سانالغان بەش ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. بۇ ۋاقىتلار:

1 - قۇياش چىقىۋاتقان ۋاقىت.

2 - بامدات نامىزىدىن كېيىن كۈن چىقىپ بولغىچىلىك ئارىلىقتىكى ۋاقىت.

3 - قۇياش ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن چۈش ۋاقتى.

4 - ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت.

5 - كۈن پېتىۋاتقان ۋاقىت.

يوقىرىقى بەش ۋاقىتتىن باشقا قانداقلا ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇش مۇتلەق جائىزدۇر. [اللباب شرح الكتاب 1 - توم 136 - بەت]

جىنازە نامىزى نەدە ئوقۇلىدۇ؟

جىنازە نامىزى كەڭرى مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. جىنازە نامىزىنى مەسجىدنىڭ ئىچىدە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. جىنازە مەيلى مەسجىدنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىلگەن بولسۇن، ياكى سىرتىدا قويۇلغان بولسۇن، جىنازە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇش ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھ تەھرىمى(ھارامغا يېقىن مەكرۇھ)، مالىكىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھ تەنزىھىدۇر. ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە جائىزدۇر.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ جىنازە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى شۇكى، مەسجىدلەر بەش ۋاخ نامازلار، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇش، دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆگىنىش ۋە ۋەز ـ نەسىھەتلەرنى ئاڭلاش ئۈچۈن بىنا قىلىنغان ئورۇنلار بولغانلىقتىن، بۇ ئورۇنلاردا جىنازە نامىزىنى ئوقۇش مەسجىدنىڭ شەنىگە لايىق كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇنىڭدا مەسجىدنىڭ پاكلىقى ۋە پاكىزىلىقىغا تەسىر يېتىش ئېھتىمالى بار.

شۇنداقلا جىنازە نامىزىنى قەبرىستانلىقلاردا ئوقۇشمۇ مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {الأرضُ كُلُهَا مَسْجِدٌ إلا المَقْبَرَةَ والحَمَامَ} يەنى «قەبرىستانلىق بىلەن مۇنچىدىن باشقا زېمىننىڭ ھەممە يېرى مەسجىدتۇر(يەنى ناماز ئوقۇشقا سالاھىيەتلىكتۇر).» [تىرمىزى، ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ھىببان رىۋايىتى]

بۇ ھەدىس، ھەر قانداق نامازنى قەبرىستانلىقتا ۋە مۇنچىدا ئوقۇشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. [الدر المختار1 - توم 829 - بەت، فتح القدير 1 - توم 463 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت]

تۆتىنچى پەرز مېيىتنى دەپنە قىلىش

مېيىتنى يۆتكەش

مېيىتنى ۋاپات بولغان مەھەللىنىڭ مازىرىغا دەپنە قىلىش ياخشىدۇر (مۇستەھەپتۇر). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇھۇد غازىتىدا شېھىد بولغانلارنى مەدىنىنىڭ قەبرىستانلىقى شۇنچە يېقىن تۇرسىمۇ، قەبرىستانلىققا ئېلىپ كەلمىگەن، بەلكى ئۆزلىرى شېھىد بولغان جايدا دەپنە قىلىشقا ئەمر قىلغان ۋە شۇنداق قىلىنغان.

ئەگەر مېيىتنى باشقا جايغا يۆتكىمەكچى بولغاندا، ئۇنى دەپنە قىلىشتىن بۇرۇن يۆتكىسە بولىدۇ. يۆتكىگەندىمۇ بىر مىل (قۇرۇقلۇقتا 1609، دېڭىزدا 1852مېتىر)دىن ئىككى مىلغىچىلىك مۇساپىگە يۆتكىسە بولىدۇ. (بۇرۇنقى زامانلاردا، توڭلاتقۇ بولمىغانلىقتىن، مېيىتنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇ شەرت بەلگىلەنگەن بولۇشى ئېھتىمال. ئەمما ھازىرقى زاماندا، مېيىتنى دۇنيانىڭ قايسىبىر يېرىگە، ھەتتا ئۇزۇن مۇساپىلەرگىچە يۆتكەشكە بولىدۇ، دەپ ئويلايمەن. چۈنكى زامانىمىزدا مېيىتنى ساقلايدىغان مەخسۇس توڭلاتقۇلار بار). ئەمما شافىئىي مەزھىبىگە كۆرە مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن بۇرۇن ئۆلگەن يېرىدىن باشقا شەھەرگە يۆتكەش ھارام دېيىلگەن. بۇنىڭ سەۋەبى، مېيىتنى دەپنە قىلىش ئىشىنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىغانلىقىدىن ئىدى.

بىراق مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى باشقا مازارغا يۆتكەش جائىز ئەمەس. ئىسلام پېشىۋالىرى بۇ مەسىلىگە بىردەك ھارام دەپ قارايدۇ. ئەگەر دەپنە قىلىنغان جاي باشقىلارنىڭ تەييارلاپ قويغان يەرلىكى بولغان بولسا ياكى ھەقسىز ئېلىۋېلىنغان يەر

بولسا، بۇ ھالەتتە ھەق ئىگىسىگە ئۇنىڭ يەرلىكىنىڭ ھەققىنى تۆلەپ، ئۇنى رازى قىلىدۇ. مېيىت قەبرىدىن چىقىرىلمايدۇ. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 - بەت]

مېيىتنى دەپنە قىلىشقا ئالدىراش

جىنازىنى يۆگۆرمەستىن، تېزرەك يەرلىككە ئېلىپ بېرىشقا ئالدىراش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ، فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ. لَعَلَّهُ قَالَ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْهِ. وَإِنْ تَكُنْ غَيْرَ ذَلِكَ فَشَرٌ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ} تەرجىمىسى: «مېيىتنى يەرلەشكە ئالدىراڭلار، ئەگەر ئۇ ياخشىلاردىن بولسا، ساۋابىغا تېزرەك ئېرىشىدۇ. ئەگەر ئۇ ئەكسىچە بولسا، مۇرەڭلەردىكى يامان بىر نەرسىدىن تېزرەك قۇتۇلغان بولىسىلەر.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

جىنازىنى كۆتۈرۈش

جىنازىنى كۆتۈرۈش پۈتۈن فىقھشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن پەرز كىفايىدۇ. چۈنكى جىنازىنى كۆتۈرۈش ئىبادەت، ياخشىلىق ۋە مېيىتنى ھۆرمەتلىگەنلىكتۇر.

جىنازىنى كۆتۈرۈش ئۇسۇلى

مېيىت يۇيۇپ كېپەنلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جىنازا ئىچىگە سېلىپ ئۇڭدىسىغا ياتقۇزۇلىدۇ. جىنازىنى تۆت كىشىنىڭ كۆتۈرۈشى سۈننەت بولغىنىدەك، مەزكۇر تۆت كىشىنىڭ ئورۇن ئالماشتۇرۇپ كۆتۈرۈشى ياخشىدۇر.

ئورۇن ئالماشتۇرۇش مۇنداق بولىدۇ: جىنازىنى كۆتۈرگۈچى جىنازىنىڭ باش قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى ئوڭ مۈرىسىگە ئېلىپ ماڭىدۇ. ئاندىن بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ ئاياق قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى يەنە ئوڭ مۈرىسىگە ئېلىپ ماڭىدۇ. ئاندىن بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ باش قىسمىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى سول مۈرىسى ئۈستىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئاندىن يەنە بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ ئاياق قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى ئوڭ مۈرىسىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئورۇن ئالمىشىش ئاز دېگەندە ھەر بىر 10 قەدەمدىن كېيىن بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جىنازىنى شۇ تەرتىپتە كۆتۈرۈشنىڭ پەزىلىتى توغرۇلۇق مۇنداق دېگەن: {مَنِ اتَّبَعَ جِنَازَةً فَلْيَحْمِلْ بِجَوَانِبِ السَّرِيرِ كُلِّهَا. فَإِنَّهُ مِنَ السُّنَّةِ. ثُمَّ إِنْ شَاءَ فَلْيَتَطَوَّعْ. وَإِنْ شَاءَ فَلْيَدَعْ} يەنى «كىمكى جىنازىنى كۆتۈرمەكچى بولسا، ئۇنىڭ (ئالمىشىش تەرتىپى بويىچە)ھەممە تەرىپىنى كۆتۈرسۇن، چۈنكى مۇنداق قىلىش سۈننەتتۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن خالىسا داۋاملاشتۇرسۇن، خالىسا كۆتۈرۈشنى باشقىلارغا بەرسۇن.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

جىنازىنى يۇقىرىقى تەرتىپتە كۆتۈرۈش مېيىتنىڭ ھۆرمىتىنى قىلغانلىق ۋە ساۋابىنىڭ كۆپرەك بولىشى ئۈچۈن ۋەسىلىدۇر. [نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 72 - بەت]

مېيىتنى دەپنە قىلىشنىڭ ھۆكمى ۋە ئۇنىڭغا ئالدىراشنىڭ پەزىلىتى

مېيىتنى دەپنە قىلىش پەرز كىفايىدۇر. ئادەم بالىسىنى دەپنە قىلىش ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىن بېرى داۋام قىلىپ كەلگەن بىر دىنىي يوسۇندۇر. بۇ ئادەم بالىسىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يولغا قويۇلغان ئىش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: {أَلَـمْ نَجْعَـلِ الْأَرْضَ كِفَاتًـا أَحْيَـاءً وَأَمْوَاتًـا} يەنى«زېمىننى بىز تىرىكلەرنى ۋە ئۆلۈكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان قىلمىدۇقمۇ؟»دېيىش ئارقىلىق زېمىننى تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەرنىڭ ئارام ئالىدىغان ۋاقىتلىق قارارگاھى قىلىپ بەرگەنلىك نېمىتىنى بىزگە يادلاندۇرۇش بىلەن بىزگە ئۆلگەنلەرنى يەرلەشنىڭ دىنىي قائىدە ئىكەنلىكىنى ئۇچۇقلىغان. [مۇرسەلات سۈرىسى 25 – 26 - ئايەتلەر]

مېيىتنى جان ئۈزگىنىدىن كېيىنلا دەرھال يۇيۇپ، كېپەنلەپ، نامىزىنى ئوقۇپ دەپنە قىلىشقا ئالدىراشنىڭ پەزىلەتلىك ئىكەنلىكى توغرۇلۇق پۈتۈن فىقھشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. [رد المختار 1 - توم 833 - بەت]

مېيىت نەدە دەپنە قىلىنىدۇ؟

مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشنىڭ ئەۋزەللىكىدە بارچە مەزھەپلەر ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى مەدىنىدىكى «بەقىئ»قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلاتتى. مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشنىڭ پايدىسى كۆپتۇر. چۈنكى قەبرىستانلىققا كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى قەبرىلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسگە دۇئا قىلغانلىقتىن، ھەر قانداق مۇسۇلمان مېيىت بۇ دۇئالاردىن بەھرىمەن بولالايدۇ. قەبرىستانلىقلار ھۆرمەت قىلىنىدىغان جايلار بولغانلىقتىن، مېيىتنىڭ جەسىدى خورلانمايدۇ ۋە زىيانغا ئۇچرىتىلمايدۇ.

مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىش ئەۋزەل بولغاندەك، ئۆيلەرگە دەپنە قىلىشمۇ جائىزدۇر. بىراق مۇنداق قىلىش پەيغەمبەرلەرگە خاس خۇسۇسىيەت بولغانلىقتىن، باشقىلار ئۈچۈن مەكرۇھ سانىلىدۇ.

مېيىتنى ئادەتتىكى قەبرىستانلىقلارغا دەپنە قىلغاندىن كۆرە، سالىھلار، شېھىدلار ۋە ئۆلىمالار دەپنە قىلىنغان قەبرىستانلىقلارغا دەپنە قىلىش ئەۋزەلدۇر. «ئىككىنچى خەلىفە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

بىلەن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىككىسىنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنىشىنى سورىغان ۋە بۇ تەلىپى ئورۇندالغان.» [ئىمام بۇخارىي ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس]

بىراۋ دېڭىز سەپىرىدە بولۇپ، پاراخوت ياكى كېمە ئىچىدە ئۆلگەن بولسا، ئۇ يۇيۇلۇپ كېپەنگە ئېلىنىدۇ ۋە نامىزى ئوقۇلىدۇ. ئۇنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن قۇرۇقلۇققا بىر ياكى ئىككى كۈندە يېتىپ بارغىلى بولسا ۋە مېيىتنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچ بولسا قۇرۇقلۇققا يېتىپ بارغۇچىلىك مېيىتنى دەپنە قىلىش ئىشى كېچىكتۈرۈلسە بولىدۇ. ئەگەر قۇرۇقلۇق يىراق بولۇپ، مېيىتنى بۇزۇلۇشتىن ساقلايدىغان توڭلاتقۇمۇ بولمىغاندا، كېپەننى ياخشى باغلاپ، ئاندىن ئۇنى تاۋۇتقا سېلىپ دېڭىزغا قويۇپ بەرسە بولىدۇ. دېڭىزغا قويۇپ بېرىشتە مېيىت قىبلىگە قارىتىلغان ۋە ئۇڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلغان ھالدا قويۇپ بېرىلىدۇ. بۇمەسىلىدە پۈتۈن فىقھشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. [الدر المختار 1 - توم 836 - بەت، المغني 2 – توم 500 - بەت، القوانين الفقهية 96 - بەت]

قەبرىنىڭ ئۆلچىمى

قەبرىنى نورمال بويلۇق ئادەمنىڭ كۆكسىگە كەلگىچىلىك چوڭقۇرلۇقتا، مېيىتنىڭ باش ئايىغى ئازادە تۇرغىچىلىك ئۇزۇنلۇقتا ۋە مېيىتنىڭ بويىنىڭ يېرىمىغىچىلىك كەڭلىكتە كولاش كۇپايىدۇر. بۇنىڭ بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. بۇ مىقداردىن تېخىمۇ چوڭقۇرراق، ئۇزۇنراق ۋە كەڭرەك كولاش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇھۇد شېھىدلىرىنىڭ قەبرىلىرىنى قازغۇچىلارغا: «قەبرىلەرنى كەڭ ۋە چوڭقۇر كولاڭلار»دەپ كۆرسەتكەن. [تىرمىزى رىۋايىتى]

كولانغان قەبرىنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭ قىبلە تەرىپىگە لەھەد كولىنىدۇ. لەھەدنىڭ ئۆلچىمى مېيىت سىغقۇچىلىك ۋە ئۇنىڭ پۈتۈن جىسمىنى يېپىپ تۇرغۇچىلىك بولىدۇ. [**نور الإيضاح ونجاة الأرواح** 42 - بەت]

مېيىتنى دەپنە قىلىش ئۇسۇلى

جىنازە قەبرىنىڭ قىبلە تەرىپىدە قويۇلىدۇ. مېيىتنى لەھەدكە ئېلىپ كىرىشتە قىبلە تەرەپتىن ئېلىپ كىرىلىدۇ. مېيىت لەھەدكە كىرگۈزۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلغان ھالدا يۈزى بىلەن كۆكسى قىبلىگە قارىتىلىدۇ ۋە كېپەننى باغلىغان يىپلار يېشىۋېتىلىدۇ. مېيىتنىڭ ئوڭدىسىغا يېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە خام خىشلاردىن ياكى تۇپراقتىن يۆلەك قويۇلىدۇ. ئايال مېيىتنى لەھەدكە ئېلىپ كىرىشتە ئۆزىنىڭ ئېرى ياكى مەھرەم (نىكاھى باغلانمايدىغان)تۇغقانلىرىدىن بىرى كۆتۈرىدۇ. مېيىتنى لەھەدكە قويغان كىشى ئۇنى قويۇشتا: **{بِسْمِ اللهِ وَعَلَى سُنةِ رَسُوْلِ اللهِ صَلى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلمَ}** يەنى: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ سۈننىتى بويىچە ...»دەيدۇ. [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

ئاندىن لەھەدنىڭ ئىغىزى خام قىشلار بىلەن تاقىلىدۇ. ئوتتا پۇشۇرۇلغان كىرپىشلارنى ۋە ياغاچلارنى ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر. لەھەدنىڭ ئىغىزى تاقىلىپ بولۇپ، قەبرىنى كۆمۈشتىن ئاۋۋال، جامائەتنىڭ مېيىتنىڭ بىشىدىن باشلاپ ئايىغىغىچە قولى بىلەن ئۈچ قېتىم تۇپراق چېچىشى سۈننەتتۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىنازە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، مېيىتنىڭ قەبرە بېشىغا كەلدى، ئاندىن ئۇنىڭ باش تەرىپىدىن ئۈچ قېتىم تۇپراق چاچتى.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ مېيىتقا دۇئا قىلىشى ۋە ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى تىلىشى مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، {**اسْتَغْفِرُوا لأَخِيكُمْ وَاسْأَلُوا لَهُ بِالتَّثْبِيتِ فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ**} يەنى«قېرىنداشىڭلار ئۈچۈن ئىستىغفار ئېيتىڭلار، ئۇنىڭغا ئىماندا مۇستەھكەملىك تىلەڭلار، ھازىر ئۇ سوراق قىلىنىۋاتىدۇ»دەيتتى. [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

قەبرە قانچىلىك كۆتۈرۈلىدۇ؟

قەبرە پەقەت بىر غېرىچ (تەخمىنەن22.5 سانتىمېتىر) ئېگىزلىكتە كۆتۈرۈلىدۇ. بۇ كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ قەبرە ئىكەنلىكىنى بىلىشى ۋە تونۇپ دۇئا قىلىشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى بىر غېرىچ مىقداردا كۆتۈرۈلگەن.» [دار قۇتنى رىۋايىتى]

قەبرىلەرنى بىر غېرىچتىن ئېگىز كۆتۈرۈش ياكى قاتۇرۇش مەكرۇھ سانىلىدۇ. چۈنكى بۇنداق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە خىلاپ ئىش. ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە، زۆرۈرىيەت تېپىلسا، قەبرە ئۈستىگە خەت يېزىش جائىزدۇر. بىراق ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئەبۇ يۇسۇف بۇنى راۋا كۆرمەيدۇ. [اللباب شرح الكتاب 1 - توم 73 - بەت، تحفة الفقهاء 86 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت، الدر المختار 1 - توم 835 – 839 - بەتلەر]

قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش

قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشنىڭ زۆرۈرلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرى ۋە فىقھشۇناسلارنىڭ قارارلىرى بىلەن مۇقەررەرلەشكەن بىر مەسىلە. قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ئاياق – ئاستى قىلىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - قەبرە ئۈستىدە ناماز ئوقۇش، ئوخلاش، تەرەت قىلىش، يېتىش ۋە ئارام ئېلىش نىيىتى بىلەن ئولتۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: {**لاَ تَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُورِ وَلاَ تُصَلُّوا إِلَيْهَا**} يەنى«قەبرىلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرماڭلار ۋە ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇماڭلار.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەمما مېيىتقا دۇئا قىلىش ۋە قۇرئان ئوقۇش ئۇچۇن ئولتۇرۇش جائىزدۇر. [نور الإيضـاح ونجاة الأرواح 43 - بەت]

2 - مېيىتنىڭ سۆڭەكلىرى تېخى چۇرۇپ كەتمىگەن ھالەتتە بولسا، ئۇنى ئېچىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: {كَسْرُ عَظْـمِ الْمَيِّـتِ كَكَسْـرِهِ حَيًّـا} يەنى«مېيىتنىڭ سۆكەكلىرىنى سۇندۇرۇش خۇددى ئۇنى تىرىك تۇرغۇزۇپ سۇندۇرغانغا ئوخشاشتۇر»دېگەن. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

3 - مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن يۆتكەش مۇتلەق جائىز ئەمەستۇر. بۇنىڭدا پۈتۈن فىقھشۇناسلار ئىتتىپاقتۇر.

4 - بىر قەبرىگە بىردىن ئارتۇق ئادەمنى دەپنە قىلىش ھەقىقىي زۆرۈرىيەت تېپىلغان چاغلاردىن باشقا ۋاقىتلاردا قەتئىي جائىز ئەمەستۇر. بۇنىڭدىمۇ پۈتۈن فىقھشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

5 - قەبرىستانلىقلارغا بېرىپ ئۆلۈكلەردىن مەدەت سوراش، پەرزەنت تىلەش، بەرىكەت تىلەش، كېسەللەرگە شىپالىق تىلەش قەتئىي توغرا ئەمەس. بۇ ئىمانغا دەخلى يېتىدىغان خەتەرلىك مەسىلە. بۇنىڭدىمۇ پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

تاۋۇت ياكى ساندۇقتا دەپنە قىلىش

يەرلىكنىڭ قۇملۇق ياكى ئىنتايىن يۇمشاق جاي بولغانلىقتىن، لەھەدنىڭ بېسىۋېلىش ئېھتىمالى كۈرۈلۈپ زۆرۈرىيەت تېپىلغاندا مېيىتنى تاۋۇت ياكى ساندۇق بىلەن دەپنە قىلىش جائىزدۇر. ھەتتا تۆمۈردىن ياكى تاشتىن ياسالغان تاۋۇت ياكى ساندۇققا سېلىپ دەپنە قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئايال مېيىت ئۈچۈن مۇتلەق جائىزدۇر. بۇنداق قىلغاندا تاۋۇت ياكى ساندۇقنىڭ ئىچىگە تۇپراق چېچىپ مېيىتنى ئۇنىڭ ئۈستىگە قويۇش سۈننەتتۇر.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكمى

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەرلەر ئۈچۈن مۇستەھەب ئىكەنلىكىدە پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش مەسىلىسىدە مەزھەپلەر ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىبى(بىزنىڭ مەزھىبىمىز)گە كۆرە، قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئوخشاشلا مۇستەھەبتۇر. [نـور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 -بەت]

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ مۇستەھەب ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى شۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلاتتى. ئىبنى ئەبۇ شەيبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر يىلى بېشىدا ئۇھۇد شېھىدلىرىنىڭ قەبرىستانلىقىغا باراتتى ۋە ئۇلارغا: {سَلاَمٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الـدَّارِ}

يەنى«سەبرنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!»دەيتتى. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدىكى «بەقى» قەبرىستانلىقىنى ھەر قېتىم زىيارەت قىلغىنىدا، ئۇلارغا مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: {**السلامُ عَلىٰ أهْلِ الديَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَيَرْحَمُ اللهُ الْمُسْتَقْدِمِيْنَ مِنا وَالْمُسْتَأخِرِيْنَ. وَإنا إِنْ شَاءَ اللهُ، بِكُمْ للاحِقُون اَسْألُ اللهَ لَنا وَلَكُمْ الْعافِيَةَ**} يەنى «ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بۇ جايدا ياتقان مۆمىن مۇسۇلمانلارغا بولسۇن. بىزدىن ۋاپات بولغانلار ۋە ھايات قالغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ رەھىم قىلغاي. بىزمۇ خۇدا خالىغان ۋاقىتتا ئەلبەتتە سىلەرگە قوشۇلىمىز. ئاللاھ تائالادىن بىزگە ۋە سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشقا تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: {**نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا**} يەنى«سىلەرنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشتىن توسقان ئىدىم، ئەمدى زىيارەت قىلىڭلار.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغاندا ئۆرە تۇرۇپ دۇئا قىلىش سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەقى» قەبرىستانلىقىنى زىيارەت قىلغىنىدا ئۆرە تۇرۇپ دۇئا قىلاتتى. ئەمما ئولتۇرۇپ دۇئا قىلىسمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن جۈمە، شەنبە، دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرى ئەۋزەلدۇر.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغاندا، «ياسىن»سۈرىسىنى ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە، {**اِقْرَؤُوا عَلَى مَوْتَاكُمْ يس**} يەنى«ئۆلۈكلىرىڭلارغا ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇڭلار» دەپ كۆرسەتكەن. [ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ھىببان ۋە ھاكىملار رىۋايىتى]

قۇرئان ئوقۇپ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش

قۇرئان ئوقۇپ، سەدىقە بېرىپ، ئۇنىڭ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش، مېيىتنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەش ۋە ۋاكالەت بىلەن قىلغىلى بولىدىغان زاكاتقا ئوخشاش مالىي ئىبادەتلەرنى، ھەجگە ئوخشاش بەدەنىي ئىبادەتلەرنى مېيىت ئۈچۈن ئورۇنلاپ قويۇشنىڭ جائىزلىقى ۋە بۇ ئەمەللەردىن مېيىتنىڭ مەنپەئەت ئالالايدىغانلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، قارىيلارنى تەكلىپ قىلىپ قەبرىلەردە قۇرئان كەرىم ئوقۇتۇشمۇ جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، بىراۋ ئۆزى ئورۇندىغان ناماز، روزا، زاكات، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى باشقىسىغا ئاتىسا بولىدۇ ۋە بۇ ساۋاب ئۇنىڭ ئاتىغان

كىشىسىگە يېتىدۇ. بۇنىڭدا بۇ ئىبادەتلەرنى قىلغۇچىنىڭ ئالىدىغان ساۋابىدىنمۇ ھېچ نەرسە كېمىيىپ كەتمەيدۇ. يەنى قىلغان ئەمەللىرىدىن ئۆزىمۇ تولۇق بەھرىمەن بولىدۇ. [الدر المختار 1 - توم 844 - بەت، كشاف القناع 2 - توم 191 - بەت]

بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن «يا رەسۇلەللاھ! ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى، ئەگەر مەن ئانام ئۈچۈن سەدىقە قىلسام، ئۇنىڭ ساۋابى ئانامغا يېتەمدۇ؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھەئە، يېتىدۇ»دەپ جاۋاب بەرگەن. [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «يارەسۇلەللاھ! ئاتام ناھايىتى ياشىنىپ قالغانلىقتىن ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا چامى كەلمەيدۇ، مەن ئاتام ئۈچۈن ھەج قىلىپ قويسام بولامدۇ؟»دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «قاراڭچۇ، ئەگەر ئاتىڭىزنىڭ گەردىنىدە قەرز بولغان بولسا، ئۇنى تۆلەيتتىڭىزمۇ؟»دەيدۇ، ھېلىقى ئايال: «ھەئە، ئەلۋەتتە تۆلەيتتىم»دەيدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھنىڭ قەرزىنى تۆلەش ھەممىدىن مۇھىمدۇر»دەيدۇ. [ئىمام ئەھمەد، نەسائىي راۋايىتى]

«المغـــني»نىڭ مۇئەللىپى ئىبنى قۇدامە مۇنداق دېگەن: «يۇقىرىقى ھەدىسلەر «سەھىھ»ھەدىسلەر بولۇپ، مېيىتنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قىلىنغان ھەر قانداق ئىبادەتلەردىن مەنپەئەتلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى روزا، دۇئا، ئىستىغفار ۋە ھەج قاتارلىقلار بەدەنىي ئىبادەتلەردىن بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىنى مېيىتقا يەتكۈزگەن يەردە، زاكات، سەدىقە ۋە خالىسانە ياردەم قاتارلىق ئىجتىمائىي ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىمۇ مېيىتقا ئەلۋەتتە يېتىدۇ».[المغني 2 – توم 566 – 570 - بەتلەر]

شېھىد

شېھىدنىڭ تەرىپى

شېھىد — ئاللاھ يولىدا غازات قىلىپ ئۆلتۈرۈلگەن كىشى دېمەكتۇر. شۇنداقلا، قاراقچىلار ياكى بولاڭچىلار ياكى ئوغرىلار تەرىپىدىن كېچىدە ياكى كۈندۈزدە ئۆز ئۆيىدە قاتتىق ياكى بىسلىق قانداقلا بىر نەرسە بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ئادەممۇ شېھىد ھېسابلىنىدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىدە، شېھىد ھۆكمىگە كىرىشنىڭ شەرتى بەشتۇر. ئۇلار: ئۆلگۈچىنىڭ مۇسۇلمان، بالىغ، ئاقىل بولۇشى، جىنابەتتىن پاك بولۇشى ۋە يارىلانغان ھامان ئۆلگەن بولىشىدۇر. جەڭ مەيدانىدا ئۆلگەن مۇسۇلمان كىشى مەيلى جانىنى ياكى مال – مۈلۈكنى مۇداپىئە قىلىش يولىدا ئۆلگەن بولسۇن، مەيلى ھۇجۇم ھارپىسىدا ئۆلگەن بولسۇن، مەيلى ناھەق ئۆلتۈرۈلگەن بولسۇن، ئۇ شېھىدتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭغا شېھىدقا خاس ئەھكاملار يۈرگۈزۈلىدۇ. ئەمما جەڭ مەيدانىدىن تىرىك چىقىپ كېتىپ كېيىن ئۆلگەن ياكى

جۇنۇپلۇق ھالىتىدە شېھىد بولغان كىشىلەرگە شېھىدقا خاس ئەھكاملار يۈرگۈزۈلمەيدۇ. [الدر المختار 1 - توم 848 -بەت، مراقي الفلاح 103 - بەت]

شېھىدلار قانداق دەپنە قىلىنىدۇ؟

شېھىد بولغان كىشى ئۆلتۈرۈلگەن ۋاقتىدا جۇنۇپىلىقتىن، ئايال بولسا ھەيز، نىفاستىن پاك بولغان بولسا، ئۇ يۇيۇلماستىن، قانلىرىمۇ سۈرتۈلمەستىن ئۆز كىيىمىگە ئوراپ تۇرۇپ نامىزى ئوقۇلىدۇ ۋە شۇ پېتى دەپنە قىلىنىدۇ. ئەگەر جۇنۇپ ياكى ھەيزدار ياكى نىفاسدار بولسا، ئۇ يۇيۇلۇپ كېپەنگە ئېلىنىدۇ، ئاندىن نامىزى ئوقۇلۇپ دەپنە قىلىنىدۇ. بۇ ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى، ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرى ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد شېھىد جۇنۇپ ياكى ھەيزدار ياكى نىفاسدار بولسىمۇ يۇيۇلمايدۇ، دەپ قارايدۇ.

شېھىدنىڭ قېنى يۇيۇلمايدۇ، كىيىمى چىقىرىلمايدۇ، نامىزى ئوقۇلۇپ شۇ پېتىچە دەپنە قىلىنىدۇ. پەقەت ئۇنىڭ ئاياقلىرى، كەمەر، قۇرال ۋە باشقا كېپەنلىككە يارىمايدىغان نەرسىلىرى چىقىرىپ تاشلىنىدۇ. [الدر المختار 1 - توم 848 - بەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شېھىدلارنى ئۆز قانلىرى بىلەن دەپنە قىلىڭلار.» [ئىمام شافىئىي، ئەھمەد، نەسائىي رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىدىن ئۆرنەكلەر

ھۆرمەتلىك كىتابخان! نامازنى خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغاندەك ئوقۇشنى ئارمان قىلىدىغانلىقىڭىزدا شەك يوق. ئۇنداقتا، تۆۋەندىكىلەرنى ياخشى ئوقۇڭ ۋە ئۇبدان ئۆگىنىڭ. بۇنى ھازىرلاشتا، ماۋزۇلار ۋە ھەدىسلەرنى ھازىرقى زامان ھەدىسشۇناس ئالىم ئەللامە مۇھەممەد ناسىرۇددىن ئالبانىينىڭ «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى»ناملىق ئەسىرىدىن ئەينەن تەرجىمە قىلىپ ئالدىم. فىقھىي مەسىلىلەرنى دوكتۇر ۋەھبە زۇھەيلىينىڭ «ئىسلام فىقھى ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى»ناملىق ئەسىرىدىن ئالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تۆۋەندىكىدەك ئوقۇيتتى:

قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشتە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق نامازنى قىبلىگە قاراپ ئوقۇيتتى ۋە باشقىلارنىمۇ قىبلىگە قاراپ ئوقۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «ناماز ئوقۇماقچى بولساڭ، ئاۋۋال تاھارەت ئالغىن، ئاندىن قىبلىگە قاراپ تەكبىر ئېيت.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە بولغىنىدا نەپلە ۋە ۋىتىر نامازلىرىنى ئۇلاغ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئۇلاغنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئىما – ئىشارەت بىلەن ئوقۇيتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەر ئۈستىدە پەرز نامازلارنى ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئۇلاغدىن چۈشۈپ قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ ئوقۇيتتى.» [بۇخاري ۋە ئەھمەد رىۋايىتى]

نامازغا باشلاش تەكبىرى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلاشتا: «الله أكـبر» دەپ تەكبىر ئېيتاتتى.» [مۇسلىم ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى] ئۇ مۇنداق دېگەن: «كامىل تاھارەت ئېلىپ، ئاندىن نامازنى «الله أكبر»دەپ باشلىمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ.» [تەبەرانىي رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، باشلىنىشى تەكبىر ۋە ئاياقلىشىشى سالامدۇر.» [ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

ئۇ يەنە مۇنداق دەيتتى: «ئىمام «الله أكـبر» دەپ تەكبىر ئېيتقاندا سىلەرمۇ «الله أكبر»دەپ تەكبىر ئېيتىڭلار.» [ئەھمەد ۋە بەيھەقى رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

تەكبىردە قولنى كۆتۈرۈش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قولنى گاھىدا تەكبىر بىلەن بىرگە، گاھىدا تەكبىردىن كېيىن ۋە گاھىدا تەكبىردىن بۇرۇن كۆتۈرەتتى.» [بۇخاري، نەسائىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىردە ئىككى قولنى ئىككى مۈرىسىگە قەدەر، بەزىدە ئىككى قولىقىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرەتتى.» [بۇخاري، نەسائىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

ئىككى قولنى كۆتۈرۈش ۋاقتى توغرۇلۇق فىقھشۇناس ئالىملار ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئىككى قول تەكبىردىن ئاۋۋال كۆتۈرىلىدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىشتا، ئاللاھ تائالادىن باشقا بىرىنىڭ چوڭلۇقىنى رەت قىلىش ۋە پۈتۈن دۇنيالىق نەرسىلەرنى ئارقىسىدا تاشلاپ پەقەت ئاللاھقىلا يۈزلىنىش ئۆزئىپادىسىنى تاپىدۇ.

مالىكى مەزھىبىگە كۆرە، ئىككى قول تەكبىر بىلەن بىرلىكتە كۆتۈرىلىدۇ.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ئىككى قولنى كۆتۈرۈش ۋاقتى تەكبىر ئېيتىشتىن باشلاپ تەكبىر تۈگىگەنگە قەدەردۇر. تەكبىرنىڭ تۈگىشى بىلەن ئىككى قول چۈشۈرىلىدۇ.

ھەنەفىي، شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، تەكبىردە ئىككى قولنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىش سۈننەتتۇر. ئەمما ھەنبەلىي مەزھىبىگە كۆرە، بارماقلارنى ئاچماستىن ئۆزۈنىسىغا سوزۇش سۈننەتتۇ. [الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 684 – 685 - بەتلەر]

نامازغا باشلاش تەكبىرىدىن باشقا تەكبىرلەردە ئىككى قولنى كۆتۈرۈش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلاش تەكبىرىدىلا قولنى كۆتۈرەتتى، باشقا تەكبىرلەردە بۇنى قايتىلىمايتتى.» [ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنى «ئۇيدۇرما ھەدىس» دەپ باھالىغان «نيل الأوطار» 2 - توم 176 - بەت]

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئەبۇ بەكرى بىلەن ئۆمەرنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇدۇم، ئۇلار بىرىنچى تەكبىردىن باشقا تەكبىرلەردە قوللىرىنى كۆتۈرمەيتتى.» [دار قۇتنى ۋە بەيھەقىي رىۋايىتى، «ئاجىز» دەپ باھالانغان ھەدىس، نصب الراية 1 - توم 394 - بەت]

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرى بۇ ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ نامازغا باشلاش تەكبىرىدىن باشقا تەكبىرلەردە قولنى كۆتۈرۈش يوق، دەيدۇ. چۈنكى بۇ مەزھەپلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازغا كىرىش تەكبىرىدىن باشقا تەكبىرلەردىمۇ قولنى كۆتۈرگەنلىكى ھەققىدىكى «سەھىھ» ھەدىسلەر يېتىپ كەلمىگەن ياكى كەلگەندىمۇ ئىشەنچلىك يول بىلەن كەلمىگەن بولۇشى ئېھتىمال.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلىغىنىدا ئىككى قولنى ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرەتتى، ئاندىن تەكبىر ئېيتاتتى، رۇكۇ قىلماقچى بولغىنىدا يەنە ئىككى قولنى خۇددى ئاۋۋالقىدەك شەكىلدە كۆتۈرەتتى، رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدىمۇ ئىككى قولنى شۇنداق كۆتۈرەتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس، «نيل الأوطار» - توم 179 – 182 - بەتلەر]

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىدە، نامازغا باشلاش، رۇكۇغا بېرىش ۋە رۇكۇدىن تۇرۇشتا ئېيتىلىدىغان تەكبىرلەرنىڭ ھەممىسىدە قولنى كۆتۈرۈش سۈننەتتۇر. بۇلار يۇقىرىقى ھەدىستىن باشقا، 21 ساھابىدىن ئوخشاش ئىبارە بىلەن رىۋايەت قىلىنغان مۇتەۋاتىر («سەھىھ»تىنمۇ كۈچلۈك) ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ. [النظم المتناثر من الحديث المتواتر 85 - بەتتىن]

شافىئىي مەزھىبىدە، يەنە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىكى ئولتۇرۇشتىن تۇرۇشتىكى تەكبىردىمۇ ئىككى قولنى كۆتۈرۈش مۇستەھەبتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلىغىنىدا تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قولنى كۆتۈرەتتى، رۇكۇغا

بىرىنچى ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، رۇكۇدىن تۇرۇشتا {**سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ**} دېگەندىمۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى تۇرۇشتا يەنە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

بۇ ئىختىلاپلار پەقەت شۇنداق قىلىشنىڭ ئەۋزەل ياكى ئەمەسلىكى ھەققىدىكى ئىختىلاپلار بولۇپ، قىلغانلار قىلمىغانلارنى ۋە قىلمىغانلار قىلغانلارنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى تەرك ئەتكەن ئىش ناۋادا سۈننەت بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، سۈننەتنى تەرك ئېتىش ئەمەل – ئىبادەتنىڭ ئادا تېپىشىغا ياكى سۈپىتىگە تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. ئەمما ئەۋزەلنى قىلىشنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

ئوڭ قولنى سول قولنىڭ ئۈستىگە قويۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرغىنىدا ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇراتتى.» [مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقان بىر ئادەمنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ سول قولىنى ئوڭ قولىنىڭ ئۈستىدە قويغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ۋە ئۇنىڭ ئوڭ قولىنى تارتىپ ئېلىپ سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدى.» [ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

ئىككى قولنى كىندىك ئاستىدا ياكى كۆكسىدە تۇتۇش

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «نامازدا تۇرغاندا ئوڭ قولنى سول قولنىڭ ئۈستىگە قويۇپ كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇرۇش سۈننەتتۇر.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ئىمام نەۋەۋىي بۇ ھەدىسنى«غەرىب ھەدىس»دەپ باھالىغان، ئەلبانىي «**صفة صلاة النبي**» ناملىق ئەسىرىدە «ئاجىز»دەپ باھالىغان]

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرى بۇ ھەدىسقا ئاساسەن، نامازدا ئىككى قولنى كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش سۈننەت، دەپ قارار قىلغان.

ئەمما شافىئىي مەزھىبىدە ئىككى قولنى كۆكسىنىڭ ئاستى ۋە كىندىكنىڭ ئۈستىدىكى ئورۇننىڭ سول تەرىپىدە تۇتۇش مەستەھەبتۇر. چۈنكى بۇ ئورۇن يۈرەك جايلاشقا ئورۇن بولغانلىقتىن، ئىككى قولنى ئەڭ ھۆرمەتلىك جايدا تۇتقان بولىمىز، دەيدۇ. بۇلارنىڭ رەيىنى ۋائىل ئىبنى ھۇجر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىس كۈچلەندۈرىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا تۇرغىنىدا ئىككى قولىنى كۆكسىدە تۇتقىنىنى كۆرگەن ئىدىم.» [ئىمام مۇسلىم، ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

نامازدا مەيلى ئىككى قولىمىزنى كىندىك ئاستىدا تۇتايلى، مەيلى كۆكسىمىزدە تۇتايلى، مۇھىم بولغىنى ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرۈشتۇر. بەلكى بىزلەرگە

نسبەتەن، ئىككى قولىمىزنى كىندىكىمىز ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش ئەڭ ئالى ئېھتىرامنى ئىپادىلىشى مۇمكىن. شۇڭا بىزدە بىراۋغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرغاننى «قول باغلاپ تۇردى» دەيدۇ. قول باغلاپ تۇرۇش — ئىككى قولنى كىندىك ئاستىدا تۇتۇپ، باشنى ساڭگىلىتىپ تۇرۇش دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ، نامازدا ئەڭ ئۇبرازلىق ھالدا ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

سانا ئوقۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ئوخشاش بولمىغان كۆپلىگەن دۇئالار بىلەن باشلايتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا: «تەكبىر ۋە ھەمدۇ سانا ئېيتمىغىچە ۋە قۇرئاندىن قولاي بولغىنىنى ئوقۇمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن ئىدى. [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە تۆۋەندىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى، بەزىدە بىر قىسمىنى ۋە بەزىدە بىر – ئىككىسىنى ئوقۇيتتى:

1 - **{اَللهم بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اَللهُم نَقِنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقى الثوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَنَسِ، اَللهم اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثلْجِ وَالْبَرَدِ.}**
تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مېنى خاتالىقلاردىن خۇددى مەشرىق بىلەن مەغرىبنىڭ ئارىسىنى يىراق قىلغاندەك يىراق قىلغىن. ئى ئاللاھ! خۇددى ئاق كىيىم پاسكىنىلىقتىن تازىلىنىپ پاكلانغاندەك مېنى خاتالىقلىرىمدىن پاكلىغىن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى سۇ بىلەن، قار بىلەن ۋە مۇز بىلەن تازىلاپ يوق قىلغىن.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

2 - **{سُبْحَانَكَ اَللهُم وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدكَ، وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ}** تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىز سېنى جىمى نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز. پۈتۈن ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر. نامىڭ ئۇلۇغ، شەنىڭ ئۈستۈندۇر ۋە سېنىڭدىن ئۆزگە ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس]

3 - **{وَجهْتُ وَجْهِيَ لِلذِي فَطَرَ السمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيْفاً وَمَا أَنا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ. إِن صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلهِ رَب الْعَالَمِيْنَ. لاَ شَرِيْكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ، اَللهُم أَنتَ الْمَلِكُ لاَ إِلَهَ إِلا أَنتَ. أَنتَ رَبي وَأَنا عَبْدُكَ. ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيْعاً. إِنهُ لاَ يَغْفِرُ الذنُوبَ إِلا أَنتَ. وَاهْدِنِي لأَحْسَنِ الأَخْلاَقِ. لاَ يَهْدِي لأَحْسَنِهَا إِلا أَنتَ. وَاصْرِفْ عَني سَيئَهَا. لاَ يَصْرِفُ عَني سَيئَهَا إِلا أَنتَ. لَبيْكَ. وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ كُلهُ فِي يَدَيْكَ. وَالشر لَيْسَ إِلَيْكَ. أَنا بِكَ وَإِلَيْكَ. تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.}** تەرجىمىسى: «مەن توغرا دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتقان ئاللاھقا يۈزلەندىم. مەن ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەردىن ئەمەسمەن. مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە

ماماتىم ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئالللاھ ئۈچۈندۇر. ئالللاھنىڭ شېرىكى يوقتۇر. مەن مۇشۇنداق ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن. ئى ئالللاھ! سەن يەككە ـ يېگانە پادىشاھسەن، سېنىڭدىن ئۆزگە ھەقىقىي ئىلاھ يوق. سەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن، مەن گۇناھلىرىم ئارقىلىق ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم ۋە گۇناھلىرىمغا تەۋبە قىلدىم، تەۋبەمنى قوبۇل قىلىپ جىمى گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. چۈنكى گۇناھلارنى سەندىن باشقا مەغپىرەت قىلغۇچى يوق. ئى ئالللاھ! مېنى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ئىگە قىلغىن، گۈزەل ئەخلاقلارغا سەندىن باشقا ھېچكىم ئىگە قىلالمايدۇ، ناچارلىقلارنى مېنىڭدىن يىراق قىلغىن، ھەقىقەتەن سېنىڭدىن باشقا ھېچكىم مېنى ناچارلىقلاردىن يىراق قىلالمايدۇ. سېنىڭ ئەمرىڭگە خوش دەپ كەلدىم، سائادەت ۋە پۈتۈن ياخشىلىقلار سېنىڭ قولۇڭدىدۇر، يامانلىق ساڭا لايىق ئەمەس. مەن سېنىڭ مۈلكۈڭمەن ۋە سەن تەرەپكە قايتىمەن. سەن تولىمۇ مۇبارەك ۋە ئۇلۇغ ئىگەمسەن، گۇناھلىرىم ئۈچۈن ساڭا تەۋبە قىلىمەن ۋە سېنىڭدىن مەغپىرەت تىلەيمەن.» بۇ دۇئالارنى پەرز، نەپلە ۋە ھەر قانداق نامازدا ئوقۇيتتى. [مۇسلىم ، ئەبۇداۋۇد، نەسائىي، ئىبنى ھىببان ۋە ئەھمەد رىۋايىتى]

4 - بەزىدە يوقىرىقى دۇئانىڭ{**وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ**}دېگەن يېرىگىچە ئوقۇيتتى ۋە ئۇنىڭغا: {**اللَّهُم اهْدِنِي لأَحْسَنِ الأَخْلاقِ وَ أَحْسَنِ الأَعْمالِ، لا يَهْدِي لأَحْسَنِهَا إلا أنتَ. وَقِنِي سَيئَ الأَخْلاقِ وَالأَعْمالِ لا يَقِي سَيئَهَا إلا أنتَ**} تەرجىمىسى: «ئى ئالللاھ! مېنى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ۋە ئەڭ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا يېتەكلىگىن. ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ۋە ئەڭ ياخشى ئىشلارغا سەندىن باشقا ھېچكىم ئىگە قىلالمايدۇ، مېنى ناچار ئەخلاق ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلىغىن، ھەقىقەتەن سېنىڭدىن باشقا ھېچكىم مېنى يامان ئەخلاقلار ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلىيالمايدۇ» دېگەنلەرنى قوشاتتى. [نەسائىي، دار قۇتنىي رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

5 - {**الله أَكْبَرُ كَبِيراً وَالحَمْدُ لِلهِ كَثِيراً وَسُبحانَ اللهِ بُكْرَةً وأَصِيلاً**} تەرجىمىسى: «ئالللاھنى ھەممىدىن چوڭ دەپ ئۇلۇغلايمەن، قانچىلىك كۆپ ھەمدۇ سانا ئالللاھقا خاستۇر، ئالللاھنىڭ پاكلىقىنى ئەتىگەن ۋە ئاخشام ھەمىشە سۆزلەيمەن.» بىر ئادەم نامازغا باشلىغىنىدا بۇ دۇئانى ئوقۇغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسساالام «ھەيران قالدىمكى، بۇ دۇئاغا ئاسماننىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلىپ كەتتى» دېگەن. [مۇسلىم رىۋايىتى]

6 - {**الحَمْدُ لِلهِ حَمْداً كَثِيراً طيباً مُبارَكاً فِيهِ**} تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن.» بىر ئادەم نامازغا باشلىغىنىدا بۇ دۇئانى ئوقۇغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسساالام: «بۇ دۇئانى ئاسمانغا كۆتۈرۈش شەرىپىنى تالىشىپ 12 پەرىشتىنىڭ ئالدىراۋاتقانلىقىنى كۆردۈم» دېگەن. [مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسساالام تەھەججۇد نامىزىنى تۆۋەندىكى دۇئالار بىلەن باشلايتتى:

7 - **{اَللّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ. فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ. عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ. أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ. اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}** تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئى جىبرىئىلنىڭ، مىكائىلنىڭ، ئىسرافىلنىڭ پەرۋەردىگارى، ئاسمان ۋە زېمىننىڭ ياراتقۇچىسى، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ! بەندىلىرىڭ ئىختىلاپلاشقان ئىشلار ئۈستىدە ھۆكۈم قىلغۇچىسەن، ئۆز پەزلىڭ بىلەن مېنى ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ئىشلارنىڭ ئىچىدە ھەقىقەتكە باشلىغىن. ھەقىقەتەن سەن خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايسەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

8 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 10 قېتىم تەكبىر (**اللّٰهُ أَكْبَرْ**)، 10 قېتىم ھەمدۇ سانا (**اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ**)، 10 قېتىم تەسبىھ (**سُبْحَانَ اللّٰهِ**)، 10 قېتىم تەھلىل (**لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ**)، 10 قېتىم ئىستىغفار (**أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ**) ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن: {**اَللّهُمَّ اغْفِرْلِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي وَعَافِنِي**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مېنى مەغپىرەت قىلغىن، توغرا يولغا باشلىغىن، رىزىقلاندۇرغىن ۋە مېنى سالامەت قىلغىن» دېگەن دۇئانى 10 قېتىم ئوقۇيتتى. يەنە: {**اَللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُبِكَ مِنَ الضِّيقِ يَوْمَ الْحِسَابِ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ قىيامەت كۈنىنىڭ تارچىلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگەن دۇئانى 10 قېتىم ئوقۇيتتى. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، ئالدىنقىسى «سەھىھ»، كېيىنكىسى «ھەسەن» (سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن) ھەدىس]

9 - {**اَللّٰهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ، ذُوالْمَلَكُوتِ وَالْجَبَرُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ**} تەرجىمىسى: «ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق، كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس]

قىيامدا تۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ: {**وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ**} تەرجىمىسى: «ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا (نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار.» [بەقەرە سۈرىسى 238 - ئايەت] دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن، ھەرقانداق نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيتتى.

ئەمما سەپەر ئۈستىدە نەپلە ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئۇلاغ ئۈستىدە ئىما ـ ئىشارەت بىلەن ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كېسەلىدە نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئىدى.» [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزى كىچىلىرى ئۆرە تۇرۇپ ئۇزۇن ـ ئۇزۇن ناماز ئوقۇيتتى. بەزى كىچىلىرى ئولتۇرۇپ ئۇزۇن ـ ئۇزۇن ناماز ئوقۇيتتى. ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا رۇكۇنى ئۆرە تۇرۇپ قىلاتتى، ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا رۇكۇنى ئولتۇرۇپ قىلاتتى.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

خۇشۇئ ۋە سەجدە قىلىدىغان جايغا قاراش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا قىيامدا تۇرغىنىدا، بېشىنى ساڭگىلىتىپ (تۆۋەن قىلىپ، سەجدە قىلىدىغان) يەرگە قاراپ تۇراتتى.» [بەيھەقىي رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ ئاسمانغا قاراشتىن مەنئى قىلغان.» [بۇخارىي، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناماز ئوقۇۋاتقان كىشى ئوڭ ـ سولغا بۇرۇلمايلا تۇرىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ ۋە ئۇ يۈزىنى چۆرۈگەن ھامان ئاللاھمۇ نەزەرىنى ئۇنىڭدىن ساقىت قىلىدۇ» دېگەن. [ئەبۇداۋۇد، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

قىرائەت

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا قىرائەتكە باشلاشتىن ئاۋۋال {**أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ**} يەنى «ئاللاھقا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەررىدىن، ئازدۇرۇشىدىن ۋە يامان ئىشقا كۈشكۈرتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن» دەيتتى. [ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە، ھاكىم رىۋايىتى، ئىبنى ھىببان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس]

بەزىدە مۇنداق دەيتتى: {**أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ**} يەنى «دۇئالارنى ئاڭلاپ ۋە ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى ئاللاھقا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەررىدىن، ئازدۇرۇشىدىن ۋە يامان ئىشقا كۈشكۈرتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن.» [ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «ھەسەن»(سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن)ھەدىس]

«ئاندىن {**بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**} نى مەخپىي ئوقۇيتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، «ئەئۇزۇ »بىرىنچى رەكئەتتىلا ئېيتىلىدۇ. قالغان رەكئەتلەردە «بىسمىللاھ»لا ئېيتىلىدۇ. ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ھەر بىر رەكئەتتە قىرائەتتىن ئاۋۋال «ئەئۇزۇ»نى مەخپىي ئېيتىش سۈننەتتۇر. [الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 695 - بەت]

فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

«فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

«كىمكى ناماز ئوقۇپ ئۇنىڭدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمايدىكەن، ئۇنىڭ نامىزى ناقىستۇر.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى]

بۇ ھەدىسلەرگە بىنائەن، ھەنەفىي مەزھەبىدىن باشقا مەزھەپلەردە، نامازدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرزدۇر. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرز ئەمەس، بەلكى ۋاجىبتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: {فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ} يەنى«قۇرئاندىن سىلەرگە قولاي بولغاننى ئوقۇڭلار.» [مۇززەممىل سۈرىسى 20 - ئايەت]دېگەن سۆزى قۇرئاندىن قايسىبىر سۈرە ۋە قانداقلا ئايەتلەرنى ئوقۇش بىلەن پەرز ئادا تاپىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ھەنەفىي مەزھىبىدە يوقىرىقى ھەدىسلەردىكى «دۇرۇس ئەمەس» ۋە «ناقىستۇر»دېگەن ئىبارىلەر نامازنىڭ ئادا بولمايدىغانلىقىنى ئەمەس، بەلكى ئەڭ ئەۋزەل شەكىلدە ئادا تاپمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئامىن دېيىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىمام «ئامىن (ئىجابەت قىلغىن)» دېگەندە سىلەرمۇ «ئامىن» دەڭلار. بىراۋنىڭ «ئامىن» دېگىنى پەرىشتىلەرنىڭ «ئامىن» دېگىنىگە ئۇدۇل كېلىپلا قالسا، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.» [بۇخارىي، مۇسلىم، نەسائىي ۋە دارمىي رىۋايىتى]

ئامىننى مەخپى ياكى ئاشكارا دېيىش مەسىلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، جاراڭلىق ئاۋازدا «ئامىين- »دەيتتى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

بۇھەدىسكە كۆرە، شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىدە «ئامىين» نى ئاشكارا ئېيتىش سۈننەتتۇر. ئەمما ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەپلىرىدە «ئامىين»نى مەخپى ئېيتىش سۈننەتتۇر. بۇلارنىڭ دەلىلى ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: «ئىمام تۆتنى مەخپى ئېيتىدۇ، ئۇلار: ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ، ئامىين ۋە ھەمدۇ سانا (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ)دۇر.» [ئىبنى ئەبۇ شەيبە رىۋايىتى، **فتح القدير** 1 - توم 204 - بەت]

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ يەنە بىر دەلىلى شۇكى: «ئامىين»دېگەن دۇئادۇر. دۇئانى ئاشكارا قىلغاندىن مەخپى قىلىش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئانى مەخپى قىلىش توغرىسىدىكى ھەدىسلىرى سابىتتۇر.

فاتىهەدىن كېيىنكى قىرائەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن بەزىدە ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى، بەزىدە، خۇسۇسەن سەپەر ئۈستىدە بولغان، مېجەزى ياخشى بولالمىغان ۋاقىتلاردا، مەسجىدتە كىچىك بالا يىغلىغاندا قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى بامدات نامىزىدا ئەڭ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن ساھابىلار – يارەسۇلەللاھ! سىز بەك قىسقا سۈرە ئوقۇدىڭىزغۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام — بىر كىچىك بالىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئانىسى مەسجىدتە بىز بىلەن بىرگە نامازغا تۇرغان بولسا، ئانىسى تېزرەك بالىسىغا بارسۇن دەپ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدۇم — دېدى». [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

بامدات نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىدە قىرائەتنى بەكمۇ قىسقا ئوقۇيتتى»، ھەتتا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا «فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇدىمۇ قانداق؟ دەپ قالاتتىم»دېگەن. [ئاۋۋالقىسى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان«سەھىھ»ھەدىس، كېيىنكىسى بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان،«سەھىھ»ئىكەنلىكىدە بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىگە {**قُلْ يَا أَيهَا الْكَافِرُونَ**}نى، كېيىنكى رەكئىتىگە {**قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ**}نى ئوقۇيتتى.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

ئەمما بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدە ناھايىتى ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدە «تۇۋالۇ مۇفەسسەل(ئۇزۇن مۇپەسسەل سۈرىلەر)نى ئوقۇيتتى.» [نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

تۇۋالۇ مۇفەسسەل سۈرىلەر: «**ق**» (50 - سۈرە)، «**الزريات**» (51 - سۈرە)، «**الطور**» (52 - سۈرە)، «**النجم**» (53 -سۈرە)، «**القمر**» (54 - سۈرە)، «**الرحمن**» (55 - سۈرە)، «**الواقعة**» (56 -سۈرە) قاتارلىق يەتتە سۈرىدۇر.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامداتنىڭ پەرزىنىڭ ھەر ئىككى رەكئىتىگە «**واقعة**» سۈرىسى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى.» [ئەھمەد، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ»دەپ باھالىغان ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامداتنىڭ پەرزىدە، {**إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ**}نى ئوقۇيتتى.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن سۈرە ئوقۇيتتى، ئىككىنچى رەكئەتكە بولسا ئاۋۋالقىسىدىن قىسقىراق سۈرە ئوقۇيتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

مۇلاھىزە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن، كېيىنكى رەكئەتكە قىسقىراق سۈرە ئوقۇشى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگىلا خاس بولماستىن، بەلكى باشقا پەرز نامازلاردىمۇ شۇنداق قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق قىلىشتا كىشىلەرنىڭ جامائەتكە يېتىشىۋېلىشىنى كۆزدە تۇتقان بولۇشى ئېھتىمال.

پېشىن نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پېشىنىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسى بىلەن بىرگە ئىككى سۈرە ئوقۇيتتى. ئالدىنقى رەكئەتتە ئىككىنچى رەكئەتتىكىسىدىن ئۇزۇن سۈرە ئوقۇيتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پېشىنىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىرىگە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا 30 ئايەت مىقدارىدا قۇرئان ئوقۇيتتى. مەسىلەن: {الم. تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رب الْعَالَمِينَ} (32 - سۈرە، 30 ئايەتلىك سۈرە)گە ئوخشاش.» [مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە پېشىنىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە{وَالسَّمَاء وَالطَّارِقِ}، {وَالسمَاء ذَاتِ الْبُرُوجِ}، {وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى} ۋە بۇلارغا ئوخشاش سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى.» [ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ»دەپ باھالىغان ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پېشىنىنىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىمام مۇسلىم بىلەن ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پېشىنىنىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىرىدە، فاتىھەدىن كېيىن 15 ئايەت مىقدارىدا سۈرە ئوقۇيتتى» دەپ كەلگەن. ئەللامە ئالبانى مۇنداق قىلىشنى «سۈننەت»دەپ قارايدۇ ۋە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باشچىلىقىدىكى بىر تۈپ ساھابە شۇنداق قىلىشقا ئىتتىپاقلاشقانلىقىنى سۆزلەيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، پېشىنىنىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە فاتىھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش خاتا ئەمەس، بەلكى ياخشىدۇر.

ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىراۋغا تەلىم بېرىپ، ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشقا بۇيرىغان.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئەسىر نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا، 15 ئايەت مىقدارىدىكى سۈرىلەرنى يەنى پېشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە ئوقۇغان سۈرىلەرنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى»، «ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە، ئالدىنقى ئىككى رەكئەتكە ئوقۇغان سۈرىلەردىن قىسقىراق، ھەتتا ئۇنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى.» [مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشىن ۋە ئەسىر نامازلىرىدا ئوقۇغان قىرائىتى ئۇنىڭ ساقىلىنىڭ تىترىگىنىدىن بىلىنەتتى.» [بۇخارىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

شام نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شام نامىزىنىڭ پەرزىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى»، «ھەتتا ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن شام نامىزنى ئوقۇپ بولۇپ سىرتقا چىقىنىدا، ئوقىيالىرى قويۇلغان جايلارنى ئېنىق كۆرەلەيتتى.» [نەسائىي ۋە ئەھمە رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە شام نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، {**وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ**}نى ئوقۇغان.» [ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۇزۇن ۋە ئوتتۇراھال سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. «بەزىدە «**الطور**» (52 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى»، «بەزىدە «**المرسلات**» (77 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى.» [ھەر ئىككى ھەدىسنى بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

ئەمما كۆپىنچە «شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىدە: {**قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ**} بىلەن{**قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ**}نى ئوقۇيتتى.» [نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

خۇپتەن نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، (ئۇزۇنمۇ ئەمەس، بەك قىسقىمۇ ئەمەس) ئوتتۇراھال سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى.» [نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

«بەزىدە: {وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا}نى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى.» [ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «ھەسەن (سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن)ھەدىس]

«بەزىدە: {إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ}نى ئوقۇيتتى ۋە ئۇنىڭدىكى سەجدە ئايىتىگە كەلگەندە تىلاۋەت سەجدىسى قىلاتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەننىڭ پەرزىدە ئىمامنىڭ ئۇزۇن سۈرە ئوقۇشىنى مەنئى قىلغان. «بىر كۈنى مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جامائەتكە خۇپتەن نامىزىدا ئىمام بولۇپ، ئۇزۇن سۈرە ئوقۇغاندا، جامائەت ئىچىدىن بىر ياش نامازدىن ئايرىلىپ چىقىپ كېتىدۇ. نامازدىن كېيىن جامائەت مۇئازغا ئەھۋالدىن خەۋەر بەرگىنىدە، مۇئاز ئاچچىقلىنىپ "ئۇ مۇناپىقتۇر" دەيدۇ. ھېلىقى ياش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى بايان قىلغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئازنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا: «كىشىلەرنى ئۆزۈڭگە جەلب قىلىشنى خالامسەن ئەي مۇئاز؟ ئۇنداق بولسا، كىشىلەرگە ئىمام بولغىنىڭدا {وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا}، {سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى}، {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ}، {وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى} قاتارلىق سۈرىلەرنى ئوقۇغىن. سېنىڭ ئارقاڭدا ياشىنىپ قالغان، ئاجىز ۋە ئىشى ئالدىراش كىشىلەرمۇ تۇرىدۇ.»دەيدۇ. [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ۋىتىر نامىزىنىڭ قىرائىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپىنچە، «ۋىتىر نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە {سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى}نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ}، ئۈچىنچى رەكئىتىدە {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ}نى ئوقۇيتتى.» [نەسائىي ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

«بەزىدە ئۇنىڭغا: {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ}بىلەن {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ}نى قوشۇپ ئوقۇيتتى.» [تىرمىزى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

«بەزىدە ۋىتىرنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا 100 ئايەت ئوقۇيتتى»، «ئەمما ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى رەكئەتلەردە {إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا} بىلەن {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ}نى ئوقۇيتتى.» [ئالدىنقىسى نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس، كېيىنكىسى ئەھمەد، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان «ھەسەن»ھەدىس]

تەھەججۇد نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىدا قىرائەتنى بەزىدە ئاشكارا، بەزىدە مەخپىي ئوقۇيتتى.» [نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

شۇنىڭدەك قىرائەتتە بەزىدە قىسقا سۈرىلەرنى، بەزىدە ئۇزۇن سۈرىلەرنى، بەزىدە بەكمۇ ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. ھەتتا ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا بىر كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئوقۇۋىدىم. قىرائەتنى بەكمۇ ئۇزۇن ئوقۇغانلىقىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆرە تۇرغان پېتى تەرك ئېتىپ ئولتۇرىۋېلىشتەك يامان خىيالغىمۇ كەلگەن ئىدىم.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ھۇزەيفە ئىبنى يەمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇۋىدىم. «بەقەرە»(2 - سۈرە)نى باشلىدى. 100 - ئايەتكە كەلگەندە رۇكۇغا بېرىشى مۇمكىن دەپ تەخمىن قىلىۋېدىم. ئوقۇشقا داۋام قىلىۋەردى، بەلكى بۇ سۈرىنى ئىككى رەكئەتكە ئوقۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. ئەمما «ئال ئىمران» (3 - سۈرە)نى باشلىدى، ئاندىن «نىسا» (4 - سۈرە)نى باشلىدى. ئوقۇشتا تەسبىھ ئايەتلىرىگە كەلگەندە تەسبىھ ئېيتتى، سوئال ئايەتلىرىگە كەلگەندە، سوئال قويدى، پاناھ تىلەش ئايەتلىرىگە كەلگەندە «ئەئۇزۇ»نى ئېيتىپ پاناھ تىلىدى...» [مۇسلىم ۋە نەسائىي رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كېچىسى تەھەججۇدتا ئۆزى كېسەل تۇرۇپ يەتتە ئۇزۇن سۈرىنى ئوقۇغان.» [ئەبۇ يەئلا رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن، زەھەبىي مۇۋاپىق كەلگەن ھەدىس]

ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى شۇنداق ئۇزۇن قىرائەت قىلغىنى بىلەن باشقىلارنى ئۇنداق ئاشۇرىۋېتىشتىن مەنئى قىلغان. ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرگە: «قۇرئاننى بىر ئايدا بىر قېتىم تامام قىلغىن»دېگەندە، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر: «مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇشقا تاقىتىم يېتىدۇ»دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: «20 كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن»دەيدۇ. ئۇ: «مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇشقا تاقىتىم يېتىدۇ»دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: «7 كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن. ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلما»دەيدۇ.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىر كېچىلىك تەھەججۇد نامىزىدا 200 ئايەت ئوقۇيدىكەن، ئۇ ئىتائەتمەن مۇخلىسلار قاتارىدىن يېزىلىدۇ.» [دارمىي ۋە ھاكىم رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن، زەھەبىي مۇۋاپىق كەلگەن ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر كېچىسى «ئىسرا»(17 - سۈرە) بىلەن «زۇمەر»(39 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

جۈمە نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە جۈمە نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە فاتىھەدىن كېيىن، «جۇمۇئە»(62 - سۈرە)نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە «مۇنافىقۇن»(63 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى»، بەزىدە ئۇنىڭ ئورنىغا «غاشىيە»(88 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى»، بەزىدە بىرىنچى رەكئەتتە: «**سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى**»نى، ئىككىنچى رەكئەتتە: «**هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ**»نى ئوقۇيتتى.» [بىرىنچى ۋە ئىككىنچى ھەدىس مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، ئۈچىنچى ھەدىس مۇسلىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

ھېيت نامازلىرىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، {**سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى**}نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە: {**هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ**}نى ئوقۇيتتى.»، «بەزىدە ئىككى رەكئەتتە: {**ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ**} بىلەن{**اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ**}نى ئوقۇيتتى.» [ھەر ئىككى ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم بىلەن ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان]

بەش ۋاخ نامازنىڭ قىرائەتلىرىنى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىدە، شام نامىزىنىڭ ئۈچ رەكئەت پەرزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتى ۋە خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە قىرائەتنى ئاشكارا ۋە ئۈنلۈك ئوقۇيتتى. ئەمما پېشىن، ئەسىر نامازلىرىدا، شامنىڭ ئۈچىنچى رەكئىتىدە ۋە خۇپتەننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە قىرائەتنى مەخپى ئوقۇيتتى.» [ئەبۇداۋۇد «سەھىھ»ھەدىسلەر توپلىمى 758 - بەت]

شۇنداقلا «جۈمە، ھېيت، ئىستىسقا، كۇسۇف نامازلىرىدىمۇ قىرائەتنى ئۈنلۈك ئاشكارا ئوقۇيتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

رۇكۇ قىلىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتتىن پارىغ بولغىنىدا، بىر ئاز تۇراتتى»، «ئاندىن ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا باشلاش تەكبىرىدىكىدەك كۆتۈرەتتى»، «تەكبىر ئېيتاتتى»، «رۇكۇغا باراتتى.» [ئالدىنقى ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان، قالغانلىرىنى بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

رۇكۇنىڭ كەيپىيىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلغىنىدا ئىككى ئالقىنىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»، «باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويغىنىدا، خۇددى ئىككى تىزىنى قاماللاپ تۇتقاندەك تۇراتتى.» [بىرىنچىسى بىلەن تۆتىنچىسىنى بۇخارىي ۋە ئەبۇداۋۇد، ئۈچىنچىسىنى بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا قوللىرىنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىپ تۇراتتى» ۋە نامازنى نوقسان بىلەن ئوقۇغان بىرىگە تەلىم بېرىپ: «رۇكۇ قىلغىنىڭدا، ئىككى ئالقىنىڭنى ئىككى تىزىڭنىڭ ئۈستىگە قويغىن، ئاندىن بارماقلىرىڭنىڭ ئارىسىنى ئاچقىن، ئاندىن ھەر بىر ئورگان ئۆز ئورنىغا چۈشۈپ بولغانغا قەدەر تۇرغىن.» [ئالدىنقىسىنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ئەبۇداۋۇد «سەھىھ»ھەدىسلەر توپلىمىدا قەيت قىلغان، كېيىنكىسىنى ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىببانلار «سەھىھ»ھەدىسلەر توپلاملىرىدا قەيت قىلغان]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۇرغىنىدا، بىلەكلىرىنى يان تەرەپلىرىدىن يىراق تۇتاتتى»، «رۇكۇدا دۈمبىسىنى تۈپتۈز تۇتاتتى»، «ھەتتا دۈمبىسىگە سۇ تۆكسىمۇ ئورنىدىلا تۇرۇپ قالغۇدەك تۈز تۇتاتتى.» [ئالدىنقىسىنى تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ»دېگەن، كېيىنكىسىنى بۇخارىي ۋە بەيھەقىي، ئاخىرقىسىنى تەبەرانىي ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايەت قىلغان]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا بېشىنى دۈمبىسىدىن تۆۋەنمۇ ئەمەس، يۇقىرىمۇ ئەمەس»، «بەلكى ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا تۇتاتتى.» [ئالدىنقىسىنى بۇخارىي ۋە ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسىنى مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان].

رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىشنىڭ پەرزلىكى توغرۇلۇق مۇنداق دېگەن: «رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىڭلار، جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرنىڭ مېنىڭ كەينىمدە تۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدە قىلغىنىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىمەن.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرىدىن بىرى بولۇپ، نامازغىلا خاستۇر. ئۇنىڭ ناماز سىرتىدا ئارقىسىدىكىلەرنى كۆرەلەيدىغانلىقى توغرۇلۇق دەلىل يوق. [ئەللامە ئەلبانىي]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ بىر ئادەمنىڭ رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمىغان، سەجدىلەرنى خۇددى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلغانلىقىنى كۆرۈپ "بۇ ئادەم ئەگەر مۇشۇ ھالىتى بىلەن ئۆلسە مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتى بولمىغان ھالەتتە ئۆلىدۇ. رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمايدىغان، سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلىدىغان كىشى بىر ياكى ئىككى تال خورمىنى ئالدىراپ يېيىش بىلەن ئاچلىقىنى قاندۇرالمىغان كىشىگە ئوخشاشتۇر» دېگەن. [بەيھەقى، تەبەرانىي رىۋايەت قىلغان، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دېگەن ھەدىس]

رۇكۇدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۆۋەندىكى ھەر تۈرلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن ھەر قېتىمدا خالىغانلىرىنى ئېيتاتتى:

1 - {**سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمُ**} (ئۈچ قېتىم). [ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ئېيتاتتى.

2 - {**سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمُ وَبِحَمْدِهِ**} (ئۈچ قېتىم). [ئەبۇ داۋۇد، دارقۇتنىي، ئەھمەد، تەبەرانىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس]

3 - {**سُبوحٌ قُدوسٌ رَب الْمَلاَئِكَةِ وَالروحِ**} [مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]

4 - {**سُبْحَانَكَ اللهُم ربنَا وَبِحَمْدِكَ، اللهُم اغْفِرْ لِي**} پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىدە كۆپ ئېيتاتتى ۋە قۇرئان كەرىمدىكى: {**فَسَبحْ بِحَمْدِ رَبكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنهُ كَانَ تَوابًا**} يەنى «رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدۇ سانا ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن. ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.» دېگەن ئايەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىش كۆرەتتى. [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

5 - {**اللهُم لَكَ رَكَعْتُ. وَبِكَ آمَنتُ. وَلَكَ أَسْلَمْتُ. خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي. وَمُخِّي وَعَظْمِي وَعَصَبِي**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا رۇكۇ قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم، ساڭا بويسۇندۇم، قۇلىقىم، كۆزۈم، مېڭەم، سۆڭەكلىرىم، بارچە سەزگۈ ئەزالىرىم ساڭا ھۆرمەت بىلدۈرمەكتە.» [مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى رىۋايىتى]

6 - {**اللهُم لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكلتُ أُنتَ رَبِّي خَشَعَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَدَمِي وَلَحْمِي وَعَظْمِي وَعَصَبِي للهِ رَب الْعَالَمِينَ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ ئۈچۈن رۇكۇ قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم، ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا تەۋەككۈل قىلدىم، سەن مېنىڭ رەببىمسەن، قۇلىقىم، كۆزۈم، قېنىم، گۆشۈم، سۆڭىكىم ۋە بارچە سەزگۈ ئەزالىرىم ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا ھۆرمەت بىلدۈرمەكتە.» [نەسائىي رىۋايىتى]

7 - {سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ} تەرجىمىسى: «پاك ئاللاھ كۈچ – قۇۋۋەت، پادىشاھلىق، چوڭلۇق ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

رۇكۇ قىلىش مىقدارى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ قىلىشى، رۇكۇدىن كېيىنكى تۇرۇشى، سەجدىلىرى ۋە ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرۇشى ئۇزۇنلۇقتا بىر - بىرىگە ئاساسەن ئوخشاپ كېتەتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇماسلىق

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشتىن توسقان»، ئۇ مۇنداق دەيتتى: «بىلىڭلاركى، مەن رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشتىن مەنئى قىلىندىم. رۇكۇدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاڭلار، ئەمما سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا تىرىشىڭلار، سەجدىلەردە قىلىنغان دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەتلىرى]

رۇكۇدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇمۇرتقىسىنى رۇكۇدىن كۆتۈرگەن ھالدا: {سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ}يەنى «ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەمدۇ سانا ئېيتقاننى ئاڭلىغۇچىدۇر»دەيتتى. نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىرىگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ مۇنداق دېگەن: «تەكبىر ئېيتىپ ئاندىن رۇكۇ قىلمىغىچە ۋە رۇكۇدىن تۈزلەنگىچىلىك {سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ} دېمىگىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ.» [ئالدىنقىسى بۇخارىي بىلەن مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدە ھەر بىر ئورگان ئۆز جايىغا بېرىپ بولغانغا قەدەر ئۆرە تۈپتۈز تۇراتتى.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

ئاندىن «ئۆرە تۇرۇپ: {رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ}يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن»دەيتتى. [بۇخارىي ۋە ئەھمەد رىۋايىتى].

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «ئىمام ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىش ئۈچۈن تۇرىدۇ. ئىمام: {سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ}دېگەندە، سىلەر: {رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ} دەڭلار. ھەقىقەتەن كىمنىڭ سۆزى پەرىشتىلەرنىڭ سۆزىگە ئۇدۇل كېلىدىكەن، ئۇنىڭ ئۆتكەن بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن تۇرۇشتا تەكبىر ئېيتقىنىدا، ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا كىرىش تەكبىرىدە كۆتۈرگەن شەكىلدە كۆتۈرەتتى.» [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

رۇكۇدىن تۇرۇپ تۆۋەندىكىلەردىن بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى (خالىغانلىرىنى) ئېيتاتتى:

1 - {ربنا ولك الحمد} [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى].

2 - {ربنا لك الحمد} [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

3 - بەزىدە يۇقىرىقى ئىككىسىگە: {اللهم} سۆزىنى قوشۇپ ئېيتاتتى. [بۇخارىي، ئەھمەد رىۋايىتى]

4 - {اللهم ربنا لك الحمد ملء السماوات وملء الأرض وملء ما بينهما وملء ما شئت من شيء بعد} يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا ئاسمانلار، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەر تولغىچە ۋە سەن ياراتقان ھەمدە يارىتىدىغان جىمى مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

5 - {أهل الثناء والمجد. اللهم لا مانع لما أعطيت، ولا معطي لما منعت، ولا ينفع ذا الجد منك الجد} يەنى «ئاللاھ ھەمدۇ سانا ئېيتىشقا ۋە ئۇلۇغلاشقا ھەقلىقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن توسقاننى بەرگۈچى يوق ۋە سەن بەرگەننى توسۇۋالغۇچى يوق. سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

6 - {ربنا ولك الحمد حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه} يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن.» [بۇخارىي رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىدا مۇنۇ سانانى تەكرارلايتتى:

7 - {لربي الحمد، لربي الحمد} يەنى «پەرۋەردىگارىمغا ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن، پەرۋەردىگارىمغا ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن.» بۇنى شۇنچە كۆپ تەكرارلايتتىكى، رۇكۇدىن تۇرغاندىكى بۇ قىيامىنىڭ مىقدارى قىرائەتنىڭ قىيامىغا يېقىن بولغان رۇكۇنىڭ مىقدارىغا يېقىنلىشىپ قالاتتى. قىرائەتنىڭ قىيامىدا بەقەرە سۈرىسىنى ئوقۇغان ئىدى. [نەسائى ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]

سەجدە

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا تەكبىر ئېيتاتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «رۇكۇدىن تۇرۇشتا {سمع الله لمن حمده} دېمىگىچە، ئاندىن ئۆرە تۈپتۈز تۇرمىغىچە، ئاندىن {الله أكبر} دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارمىغىچە ۋە سەجدىدە بوغۇملىرى ئورنىغا چۈشۈپ ئارام ئالغىچىلىك

ئالدىرىماي تۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ.» [ئالدىنقىسى بۇخارىي ۋە مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم«سەھى»دېگەن ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا بەزىدە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى.» [نەسائىي، دارقۇتنىي رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدە قىلىشتا ئىككى قولىنى تىزلىرىدىن ئاۋۋال يەرگە قوياتتى.» [ئىبنى خۇزەيمە، دارقۇتنى رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم«سەھىھ»دېگەن ھەدىس]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە «ئىككى ئالقىنىغا تايىناتتى، ئىككى ئالقىنىنى يەرگە يېيىپ»، «بارماقلىرىنى يىغقان ھالدا»، «قىبلىگە قارىتاتتى.» [ئالدىنقىسىنى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن، ئىككىنچىسىنى ئىبنى خۇزەيمە ۋە بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن، ئاخىرقىسىنى بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە ئىككى قولىنى ئىككى مۈرىسىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتاتتى»، بەزىدە «ئىككى قولىقىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتاتتى»، «بۇرنى بىلەن پېشانىسىنى يەرگە تولۇق تەككۈزەتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى بىقىنىدىن يىراق تۇتاتتى.» [بىرىنچىسى بىلەن ئۈچىنچىسىنى ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە تىرمىزى «سەھىھ»دېگەن، ئىككىنچىسىنى ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس، تۆتىنچىسىنى ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان ۋە «سەھىھ»دەپ باھالىغان ھەدىس]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە: «ئىككى تىزى بىلەن ئىككى پۇتىنى يەرگە تولۇق تەككۈزەتتى»، «پۇتلىرىنىڭ ئالدى تەرىپىنى بارماقلىرى بىلەن بىرگە قىبلىگە قارىتاتتى»، «ئىككى پۇتىنى تىكلەپ تۇراتتى.» [بىرىنچىسى بىلەن ئۈچىنچىسىنى بەيھەقىي، ئىككىنچىسىنى بۇخارىي بىلەن ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

ئۇ يەنە مۇنداق دەيتتى: «ئىنسان سەجدە قىلغاندا، يەتتە ئورگان ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئۇلار: يۈز، ئىككى ئالقان، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۇتتۇر.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

سەجدىنى ئالدىرىماي قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا بۇ ئىككىسىنى تولۇق ئادا قىلمىغۇچىلارنى ئاچلىقتىن بىر ياكى ئىككى خورمىنى ئالدىراپ يېگەن بولسىمۇ ئاچلىقى قامدالمىغان كىشىگە ئوخشاتقان ۋە مۇنداق دېگەن:

«ئوغرىلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى(رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلماسلىق بىلەن)ئوغرىلايدىغان كىشىدۇر.» [تەبەرانى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن ھەدىس]

ئۇ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئۇمۇرتقىسىنى تۈز تۇتالمىغان كىشىنىڭ نامىزىغا نەزەر سالمايدۇ.» [ئەھمەد، تەبەرانىي رىۋايىتى]

سەجدىدە ئوقۇلىدىغان زىكىر ۋە دۇئالار

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدە قىلغىنىدا، تۆۋەندىكى كۆپلىگەن ھەرتۈلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن تاللاپ بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى ئوقۇيتتى:

1 - {**سُبْحَانَ رَبِيَ الأَعْلىٰ**} (ئۈچ قېتىم). [ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەزىدە {**سُبْحَانَ رَبِيَ الأَعْلىٰ**}نى ئۈچ قېتىمدىن كۆپرەك ئېيتاتتى.» (بۇھەدىسلەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنىڭ مىقدارىنى ئوخشاش قىلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ).

2 - {**سُبْحَانَ رَبِيَ الأَعْلىٰ وَبِحَمْدِهِ**}(ئۈچ قېتىم) [ئەھمەد، تەبەرانىي، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]

3 - {**سُبوحٌ قُدوسٌ رَب المَلائِكَةِ وَالروحِ**} [مۇسلىم رىۋايىتى]

4 - {**سُبحانَكَ اللهُم ربنَا وَبِحَمْدِكَ اللهُم اغْفِرْ لِي**} پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىدە ناھايىتى كۆپ ئوقۇيتتى. [بۇخارىي ۋە مۇسلىم]

5 - {**اللهُم لَكَ سَجَدْتُ. وَبِكَ آمَنتُ. وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَأَنتَ رَبي، سَجَدَ وَجْهي لِلـذِي خَلَقَـهُ وَصَورَهُ، وَشَق سَمْعَهُ وَبَصَرَه تَبارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الخَالِقِينَ**} [مۇسلىم رىۋايىتى]

6 - {**اللهُم اغْفِرْ لِي ذَنبِي كُلهُ دِقهُ وَجِلهُ، وَأَولَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلانِيَتَهُ وَسِرهُ**} [مۇسلىم رىۋايىتى]

7 - {**سَجَدَ لَكَ سَوادِي وَخِيالِي، وَآمَنَ بِكَ فُؤادِي أَبُوءُ بِنِعْمَتِكَ عَلَي، هَذي يَدي وَما جَنَيْتُ عَلىَ نَفْسِي**} [بەززاز رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامازلىرىدا مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇيتتى:

8 - {**سُبْحَانَ ذِي الجَبَروتِ والمَلكوتِ وَالكِبْرِياءِ وَالعَظَمَةِ**} تەرجىمىسى: «پاك ئاللاھ كۈچ ـ قۇۋۋەت، پادىشاھلىق، چوڭلۇق ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر.» [ئەبۇ داۋۇد، نەسائىي رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس]

9 - {**سُبحانَكَ اللهُم وَبِحَمْدِكَ لاإلَهَ إلا أَنتَ**} [مۇسلىم رىۋايىتى]

10 - {اللّهُم اغْفِرْ لِي مَا أسْرَرْتُ وَمَا أعْلَنْتُ}[نەسائىي رىۋايىتى، هاكىم«سەھىھ»دېگەن]

11 - {اللّهُم اجْعَلْ لِي فِي قَلْبِي نُوراً، وَفِي لِسَانِي نُوراً، وَفِي سَمْعِي نُوراً، وَفِي بَصَرِي نُوراً، وَمِنْ فَوْقِي نُوراً، وَمِنْ تَحْتِي نُوراً، وَعَنْ يَمِينِي نُوراً، وَعَنْ شِمَالِي نُوراً، وَمِنْ بَيْنِ يَدَيَّ نُوراً، وَمِنْ خَلْفِي نُوراً، وَاجْعَلْ فِي نَفْسِي نُوراً، وَأَعْظِمْ لِي نُوراً} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! دىلىمنى ئاق قىلغىن، كۆزۈمنى نۇرلۇق قىلغىن، قۇلىقىمنى نۇرلۇق قىلغىن، ئوڭ ۋە سول تەرىپىمنى نۇرلۇق قىلغىن، ئۈستى ۋە ئاستى تەرىپىمنى نۇرلۇق قىلغىن، ئالدى ۋە ئارقا تەرىپىمنى نۇرلۇق قىلغىن، مېنى نۇرلۇق قىلغىن ۋە ماڭا ئاتا قىلغان نۇرۇڭنى كاتتا قىلغىن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

12 - {اللّهُم أعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأعُوذُ بِكَ مِنْكَ. لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أنتَ كَمَا أثْنَيتَ عَلَى نَفْسِكَ} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ رازىلىقىڭغا سىغىنىپ غەزىپىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، سېنىڭ ئاپىيىتىڭگە سىغىنىپ ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمە. ساڭا سىغىنىپ سېنىڭدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنى سەن ئۆزۈڭنى مەدھىيىلىگەن رەۋىشتە مەدھىيىلەشتىن ئاجىزمەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

سەجدىدە قۇرئان ئوقۇماسلىق

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشنى مەنئى قىلاتتى. بۇ ئىككىسىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا بۇيرۇيتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «بەندىنىڭ ئاللاھقا ئەڭ يېقىن بولىدىغان چېغى ئۇنىڭ سەجدە قىلىۋاتقان ۋاقتىدۇر. سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىڭلار.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

سەجدىنى ئۇزۇن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىنى ئۇزۇن قىلىشتا رۇكۇغا يېتىشىپ قالاتتى. بەلكى بەزىدە بەزىبىر سەۋەبلەر تۈپەيلى سەجدىنى رۇكۇدىنمۇ ئۇزۇنراق قىلاتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى شەدداد ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرىدىن ئىمام ھەسەن ياكى ئىمام ھۇسەيىن(ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولغاي)نى كۆتۈرگىنىچە بىزگە پېشىن ياكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بېرىشكە چىقىپ، مېھرابقا ئۆتتى، ئۇنى ئوڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ نامازغا باشلىدى. سەجدىنى شۇنداق ئۇزۇن قىلدىكى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قاراپ سالدىم ۋە ھېلىقى كىچىك بالىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈمبىسىگە مىنىپ ئويناۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئاندىن ھامان سەجدىگە قايتتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ساھابىلار ”يا رەسۇلەللاھ!

سەجدىلەرنىڭ بىرىنى بەكمۇ ئۇزۇن قىلدىڭىزكى، بىز بىرەر ئىش يۈزبەرگەنمىدۇ ياكى ۋەھى كەلگەنمىدۇ، دەپ قالدۇق“ دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ ”سىلەر گۇمان قىلغانلارنىڭ ھېچقايسىسى يۈزبەرمىدى. ئەمما بالام ئۈستۈمگە مىنىۋالغانىدى، ئۇنىڭ ئويۇنى تۈگىمەستىن تۇرۇپ كېتىشنى ياقتۇرمىدىم“دېدى.» [نەسائى ۋە ئىبنى ئەساكىر رىۋايىتى، ھاكىم«سەھىھ»دېگەن ھەدىس]

بۇ ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزىدە سەجدىنى شۇنچىلىك ئۇزۇن قىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلىگەندەك، ئۇ زاتنىڭ ئىنتايىن مېھرى – شەپقەتلىك، خۇشۇسەن كىچىك باللارغا بەكمۇ مېھرىبان ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. كۆپىنچە دىندارلارنىڭ قوپاللىقى ۋە رەھىمسىزلىكىگە ھەيرانمەن. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقىغا ئەگەشمەستىن، ئۇنىڭ ئىبادەتلىرىگىلا ئەگىشىشكە بۇيرۇلغانمۇ؟ ياق! گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ ئالامىتى ۋە ئەمەل – ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر.

سەجدىدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىنى سەجدىدىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا كۆتۈرەتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «سەجدىنى بوغۇملىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ ئارام تاپقىچىلىك ئالدىرىماي قىلمىغىچە، ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ، سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ تولۇق ئورنىشىپ ئولتۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ»دېگەن]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدىن تۇرۇشتا بەزىدە تەكبىر بىلەن بىرگە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى.» [ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

ئاندىن «سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەيتتى»، «ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى.» [ئالدىنقىسىنى بۇخارىي، كېيىنكىسىنى نەسائىي رىۋايەت قىلغان]

ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ھەر بىر سۆڭەك ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشۈپ بولغىنىدىن خاتىرجەم بولغىچىلىك ئولتۇراتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «شۇنداق قىلمىغىچە ھېچبىرىڭلارنىڭ نامىزى تولۇقلانمايدۇ.» [ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن بەيھەقىي، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىسلەر]

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا زىكىر ئېيتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا تۆۋەندىكى زىكىرلەرنى ئېيتاتتى:

1- {رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي} تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگارىم! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ئى پەرۋەردىگارىم! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن.» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى]

2 - {اللّهم اغْفِرْلي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَاجْبُرْنِي وعافِنِي وَارْزُقْنِي وَارْفَعْنِي} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھىم قىلغىن، مېنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلغىن، مېنى ياخشى ئىشلارغا مۇيەسسەر قىلغىن، ماڭا ساقلىق ۋە كەڭ رىزىق ئاتا قىلغىن، مەرتىبەمنى يۇقىرى قىلغىن.» [بۇخاري، مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى]

ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش

ئاندىن «تەكبىر ئېيتىپ ئىككىنچى سەجدىگە باراتتى.» [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

«بۇ تەكبىر بىلەن بىرگە بەزىدە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى.» [ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

ئاندىن «سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرەتتى ۋە تەكبىر ئېيتاتتى»، «بەزىدە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى.» [ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن ھاكىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىسلەر]

سەجدىدىن رەكئەتكە تۇرۇش

ئاندىن «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەرگە تايانغان ھالدا ئىككىنچى رەكئەتكە تۇراتتى.» [بۇخاري ۋە شافىئىي رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشتا ئىككى قولغا تايىنىپ تۇراتتى.» [ئەبۇ ئىسھاق، بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

بىرىنچى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش «سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى.» [نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئىتنىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ئىدى.» [ئەھمەد رىۋايىتى]

ئەبۇ ئۇبەيدە ۋە باشقىلار «ئىتنىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش»نى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېگەن: «ئىتنىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش — ئەر كىشىنىڭ ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ، ئىككى پۇتىنى تىكلەپ ۋە ئىككى قولىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرۇشتۇر.»

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇدتا («ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇشقا) ئولتۇرغىنىدا، ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالقىنىنى سول تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، بارماقلىرىنى يېيىپ ئولتۇراتتى.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا سول قولىغا تايىنىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنى مۇنداق ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ۋە «ئۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئولتۇرۇشىدۇر» دېگەن. [بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس]

تەشەھھۇد ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن تەشەھھۇد(ئەتتەھىياتۇ) ئوقۇيتتى.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن تەشەھھۇد ئوقۇشنى ئۇنۇتسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلاتتى.» [بۇخارىي، مۇسلىم رىۋايىتى]

تەشەھھۇد ئوقۇغاندا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى مىدىرلىتىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇدتا ئولتۇرغىنىدا، سول قولىنىڭ ئالقىنىنى يايغان ھالدا، سول تىزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى، ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرىنى بولسا، ئاچمايتتى، كۆرسەتكۈچ (بىگىز)بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلاتتى ۋە كۆزىنى ئۇنىڭغا تىكەتتى.» [مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى]

«كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلغىنىدا، باش بارمىقىنى ئوتتۇرا بارمىقىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى.» [مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى]

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئىككى تەشەھھۇدنىڭ ھەممىسىدە قىلاتتى.» [نەسائىي ۋە بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس]

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «كۆرسەتكۈچ بارماق بىلەن قىلىنغان بۇ ئىشارەت شەيتانغا تۆمۈردىنمۇ قاتتىق زەربە ھېسابلىنىدۇ.» [ئەھمەد ۋە بەززار رىۋايىتى]

ھازىرقى زامان ئاتاغلىق ھەدىسشۇناس ئالىمى ئەللامە مۇھەممەد ناسىرۇددىن ئەلبانىي «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيتى»ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئەمما ئىشارەتتىن كېيىن بارماقنى چۈشۈرۈش ياكى «ئەتتەھىياتۇ»دىكى « **لا إله** (لائىلاھە)»دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئوڭ قولنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ «**إلا**

الله (ئاللاھۇ)»دا چۈشۈرۈش توغرۇلۇق سۈننەتتىن ئاساس يوق.» [**صفة صلاة النبي** 159 - بەت]

ئاخىرقى ئولتۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدىمۇ خۇددى ئىككى رەكئەتتىن كېيىنكى بىرىنچى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش ئولتۇراتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ ئالدىنقى ئولتۇرۇشتىن پەرقلىنىدىغان بىرلا يېرى شۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا «ئوڭ ساغرىسىنى ئوڭ پۇتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، سول ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ ئولتۇراتتى، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى، ئەمما سول پۇتىنى ئوڭ تەرىپىدىن چىقىراتتى»، «بەزىدە ئوڭ پۇتىنى تىكلىمەستىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى.» [ئالدىنقىسىنى بۇخارىي، ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسىنى مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان]

تەشەھھۇدنىڭ تېكىستى

تەشەھھۇد — «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇش دېگەنلىكتۇر. تەشەھھۇد ئوقۇش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا ھەرتۈرلۈك تەشەھھۇدلارنى ئۆگەتكەن بولۇپ، ئەڭ ئۆلگىلىك تەشەھھۇد ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئۆگەتكەن تەشەھھۇدتۇر.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمنى ئىككى ئالقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ ماڭا مۇنۇ تەشەھھۇدنى خۇددى قۇرئان سۈرىلىرىنى ئۆگەتكەندەك ئۆگەتكەن ئىدى:

{**التحِيّاتُ لِلّهِ وَالصَلَوَاتُ والطيباتُ: السلامُ عَليْكَ أيها النِبِي وَرَحْمَةُ اللهِ وَبركَاتهُ، السلَامَ عَليْنا وَعَلى عِبَادِ اللهِ الصَالِحِين، أشْهَدُ أنْ لا إلَه إلاّ اللهُ، وأشهَدُ أن مُحَمداً عَبْدُهُ وَرَسُولهُ**} تەرجىمىسى: «جىمى مەدھىيىلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جىسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! بىز(نامازغا ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر)گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى بەندىلىرىگىمۇ ئاللاھنىڭ ئاپىيىتى ۋە ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن.» [بۇخارىي، مۇسلىم ۋە باشقا بارلىق ھەدىسشۇناسلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس]

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئارىمىزدا ھايات ۋاقتىدا بىز «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇغاندا، {**السلامُ عَليْكَ أيها النِبِي**}يەنى

«ئاللاھنىڭ سالامى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر!» دەيتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، {السلامُ عَلى النبي} يەنى«ئاللاھنىڭ سالامى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن!» دەيدىغان بولدۇق.» [بۇخارىي، مۇسلىم ۋە ئەبۇ شەيبە رىۋايىتى]

ئەللامە مۇھەممەد ناسىرۇددىن ئەلبانىي يۇقىرىقى ئەسەرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئىبنى مەسئۇدنىڭ بۇ ھەدىسى ساھابىلارنىڭمۇ شۇنداق قىلغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات چاغلاردا ساھابىلارنىڭ{السلامُ عَلَيْكَ أيها النبي} دېگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بۇنى {السلامُ عَلى النبي}گە ئۆزگەرتكەنلىكى ئەلۋەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن ئەمەلگە ئاشقان ئىش بولىشى كېرەك. «ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا(پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى)نىڭ ساھابىلارغا {السلامُ عَلى النبي}دەپ ئۆگەتتى»دېگەن «سەھىھ» ھەدىسمۇ دېگەنلىرىمىزنى كۈچلەندۈرىدۇ.» [الفوائد 11 - توم 54 - بەت]

«ئەتتەھىياتۇ»دىن كىيىن دۇرۇد ئوقۇش

نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭدۇر. بۇ ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سۈننەتتۇر. [الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 665 - بەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتماستىنلا دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «بۇ ئالدىراپ كەتتى» دېگەن، ئاندىن ئۇنىڭغا ۋە باشقىلارغا خىتاب قىلىپ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئالدى بىلەن ئاللاھقا ھەمدۇ سانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن، ئاندىن خالىغان دۇئاسىنى قىلسۇن.» [ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «دۇئا قىلغىن ئىجابەت بولىدۇ، سورىغىن ئېرىشىسەن» دېگەن. [نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

دۇئا قىلغاندا، ئالدى بىلەن ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ زۆرۈرلىكى نامازدىكى دۇئالارغىلا خاس ئەمەس، بەلكى قانداقلا بىر ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئالارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دۇئادىن ئاۋۋال تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «سىلەر نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا تەشەھھۇدنى ئوقۇپ بولغىنىڭلاردىن كېيىن، ئاللاھ تائالاغا سىغىنىپ مۇنۇ تۆت

نەرسىدىن پاناھ تىلەڭلار: {**اللهم إنّي أعوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنم وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدجال**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ دوزاخ ئازابىدىن، قەبرى ئازابىدىن، ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن، دەججالنىڭ پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن.» ئاندىن ئۆزۈڭلار ئۈچۈن خالىغان دۇئالىرىڭلارنى قىلىڭلار.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

سالام بېرىشتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا كۆپلىگەن ھەرخىل دۇئالاردىن گاھ ئۇنى، گاھ بۇنى ئوقۇيتتى ۋە «ناماز ئوقۇغۇچىنى بۇ دۇئالاردىن خالىغانلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇيتتى.» [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام بېرىشتىن ئاۋۋال ئوقۇغان دۇئالار تۆۋەندىكىلەر:

1 - {**اللهم إنّي أعوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدجال، وَأعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللهم إنّي أعوذُ بِكَ مِنَ الْمَأثَمِ وَالْمَغْرَمِ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قەبرى ئازابىدىن پاناھ تىلەيمە، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سېغىنىپ ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ گۇناھقا چۆمۈشتىن ۋە قەرزدارلىقتىن پاناھ تىلەيمە.» [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

2 - {**اللهم إني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِ مَا لَمْ أعْمَلْ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قىلغانلىرىمنىڭ ۋە قىلمىغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمە.» [نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

3 - {**اللهمَ بِعِلْمِكَ الْغَيْبَ وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ أحْيِنِي مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْراً لِي وَتَوَفَنِي إذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْراً لِي اللهم وَأسْألُكَ خَشْيَتَكَ فِي الْغَيْبِ وَالشهَادَةِ وَأسْألُكَ كَلِمَةَ الْحَقِ فِي الرضَا وَالْغَضَبِ وَأسْألُكَ الْقَصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَأسْألُكَ نَعِيماً لاَ يَنْفَدُ وَأسْألُكَ قُرةَ عَيْنٍ لاَ تَنْقَطِعُ وَأسْألُكَ الرضَاءَ بَعْدَ الْقَضَاءِ وَأسْألُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَأسْألُكَ لَذةَ النظَرِ إلَى وَجْهِكَ وَالشوْقَ إلَى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَراءَ مُضرةٍ وَلاَ فِتْنَةٍ مُضِلةٍ اللهم زَينا بِزِينَةِ الإيْمَانِ وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِينَ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ غەيبىي ئىلمىڭ، چەكسىز قۇدرىتىڭگە سېغىنىپ ھاياتلىقىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولىدىغان بولسا ماڭا ھايات بېغىشلىشىڭنى، ۋاپاتىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولسا مېنى ۋاپات قىلدۇرۇشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئادەم بار - يوق ھەرقانداق جايدا سەندىن قورقىدىغان تەقۋالىقنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! رازىمەنلىك ۋە غەزەبلىك ھەرقانداق ھالەتتىمدە ھەق سۆزنى ئېيتىشىمنى سەندىن سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئوتتۇراھال تۇرمۇشنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن تۈگىمەس نېمەت سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۈزۈلمەس

خۇرسەنلىك سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن قازا ۋە قەدەرگە رازى بولۇشۇمنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۆلۈمدىن كېيىنمۇ باياشات تۇرمۇشقا مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىماستىن سېنىڭ جامالىڭغا قاراش لەززىتىنى ۋە ساڭا ئۇچرىشىش ئىشتىياقىنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! بىزنى ئىمانىنىڭ زىننىتى بىلەن بېزىگىن. ئى ئاللاھ! بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچى ۋە ئۇنىڭغا باشلىغۇچىلاردىن قىلغىن.» [نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايىتى]

4 - {**اللهم حَاسِبْنِي حِسَاباً يَسِيْراً**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مېنىڭ ھېساب بېرىشىمنى ئاسان قىلغىن.» [ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس]

5 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: {**اللهم إني ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلماً كَثِيْراً وَلاَ يَغْفِرُ الذُنوبَ إلا أنتَ فَاغْفِرْ لِي مِنْ عِنْدِكَ مَغْفِرَةً إنكَ أنتَ الغَفُوْرُ الـرحِيْمُ**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مەن ئۆزۈمگە كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلىسەن، مەرھەمەت قىلىپ ماڭا كەڭ مەغپىرەت ۋە رەھىم قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن.» [بۇخارىي، مۇسلىم رىۋايىتى]

6 - «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىنىڭ تەشەھھۇدتا: {**اللهم إني أسْألُكَ بِأني أشْهَدُ أنكَ أنتَ اللهُ لاإلَهَ إلا أنتَ الأحَدُ الصمَدُ الذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أحَدٌ، أنْ تَغْفِرَلِي ذُنُوبِي، إنكَ أنتَ الغَفُورُ الرحِيْمُ**} يەنى »ئى ئاللاھ! مەن ھەقىقەتەن، سېنىڭ ھەممە ساڭا موھتاج بولغان، پەرزەنتكە ۋە ئانىغا موھتاج بولمىغان، ھېچكىم ساڭا تەڭداش بولمايدىغان يەككە ـ يېگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىڭگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بەرگەن ھالدا، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن» دەپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «ئۇنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىندى» دېگەن سۆزنى ئىككى قېتىم تەكرارلىغان. [تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

7 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: {**اللهم إني أسْألُكَ مِنَ الخَيْرِ كُلهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أعْلَمْ، وَأعُوذُ بِكَ مِنَ الشـر كُلهِ عاجِلِهِ وآجله ما عَلِمْتُ مِنْهُ وَما لَمْ أعْلَمْ، وَأسْألُكَ الجَنةَ وَمَا قربَ إليها مِنْ قَـوْلٍ أوْ عَمَـلٍ، وَأعُوذُ بِكَ مِنَ النارِ وَمَا قربَ إليها مِنْ قَوْلٍ أوْ عَمَلٍ، وَأسْألُكَ مِنَ الخَيْرِ ما سَألَكَ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ محمدٌ صلى الله عليه وسلم، وَأسْتَعِيذُكَ مِما اسْتَعاذَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ محمدٌ صَلى الله عَلَيْهِ وَسَلم، وَأسْألُكَ مَا قَضَيْتَ لي مِنْ أمرٍ أنْ تَجْعَلَ عَاقِبَتَهُ رَشَـداً**} تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن، ھازىرقى ۋە كېيىنكى ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى سورايمەن. ساڭا سېغىنىپ مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن، ھازىرقى ۋە كېيىنكى يامانلىقلارنىڭ ھەممىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن جەننەتنى ۋە جەننەتكە كىرىشىمگە

مىنى لايىق قىلىدىغان سۆز ۋە ئەمەلنى سورايمەن. ساڭا سىغىنىپ دوزاخ ئازابىدىن ۋە مېنىڭ دوزاختا كىرىشمىگە سەۋەب بولىدىغان سۆز ۋە ئەمەلدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنىڭدىن ياخشىلىقتىن بەندەڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سورىغانلارنىڭ ھەممىسىنى سورايمەن. ساڭا سېغىنىپ يامانلىقتىن بەندەڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پاناھ تىلىگەنلەرنىڭ ھەممىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنىڭدىن ماڭا تەقدىر قىلغان ئىشىڭدىن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى توغرا يولدا يۈرۈش قىلغىن.» [ئەھمەد، تىرمىزى، ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، بۇخارىي«ئەدەبۇل مۇفرەد»دە قەيت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ»دېگەن ھەدىس]

8 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەشەھھۇد بىلەن سالام ئارىلىقىدا قىلىدىغان دۇئالىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى مۇنۇ دۇئا ئىدى: {**اَللَّهُم اغْفِرْ لِـي مَاقَـدمْتُ وَمَـا أخـرْتُ، وَمَاأسْرَرْتُ وَمَا أعْلَنْتُ، وَمَا اسْرَفْتُ وَمَا أنتَ اَعْلَمُ بِهِ مِني أنتَ الْمُقدمُ وَأنْتَ الْمُؤَخر، لاإلَـهَ إلا أنْتَ**} تەرجىمىسى: «ئى ئالالاھ! ئۆتكەن ۋە كېيىنكى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغان بارلىق گۇناھلىرىمنى، ھەددىمدىن ئاشقانلىرىمنى ۋە مەن بىلمەيدىغان خاتالىقلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سەن ئەزەلدىن بار بولغان ۋە مەڭگۈگە قالىدىغان زاتسەن، سېنىڭدىن ئۆزگە مەبۇد بەرھەق يوقتۇر.» [مۇسلىم رىۋايىتى]

سالام بېرىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوڭ تەرىپىگە{**اَلسَّـلامُ عَلَـيْكُمْ وَرَحْمَـةُ اللهِ**} دەپ سالام بەرگىنىدە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى، ئۇ سول تەرىپىگە {**اَلسَّـلامُ عَلَـيْكُمْ وَرَحْمَـةُ اللهِ**} دەپ سالام بەرگىنىدە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى.» [مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، نەسائىي رىۋايىتى]

«بەزىدە بىرىنچى سالامدا{**وَبَرَكَاتُهُ**}نى قوشۇپ ئېيتاتتى.» [ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى]

نامازدىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش بىلەن چىقىش ھەنەفىي مەزھىبىدە ۋاجىبتۇر. [الفقه الإسلامي وادلته 1 – توم 671 - بەت]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، باشلىنىشى تەكبىر ۋە ئاياقلىشىشى سالامدۇر.» [ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس]

جانابى ئاللاھ نامازنى پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن بويىچە تولۇق ئادا قىلغۇچىلارنى مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشكۈچىلەرنىڭ قاتارىدىن قىلغاي ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە قىلغاي، ئامىين.

مۇلاھىزە: ئىمام بۇخارىي بىلەن ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ «سەھىھ»(ئەڭ ئىشەنچلىك)ئىكەنلىكىدە شەك يوق. شۇڭا بۇ ئىككى ئىمام رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ («سەھىھ» ياكى «ھەسەن» دېگەنگە ئوخشاش) مەرتىبىسى بايان قىلىنمىدى. ئەمما بۇ ئىككى ئىمامدىن باشقا، ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، نەسائىي، ئەبۇ داۋۇد، ھاكىم، ئىبنى خۇزەيمە ۋە باشقىلار تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ مەرتىبىلىرى بېرىلدى.

پايدىلىنىلغان مەنبەلەر

ئەرەبچە مەنبەلەر

1 ـ القرآن الكريم
2 ـ الأحاديث الصحيحة.
3 ـ الدر المختار
4 ـ فتح القدير
5 ـ الإختيار لتعليل المختار
6 ـ الهداية
7 ـ بداية‌ت التهد
8 ـ قدوري
9 ـ الفقه الإسلامي وأدلته
10 ـ المفتاح شرح نورالإيضاح
11 ـ كشاف القناع
12 ـ مراقي الفلاح
13 ـ حاشية ابن عابدين (رد المختار على درالمختار)
14 ـ نور الإيضاح ونجاة الأرواح
15 ـ تحفة الفقهاء
16 ـ خلاصة البهية
17 ـ سبل السلام
18 ـ مغني المحتاج
19 ـ بدائع الصنائع
20 ـ اللباب شرح الكتاب

21 ـ العبادة في الإسلام
22 ـ تبيين الحقائق
23 ـ نيل الأوطار
24 ـ الشرح الصغير
25 ـ الشرح الكبير
26 ـ القوانين الفقهية
27 ـ مجموع الصلوات في الإسلام
28 ـ تاريخ الفقه الإسلامي
29 ـ صفة صلاة النبي
30 ـ نصب الراية
31 ـ أصول التشريع الإسلامي

تۈركچە مەنبەلەر

Ibadetin getirdikleri
Tam namaz hacasi
Sozler
Temel dini bilgiler
Islam fikhi Ansiklopedisi